

**T.C.
YALOVA ÜNİVERSİTESİ
LİSANSÜSTÜ EĞİTİM ENSTİTÜSÜ**

**SOSYAL HİZMET ANABİLİM DALI
SOSYAL HİZMET BİLİM DALI**

**YALOVA'DA YAŞAYAN GÖÇMENLERİN GÖÇ MEVZUATINA İLİŞKİN
GÖRÜŞLERİNİN SOSYAL HİZMET BAĞLAMINDA İNCELENMESİ**

YÜKSEK LİSANS TEZİ

ŞİRİN KILIÇDOĞAN

DANIŞMAN: PROF. DR. FETHİ GÜNGÖR

**YALOVA
2024**

T.C.
YALOVA ÜNİVERSİTESİ
LİSANSÜSTÜ EĞİTİM ENSTİTÜSÜ

SOSYAL HİZMET ANABİLİM DALI
SOSYAL HİZMET BİLİM DALI

YALOVA'DA YAŞAYAN GÖÇMENLERİN GÖÇ MEVZUATINA İLİŞKİN
GÖRÜŞLERİNİN SOSYAL HİZMET BAĞLAMINDA İNCELENMESİ

YÜKSEK LİSANS TEZİ

ŞİRİN KILIÇDOĞAN
218212017

DANIŞMAN: PROF. DR. FETHİ GÜNGÖR

YALOVA
2024

ETİK BEYAN

Yalova Üniversitesi Lisansüstü Eğitim Enstitüsü Tez Yazım Kuralları'na uygun olarak hazırladığım **“Yalova’da Yaşayan Göçmenlerin Göç Mevzuatına İlişkin Görüşlerinin Sosyal Hizmet Bağlamında İncelenmesi”** başlıklı bu tez çalışmada; tez içinde sunduğum verileri, bilgileri ve dokümanları akademik ve etik kurallar çerçevesinde elde ettiğimi, tüm bilgi, belge, değerlendirme ve sonuçları bilimsel etik ve ahlak kurallarına uygun olarak sunduğumu, tez çalışmada yararlandığım eserlerin tümüne uygun atıfta bulunarak kaynak gösterdiğimi, kullanılan verilerde herhangi bir değişiklik yapmadığımı, bu tezde sunduğum çalışmanın özgün olduğunu bildirir, aksinin tespiti halinde doğabilecek her türlü hukuki sorumluluğu kabul ettiğimi taahhüt ve beyan ederim.

Şirin KILIÇDOĞAN

ÖNSÖZ

Uzun ve yorucu bir emeğin ardından meydana gelen bu çalışmanın oluşmasında bana destek olan kişilerin varlığı ile bu tez daha anlamlı hale gelmiştir. Öncelikle yüksek lisans eğitimim boyunca benden yardımını, desteğini ve önemli katkılarını esirgemeyen, akademik alanda her zaman destek olan, doğru yolu gösteren sayın danışman hocam Prof. Dr. Fethi Güngör'e teşekkürü borç bilirim. Kendisinden çok şey öğrendiğim, sürecin her aşamasında beni destekleyen Öğr. Gör. Rukiye Şimşek'e teşekkür ederim. Araştırmama katılmayı kabul ederek içtenlikle sorularımı yanıtlayan dernek başkanlarına, sahada çalışan uzmanlara ve tüm katılımcılara teşekkürlerimi sunarım. Bu yorucu sürecin en yakın şahidi olan, samimi desteği ile beni yüreklendiren, stres yükümü paylaşan değerli dostum Sümeyra Turgut'a minnettarım... Ayrıca tez sürecinde yükümü paylaşan ve her konuda anlayış gösterip destekleyen kardeşim Berivan Kılıçdoğan'a yürekten teşekkür ederim.

Aralık 2024

Şirin KILIÇDOĞAN

İÇİNDEKİLER

ETİK BEYAN.....	i
ÖNSÖZ.....	ii
İÇİNDEKİLER.....	iii
KISALTMALAR LİSTESİ.....	viii
TABLolar LİSTESİ	x
ŞEKİLLER LİSTESİ.....	xi
ÖZET.....	xii
SUMMARY.....	xii
BÖLÜM 1: GİRİŞ	1
1.1. Araştırmanın Konusu ve Önemi	4
1.2. Araştırmanın Amacı	5
1.3. Araştırmanın Kapsamı ve Sınırlılıkları	5
1.4. Araştırmanın Varsayımları	5
1.5. Araştırmanın Örneklemi	6
BÖLÜM 2. KAVRAMSAL VE KURAMSAL ÇERÇEVE	7
2.1. Göç ve Göç Kavramı	7
2.2. Göçle İlgili Tanımlar	11
2.2.1. Göçmen	12
2.2.2. Mülteci	13
2.2.3. Sığınmacı	15
2.2.4. Geçici koruma	16
2.2.5. Şartlı mülteci	20
2.2.6. İkincil koruma	21
2.2.7. Vatansızlık	22
2.3. Göç Türleri (Uluslararası Göç Türleri)	23
2.3.1. İç göç ve dış göç	24
2.3.2. Gönüllü göç ve zorunlu göç	25
2.3.3. Sürekli göç ve geçici göç	26
2.3.4. Düzenli ve düzensiz göç	27
2.3.5. İklim değişikliği ve göç	28
2.3.6. Eğitim ve beyin göçü	29
2.4. Göçü Etkileyen Nedenler	29
2.3.1. Ekonomik nedenler	30
2.3.2. Sosyokültürel nedenler	31
2.3.3. Siyasal nedenler	33
2.3.4. Doğal nedenler	34

2.5. Göç Kuramları	36
2.5.1. Ravenstein'in Göç Kuramı	39
2.5.2. İtme-Çekme Kuramı	42
2.5.3. Neoklasik Kuramı	45
2.5.4. İşgücü Göçünün Yeni Ekonomi Kuramı	48
2.5.5. İkili İşgücü Piyasası Kuramı	50
2.5.6. Merkez-Çevre İlişkileri Kuramı	54
2.5.7. Kesişen Fırsatlar Kuramı	57
2.5.8. Göç Sistemleri Kuramı	59
2.4.9. Göç Sürecinde İlişki Ağları Kuramı	61
BÖLÜM 3. ULUSLARARASI GÖÇ VE TÜRKİYE'DE UYGULANAN GÖÇ	
MEVZUATI	65
3.1. Uluslararası Göçün Tarihi ve Kapsamı	65
3.2. Göçmen ve Mülteciler İlgili Uluslararası Kuruluşlar	66
3.2.1. Birleşmiş Milletler Yardım ve Rehabilitasyon İdaresi (UNRRA)	67
3.2.2. Uluslararası Mülteci Örgütü (IRO)	67
3.2.3. Uluslararası Göç Örgütü (IOM)	69
3.2.4. Birleşmiş Milletler Mülteciler Yüksek Komiserliği (BMMYK)	72
3.2.5. Uluslararası Göç Politikaları Geliştirme Merkezi (ICMPD)	75
3.3. Türkiye'de Uygulanan Uluslararası Göç Mevzuatı ve Yasal Sözleşmeler	77
3.3.1. Mültecilerin Hukuki Statüsüne Dair 1951 Cenevre Sözleşmesi	78
3.3.2. Birleşmiş Milletler Mültecilerin Hukuki Statüsüne Dair 1967 Protokolü	81
3.3.3. Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi (AİHS)	84
3.3.4. İnsan Hakları Evrensel Bildirgesi (İHEB).....	86
3.3.5. AB Geçici Koruma Yönergesi	88
3.4. Türkiye'nin Göç Tarihi ve Hareketleri	90
3.5. Türkiye'de Sığınmacı Hakları	93
3.5.1. 6458 Yabancılar ve Uluslararası Koruma Kanunu (YUKK)	93
3.5.2. Geçici Koruma Yönetmeliği (GKY)	96
3.6. Türkiye'de Ulusal Hukuk Bakımından Göçmenlere Tanınan Haklar	98
3.6.1. Barınma hakkı	98
3.6.2. Sağlık hizmetlerine erişim hakkı	99
3.6.3. Eğitim ve öğretim hakkı	100
3.6.4. Çalışma hayatına erişim ve çalışma hakkı	101

3.6.5. Mülkiyet hakkı	102
3.6.6. İkamet ve seyahat etme hakkı	102
3.6.7. Vatandaşlık hakkı	103
3.6.8. Sosyal hizmetler ve yardım hakkı	105
3.6.9. Sosyal uyum	106
3.6.10. Gizlilik ilkesi ve kişisel dosyaya erişim	107
3.6.11. Temsil ve danışmanlık hakkı	108
3.7. Türkiye’de Uluslararası Göç Mevzuatı Açısından Sosyal Hizmetin Rolü	108
3.8. Uluslararası Göç Mevzuatına Göre Sosyal Hizmet	114
3.9. Uluslararası Göç Mevzuatı ve Sosyal Hizmetin İlişkisi	118
BÖLÜM 4. ARAŞTIRMANIN BULGULARI VE YORUMLARI	119
4.1. Araştırmanın Yöntemi ve Modeli	119
4.2. Araştırma Verilerinin Toplanması ve Analizi	120
4.3. Araştırma Verilerinin Geçerliliği ve Güvenirliği	121
4.4. Bulgular ve Yorumlar	122
4.4.1. Yabancıların uluslararası hakları ve bu hakların bilinirliği	126
4.4.1.1. Uluslararası resmî statüleri hakkında bilgi düzeyleri	128
4.4.1.1.1. Resmî olarak tanınan statü hakları	129
4.4.1.1.2. YUKK tarafından sunulan hakların bilinirliği ve faydalanma dereceleri	134
4.4.1.1.3. Geçici koruma hakları farkındalığı	140
4.4.1.1.4. Haklar konusundaki bilgi eksiklikleri	144
4.4.1.2. Hizmet haklarına erişimleri	149
4.4.1.2.1. Sosyal hizmet hakları konusunda bilgi düzeyleri	151
4.4.1.2.2. Sağlık hizmetlerinden yararlanma düzeyleri	156
4.4.1.2.3. Eğitim haklarından yararlanma düzeyleri	161
4.4.1.2.4. Çalışma haklarından yararlanma düzeyleri	164
4.4.1.2.5. Sahip olunan diğer haklar konusunda bilgi düzeyleri	167
4.4.1.2.6. Göç İdaresi Genel Müdürlüğü tarafından sunulan hizmetlerin bilirliliğine ilişkin bilgi düzeyleri	169
4.4.1.2.7. Yalova İl Göç İdaresi Müdürlüğünden memnuniyet dereceleri	173
4.4.1.3. Uyum ve destek mekanizmalarından faydalanmaları	179
4.4.1.3.1. SUYE programına katılım düzeyleri	181
4.4.1.3.2. SUYE'nin hayatı kolaylaştırma etkisi	183
4.4.1.3.3. YİMER hattından haberdar olma düzeyleri	186

4.4.1.3.3. YİMER hattının kullanım düzeyi	188
BÖLÜM 5. TARTIŞMA, SONUÇ VE ÖNERİLER	191
5.1. Tartışma.....	191
5.2. Sonuç	205
5.3. Öneriler	208
KAYNAKÇA	211
EKLER	229
EK 1: ETİK KURUL RAPORU	229
EK 2: GÖRÜŞME FORMU	230
EK 3: GÖRÜŞME SORULARI	231
ÖZGEÇMİŞ	233

KISALTMALAR LİSTESİ

AB	: Avrupa Birliği
AIDA	: The Asylum Information Database (İltica Bilgi Veri Tabanı)
AIHS	: Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi
AÇSHB	: Aile, Çalışma ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı
ASHB	: Aile ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı
ASPB	: Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığı
BM	: Birleşmiş Milletler
BMMYK	: Birleşmiş Milletler Mülteciler Yüksek Komiserliği
DSÖ	: Dünya Sağlık Örgütü
GKY	: Geçici Koruma Yönetmeliği
ICMPD	: The International Centre for Migration Policy Development (Uluslararası Göç Politikaları Geliştirme Merkezi)
SUYE	: Sosyal Uyum ve Yaşam Eğitimi
ILO	: International Labour Organization (Uluslararası Çalışma Örgütü)
IOM	: International Migration Organization (Uluslararası Göç Örgütü)
İHEB	: İnsan Hakları Evrensel Bildirgesi
SIHHAT	: Geçici Koruma Altındaki Suriyelilerin Sağlık Statüsünün ve Türkiye Cumhuriyeti Tarafından Sunulan İlgili Hizmetlerin Geliştirilmesi
SYDV	: Sosyal Yardımlaşma ve Dayanışma Vakfı
UNHCR	: United Nations High Commissioner for Refugees (Birleşmiş Milletler Mülteciler Yüksek Komiserliği)
UNRA	: United Nations Refugee Agency (Birleşmiş Milletler Mülteciler Yüksek Komiserliği)
UNRRA	: United Nations Relief and Works Agency for Palestine Refugees in the Near East (Birleşmiş Milletler Yardım ve Rehabilitasyon İdaresi)
YİMER	: 157 Yabancılar İletişim Merkezi

YUKK : 6458 Sayılı Yabancılar ve Uluslararası Koruma Kanunu

WFP : World Food Programme (Dünya Gıda Programı)

WHO : World Health Organization (Dünya Sağlık Örgütü)

TABLÖLER LİSTESİ

Tablo 2.1. Geçici koruma kapsamında bulunan Suriyelilerin ilk 10 ile göre dağılımı ...	19
Tablo 2.2. Yıllara göre geçici koruma kapsamındaki Suriyeliler	20
Tablo 2.3. Göç kararı hakkında itici güçler	30
Tablo 2.4. Analiz düzeyine göre tanımlanmış göç kuramları	38
Tablo 2.5. Göç sürecinde kaynak ülke, hedef ülke ve araya giren engeller	44
Tablo 2.6. Göç sistemleri	61
Tablo 3.1. Türkiye’de ikamet izinlerinin verildiği iller	75
Tablo 3.2. IOM’un Türkiye’deki sığınmacılara destek faaliyetleri	113
Tablo 4.1. Araştırmaya katılanların demografik bilgileri	123
Tablo 4.2. Araştırmanın temaları, alt temaları ve kodları	127
Tablo 4.3. Katılımcıların resmî statüleri	130

ŞEKİLLER LİSTESİ

Şekil 4.1. Araştırmada kullanılan ana tema, temalar ve alt temalar.....	124
Şekil 4.2. Kod bulutu	125
Şekil 4.3. Kelime bulutu	126
Şekil 4.4. Uluslararası resmî statüleri hakkında bilgi düzeyleri alt teması ve kodlar ..	128
Şekil 4.5. “Hizmet haklarına erişimleri” alt temasına ait kodlar	150
Şekil 4.6. “Uyum ve destek mekanizmalarından faydalanmaları” alt temasına ait kodlar.....	280

YALOVA'DA YAŞAYAN GÖÇMENLERİN GÖÇ MEVZUATINA İLİŞKİN GÖRÜŞLERİNİN SOSYAL HİZMET BAĞLAMINDA İNCELENMESİ

ÖZET

Bu araştırma, uluslararası göç mevzuatını sosyal hizmet bağlamında inceleyerek yabancıların uluslararası ve Türkiye'nin ulusal göç mevzuatına göre verilen statüler kapsamında hukuki ve sosyal haklara ne düzeyde vakıf oldukları, bu haklardan ne düzeyde faydalandıkları konularında gözlem, görüş ve deneyimlerini tespit etmeyi amaçlamaktadır. Ayrıca sosyal hizmet haklarından faydalanma durumları ve gözlem kapsamında çevresel, ailevi, toplumsal, ekonomik ve psikososyal durumlar göz önüne alınarak çok sayıda etken incelenmiştir. Nitel yöntemle gerçekleştirilen araştırmada betimleyici araştırma modeli kullanılmıştır. Araştırma kapsamında Yalova'da ikamet eden sekiz kadın, sekiz erkek sığınmacıdan oluşan farklı uyruktaki kişiler ile iki sivil toplum örgütü (STÖ) temsilcisi ve iki göç uzmanıyla toplamda yirmi katılımcı ile görüşme sağlanmıştır. Araştırmanın verilerine yarı yapılandırılmış görüşme formu vasıtasıyla ulaşılmıştır. Görüşmelerden elde edilen veriler arasında anlamlı ve tutarlı ilişkiler kurmak amacıyla MAXQDA programı kullanılmış ve temalara ayrılarak yorumlanmıştır.

Analiz sonucunda ana tema, üç tema, on beş alt tema ve on altı kod elde edilmiştir. “Yabancıların Uluslararası Hakları ve Bu Hakların Bilinirliği” ana tema başlığı altında “Uluslararası Resmî Statüleri Hakkında Bilgi Düzeyleri”, “Hizmet Haklarına Erişimleri” ve “Uyum ve Destek Mekanizmalarından Faydalanma” olmak üzere üç temadan oluşmaktadır.

Araştırma sonucunda Türkiye'de farklı statülerde (geçici koruma, uluslararası koruma başvuru sahibi, şartlı mülteci, insani ikamet, oturma izni, çalışma izni vb.) yaşayan yabancıların yasal olarak birtakım haklarının bulunduğu ancak bu hakların ne olduğu ve nasıl kullanılacağı konusunda yabancıların büyük çoğunluğunun yeterli bilgisi olmadığı belirlenmiştir. Yabancıların sadece temel ihtiyaçlarını karşılamaya odaklandıkları, yasal haklarını araştırma ve öğrenme konusunda istekli olmadıkları anlaşılmıştır. Eğitim seviyesi yüksek olanlar ile dernek ve kurumlarda aktif olanlar haklarını daha iyi bildikleri, bunun yanı sıra genel olarak yabancıların büyük bölümünün statü haklarından haberdar olmadığı ve bu hakları yeterince kullanmadığı tespit edilmiştir. Yalova'da yaşayan yabancıların da durumu benzerdir. Göç İdaresi tarafından bilgilendirme yapılmasına rağmen, sunulan haklar ve hizmetler konusunda yeterli bilgiye sahip olmadıkları, dolayısıyla bu haklardan yeterince faydalanmadıkları bulgular arasındadır. Özellikle çalışma hakkı, sosyal hizmetler ve sağlık hizmetleri konularında ciddi bilgi eksiklikleri ve uygulama sorunları yaşandığı belirlenmiştir. Bu bulgulardan yola çıkılarak Göç İdaresi ve dernekler aracılığıyla yapılan bilgilendirme çalışmalarının faydalı olduğu, ancak daha kapsamlı ve sürekli eğitimlerin verilmesinin gerekli olduğu söylenebilir.

Anahtar Kelimeler: Sosyal Hizmet, Uluslararası Göç, Statü, Hukuksal Haklar, Sosyal Haklar.

EXAMINING THE VIEWS OF IMMIGRANTS LIVING IN YALOVA ON IMMIGRATION LEGISLATION IN THE CONTEXT OF SOCIAL WORK

SUMMARY

This research aims to determine the level of legal and social rights of foreigners within the scope of international and national migration legislation and the level of their benefit from these rights by examining international migration legislation in the context of social services. In addition, a large number of factors were examined by considering their benefit from social service rights and environmental, familial, social, economic and psychosocial conditions within the scope of the observation. The descriptive research model was used in the research conducted with qualitative methods. Within the scope of the research, interviews were conducted with a total of twenty interviewers, including eight female and eight male refugees residing in Yalova, two NGO representatives and two migration experts. The data of the research was accessed through a semi-structured interview form. The MAXQDA program was used to establish meaningful and consistent relationships between the data obtained from the interviews and was interpreted by dividing them into themes.

As a result of the analysis, a main theme, three themes, fifteen sub-themes and sixteen codes were obtained. The main theme of “International Rights of Foreigners and Awareness of These Rights” consists of three themes: “Information Levels About Their Official International Statuses”, “Access to Service Rights” and “Benefiting from Integration and Support Mechanisms”.

As a result of the research, it was determined that foreigners living in Turkey under different statuses (temporary protection, international protection applicant, conditional refugee, humanitarian residence, residence permit, work permit, etc.) have certain legal rights, but the vast majority of foreigners do not have sufficient knowledge about what these rights are and how to use them. It was understood that foreigners only focus on meeting their basic needs and are not willing to research and learn about their legal rights. It was also determined that those with a higher level of education and those active in associations and institutions know their rights better, and in general, the majority of foreigners are not aware of their status rights and cannot use these rights sufficiently. The situation of foreigners living in Yalova is similar. Despite the information provided by the Migration Administration, it is among the findings that they do not have sufficient information about the rights and services provided, and therefore do not benefit from these rights sufficiently. It has been determined that there are serious information deficiencies and implementation problems, especially in the areas of the right to work, social services and health services. Based on these findings, it can be said that the information activities carried out through the Migration Administration and associations are useful, but more comprehensive and continuous training is required.

Keywords: Social Work, International Migration, Status, Legal Rights, Social Rights.

1. GİRİŞ

Göç, insanoğlunun varoluşundan bu yana en temel hareketlilik olarak yaşanmaktadır. Birçok fiziksel açıdan, zamana ve mekâna göre değişiklik gösteren göç; insanlık tarihi ile başlamış, devam etmiş ve devam edecek toplumsal bir olgudur. Göç, toplumlararası olumlu olumsuz her değişikende ve her çağda kendini göstermektedir. Göç, tüm toplumları ve ülkeleri etkileyen bir hareketliliği ifade ettiği için toplumların hareketliliğini devam ettirmekte ve bu devamlılığını günümüzde de sürdürmektedir. İnsan, doğası gereği zulüm gördüğü veya görme olasılığı olan yerden uzaklaşma eğilimi içindedir. Nedenleri ve sebepleri çok fazla olan göç, kişilerin alışılmış hayatın dışında sığınma statüsüyle hayatlarını ve özgürlüklerini zorluklar altında kaybetmek uğruna yaşadıkları yerleri terk etmeleridir. Bu durumlar sığınma amacı taşıdığı gibi göçlerin oluşumuna da sebebiyet vermektedir.

Göç, çok katmanlı ve karmaşık bir sosyal olgudur. Çünkü insanların ihtiyaçlarına binaen gerçekleşen göç; ekonomik, sosyal, işsizlik, ekolojik, siyasi çalkantılar, deprem, sel, kuraklık, kıtlık gibi afetler nedeniyle gerçekleşmektedir. Ayrıca savaşlar, hukuksal, çevresel, hak ve hürriyetlerin ihlal edilmesi, bireysel vb. nedenlerle insanların şahsi veya kitlesel olarak gerçekleştirdikleri, insan hayatının kaçınılmaz ve toplumsal risklerle dolu gerçeklerindendir. Bu durumlar göçün farklı şekillerde tanımlanmasına katkı sağlamaktadır. Bu doğrultuda göçler; iç ve dış göç, zorunlu ve gönüllü göç, sürekli ve geçici göç gibi kategorilere ayrılmaktadır. Nedeni ve şekli ne olursa olsun göç hareketleri, devletlerin toplumsal ve yapısal boyutunu etkilediğinden hükûmetleri ve ilgili kamu idarelerini göç alanında sistematik ve stratejik yaklaşımlarla çalışmalar yapmaya; gerekli politika, yapı, süreç ve sistemleri geliştirmeye teşvik etmektedir. Bu nedenle uluslararası göç hareketlerinin olası pozitif ve negatif etkilerini etkin şekilde koordine etmek için hükûmetler ve diğer yetkili idareler kamu politikaları geliştirip uygulamaya koymakta, gerekli idari yapılanmayı tesis etmeye çalışmakta, ihtiyaç duyulan mevzuat altyapısını geliştirmekte, göçmenlerin ihtiyaçlarını karşılamaya yönelik sosyal ve kamuda hizmet alanları oluşturmaktadır.

Uluslararası göç; yönetsel olarak farklı yasal normların, kanunların, politikaların, kurum ve kuruluşların, örgütlerin, geleneklerin ve düzenlenmiş yapıların toplamından oluşan bir çerçeveye sahiptir. Böyle bir yapı, göçün her türlü formunu; yani gönüllü, zorunlu, geçici, sürekli, düzenli, düzensiz, döngüsel vs. farklı aktörlerin ortaklaşa oluşturmalarını teşvik edici nitelikte ve taraflı gelişmeleri, çok bileşenli süreçleri ve dünya ölçeğinde faktörleri kapsamaktadır. Ayrıca uluslararası, uluslar üstü, ulusal, bölgesel ve bölgeler arası yapıya sahip olduğu gibi farklı gündem ve yetkilere sahip aktörlerden oluştuğu için çok parçalı bir niteliğe

de sahiptir. Uluslararası göç mevzuatları hazırlanırken; bağımsız girişimler, kuruluşlar arası düzenlemeler, devletlerarası, kurum ve kuruluşlar arası ve bölgeler arası iş birliği şeklinde yapıldığı gibi BM ve ona bağlı devletlerin arasında geleneksel olmayan bir çerçevede de yapılabilmektedir. Bu yapıların oraya çıkması ise göçmen ve sığınmacıların sayılarında uluslararası ölçekte ciddi bir artış olmasında, göç olgusunun hem insani kalkınmayla hem de ulusal güvenlikle alakalı küresel boyutta önemli bir mesele olmasında rol oynamıştır.

Uluslararası göç türlerinin, özelliklerine bağlı olarak itme-çekme faktörleri tarafından tetiklendiği bilinmektedir. İtici faktör olarak; savaşlar, zulüm, kuraklık, açlık, siyasal ya da dinî baskı gibi olağanüstü olayları; yüksek enflasyon, işsizlik ve düşük ücretler gibi durgun ekonomik şartları sıralamak mümkündür. Çekici faktörler; iyi iş, yüksek ücret, konfor, iyi eğitim veya çekici çevre, teknolojik gelişim, dinsel özgürlük, aile ya da belirli gruplara yakın olma gibi etkenlerdir. Uluslararası göçün nedenleri dört temel ana faktör üzerinden değerlendirilmektedir. Bunlar; ülkeler arası farklı demografik özellikler, kapitalizmin devresel krizleri, bölgeler arası gelir farklılıkları ve küresel olarak yeniden yapılanmaya zorlanan ekonomiler olarak belirlenmektedir.

Uluslararası göç olgusunu belirli bir tarihî süreçte ya da zaman dilimleri arasında sınırlamak mümkün görülmemektedir. Ayrıca göçü bir yer değiştirme hareketi olarak görmemek de gereklidir. Göçü bireysel ya da kitlesel bir yer değiştirme eylemi olarak tanımlamak ya da altında yatan onlarca nedeni tam anlamıyla ortaya çıkarmak şimdilik imkânsız görünmektedir. Başlangıçta ekonomi, savaş ve dinî baskılarla; doğal afetler ve siyasi nedenlerle açıklanan göç hareketi; zaman içinde biçim ve içerik değiştirmiş, dünyanın demografik, siyasal ve kültürel görüntüsü dönüştükçe göç etme ve etmeme nedenleri de değişmiştir.

Göçün üvey çocukları olan sığınmacılar, dezavantajlı grup olarak tanımladıkları gibi "savunmasız olma" ve "savunmasızlık" hali taşıyan kişiler olarak da bilinmektedirler. Sosyal hizmet; temelinde sosyal adaleti sağlamanın dışında iyilik ve refah seviyesinin de yükseltilmesini hedefleyen, insan haklarına dayanarak toplumun dezavantajlı kesiminin desteklenmesi ve güçlendirilmesini sağlayan, mesleki çalışmalar yürüten bir disiplindir. Kırılgan ve dezavantajlı durumda olan göçmen ve sığınmacı gruplar, yaşadıkları zorluklar nedeniyle hak ve hizmetlere erişemediğinden sosyal hizmete önemli görevler düşmektedir.

Geldikleri coğrafyada kendine has toplumsal özelliklerden ayrılırken vardıkları coğrafyanın kendine has kültürünün olması bu grupların uyum sürecinde çeşitli zorluklarla karşılaşmasına neden olmakta ve bu durumda insani ihtiyaçlarının giderilmesi için istekte bulunmaları zaruri olmaktadır. Bu durumda devreye giren sosyal hizmet çalışanları bilgi birikimine ve alan

deneyimi ile göçmenlerin içinde bulundukları duruma etkili bir şekilde müdahale edebilme kapasitesine sahip olmalıdır. Sosyal hizmet çalışanı sığınmacı ile görüşmeden önce onun içinde bulunduğu durumu, bütün boyutları ile ele almalı ve hem geldiği yerin hem de göç edilen toplumun özelliklerini bilerek mesleki müdahalesini gerçekleştirmelidir. Ayrıca sosyal hizmet çalışanı kültürel körlüğe ve kültürel yetkinlik becerisine sahip olmalıdır. Sosyal hizmet çalışanı olgusal, kuramsal ve uygulamaya yönelik bilgi türlerinin tümünden yararlanmalı özellikle uluslararası, ulusal politika ve mevzuat bilgisine hâkim olmalıdır.

Uluslararası göç mevzuatı; insanların sınır ötesi hareketini düzenleyen kanunları, düzenlemeleri, anlaşmaları ve hukuki korumayı kapsamaktadır. Bu hakların sürdürülmesi, toplumların insanlığının onuruna ve özgürlüklerine saygı gösterilmesi, adaletin sağlanması uluslararası göç mevzuatının özünü oluşturmaktadır. Uluslararası göç, günümüzde küresel bir fenomen haline gelerek, birçok sosyal devlet ve refah ülkesinin, ekonomik ve politik güçlerinin ortak konusu olmuştur. Bu yüzden uluslararası göç mevzuatında göçmenlere verilen haklar sosyal hizmetlere erişimi düzenleyen yasal bir çerçeve sunmaktadır. Bu yasal çerçevenin yeterince anlaşılması sosyal hizmet bağlamında büyük önem taşımaktadır. Zira bu hukuki düzenlemeler göçmenlerin haklarını ve temel hizmetlere erişimini doğrudan etkilemektedir. Bu maksatla çalışma, Yalova’da yaşayan göçmenler örneğinde yasal haklar hakkındaki bilgi ve farkındalık düzeyinin sosyal hizmet bağlamındaki etkilerine odaklanarak ulusal ve uluslararası göç mevzuatını incelemeyi amaç edinmiştir.

Araştırmanın İçeriği: Yapılan araştırma dört ana bölümden oluşmaktadır. Birinci bölümde, tez çalışmasına giriş yapılarak araştırmanın tanımı ve önemi, amacı, kapsamı ve sınırlılıkları, varsayımları, evreni ve örneklemini üzerinde durularak açıklanmıştır.

İkinci bölümde, araştırma kapsamında özellikle göçün kavramsal olarak nasıl tanımlandığı üzerinde durulmuştur. Uluslararası göçün nedenleri ve sebepleri araştırılmış, göçün tanımları olan göçmen, mülteci, sığınmacı, şartlı mülteci, geçici koruma, vatansızlar gibi kavramların nasıl tanımlandığı ve türleri olan iç/dış göç, zorunlu/gönüllü göç, sürekli/geçici göç, düzenli/düzensiz göç, iklim değişikliği göçü ve eğitim/beyin göçü üzerinde durulmuştur. Ayrıca göçün nedenleri ve kuramları açıklanmıştır. Tüm bu kavramsal çerçeve gerek ulusal gerekse de uluslararası sözleşmelerden hareketle tartışılmış ve üzerine titizlikle eğilip incelenmiştir. Ayrıca göç hakkında genel bilgilere, statülere ve önemli görülen göç kuramlarının literatür taraması yapılarak detaylı incelenmesine yer verilmiştir. Göçün tarihi, itme-çekme faktörleri ve geçmişten günümüze göç hakkındaki bilgiler detaylıca incelenip açıklanmıştır.

Üçüncü bölümde, uluslararası göçün tarihine, kapsamına ve Türkiye’de göç mevzuatına değinilmiştir. Göçmen ve sığınmacılar ile ilgili uluslararası kuruluşlara değinilerek önemli görülenler açıklanmıştır. Türkiye’de uygulanan uluslararası göç mevzuatı, yasal sözleşmeler, Türkiye’nin göç tarihi ve hareketleri incelenmiştir. Ayrıca Türkiye’nin mülteci ve sığınmacılara uyguladığı mevzuatlar ve sosyal hizmet aracılığıyla uyguladıkları haklar sıralanmıştır. Bölümün en sonunda Türkiye’de uluslararası göç mevzuatı açısından ve uluslararası göç mevzuatına göre sosyal hizmetin önemi açıklanmıştır.

Dördüncü bölümde, araştırmanın bulguları ve yorumlarına yer verilmiştir. Ayrıca araştırmanın yöntemi ve modeli, araştırma verilerinin toplanması ve analizi, araştırma verilerinin geçerliliği ve güvenilirliği başlıkları altında açıklamalarda bulunulmuştur. Yabancıların uluslararası hakları ve bu hakların bilinirliği ana teması altında temalar ve bu temaların altında alt temalar belirlenmiştir. Alt temalar katılımcıların cevaplarına göre kodlara ayrılmıştır. En sonunda tartışma kısmında katılımcıların cevapları ve araştırmacının gözlemleri doğrultusunda veriler yorumlanmış, literatüre göre benzer araştırmalarla değerlendirilmiştir.

Araştırma sonuç ve öneriler kısmı ile sonlandırılmıştır.

1.1. Araştırmanın Konusu ve Önemi

Yapılan literatür taramasında, 21. yüzyılın başlarında Türkiye’de uluslararası göç ile ilgili akademik çalışmalara artan bir ilgi olsa da uluslararası göç mevzuatının sosyal hizmet disiplini açısından nitel araştırma ve analiz değerlendirilmesinin eksik olduğu tespit edilmiştir. Literatürde bu alanda nicel ve nitel araştırmaya dayalı kısıtlı sayıda tez çalışması bulunmaktadır. Bu bakımdan, çalışmanın akademik anlamda önemli bir boşluğu dolduracağı varsayılmaktadır. Bu araştırma, Yalova İlinde yabancıların göç mevzuatına dayalı sosyal hakları konusunda ne kadar bilgi sahibi oldukları ve bu haklarından ne kadar faydalandıkları yönünde problemler içermektedir. Bu çalışmanın, yabancılara uluslararası göç mevzuatının ve Türkiye’deki ulusal göç mevzuatının verdiği haklar konusundaki farkındalığı net anlayabilmeleri ve fark edebilmeleri açısından yardımcı olacağı düşünülmektedir.

Son yıllarda Türkiye’ye çok sayıda sığınmacı gelmesiyle hukuki alanda ve sosyal statülerde belirsizlikler çoğalmış ve uluslararası kuruluşlar özellikle AB çatısı altında kurulan kurumlar bu hukuksal boyutta tatmin edici çözümler sunmamıştır. Bu yüzden ulusal ve uluslararası sığınmacıların yasal statülerine göre belirlenen hakları irdelenerek noksanlıklarını incelenmesi ve sosyal hizmet penceresinden bakarak araştırılmasının, ileride bu alanda yapılacak çalışmalara ışık tutacağı düşünülmektedir. Ayrıca araştırma, Yalova İlinde yaşamak için kimlik alan, geçici

koruma veya uluslararası koruma kapsamında ikamet eden sığınmacıların; haklarını ne düzeyde bildikleri, uluslararası kanunların avantajları; Türkiye’ye göç edenlerin yasal statüleri ve sosyal hizmet kapsamında sığınmacılara yönelik yeni bir hayat, yeni umutlar ve beraberinde yeni statülerin oluşması için nelerin yapılması gerektiğine dair rehberlik edeceği düşünülmektedir. Böylece, araştırmacıların konu ile ilgili yapacakları yeni çalışmalara kaynak niteliği taşıyacağı umulmaktadır.

1.2. Araştırmanın Amacı

Tezin temel amacı, Yalova’da kalan yabancılardan YUKK çerçevesinde sunulan haklar, İl Göç İdaresi Müdürlüğünden sunulan hizmetler ve diğer hakları konusunda bilgi edinmektir. Ayrıca uluslararası göç mevzuatının yasal çerçevesini ve uygulamalarını, göçmenlerin veya yabancılardan haklarını bilme derecelerini ortaya koymak ve literatüre katkı sunmaktır. Araştırmanın alt amaçları ise şu şekilde sıralanabilir: Yalova’da yaşayan sığınmacıların yaşadığı uluslararası göç mevzuatı alanında oluşan hukuki sorunları anlamak, uluslararası ve bölgesel korumadan ne düzeyde faydalandıklarını incelemek, temel insani ihtiyaçlarını giderme farkındalığını ve toplumsal uyumdaki zorluklarını anlamak, şartlı mülteci, oturma izni, geçici kimlik ve geçici koruma gibi statülerle durumlarını inceleyip sunmaktır. Ayrıca YUKK ve Geçici Koruma Yönetmeliğinin sağladığı insani hizmetlerden; sosyal hizmet hakları, sağlık, eğitim, çalışma vb. haklarından faydalanma derecelerini öğrenmektir.

1.3. Araştırmanın Kapsamı ve Sınırlılıkları

Bu çalışma, araştırmaya Yalova’da ikamet eden farklı uyruklu 8 erkek, 8 kadın ve 2 yabancı STÖ temsilcisi ve 2 uzman olmak üzere toplamda 20 kişinin gönüllü olarak dâhil olduğu katılımcıları kapsamaktadır.

Bu çalışmanın sınırlılıkları şöyle sıralanabilir:

- Çalışma konusunda, literatürde benzer bir makale veya tez bulunmamasından ve çalışılmamasından dolayı bu tez çalışması ortaya çıkarılmış ve literatürde benzer bir konunun bulunmaması kaynak açısından sınırlılığa neden olmuştur.
- Çalışmanın kapsamı, Yalova’da ikamet eden yabancı ve sığınmacı katılımcılarla sınırlıdır.
- Çalışmanın sonuçları, Yalova’da ikamet eden yabancı ve sığınmacı katılımcılarla sınırlı kalmıştır.

1.4. Araştırmanın Varsayımları

Bu çalışmada, Yalova’da ikamet eden sığınmacıların statülerine göre verilen haklar konusunda ne kadar bilinçli oldukları incelenmektedir.

Sosyal hizmet kapsamında alınan hizmetlerden ne derecede faydalandıklarını değerlendirmektedir.

Bu amaç doğrultusunda aşağıdaki sorulara yanıt aranmaya çalışılmıştır:

- Yalova’da yaşayan sığınmacılar uluslararası göç mevzuatının kendilerine sunduğu eğitim, sağlık ve çalışma gibi haklardan haberdar mıdır? Bu haklardan faydalanıyorlar mı? Memnunlar mı?
- Statüleri belli sığınmacılar, statü haklarının hukuki alanından yararlanmakta mı, yararlanıyorlarsa ne derecede?
- Yabancılar ve Uluslararası Koruma Kanunu (YUKK), sığınmacıların hürriyetlerinde etkili midir ve geçici koruma konusunda yabancıların bilgileri var mıdır?
- Sığınmacılar için uluslararası göç mevzuatı sosyal hizmet kapsamında hak ve ihtiyaçların iyileştirilmesi için yeterli mi, yeterli değilse nasıl bir süreç takip edilmeli?
- Yalova’daki sığınmacıların hakları için Türkiye’deki uluslararası göç mevzuatına göre hazırlanan ulusal göç mevzuatları yeterli midir?

1.5. Araştırmanın Örneklemi

Araştırma, Yalova ilinde yaşayan ve İl Göç İdaresi Müdürlüğüne kayıtlı olan sığınmacı yetişkinlerden oluşmaktadır. Örnekleme; Yalova ilinde ikamet eden farklı uyruklu 8 erkek, yine farklı uyruktan 8 kadın, 2 yabancı STÖ temsilcisi ve 2 uzmanla toplamda 20 katılımcıdan oluşmaktadır.

Araştırmacının Yalova ilinde ikamet etmesi, araştırmada zaman sınırlamasının olması ve örnekleme ulaşımının nispeten daha kolay olması sebepleriyle çalışma evreni, Yalova ilinde ikamet eden sığınmacı kişilerle sınırlandırılmıştır. Bu açıdan örnekleme belirlenen kişiler, Yalova’da uzun süre ikamet etmesi şartıyla yabancı STÖ temsilcilerinden ve araştırma sorularına katkı sağlayacakları düşünülen farklı uyruktan seçilen kadın ve erkeklerden oluşmaktadır. Ayrıca daha güvenilir bir sonuç elde etmek için kısa süreli öğrenci ikamet izniyle Yalova’da kalan Yalova Üniversitesi yabancı uyruklu öğrencileri örneklem kapsamına alınmamıştır.

Bu araştırma yönteminde örnekleme girecek katılımcılar olasılığa dayalı olmayan örnekleme türlerinden amaçlı örneklem (kasti, kararsal, yargısal) seçilmiştir. Bu örneklemele araştırma çalışmanın tamamını temsil etmesi istenen bir örneklem üzerinde çalışmıştır. Bu durumda amaçlı örneklem seçilmesi, çalışmayı yürüten araştırmacının öznel kararlarına ve kendi yargılarına, kayıtlara göre evrenin içerisinde araştırmaya uygun olmasına karar verdiği katılımcılar seçilmiştir. (Kurtuluş, 2010, ss. 64-65).

BÖLÜM 2. KAVRAMSAL VE KURAMSAL ÇERÇEVE

Bu bölüm araştırmaya konu olan göç ile ilgili mevzuatın kavramsal çerçeveleri ve kuramsal boyutları incelenmektedir. Göç, göçün tarihini, nedenleri, göç ile ilgili tanımlar ve türleri üzerine durulmaktadır. Ayrıca araştırmanın kuramsal çerçevesini içeren uluslararası göç olgusuyla ilişkili araştırma kapsamına giren ve göçü niteleyen kavramlar, göçün oluşumunu açıklayan kuramlar çok yönlü olarak analiz edilecektir.

2.1. Göç ve Göç Kavramı

Bilindiği üzere göç, insanoğlunun varoluşuyla birlikte ortaya çıkmış, tarihin her döneminde çocukların, ailelerin, grupların, kitlelerin ve toplulukların doğal afetler, ekonomik sıkıntılar, toplumsal ve siyasal karışıklıklar, zulüm, savaş, çatışma, korku, sosyal ve kültürel gibi nedenlerle yaşadıkları yerden başka yerlere yaptıkları hareketlilikleri ifade etmektedir. Ayrıca göç, yiyecek temin etme, daha iyi bir hayat umudu, eğitim ve öğretim sisteminden eşit haklara ulaşım, sağlık imkânlarına erişim, ekonomik ve iş imkânlarına sahip olma vb. gibi temel nedenlerle varlığını, her zaman bireyler, topluluk ve toplum gündeminde hissettirmiş ve sürdürmüştür (Çağlar, 2018, s. 30). Ayrıca evrensel bir etkiye sahip olan göç, ikamet edilen yere dönme ya da gidilen yerde kalma düşüncesi taşıdığı için coğrafi, toplumsal, demografik ve kültürel boyutta yer değişikliği olarak da ifade edilmektedir (Erdoğan, 2019, s. 5).

Göç, ekonomik, siyasi, iklim değişikliği, toplumsal olaylar, dinî ve psikolojik baskılar, bireysel ve ekolojik sebeplerle bireylerin ve grupların yaşadıkları yerden başka bir yere kısa, orta ve uzun süreli, kalıcı veya geçici olarak yer değiştirmesi anlamına gelirken; aynı ülkenin farklı bölgelerine yapıldığında iç göç olarak nitelendirilmekte, bir ülkeden başka bir ülkeye yapıldığında ise uluslararası göç olarak adlandırılmaktadır (Adıgüzel, 2022, s. 289). Göç olgusuyla ilgili evrensel anlamda kesin ya da net kurallar koymak mümkün görünmemektedir. Göç, yaşanan bölgenin elverişsiz şartlarından kurtulmak veya gidilecek bölgenin olumlu şartlarından faydalanmak amacıyla yapılmakta bazı zamanlarda işkence, zulüm, savaş, iktidarın yönetimi kötüye kullanması, cinsiyet baskısı, inanç baskısı ve sürgün gibi zorlayıcı sebeplerden kaynaklı da gerçekleşebilmektedir.

Göçü sadece mekânsal değişiklik yani fiziksel bir yer değiştirme eylemi olarak tanımlamak tek başına yeterli değildir. Fakat yaşanan yer değiştirme eylemi göçün en temel özelliğidir. Çünkü göç, çok farklı anlamlar ve etkiler içermektedir. Ama uluslararası göç hareketlerinde bir ülkeden başka bir ülkeye geçmek mekânsal, kültürel ve duygusal geçiş yapmak anlamına gelmektedir (Yılmaz, 2022b, s. 295). Bireyler ve toplumlar yer değiştirme eylemi sonucunda

farklı ülkelerde yaşamak durumunda kalabilmekte ve göç ettikleri kentlerde farklı sosyoekonomik durumlarla karşılaşabilmektedir. Bunun sonucunda gidilen kentlere karşı farklı boyutlarda aidiyet hissedilmekte veya yalnızlık yaşamaktadır.

Göçün çok çeşitleri anlamları ve tanımları vardır. Gürbüz'e göre göç; bir yerleşim biriminde, gruptan ya da siyasal sınırları belirgin bir toprak parçasından, başka bir birime doğru, kısmen sürekli birey veya kitle hareketleridir (Gürbüz, 2006, s. 211). Ortaylı'ya göre ise göç; insanların halk olarak yaptıkları temel eylem olduğu ve bu durumun ezelden ebediyete kadar var olacağı şeklindedir (Ortaylı, 2005, s. 19). Genel tanıma bakıldığında göç; insanların, gelecek ya da şimdiki hayatlarının tamamını veya bir kısmını geçirme niyetiyle, daimî ya da kısa süreli yaptıkları coğrafi olarak yer değiştirmeleridir (Yarar ve Karpat, 2015, s. 103). Memiş ve Bülbül'e göre göç; dinî, iktisadi, siyasî, sosyal ve diğer sebeplerle insan topluluklarının bir yerden başka yere hareket etmesi olarak tanımlanmıştır (Memiş ve Bülbül, 2014, s. 5). Farklı disiplinlerden kişiler ve farklı bilim insanlarının yaklaşımlarıyla göçü farklı şekillerde ifade etmişlerdir. Her bilim dalı, disiplin ve sosyal olgular göçün daha iyi açıklanıp, kavranabilmesi için katkıda bulunmuştur.

Geçmişten günümüze uzanan zaman dilimi içerisinde dünya coğrafyasında çok sayıda göç hareketi olmuş ve geçici veya sürekli olarak yer değiştirme hareketi olarak tanımlanmıştır. Göç, dünya tarihi boyunca daima insan hayatında var olduğu için yeryüzünde yaşayan canlıları tarihinin değişmesine, yerleşim yerlerinin kurulmasına, çoğalmasına, dağılmasına, yeni medeniyetlerin doğmasına neden olduğu gibi yeryüzünün dağılışını değiştiren ve etkileyen en etkin devinimdir. Ayrıca insanlar bir yerden başka bir yere göç ederlerken yiyeceklerini, araç ve gereçlerini, kullandıkları hayvanlarını, tohumlarını, kültürel normlarını, toplumsal inançlarını vs. beraberlerinde götürerek bunların da başka bölgelere yayılmasını sağlamıştır. Yani göç, farklı fizyolojik yapıları, dinleri, dilleri, yaşantıları, gelenekleri, görenekleri, inançları farklı olan insanları birbirleriyle kaynaştırarak değişik toplum ve örgütlenme yapıların ortaya çıkmasını sağlamıştır.

Göç, gönüllü ve zorunlu yapı üzerine olduğu için belirli aşamalarla veya döngülerde tek yönlü ya da çift yönlü olabilmektedir. Bununla birlikte, genel olarak göç, belirli bir asgari süre için politik veya idari birimin sınırını geçmek olarak tanımlanmaktadır. Göç, bölgeler veya ülkeler arasındaki insanların hareketini kapsadığından ve zaman faktörü önemli olduğundan nüfus akımları hangilerinin göç kapsamında olduğunun, Birleşmiş Milletler (BM) kriterlerine göre; bir yıl ve üzerinde bir süreyi kapsamaması, önemli veya uzun bir uzaklık kat etmesi, siyasal sınırları aşması gibi şartları taşıması olarak tanımlanmaktadır. Tatil, akraba veya arkadaş

ziyareti, mesleki veya iş, tedavi veya sağlık seyahatleri gibi yapılan nüfus hareketlilikleri göç kapsamında değerlendirilmez. Göç kapsamında yer değiştirmelerin kısa mesafeler arasında değil, kişi veya toplumların içinde yaşadıkları fiziki ve sosyal çevrelerini değiştirecek şekilde gerçekleştirilmesi anlamını taşıdığı gibi (Adıgüzel, 2022, ss. 17-18), kişinin, geri dönmek üzere vatanını terk ederek, başka bir yere yerleşmek amacıyla gitmesi anlamına da gelmektedir (Oruç, 2020, s. 10).

Göçün tanımına ilişkin Uluslararası Göç Örgütü tarafından yayımlanan Göç Terimleri Sözlüğünde şöyle ifade edilmektedir:

Bir kişinin ve/veya bir grup insanın uluslararası bir sınırı geçerek veya bir devlet içinde yer değiştirmesidir. Süresi, yapısı ve nedeni ne olursa olsun insanların yer değiştirdiği nüfus hareketleridir. Buna, mültecilerin, yerinden edilmiş kişilerin, ekonomik göçmenlerin, aile birleşimi gibi farklı amaçlarla hareket eden kişilerin göçü de dâhildir (IOM, 2009).

Ayrıca göç kavramına bireylerin ve toplulukların belirli bir zaman süreci içerisinde mekânsal yer değiştirmesi şeklinde verilmiş tanımlanması göçün sınıflandırılmasına yönelik büyük öneme sahiptir. Sosyal bilimlerde her bilim dalı kendi perspektifine göre göçün türlerini tanımladığından veya oluşan göç şekline göre adlandırıldığından literatürde pek çok göç sınıflandırması ortaya çıkmaktadır (Özyakışır, 2013, s. 7). Bu sınıflandırmaların bazıları iç ve dış göç, zorunlu ve gönüllü göç, süreli ve geçici göç, kırsal ve kentsel göç, kadın ve erkek göçü, beyin göçü, teknolojik göç, kontrollü göç, düzenli ve düzensiz göç gibi sınıflandırmaktadır (Yavan, 2019, ss. 5-7).

Göç, insan hayatının nerdeyse kaçınılmaz hareketlerinden bir tanesidir. Bade'nin (2002, s. 8) ifadesiyle “homo göçer”, “homo sapiens”in varlığından beri var olduğundan göçler tarihinin oluşmasına neden olmuştur. Bu da göçler tarihini genel tarihin bir parçası şeklinde ele alınmasını sağlamaktadır. Büyük insan göçleri dünya tarihinin belirleyici rollerinden birini oluşturmaktadır. Yerküremiz bu büyük göçler yoluyla belli bölgelerde insanlarla dolmuştur ve bu yolla değişik insan modelleri oluşmuştur (Citroën, 1948, s. 13). Dünya üzerinde gerçekleşen bu çok boyutlu göç süreçleriyle sosyal dönüşüm ve kalkınmanın olumlu olumsuz esas faktörlerinden biri olarak meydana gelmiştir (Naz, 2015, s. 3).

Göç, çağlar boyu devletlerin, kentlerin ve insanların kaderini şekillendiren çok güçlü bir faktör olmuş ve 21. yüzyıl açısından durum farklı değildir. Çoğu zaman insanların arzusu dışında ve mecbur kaldıkları için gerçekleşen zorunlu veya düzensiz göç hareketleri kapsamlı ve etkili sonuçlar üretmektedir. Menşe ülkeden, transit ülkeye ve en son hedef ülkeye ulaşmaya kadar yaşanan göç süreci son derece çetrefilli ve dramatik durumlara neden olmaktadır (Telsaç, 2022,

s. 1). Temelinde birçok neden yatan göç hareketleri hedef ülkeye ulaşıldığında yeni bir hayat, yeni umutlar, yeni iş imkânları, yeni zorluklar ve beraberinde yeni bir statü getirmektedir. Ulusal toplumlarda oluşan bu yeni insan statüleri için basında ve siyasi kanatlarda çeşitli tanımlar kullanılmaktadır. Genellikle yanlış kullanılan kavramlar veya genelleme şeklinde yapılan tanımlar yetersiz ve amacına uygun olmamaktadır.

Göçün tetikleyici faktörleri büyük çoğunluğu eskiden tabii afetler, kıtlık, kuraklık ve savaşlar gibi etmenler oluştururken zamanla nedenleri değişmiştir. Özellikle coğrafi keşifler, insan ticareti, imparatorlukların yıkılması, merkantilizm, küreselleşme ve sanayi devrimiyle başlayan iş alanındaki eksiklikler ve yeni istihdam yerlerin arayışı göçü teşvik etmiştir. Sanayi devrimiyle gelen zenginlik ve dünyaya hâkim olma isteği, devletlerde tekrar savaşların patlak vermesine, bunun sonucunda da daimî bir göç sirkülasyonuna sebebiyet vermiştir. II. Dünya savaşından sonra meydana gelen büyük yıkımlar ve ölümler insanları göçe zorlamıştır. Milyonlarca insanı gönüllü gönülsüz yer değiştirmeye ve dünya üzerindeki demografik hareketliliğe sebebiyet vermiştir.

Zamanla dünya nüfusu belli yerlerde toplanmış ve bazı ülkeler, bölgeler ya da şehirler birçok yönden cazip hale getirmiştir. Oluşan bu durum göç olgusunu meydana getirmiştir. Göç olgusuyla devasa hale gelen bölgeler, üzerinde büyük, yığinsal, karmaşık ve çok boyutlu kitleleri meydana getirmiştir (Doğu, 2022, s. 37).

21. yüzyılda ulus aşırı sınırları aşan göç dalgaları, I. ve II. Dünya savaşları sonrası uluslararası ölçekte karşılaşılan büyük bir insani krize dönüşmüştür. Bunun sonucunda uluslararası göç doğmuştur. Özellikle savaşın yıkıcı ve yıpratıcı nedenlerinden kaçan insanlar büyük veya küçük kitlesel göçlerle sığınmak için en yakın ülkelere gitmeye ve yeni bir hayat için tüm zorluklara göğüs germeye mecbur bırakılmıştır. Bu da göçmen nüfusunun giderek artmasına, ülkeler arası sosyal ve politik etkileşimlerin yoğunlaşmasına, sorunların çıkmasına, incinebilir bir toplumun var olmasına neden olmuştur.

Uluslararası göç, bir ülkeden başka bir ülkeye gerçekleşen nüfus hareketi yani dış hareketlilik olarak tanımlanır. Bu hareketlilik sonucunda ev sahibi ülke, uluslararası anlamda ciddi etkileri olan sosyoekonomik bir unsuru ve tarihi oluşturmaktadır. Göçün tarihi incelendiğinde, çok eski zamanlara dayandığı görüşü olsa da bugünkü anlamda ele alınan uluslararası göç, 19. yüzyılda gelişimi başlamış bir olgudur. Göçmen, yasadışı göç, mülteci, iltica, sığınmacı, geçici koruma, şartlı mülteci gibi kavramlar da bu olgu içerisinde oluşmuş önemli kavramlardır. Göç, hareket halinde olan kişiler açısından bireysel sorunlar oluşturduğu kadar ülkeler açısından farklı sorunları da beraberinde getirmektedir.

Farklı bilim insanları ve disiplinler göç konusunu incelemesine rağmen göç çalışmaları istenilen seviyeye ulaşamadı. Hala her bilim insanı ve akademisyen kendi alanlarında göçü neden ve sonuçlarını araştırmakta ve tanımlar bulmaktadır. Göç hem göç veren hem de göç alan yerleşim yerini çok ciddi etkileyen, değişime ve dönüşüme zorlayan bir süreç olarak karşılaşıldığı için farklı sonuçlara ulaşılması gayet normaldir. Göç tanımlamalarının çeşitliliği kadar göçmen tanımında da farklılıklar göstermektedir.

2.2. Göçle İlgili Tanımlar

Göç terminolojisinde yapılan kavramsal analizler çoklu bir netliğe sahip olduğu için kavramlar hakkında aynı tanımın genel kabul görüldüğü durum tartışmaya açıktır. Ancak göç olgusunun tanımlarına bakıldığında ulusal ve uluslararası sözleşmelerde ortak kullanım şekillerinin nispeten değişken, genel geçer olduğu ve bazı ortak çıkarlar doğrultusunda kabul görüldüğü bilinmektedir (Bodur, 2019). Bu durumun nedeni göçmenlerin ve mültecilerin göç hareketliliğine göre aynı güzergâhta gerçekleşmesi ve aynı zamanda uluslararası ve ulusların bu tür süreçleri kendi çıkarlarına göre yorumlama istekleriyle açıklanmaktadır.

İnsanoğlunun her döneminde geçerli olma özelliğini korumanın yanı sıra antropoloji, sosyoloji, hukuk, sosyal hizmet, ekonomi, yönetim, tarih, coğrafya, uluslararası ilişkiler, lojistik, ekolojik vb. pek çok farklı disiplinin ortak ilgi alanında yer alan göç kavramını bu alanlarda şekillenmiş ve şekil vermiştir. Çok fazla disiplini etkilediği için tanımlama ve teorik olarak çerçeve boyutu sürekli değişmekte ve alternatif durumlar aranılmaktadır. Bu durumda göç literatüründe kavramların birbirinin yerine kullanılması ya da diğer bir deyişle kavramların net tanımlarının olmamasına ve göçe dair sorunsallıkları daha da çözümsüz noktalara taşımaktadır. Göçün kavramsal olarak tanımların ortak dil ve standardizasyonda olmamasının, göç etkisiyle oluşan sorunları derinleştirip içinden çıkılamayacak bir noktaya varmasına sebebiyet verilmektedir (Çağlar, 2018, s. 31). Buradan hareketle, çalışma kapsamında göç alanına ait kavramların açıklanması, detaylı incelenmesi ve göç kuramlarını ayırt edici bir şekilde ifade etmek büyük öneme sahiptir.

İnsanoğlu, toplumsallaşarak tarih boyunca barış veya kargaşa içinde belirli medeniyetler kurarak yeryüzünde varlığını tarihsel olarak sürdürmektedir. İnsanoğlu yaşadığı olumsuzluklarla iyilik hallerinde derinleşen eksilmelerden dolayı ülkesini terk etmek durumunda kalmaktadır. Bireyler kendi ülkesinde ölümle tehdit, ötekileştirme, güvenlik problemi veya yaşamsal hakları verilmediğinde yerleşkesi terk edip uluslararası hukuka göre güvende hissedeceği varış ülkesine sığınma talebinde bulunma hakkına sahiptir. Ayrıca savaş

ve doğal afet gibi yıkımların ağır olduğu durumlarda kitlesel olarak göç edip varış ülkesine sığınma talebinde başvuru yapabilmektedirler.

Uluslararası göçün hukuksal mevzuatını daha iyi anlaşılabilmesi için verilen statülerin kavramsal tanımlaması yapılarak konu daha anlaşılır hale gelecektir. Göçmenlerin hukuki statüsüne ilişkin kavramlardan; mülteci, göçmen, sığınmacı, ikincil koruma ve geçici koruma statüleri benzer anlam içermelerinden dolayı sıkça birbirleriyle karıştırılan kavramlardır. Söz konusu kavramlar; bir göçün gerçekleşmesi sonucu kazanılan statüler olması dolayısıyla birbirleriyle benzerlikler içermesine rağmen, özellikle göçün gerçekleşme nedenlerinin ve Türkiye'nin taraf olduğu Uluslararası Göç Hukuku'nda var olan coğrafi kısıtlama dikkate alınarak, göçün gerçekleştiği bölgelerin değişiklikler göstermesi sonucu farklılıklar arz etmektedir (Çiçekşöğüt, 2017, s. 4).

Suriye'de yaşanan savaş, sınır ülkesi olan Türkiye'ye kitlesel olarak sığınma talebinde bulunan Suriyelilerin oluşturduğu kitlesel göç dalgasının başlangıçta yapılan bazı resmî açıklamalarda ve basında, hukuki açıdan herhangi bir anlamı olmayan “misafir” tanımı ifade edilmiştir. İlerleyen zamanlarda, “misafir” söyleminin yanında “mülteci”, “sığınmacı”, “şartlı mülteci” ve “geçici koruma” gibi farklı açıklamalara da ifade olunmuştur (Üstün, 2022, s. 1). Söz konusu tanımlar gerçekte bütünüyle farklı anlamlara sahip olmasına karşın yaygın olarak birbirlerinin yerine de kullanılagelmiştir. Oluşan bu statü ifadelerin karmaşıklığının giderilmesi için bu kavramların açıklanması önemli hale gelmektedir.

2.2.1. Göçmen

Uluslararası Göç Örgütünün hazırladığı Uluslararası Göç Terimleri Sözlüğüne göre uluslararası düzlemde herkesçe kabul edilen bir göçmen tanımı bulunmamaktadır. Göçmen kavramının, “kişisel rahatlık” amacıyla ve haricen herhangi bir baskı unsuru olmaksızın ilgili kişinin özgür iradesiyle göç etmeye karar verdiği süreçleri ele aldığı kabul edilmektedir. Bu kavram, hem maddi ve sosyal durumlarını sağlıklı hale getirmek hem de kendileri veya ailelerinin gelecek hayatlarından beklentilerini yükseltmek için başka bir ülkeye veya bölgeye göç eden kişi ve aile bireylerini ifade etmektedir (IOM, 2009). Türk Dil Kurumu'nun güncel sözlüğüne göre göç: “Ekonomik, toplumsal, siyasi sebeplerle bireylerin veya toplulukların bir ülkeden başka bir ülkeye, bir yerleşim yerinden başka bir yerleşim yerine gitme işi, taşınma, hicret, muhaceret” şeklinde tanımlanmaktadır (TDK, 2024).

Göçmen, sıklıkla ekonomik yoksunluk veya içerisinde bulunduğu sosyal ortamın hoşnutsuzluğu nedeniyle kendi ülkesini gönüllü olarak terk eden farklı bir ülkeye legal veya illegal yollarla giden, varış ülkesinde hayatını devam ettiren yabancıdır. Özellikle yüksek

ekonomik kalkınma veya sosyal şartları daha rahat olan bir ülkede yaşamak için ülkelerinden göçenlere ekonomik göçmenler denmektedir. Ekonomik göçmenler, mültecilik statüsünden faydalanamamaktadırlar. (Olçay, 2012, s. 232) Yasa dışı göçmen, yaşadığı ülkeyi legal bir şekilde ayrılarak ya da bir başka ülkeye illegal yollarla giriş yapan veya legal yollarla giriş yapmasına karşın gittiği ülkeyi bırakmayarak o ülkede yaşamaya devam eden kişilere denilmektedir (Topkaya ve Akdağ, 2016, s. 770).

Göçmen, kendi ülkesinden ayrılarak yeni ülkesinde hiçbir zorlama olmaksızın çalışabilen kişidir. Başka bir deyişle yasal olarak zorlama olmaksızın çalışma hakkına sahip olarak belirlenen bireyleri ifade etmektedir. Uluslararası literatürde “migrant” ve “immigrant” ayrımı da yapılmaktadır. Türkçe de bu iki kavram için kesin bir karşılık olmamakla beraber kolayca ifade edecek olunursak migrant; geçici olarak yeni bir ülkeye taşınan, immigrant ise kalıcı olarak yer değiştiren kişilere denmektedir. Bu ayrımın bir diğer odağı ise gönüllü ve gönülsüz yani zorla veya istemeden de olsa mecburi yapılan göç olarak adlandırılmaktadır (Kten, 2020). Göçmen, kavramı farklı dillerde tek karşılı olmayan uluslararası koruma kavramıdır.

Göçmen, Birleşmiş Milletlerin yaptığı tanıma göre, ülke sınırları dışında en az bir yıl yaşayan kişidir. Bu tanıma göre, kimlerin göçmen sayılabileceği kendi içinde zorluklar barındırsa da göçün hangi şartlar altında, ne türde, kimler tarafından ve ne kadar süre ile gerçekleştiği konusu netlik bulamamaktadır. Göçmen kavramı Türkçe sözlükteki genel anlamda çeşitli sebeplerle yer değiştiren insanlar için kullanılan ve adeta bu anlamda çatı vazifesi gören bir kelimedir (Telsaç, 2022, s. 3).

Geçmişten günümüze Uluslararası göçmen sayısına bakıldığında; 1965’te 75 milyon, 2000 yılında 150 milyon, Dünya nüfusunda göçmenlerin oranı %3,1’dir ve bugün her 33 kişiden birinin göçmen olduğu ifade edilmektedir. 2020 yılında ise uluslararası göçmen sayısı 281 milyon kişidir ve göçmenlerin dünya nüfusuna oranı 3.6’dır (IOM, 2024a).

2.2.3. Mülteci

Mültecilerin sahip olduğu yasal haklar hususunda, epeyce fazla bir uluslararası mevzuat, protokol ve ulusal politikalar bulunsa da Cenevre Sözleşmesi’nden bugüne süregelen en önemli tartışmalardan birisi mülteci kavramıdır (Ergüven ve Özturanlı, 2013, s. 1016).

Uluslararası Göç Örgütü tarafından hazırlanan Uluslararası Göç Terimleri Sözlüğüne göre mülteci; BMMYK’nın tüzüğündeki şartları karşılayan ve Mültecilerin Hukuki Statüsüne İlişkin 1951 Sözleşmesi veya Mültecilerin Hukuki Statüsüne İlişkin 1967 Protokolüne taraf olan bir ülkede bulunup bulunmaması ya da bu hukuki evraklar uyarınca varış ülkesi tarafından mülteci

olarak belirlenip belirlenmemesi ayrımı gözetlemeden, Yüksek Komiserlik vasıtasıyla gerçekleştirilen Birleşmiş Milletler korumasından yararlanmaya hak kazanan kişi olarak tanımlanmaktadır (IOM, 2009).

Türkiye göç idaresi tanımına göre ise mülteci, 04/04/2013 tarihli ve 6458 sayılı Yabancılar ve Uluslararası Koruma Kanunu'nun 61. maddesinde tanımlanan "mülteci" tanımına göre; Avrupa Konseyi Üyesi ülkelerden gelerek, Türkiye'den uluslararası koruma talep eden yabancılar girebilmektedir. Avrupa devletlerinde meydana gelen; ırkı, dinî, tabiiyeti, belli bir toplumsal gruba mensubiyeti veya siyasi düşüncelerinden dolayı zulümle karşılaşacağından haklı nedenlerle korktuğu için mensubu olduğu ülkenin dışında bulunan kişidir. Bu kişi ülkenin korumasından faydalanamayan ya da söz konusu korku sebebiyle faydalanmak istemeyen yabancıya veya bu tür olumsuz olaylar neticesinde önceden yaşadığı ikamet ülkesinin haricinde bulunan, ülkesine dönemeyen veya söz konusu korku nedeniyle dönmek istemeyen vatansız bireylere statü belirleme süreçleri sonrasında verilen statüyü ifade etmektedir.

1951 Mültecilerin Hukuki Durumuna Dair Cenevre Sözleşmesi'ne (1951 Sözleşmesi) göre mülteci; "milliyeti, dinî, uyruk olma durumu, belli bir gruba aidiyeti ya da siyasi fikirlerinden dolayı, haksızlık ve zulümle karşılaşacağından haklı nedenlerle korktuğu için mensubu olduğu ülkenin haricinde bulunan ve bu ülkenin güvenliğinden faydalanamayan ya da bahsedilen haksızlık ve zulüm nedeniyle yararlanmak istemeyen yahut uyruk olma durumu yoksa ve bu tür olaylar neticesinden dolayı önceden yaşadığı yerleşim ülkesinin dışında bulunan, o ülkeye dönemeyen veya söz konusu zulüm ve korku nedeniyle dönmek istemeyen bireyler" olarak ifade edilmektedir (Barkın, 2014, s. 335). Uluslararası koruma başvurusu yaparak yabancılara varış ülkesinin ulusal ve uluslararası kanunlar çerçevesinde hiçbir mahsuru olmayan bireylere hukuken kazanılmış bir hak olarak mülteci statüsü verilmektedir (Çalık, 2015, s 124).

1951 Cenevre sözleşmesinden sonra eksiklikleri gidermek amacıyla 1967 Protokolü imzalanmıştır. Bu protokolün en önemli etkisi, Mülteci Sözleşmesi Protokolünü kabul eden taraf devletlerarasında coğrafi sınırlama kaldırılarak, mülteci statüsü sadece bir bölgeyle sınırlı kalmayıp evrensel hale getirmiştir. Bu konudaki tek istisna, coğrafi kısıtlamayı açıkça koruyan Türkiye'dir. Türkiye bulunduğu coğrafi bölgenin konumundan ve sınır ülkelerin uzun zamandır yaşadığı savaş ve siyasi istikrarsızlığın belli olmamasından dolayı hala coğrafi sınırlama maddesini kabul etmektedir (Yıldız ve Sert, 2017, ss. 92-93).

Türkiye, 1967 tarihli Protokole imza atarken Cenevre sözleşmesinde ifade edilen coğrafi sınırlamaların geçerliliğini sürdürdüğünü ifade ederek yalnızca Avrupa ülkelerinde gerçekleştirilecek olaylar ışığında mülteci statüsünü o ülkenin vatandaşlarına tanımakla

yükümlü olduğunu kabul etmiştir (Parlak ve Şahin, 2015, s. 71). Bu iki sözleşmeyle Türkiye, coğrafi kısıtlama ön şartı kabul ederek ülkesine, Avrupa ülkelerinin dışındaki durumlar nedeniyle uluslararası korumaya başvuran sığınmacılara mülteci statüsü tanımayacağı anlamına gelmektedir.

2.2.3. Sığınmacı

Uluslararası korumada “sığınmacı” tanımlanması gereken diğer önemli kavramlardan birini oluşturmaktadır. Menşei ülkesinde herhangi bir haksızlık, zulüm ve güvenlik korkusu yaşayan her birey ya da kitle, sığınma hakkını talep edebilmektedir (Cengiz, 2022, s. 724). Sığınma hakkı, kendi devlet yöneticileri tarafından zulme uğrayan insanların, başka bir ülkeye sığınak sunabilecek bir egemen otorite aracılığıyla korunmayı amaçlayan eski bir hukuki kavramı ifade etmektedir (Yeniceler, 2018). Sığınmacı, zulüm veya ciddi hayati zararlardan korunmak amacıyla kendi ülkesi dışında bir ülkede güvenlik arayışında olan ve ilgili ulusal ya da uluslararası hukuki süreçler çerçevesinde mülteci statüsü için başvurmuş ama bu başvurusu daha sonuçlanmamış kişileri tanımlamaktadır.

Sığınmanın yapısı, bireyin hayatının tehlikede olması gibi hayati etmenlerden dolayı insan hakları için önemli öncelik olarak görünmektedir. Bundan dolayı insan hakları ve sığınma olgusu birbiriyle ilişki içerisinde bulunmaktadır. Ama uluslararası hukukta sığınma hakkı, devletin hakimiyet hakkının bir uzvu olarak kabul görmektedir. Bu sebeple birey açısından sığınma hakkına başvurma ve faydalanma hakkı olarak anlaşılan sığınma hakkı devletlere, sığınmacıyı ülkeye kabul etme ve sığınma hakkı sağlama sorumluluğunu yüklemiştir (Öztürk, 2012, s. 196).

Sığınma talep eden insanlar, yaşadıkları ülkedeki devlet yönetiminin gücüne karşı koyamadıkları, kendini zayıf ve mağlup hisseden veya bir günah ya da yanlış yapmış olan, bağışlanma ümidi olmayan, can güvenliğini korumak amacıyla hayatını korkudan arındıracak uygun bir yaşam alanı ararken başka ülkede yaşamak için talepte bulunandır. Böylece kendi ülkesinden iltica edip kendini daha güvende hissedeceği ülkelere uluslararası koruma talep etmektedir (Khajenoori ve Akbarinoshad, 2024). Sığınmacı uluslararası statüden yoksundur. Bununla birlikte İnsan Hakları Evrensel Bildirisi’nde “Herkesin zulüm karşısında başka ülkelere sığınmacı ve bu ülkelerce sığınmacı işlemi görme hakkı vardır” (madde 14/1). Şeklinde beyanatı bulunmaktadır. Sığınmacı, mülteci olup olmaması yönünde henüz bir karara varılmamış olan kişilere denir (Topkaya ve Akdağ, 2016, s. 770). Sığınmacının uluslararası bir statüsü olmaması onun, geldiği ülkeye tekrar gönderilmesi manasını taşımamaktadır. Bu

sebeple sığınmacılarda sığındıkları ülkelerin koruması altındadır (Yılmaz ve Günay, 2022, s. 119).

Birleşmiş Milletler Mülteci Örgütü; sığınmacıyı, sığınma talebi henüz işleme alınmamış kişi olarak tanımlamaktadır. Dünyada her yıl, neredeyse 1 milyon kişi yaşadığı olumsuzluklardan dolayı sığınma talebinde bulunmaktadır. Sığınma talebinde bulunan kişiler için uluslararası koruma ihtiyacında olup olmadığını belirlemek için ulusal sığınma sistemlerinden ve yasalarından yararlanılmaktadır. Uluslararası koruma talebinde bulunup sığınan kitleler; savaş, çatışma veya şiddet gibi büyük yıkımlardan dolayı talep ederlerse, sınırı geçen her sığınmacıyla tek tek görüşme yapmak her zaman için mümkün olmamaktadır (UNHCR, 2024a).

Uluslararası koruma talebinde bulan insan(lar)a varış ülkesinin sığınma sağlama hakkının bireyin bir hak olarak kabul edilmesi durumunda koruma sağlayacak ülkelerin belirli yükümlülükleri söz konusu olacaktır. Beş başlık altında yükümlülükler ele alınmaktadır. Bunlar:

1. Sığınma talep eden sığınmacıyı ülkesel sınırları içerisine uluslararası koruma bağlamında kabul etmesi,
2. Sığınmacının varış ülkesi içerisinde kalmasına izin vermesi,
3. Sığınmacının varış ülkesinden sınır dışı edilmemesi,
4. Sığınmacının varış ülkesinden iade edilmemesi,
5. Sığınmacının (sığınma devletinin ülkesine girişi sebebiyle) cezalandırılma veya benzeri şekilde özgürlüğünden alıkonulmamasıdır.

Türkiye devletinin sınır komşusu olan Suriye Arap Cumhuriyeti devletinde yaşanan savaştan ötürü Türkiye'ye uluslararası koruma talebinde bulunan milyonlarca Suriyeli vatandaş bulunmaktadır. Türkiye'ye gelen Suriyeli vatandaşlara sığınmacı statüsü verilmemiştir. Ülkelerine geri gidecekleri düşüncesi, anlık kitlesel bir nüfus hareketi olması ve savaştan kaçtukları için statü belirleme işlemi ve işlemlerine ilişkin gerekli belgelerinin olmaması nedeniyle bireysel olarak statü belirleme işlemlerinin mümkün olmaması ve zaman içerisinde Türkiye'ye gelen Suriyelilerin sayılarındaki sürekli yükseliş sığınma statüsünün verilmemesi sebebi olarak gösterilmektedir. Sığınma statüsü bu gibi nedenlerle verilmeme ve kitlesel olarak yapılan göçlerden dolayı farklı hukuksal koruma şekillerine zemin hazırlamıştır.

2.2.4. Geçici Koruma

Geçici koruma statüsü, savaş gibi kitlesel yıkımların yol açtığı ve kitlesel göç yapmak zorunda kalan insanlar için uluslararası koruma talebinde bulunanların tarihsel olarak birçok devlet tarafından uygulanan uluslararası koruma statüsünü ifade etmektedir. Göç Terimler Sözlüğü geçici korumayı şöyle tanımlamaktadır: Kendi ülkelerine dönemeyen üçüncü ülke kişilerinden

oluşan kitlesel bir akışın meydana gelmesi ya da ani bir şekilde meydana gelebilecek olması, kitlelerin veya koruma gerektiren diğer bireylerin, korumaya muhtaç olanların sığınma sisteminin etkin işleyişinde olumsuzluk yaratmadan sığınma sisteminin akışını riske atma durumu varsa, bu kitlelere acil ve geçici koruma sağlamak amacıyla yapılan istisnai özellikteki prosedürdür (IOM, 2009).

Geçici korumanın ilk örnekleri 1970'lerin ortasında Asya'da uygulanmaya başlanmıştır. İnsanların iç savaş ve benzeri büyük çaplı şiddet ve yıkıcı olaylar sonucunda menşei ülkelerini terk edip yerinden ayrılmak zorunda bırakılan kitlelere kalıcı çözümler bulunma durumuna kadar koruma sağlanması için uygulanmıştır. Geçici koruma kavramı özellikle 1990'lı yıllarda patlak veren Kosova krizinin ardından Avrupa'nın gündemine gelmiştir (Kerber, 1999). Türkiye'de ise, 1990'lı yılların başında Birinci Körfez Savaşı'ndan dolayı Kuzey Irak'ın binlerce vatandaşı Türkiye'ye sığınmak durumunda kalmıştır. Bundan dolayı Türkiye'ye yarım milyona yakın Kürt sığınmış ve bu kişilere geçici koruma verilmiştir (Çiçekli, 2009). Türkiye 1992 yılında ise Doğu Avrupa'da meydana gelen savaşlardan dolayı Sovyetler Birliği'nin çökmesiyle 25.000 Bosnalıya ve 1999'dan itibaren ise; 16.000 Kosovalı Arnavut'a geçici koruma vermiştir (Kirişçi, 2004, s. 5).

Türkiye coğrafi ve kültürel yapısından dolayı kitleler halinde sığınılan ülke olduğu için hukuksal anlamda mevzuat ve kanunlar geliştirmiştir. Böylece Türkiye'ye kitlesel halde gelen sığınmacılara geçici koruma kapsamında hukuksal haklar verilmiştir. Yabancılar ve Uluslararası Koruma Kanununun 91. maddesinde Geçici koruma şu şekilde ifade edilmiştir:

- (1) Ülkesinden ayrılmaya zorlanmış, ayrıldığı ülkeye geri dönemeyen, acil ve geçici koruma bulmak amacıyla kitlesel olarak sınırlarımıza gelen veya sınırlarımızı geçen yabancılara geçici koruma sağlanabilir.*
- (2) Bu kişilerin Türkiye'ye kabulü, Türkiye'de kalışı, hak ve yükümlülükleri, Türkiye'den çıkışlarında yapılacak işlemler, kitlesel hareketlere karşı alınacak tedbirlerle ulusal ve uluslararası kurum ve kuruluşlar arasındaki iş birliği ve koordinasyon, merkez ve taşrada görev alacak kurum ve kuruluşların görev ve yetkilerinin belirlenmesi, Cumhurbaşkanı tarafından çıkarılacak yönetmelikle düzenlenir.*

Birleşmiş Milletler Yürütme Komitesi kararına göre kitlesel sığınmanın varlığından söz edebilmek için uluslararası bir sınıra doğru çok sayıda insan hareketliliğinin meydana gelmesi, çabucak bir varışla hareketliliğin sürdürmesi, varış ülkesinin yakın dönemde mevcut bireysel uluslararası koruma süreçlerini uygulayamayacak hale gelmesi gerekmektedir. Bu unsurları içeren kitlesel akımın devam eder hale gelmesi durumunda o kitlelere geçici koruma verilmektedir (GİB, 2024a).

Geçici koruma uygulaması, ani bir şekilde ve ülke sınırlarına yönelik kitlesel nüfus hareketlerinden dolayı oluşturulan bir acil durum politikasıdır. Bu politika, daha uzun vadeli bir çözüm bulununcaya kadar, bir ara çözüm niteliği taşımaktadır. Mültecilerin Hukuki Durumuna Dair Sözleşmede sınırlara yapılacak kitlesel nüfus hareketleri ile ilgili düzenlemeler yer alsa da geçici koruma uygulamasına açıkça yer verilmemiştir.

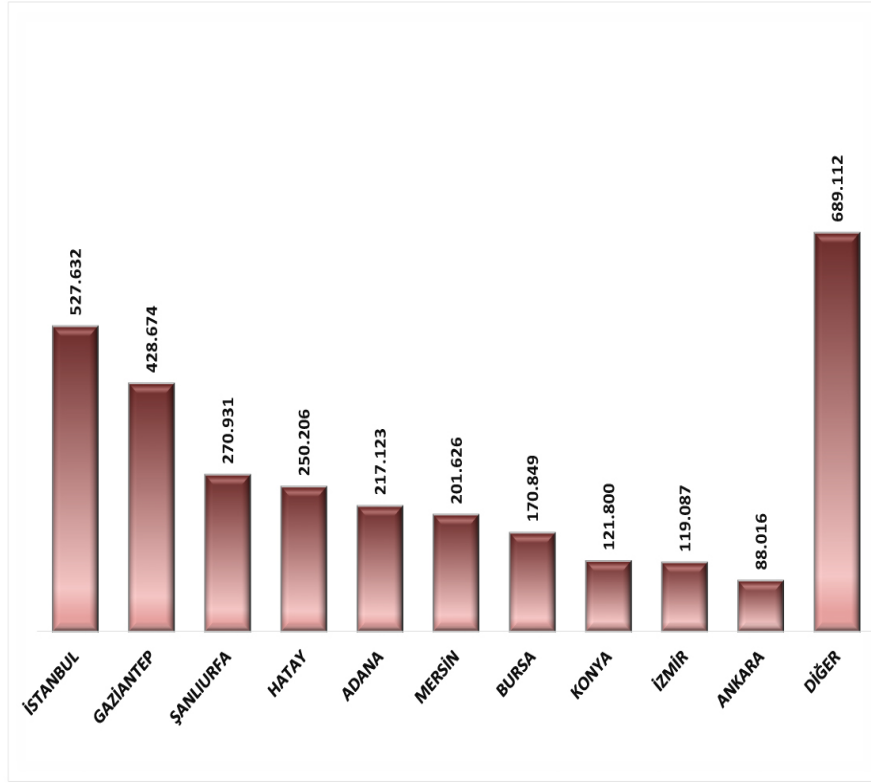
Türkiye’ de geçici koruma, menşei ülkede yaşanan savaş gibi ağır yıkıcı olaylar yaşanma durumunda kitlesel olarak sığınma talebinde bulunan yığınlar (Poyraz, 2012, s. 57) acil bir eylem planı olarak uygulanmaktadır. Türkiye sınırlarını toplu olarak gelen Suriyelilere kapılarını açıp, ilk başlarda o an yürürlükte olan 1994 Yönetmeliği’ne göre sığınma imkânı sağlamıştır. Sonrasında ise AB Geçici Koruma Yönergesi esaslarını dikkate almıştır (Eren, 2016, s. 129).

Türkiye’ye gelen Suriyelilerin işlemlerini gerçekleştirmek için 30 Mart 2012 tarihinde, “Türkiye’ye Toplu Sığınma Amacıyla Gelen Suriye Arap Cumhuriyeti Vatandaşlarının ve Suriye Arap Cumhuriyetinde İkamet Eden Vatansız Kişilerin Kabulüne ve Barındırılmasına İlişkin Yönerge” ile YUKK’un 91. maddesine dayanılarak 13/10/2014 tarihli ve 2014/6883 sayılı Geçici Koruma Yönetmeliğini yürürlüğe koymuştur. Türkiye’deki Suriyeliler, Geçici Koruma Yönetmeliği kapsamında geçici koruma statüsü verilmiştir. Bundan dolayı Suriyelilerin geçici koruma kapsamındayken bireysel olarak uluslararası koruma başvuru hakları bulunmamaktadır (Bostan, 2018, s. 51).

Türkiye’de geçici koruma altında olanlar istedikleri her ilde ikamet edebilirken şartlı mülteciler ve ikincil koruma statüsü sahiplerine seyahat belgesi verilmemektedir; bu nedenle ülke içinde serbest dolaşım hakları olmamakla birlikte sadece uydu kentlerde ikamet edebilmektedirler. Şehir dışına çıkma durumlarında İl Göç İdaresinden seyahat izni almaları gerekmektedir. Bu tanımda öne çıkan “kitlesel olarak” ifadesidir. Bu statünün doğrudan Suriye Arap Cumhuriyeti vatandaşlarına yönelik olarak tanımladığı söylenebilir. Bu statü durumu Geçici Koruma Yönetmeliğinde de tanımlanır. Bu durum geçici koruma statüsünde olan Suriye Arap Cumhuriyeti vatandaşları gibi, üçüncü bir ülkeye gitmesini imkânsız hale getirmiştir. Geçici Madde 1-(1) 28/4/2011 tarihinden itibaren Suriye Arap Cumhuriyeti’nde meydana gelen olaylar sebebiyle geçici koruma amacıyla Suriye Arap Cumhuriyeti’nden kitlesel veya bireysel olarak Türkiye sınırlarına gelen veya bu sınırlardan geçen Suriye Arap Cumhuriyeti vatandaşları ile vatansızlar ve mülteciler, uluslararası koruma başvurusunda bulunmuş olsalar dahi geçici koruma altına alınmışlardır. Geçici korumanın uygulandığı süre içinde, bireysel olarak uluslararası koruma başvuruları işleme konulmaz (Özdemir ve Duyan, 2017, s. 1450).

Tablo 2.1. Geçici koruma kapsamında bulunan Suriyelilerin ilk 10 ile göre dağılımı

GEÇİCİ KORUMA KAPSAMINDA BULUNAN SURIYELİLERİN İLK 10 İLE GÖRE DAĞILIMI

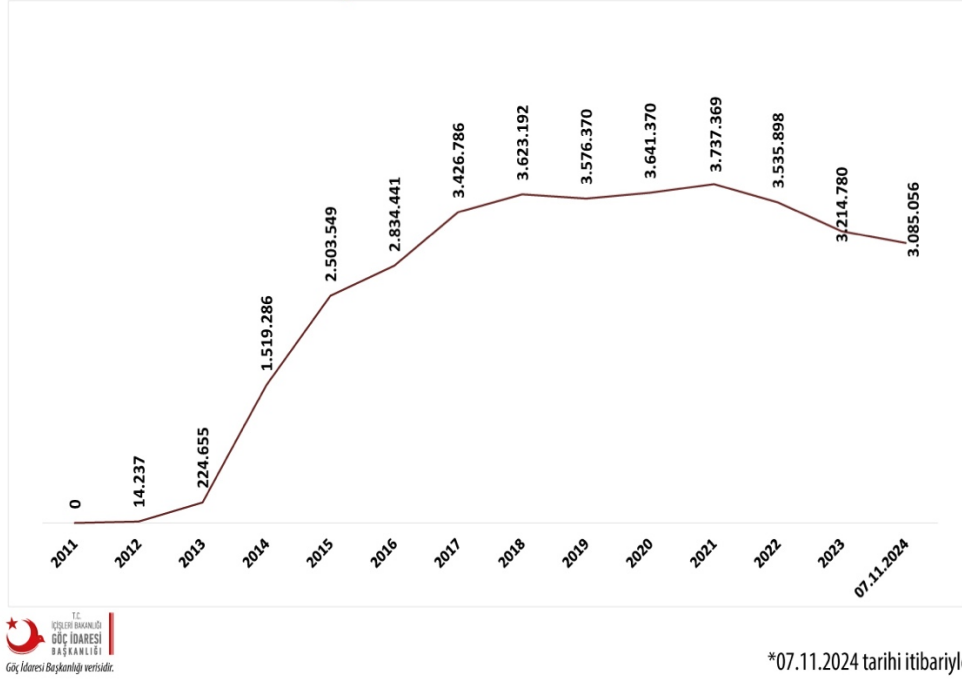

Kaynak: Göç İdaresi Başkanlığı, 2024

Suriye’den gelen sığınmacı kitlelere geçici koruma verilmesinin nedeni kendi ülkelerine geri dönüş alternatifi olarak en uygun çözüm olduğu düşünüldüğünden dolayı belirlenmiştir (Yıldız, 2013). Bunun gibi Türkiye ve diğer ülkelerden kitlesel sığınma talep edildiğinde, varış ülkenin göç sisteminin cevap veremeyeceği büyüklükteki talep durumlarında geçici koruma yürürlüğe girmektedir. Geçici koruma sağlanabilmesi için söz konusu bireylerin kitlesel olarak menşei ülkeden ayrılma durumunda bırakılmaları, ayrıldığı ülkeye geri dönememesi acil ve geçici koruma ihtiyacı içerisinde olması gerekmektedir (Kaya ve Eren, 2015, s. 53). Türkiye’de dâhil birçok ülke zamanla değişen sosyoekonomik durumlara göre milyonlarca sığınmacıya geçici koruma vermiştir. Örneğin Türkiye’deki geçici koruma sayıları yıllara göre tabloda verilmiştir.

Tablo 2.2. Yıllara göre geçici koruma kapsamındaki Suriyeliler

YILLARA GÖRE GEÇİCİ KORUMA KAPSAMINDAKİ SURIYELİLER

Kaynak: Göç İdaresi Başkanlığı, 2024

2.2.5. Şartlı Mülteci

Birleşmiş Milletler vatansızlık probleminin daha derinleşmemesi veya oluşmaması için verdiği uluslararası koruma statülerinden biri şartlı mülteci statüsüdür. Yabancılar ve Uluslararası Koruma Kanununun 62. maddesinde şartlı mülteciyi:

Avrupa ülkeleri dışında meydana gelen olaylar sebebiyle; ırkı, dinî, tabiiyeti, belli bir toplumsal gruba mensubiyeti veya siyasi düşüncelerinden dolayı zulme uğrayacağından haklı sebeplerle korktuğu için vatandaşı olduğu ülkenin dışında bulunan ve bu ülkenin korumasından yararlanamayan, ya da söz konusu korku nedeniyle yararlanmak istemeyen yabancıya veya bu tür olaylar sonucu önceden yaşadığı ikamet ülkesinin dışında bulunan, oraya dönemeyen veya söz konusu korku nedeniyle dönmek istemeyen vatansız kişiye statü belirleme işlemleri sonrasında şartlı mülteci statüsü verilir. Üçüncü ülkeye yerleştirilinceye kadar, şartlı mültecinin Türkiye’de kalmasına izin verilir (YUKK, 2013) olarak tanımlanmıştır.

Şartlı mülteci kavramı Türkiye’nin BM Sözleşmesini coğrafi kısıtlama şartıyla kabul etmesi sonucunda meydana gelmiş uluslararası koruma statüsüdür. Şartlı mülteci statüsü, 1951 Sözleşmesi bağlamında "Avrupa ülkeleri dışındaki" ülkelerden gelen mülteciler ile "Avrupa ülkelerinden" gelen mülteciler arasındaki ayrımı ifade etmek için YUKK tarafından ortaya konulan bir Türkiye hukuku uluslararası koruma statüsüdür (AIDA, 2020). Avrupa dışındaki

bireyler uluslararası koruma başvuru yaparlarsa üçüncü bir ülkeye yerleştirilinceye kadar, şartlı mülteci statüsünde Türkiye de ikamet etmesi kabul edilmektedir.

YUKK kanunun maddeleri açısından mülteci statüsü için gereken şartlar, şartlı mülteci statüsü içinde geçerli olmaktadır. Şartlı mülteci statüsüne sahip bireyler, ancak üçüncü bir ülkeye yerleştirilinceye kadar Türkiye’de kalmasına izin verilerek geçici olduğu ifade edilmiştir. Şartlı mülteci statüsü, Birleşmiş Milletler kapsamında değil, 6458 Sayılı Yabancılar ve Uluslararası Koruma Kanunu kapsamında geçerliliği olan uluslararası koruma statüsüdür (Telsaç, 2022, ss. 7-8).

Türkiye’de YUKK’da sığınmacıların yaptığı bireysel korunma taleplerine dayanılarak verilen uluslararası koruma statüleri; mülteci, şartlı mülteci ve ikincil koruma olarak ifade edilmiştir. YUKK’taki mülteci tanımı, 1994 yönetmeliğinde (Türkiye’ye İltica Eden veya Başka Bir Ülkeye İltica Etmek Üzere Türkiye’den İkamet İzni Talep Eden Münferit Yabancılar ile Topluca Sığınma Amacıyla Sınırlarımıza Gelen Yabancılar ve Olabilecek Nüfus Hareketlerine Uygulanacak Usul ve Esaslar Hakkında Yönetmelik) tanımlanan mülteci tanımı korunmuş, sığınmacı statüsü ise “şartlı mülteci” tanımına devinmiş olduğu ifade edilmektedir (Yıldırım ve Yürür, 2019, s. 33). Şartlı mülteci statüsü sahiplerinin, üçüncü bir ülkeye yerleştirilinceye kadar Türkiye’de kalmasına izin verilmiştir. Şartlı mülteci statüsü için üçüncü bir ülkeye yerleştirme süresinin ne kadar olacağı Türkiye yasası da beyan edilmemiştir. Şartlı mülteci statü sahipleri üçüncü ülkeye yerleşme süreleri öngörülenden daha fazla uzadığı durumlarda Türkiye’de ikame etmeye devam etmeleri belirlenmiştir.

Türkiye uluslararası koruma başvurularında coğrafi kısıtlamayı kabul edip devam ettirdiği için Avrupalı olmayan sığınma durumunda kalan bireyler için sığınma talebinde bulunduklarında yasal bir boşluk olmasından dolayı Türkiye şartlı mülteci statüsü ve haklarını belirli zaman sınırı içinde bu sığınma talep eden bireylerin giriş, çıkış, çalışma, ikametgâh, hak ve sorumluluklarını kullanılması için tanımlanmıştır (Kaiser ve Kaya, 2016, s. 102). Uluslararası koruma isteyen yabancılar mülteci veya şartlı mülteci statülerini almak için başvurduklarında statüsü tanımlanana kadar kendilerine uluslararası koruma başvuru sahibi kişi olarak ifade edilmektedir. Şartlı mültecilere tanınan haklar ile mültecilere tanınan haklar arasında hiçbir ayırım bulunmamaktadır (Vardar, 2015).

2.2.6. İkincil Koruma

Mülteci statüsü veya şartlı mülteci statüsü için uygunluk kriterlerini karşılayamayan ancak ülkelerine geri gönderildikleri takdirde menşe ülkede ölüm cezasına veya işkenceye tabi

tutulacak olan kişiler veya ülkelerindeki şartlar, savaş veya silahlı çatışmalar sebebiyle “ayrım gözetmeyen şiddet hareketleri nedeniyle şahsına yönelik ciddi tehditle karşılaşacak” olan kişilere YUKK kapsamında ikincil koruma statüsü verilebilmektedir. Türkiye'deki ikincil korumanın yasal statüsü, AB direktifi tarafından sağlanan ikincil korumanın tanımını yansıtmaktadır (AIDA, 2020).

Türkiye’de 6458 sayılı YUKK kanununun 63. Maddesine göre; mülteci veya şartlı mülteci olarak değerlendirilmeyen bireylerin, vatandaş olarak kabul edilen ülkeye veya ikame ülkesine geri gönderildiği takdirde oluşacak bazı olumsuzlukların engellenmesi için ikincil koruma statü verilmektedir (GİB, 2024a). İlgili maddeye göre koruma talep eden birey ya da bireylerin hayatlarının tehlikede olması; ölüm cezasına çarptırılabilir olması, ölüm cezası uygulanacak olması, işkence gibi evrensel haklarının ihlali ve insanlık dışı uygulamaların olması halinde ikincil koruma statüsü verilmektedir.

Ayrıca ikinci koruma statüsü sığınmacılara, yaşadığı yerde ve coğrafyadaki silahlı çatışma olayları, ayrım gözetmeyen şiddet olayları, şahsına yönelik büyük tehditte uğrayacak olması sebebiyle vatandaşı olduğu ülkenin veya bulunduğu ülkenin korumasından faydalanamayacağı veya söz konusu tehditler sebebiyle yararlanmak istemeyen yabancı ya da vatansız kişiye, statü belirleme işlemlerinden sonra verilen statüyü ifade etmektedir (Kaya ve Eren, 2015, s. 33). Bireyin yaşadığı olumsuz şartların oluşması durumunda dahi bu statünün alınması için hukuken statü belirleme işlemlerinin bireysel olarak başvurulması önemli bir kriter olarak ortaya çıkmaktadır (Büyükhan, 202, s. 87). Ayrıca ikinci koruma statüsü alan kişiler üçüncü ülkeye yerleştirilme hedefi olmayan kişileri ifade etmektedir.

2.2.7. Vatansızlık

BMMYK’nın vatansızlık tanımı, birey ya da bireylerin herhangi bir devletin ulusal kanunlarına göre vatandaşlık bağı olmayan veya önceden vatandaşlık bağı olmasına rağmen vatandaşlığı aktif olmaktan çıkmış bireylerin statüsü olarak ifade edilmektedir (BMMYK, 2008). Göç terimler sözlüğü ise vatansızlığı, bir devletin veya daha fazla devletin hukuksal kanunları düzleminde vatandaş olarak kabul edilmeyen kişi olarak görmektedir. Bununla birlikte vatansız bireyler, vatandaşlığın getirdiği sahip olunması gereken bütün haklardan, devletin vatandaşlarına verdiği diplomatik korumadan, devlette yaşama veya kalma hakkından ve seyahat etme durumunda ülkeye geri dönüş hakkından mahrum oldukları ifade edilmektedir (IOM, 2009).

Göç İdaresi Başkanlığına göre ise vatansız kişi: Herhangi bir devlete vatandaşlık bağlamında yükümlülüğü bulunmayan yani herhangi bir devletin vatandaşı olmayan kişiler vatansız olarak tanımlanmaktadır (GİB, 2024b). Vatansız kişilerin herhangi bir devletle bağı olmadığı için uluslararası hukuk ve ulusal hukukta belirlenmesi gereken yaşamsal haklarının tanımlanması gerekli hale gelmiştir (Şeker, 2014, s. 292). Vatansız olan bireyler için fizyolojik ihtiyaçlardan; barınma, beslenme, sağlık, eğitim ve yaşamda hayatta kalabilmesi için gerekli olan işe erişim hakkı gibi birçok hakkı belirtilen sözleşmeler ve kanunlarda resmî olarak tanımlanmıştır.

Uluslararası hukukta vatansız kişilerin hakları ve sorumlulukları için şu sözleşmeler düzenlenmiştir.

1. BM tarafından, Vatansız Kişilerin Hukuki Durumuna Dair Sözleşme (1954) vatansızların haklarına dair ilk sözleşme olarak düzenlenmiştir (NVİ, 2024).
2. BM tarafından vatansızlıkla ilgili araştırmalar yapılarak, Vatansızlığın Azaltılmasına Dair Sözleşme (1961) ikinci sözleşme hazırlanmıştır (Uygun, 2021).
3. Avrupa Konseyi Vatandaşlık Statüsüne İlişkin Uluslararası Komisyon tarafından, Vatansızlık Hallerinin Sayısının Azaltılmasına Dair Sözleşme (1973) hazırlanmıştır (Güngör, 2014).

Türkiye’de ise vatansız kişilerin yasal hakları için YUKK 50. ve 51. maddelerinde gerekli olan hukuksal haklarını ifade edilmiştir. Bu maddelere göre Göç İdaresi Başkanlığı tarafından verilen vatansızlık kimlik belgesiyle Türkiye’de ikamet eden vatansız kişiler resmî işlemleri yapmaları sağlanmakta ve vatansızlık haklarından yararlanmaktadırlar.

2.3. Göç Türleri (Uluslararası Göç Türleri)

Küreselleşme, bireylerin ve toplumların hayatını dolaylı ve doğrudan etkilediği için göç etme olgusunu da tetiklemektedir. Küreselleşmenin beraberinde getirdiği çatışmalar, yoksulluklar, teknolojik gelişmelere bağlı olarak ulaşım ve iletişim imkânlarının gelişmesi gibi yaşanan olumlu ve olumsuz durumlardan dolayı göç edenlerin sayısı giderek artmaktadır. Dünya milletlerinin jeopolitik konumları, yer altı zenginlikleri gibi maddi açıdan getirisi yüksek olan ülkelerdeki çatışmalar, toplumsal veya kültürel farklılıklardan dolayı göçün farklı tür ve nedenleri oluşmuştur.

Göçü tetikleyen bu etmenler, göç etmek zorunda kalan bireylerin iyilik hallerinde ciddi anlamda bozulmalara yol açmıştır. Ayrıca göç olgusu beraberinde birçok olumsuzluğu taşıdığı için göç eden bireylerdeki iyilik halinin azalmasını daha da derinleştirmiştir.

Göç olgusu, tarihsel hafızada yer edinerek insanların toplum veya birey olarak hayatlarında dönüşüm yaşatmaktadır. Ayrıca göç, bireylerin kendi özgür iradeleri ya da kendi iradelerinin

dışında gerçekleşen bir durum olmaktadır. Dolayısıyla göç hareketini etkileyen birçok etmen bulunmaktadır. Bu etmenlerin belirlenmesi, göçün etki boyutunu gözler önüne sermektedir (Ekici ve Tuncel, 2016, ss. 11-12).

Göç olgusu; varış yeri olarak yerin uzaklığı veya yakınlığına göre iç ve dış göç, menşei ülkesinden varış ülkesine veya ülke içi göç gerçekleştiren kişi sayısına göre bireysel ve kitlesel, başka bir bölge ya da ülkeye göç etme sürecindeki kendi tercihinine göre gönüllü ve zorunlu, varış yerinde kalma süresine göre geçici ve sürekli ve bu göçün yasal ve hukuksal süreçlerinin uyumuna göre düzenli ve düzensiz olmak üzere beş farklı göç türü olarak değerlendirilmektedir (Derin, 2020, s. 48). Göç olgusunun türlerinin ve nedenlerinin belirlenmesi birçok disiplinin yapacağı araştırma ve uygulamalarda kaliteli bir süreç gerçekleştirmeleri için önemli bir unsuru oluşturmaktadır. Ayrıca göç eden bireylerin yerleştikleri yerlerde sağlıklı bir hayat ortamı oluşmasına da zemin hazırlamaktadır.

2.3.1. İç Göç ve Dış Göç (Uluslararası Göç)

İç göç, ülke sınırları içerisindeki nüfusun bir bölgeden başka bir bölgeye belirli göç nedenlerinden dolayı yapılan yer değiştirme olayı olarak tanımlanmaktadır. Bu yer değiştirme olayları geçici bir şekilde insanların hareket etmelerini sağlayıp ülke sınırları içerisinde gerçekleştiği için iç göçlerde ülke nüfusunda herhangi bir farklılık olmamaktadır (Koçak ve Terzi, 2012, ss. 169-170). Ayrıca iç göç kırsal alanda nüfus düşüşüne sebep olup kentlerde ise nüfus yükselişine neden olmaktadır. Bunun nedenlerinin başında; siyasi, ekonomi, sosyal yapı, iş ve istihdam imkânlarının fazlalığı, düşüncenin serbest ifade etme özgürlüğü, üretim imkânlarına ulaşma kolaylığı ve hızlı ulaşım gibi etkenler olarak sıralana bilinmektedir.

İç göçler bir ülke sınırları içerisinde bireysel ya da topluluk halinde gerçekleşip sürekli ve geçici duruma gelmektedir. İç göçlerin sebepleri dört ana sınıfa ayrılarak daha anlaşılır hale getirilmektedir. İlk sınıflandırma ve en önemlisi; kırdan kente göç, insanların kır yaşamındaki zor hayat şartları ve kent hayatının cezbeden imkânlarından kaynaklanmaktadır (Özer ve Yıldırım, 2024, ss. 76-77). İkinci sınıflandırma, kırdan kıra göç, bulundukları bir kırsal hayattaki sosyal, eğitim ve ekonomik anlamda daha gelişmiş imkâna sahip olan kırlara yapılan göçleri ifade etmektedir (Dinç, 202, s. 74). Üçüncü sınıflandırma ise kentten kente göç, bir kentin imkânlarının yine daha iyi olduğu sağlık, ekonomi ve eğitim gibi çeşitli sebepler söz konusu olan göçleri ifade etmektedir. Dördüncü sınıflandırma ise kentten kıra göç, kent hayatının getirdiği olumsuzluklar ve psikososyal nedenlerden dolayı yapılmaktadır (Bostan, 2017, ss. 9-10).

Dış göç, bir ülkenin sınırlarını aşır başka ülkeye göç edilmesi ya da farklı coğrafyalara yapılan göç türü olarak tanımlanmaktadır. Teknolojik olarak ulaşım ve haberleşmedeki ilerlemelerle birlikte ülkeler arasındaki dış göç artmaktadır. Dış göçler, gönüllü veya zorunlu olarak meydana gelmektedir. Zorunlu dış göç; savaş, iç karışıklık, doğal afet ve terör gibi olumsuz durumlarda gerçekleşmektedir. Gönüllü dış göç ise daha kaliteli hayat şartları ve güçlü ekonomi gibi sebeplerden dolayı yapılan göçler olarak tanımlanmaktadır.

Dış göçler, “beyin göçleri, işçi göçleri ve mübadele göçleri” diye kendi içinde sınıflandırılmaktadır (Koçak ve Terzi, 2012, s. 182). Beyin göçü, iyi eğitim almış insanların kendilerini daha iyi ortam ve şartlarda geliştirerek çalıştıkları ya da çalışmak istedikleri alanlarda ekonomik anlamda sağlanan imkânlarla uzmanlaşması için başvurdukları göç türüdür (Günay ve diğ., 2017, s. 44). İşçi göçü ise insanların menşei ülkesindeki ekonomik yetersizlik ve iş imkânlarının kısıtlı olması gibi olumsuz durumlarda çalışmak amacıyla yurt dışına giderek yapmış oldukları göçlerdir. Mübadele göçü ise devletlerarası antlaşmanın esaslarına dayanarak yapılan, ülke nüfuslarının karşılıklı olarak yer değiştirmesiyle meydana gelen göçlere mübadele göçleri denilmektedir (Erol ve Ersever, 2014, s. 51).

2.3.2. Gönüllü Göç ve Zorunlu Göç

Gönüllü göç, birey ve ailelerin hayatlarını, mutluluklarını, sağlık hizmetlerine erişimlerini, eğitim ve ekonomik güçlenmelerini daha iyi hale gelmesini sağlamak için kendi hür iradeleriyle yapılan göç hareketi olarak tanımlanmaktadır (Erdoğan, 2019, s. 6). Yani gönüllü göç, herhangi bir baskı veya sınırlama olmaksızın yapılan göç hareketidir. Bununla birlikte gönüllü göç, ülkelerin ve bölgelerin nüfus yapılarında değişimlere sebep olmaktadır. Göç etmek isteyen insanların, daha iyi çalışma ve hayat şartlarını iyileştirmek, daha kaliteli eğitim ve sağlık imkânlarından faydalanmak gibi etmenler gönüllü göçün nedenlerini oluşturmaktadır. Ayrıca gönüllü göçlerde tek bir bireyin gitmesi ve daha sonra aile ve toplumunun göç edilen ülkeye göç etmesine zemin hazırladığı gözlemlenmiştir (Dedeoğlu ve Gökmen, 2011, s. 16).

Göç edenlerin, refahı yüksek bir yaşam ve kaliteli eğitim almak gibi bazı nedenlerden dolayı gönüllü göç etmeye kendileri özgür bir şekilde karar vermektedirler. Bu nedenler; kitlesel olarak savaş, doğal afet ya da devlet tarafından zorunlu göç edilmesi durumlarını ifade etmektedir (Sayın ve diğ., 2016, s. 3).

Zorunlu göç ise insanların kendi özgür irade ve isteklerinin dışında, doğal afetler, devlet ya da devlete bağlı kurum ve kuruluşlar ya da devlete karşı gruplar tarafından uygulanan baskı, zorlama ve şiddet olaylarıyla yaşanan savaşlarla bulundukları yerleşim yerlerinde veya

vatanlarından zorla çıkarılmalarından dolayı daha güvende hissedecekleri başka devlet ve bölgelere sığınma gerektiren göçleri ifade etmektedir. Böylelikle insanlar zorunlu göçle kendi vatanlarında yerlerinden edilmektedirler (Castles, 2003, s. 12). Kısacası zorunlu göçte, insanlar zulüm ve işkence gibi can güvenliği sorunu yaşadıkları için kendi yerleşim alanlarında en azından can güvenliği sorunu olmayacağı yerlere gitme arayışına girmektedirler (Tümtaş, 2022, s. 342). Ayrıca bu kadar yıkıcı olaylar nedeniyle zorunlu göç eden insanlar, evlerinin yok edilmesi, tanıdığı birilerini kaybetmesi ve can güvenliğinin olmadığı psikososyal olumsuzluklar gibi durumlar yaşamaları travmatik olaylara neden olmaktadır (Aker ve diğ., 2002; Gönül, 2020, s. 85). Bu durumda sosyal hizmet ve disiplinler arası uzlaşıyla diğer meslekler devreye girerek kişinin ihtiyacına binaen destek ve yardım sağlamak durumundadır.

Zorunlu göç etme durumunda kalan bireyler, vatansız kalma, evlerini kaybetme, hayata yeniden tutunmaya çalışıp her şeye baştan başlama ve göç edilen yerlerin şartlarının yetersizliği gibi durumlar yaşamaktadırlar. Ayrıca zorunlu göç eden birey veya kitleler için var olan olumsuzluklar bu göçle daha da derinleşerek yeni çaresizlikler yaşanmasına sebep olmaktadır.

Kitle halindeki zorunlu göçler ise varış ülkesi olarak seçilen yerler içinde birçok olumsuz durum yaşanmaktadır. Menşei ülkesinden zorunlu halde göç etmek durumunda kalan kitleler, varış ülkesinde nüfus artışına neden olmaktadır. Varış ülkesinde, düzensiz kentleşme ve gettolaşmalar, göç edenlerin kayıtsız olarak istihdam edilmeleri, ülkenin işsizlik oranlarını artırarak o ülkenin toplumsal yapısında karmaşıklık gibi belirli olumsuzluklar yaşanmasına sebebiyet vermektedir. Bu duruma en iyi örnek olarak Türkiye'ye son yıllarda kitlesel olarak gelen Suriyeli sığınmacılar verilmektedir.

2.3.3. Sürekli Göç ve Geçici Göç

Gönüllü ve zorunlu olarak gerçekleştirilen sürekli göç, zaman sınırlandırması olmadan, yaşadıkları yerleşim yerlerini terk ederek farklı bölgelere kimi göç nedenlerinden dolayı temelli olarak yerleşmek üzere yapılan göç hareketlerini kapsamaktadır (Koçak ve Terzi, 2012, s. 170). Bununla birlikte zorunlu olarak yapılan sürekli göçler, yerleşim yerlerinde kimi olumsuz nedenlerden dolayı ayrılıp göç hareketliliği yapmak zorunda kalan bireylerin hayatlarının belirli bir zamanında değil hayatları süresince gerçekleştirilmesi olarak da tanımlanmaktadır. Bu zorunlu sürekli göçün en net örneği olarak savaşlar gösterilmektedir.

Geçici göçler, göçmenlerin hayatlarının belirli bir zamanında, belirli bir işte, belirli bir nedenden ötürü farklı bir yerleşim yerine yapılan göç hareketleri olarak ifade edilmektedir (Yazıcı, 2024, s. 75). Bu göç türü 21.yüzyıldaki teknolojik gelişmeler, ulaşımın yaygınlığı,

ulaşının ucuzlaması ve ulaşının ulaşılabilir olmasından ötürü önem kazanmıştır. Bununla birlikte geçici göçle göçmenler, belirli zamanlarda farklı devletlerde yaşayıp tekrar kendi ölkelerine geri dönebilmektedirler (Koser, 2007). Böylelikle geçici göçle bireyler vatandaşı olarak ikameti olan ölkeyi belirli bir zaman ve belirli nedenden ötürü ayrılması ve tekrar geri gelme durumunun mümkün olduğu göç hareketleri de denilmektedir (Akyıldırım, 2024, s. 263). Ayrıca geçici göçler, mevsimlik göç olarak da adlandırılmaktadır. Bu göçlere örnek olarak, tarım, hayvancılık ve turizm gibi faaliyetler gösterilmektedir.

2.3.4. Düzenli ve Düzensiz Göç

Düzensiz göç, birey ve kitlelerin farklı bir ölkeye illegal yollarla giriş yapması o ölkede yasal olmayarak yaşama veya transit ölkeler olarak kullanmalarını ifade etmektedir. Düzensiz göç hareketine katılan bireyler, menşei ölkelerini terk ederken genellikle gerekli hukuksal süreçleri gerçekleştirmemektedirler. Farklı ölkeler sınırlarını geçerken de o ölkelerin göçle ilgili hukuki süreçlerinin gerekliliklerini yerine getirmeden o ölkeler sınırlarını geçmektedirler. Ayrıca yasal ve hukuksal bir alt yapısı olmayan hedef ölkeler varmak için farklı devletlerin sınırlarından geçme durumunda birçok devleti geçiş devletleri olarak kullanan kişilerin yaptığı göç hareketliliği olarak da tanımlanmaktadır (GİB, 2024a).

Göç Terimler Sözlüğü düzensiz göçleri şöyle tanımlamaktadır: Düzensiz göçle ilgili açık genel ve net bir tanım ifade edilemediği, varış veya transit ölkeler açısından hukuki geçerliliği olan izinlere veya ilgili belgelere sahip olmadan farklı ölkeler veya ölkelere yerleşen veya çalışan kişilerin yaptığı göç hareketi olarak ifade edilmiştir. Düzensiz göç tanımı gereği ‘yasadışı’ kavramına eş değer olmakta ama ceza gerektiren bir anlam taşıması ya da göçmenlerin insan oldukları göz ardı etmesinden dolayı ‘düzensiz’ kavramı kullanılmıştır (IOM, 2009).

Düzenli göç ise bir devletten diğer başka bir devlette yapılan sürekli veya geçici göç hareketliliği olarak hukuksal düzlemde geçerli olan, varış ölkesi tarafından hukuksal anlamda ve resmî evraklarla takibinin ilgili kurumlarca yapılan göç türü olarak tanımlanmıştır. Ayrıca düzenli göç, uluslararası ve ulusal hukuk alanlarında göç hareketliliğine katılanların yasal haklarının korunduğu ve devletlerin resmî düzenlemeler çerçevesinde yapılan göçler olarak da tanımlanmaktadır (Doğan ve Aydın, 2021, s. 118). Göç terimler sözlüğü ise düzenli göçü; ikamet ettiği ölkesinden ayrılarak varış ölkesine girişi, çıkışı, seyahati, barınma gibi birçok yaşamsal haklarına dair hukuka uygun olarak o ölkede resmî kurumlarca denetlenerek kalmasını ifade etmektedir (IOM, 2009).

Türkiye’de göç hareketliliği, geçerli göçmen vizesine veya resmî kurumlarca verilen belgelere sahip olmasıyla düzenli göç, 6458 sayılı Yabancılar ve Uluslararası Koruma Kanunu’na göre, yabancıların yasal süreçlerle varlıkları hukuksal zemine alarak Türkiye’ye girişini, barınmasını ve ayrılmasını ifade etmektedir (Barışık, 2020). Ayrıca düzensiz ve düzenli göç; transit, mekik ve sığınmacı göçeride kapsamaktadır (Yılmaz, 2014, s. 1687).

2.3.5. İklim Değişikliği ve Göç

Dünyada yaşanan küresel ısınma beraberinde iklim değişikliklerini getirmiştir. İklim değişiklikleri insanların var olmak için gerekli olan faktörleri olumsuz etkilemektedir. Bu etki, her geçen gün besine ulaşımı zorlayarak besin zincirinde kopuklar var ederek beraberinde hastalık gibi ciddi problemler meydana getirmektedir. Küreselleşme ve teknolojik gelişmelerden dolayı artan nüfus yoğunluğu ile iklim değişikliğinin olumsuz etkisiyle göç hareketliliği zorunlu hale gelmektedir. Böylelikle iklim değişikliği göçünün doğrudan nedenlerinden biri olarak görülmektedir. İklim değişikliği doğal afetlerin yaşanmasına zemin hazırlayıp tarımsal üretimde ve gıda temini gibi zorunlu ihtiyaçları gerçekleştirmede sorunlar oluşturmaktadır. Böylece insani besin krizi yaşanmasına neden olmaktadır (Güreşçi, 2023, s. 123).

İklim krizi insanın tarım devriminden başlayarak doğadaki kaynakları bilinçsiz bir şekilde kullanması sonucu doğanın insan eliyle tahribat edilme sürecini kapsayarak çevresel göçün yaşanmasına neden olmuştur (IOM, 2022). Çevresel göç, doğada yaşanan olumsuzlukların insanların hayatlarını ve şartlarını olumsuz yönde etkileyen değişikliklerle yaşadığı yerleşimi terk etmek zorunda kalan kişilerin göç hareketidir. İklimsel göç, çevresel göçün bir alt sınıfını oluşturmaktadır. İklim değişikliğinin etkileri de dâhil olmak üzere afetler veya çevresel bozulma bağlamında planlanan yer değiştirme, insanların yurtlarından ya da geçici ikamet yerleşimlerinden alınarak yardım edildiği, yeni bir yere yerleşme ve hayatlarını yeniden inşa etme imkânlarının sağlandığı planlı bir göç sürecidir.

İklim değişikliği ve göç, mülteci alt tanımlamalarını beraberinde getirmiştir. Çevresel mülteci ve ekolojik mülteci tanımları bu bağlamda değerlendirilir. Çevresel mülteci; ikamet ettikleri yerlerdeki toprak erozyonu, kuraklık, çölleşme ya da diğer doğal problemlerden dolayı yeterli bir gelir kaynağına sahip olmayan insanlar olarak ifade edilmektedir (Dedeoğlu, 2017, s. 223). Ekolojik mülteci kavramı ise yalnızca çevresel bozulmalar ve sonuçları üzerinde değil ayrıca çevre sorunlarının sonucu olan iç karışıklıklar, çatışma, savaşlar, soykırım gibi konuları da içeren ve sığınma talep eden insanlar için kullanılan tanımlı oluşturmaktadır (Mutlu ve diğ., 2015, s. 85).

2.3.6. Eğitim ve Beyin Göçü

Eğitim bir ülkenin gelişmişliğini, ekonomik büyümesini ve her sisteminde ilerleme olması için önemli mihenk taşıını oluşturmaktadır. Bu yüzden insanlar eğitim almak ve kaliteli çalışmalar için beyin göçü gerçekleştirmektedirler. Beyin göçü; az gelişmiş ülkelerdeki iyi yetişmiş ve alanında etkin olan insanların, çalışmalarını daha rahat ekonomik şartlarda ve hayat standartlarını daha iyi hale getirmek için gelişmiş ülkelere yapılan göçü tanımlanmaktadır. Böylelikle az gelişmiş ülkelerin yaşadıkları beyin göçü, beraberinde ciddi problemler ve ülkesel ilerlemenin gerçekleşmemesiyle sonuçlanmaktadır (Tamer, 2020, s. 2814).

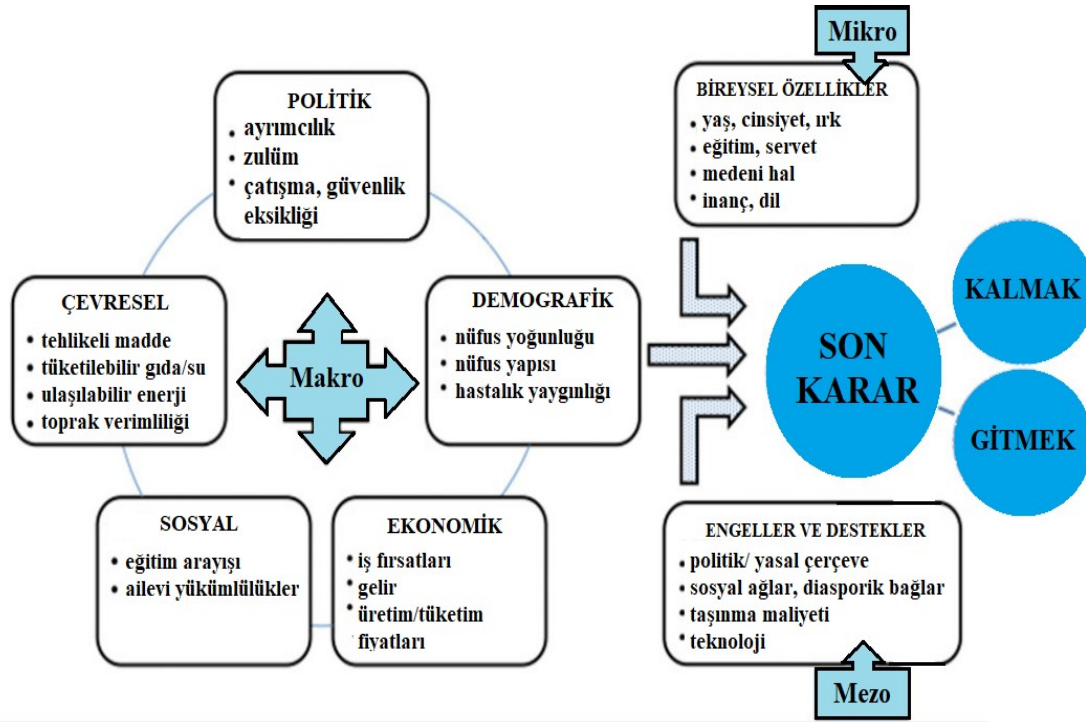
Beyin göç, bir diğer ifadeyle gelişmekte olan ülkelerin, kalifiyeli beşerî sermaye kaynaklarının gelişmiş ülkelere transferi anlamına gelmektedir. Gelişmiş ülkeler bu ekonomik imkânları beyin göçünü gerçekleştirmeleri için ekonomilerinden büyük bütçeler ayırarak beyin göçünü teşvik etmesini sağlamaktadır. Bundan dolayı beyin göçünde artış olmaktadır (Turan, 2021, s. 829).

2.4. Göçü Etkileyen Nedenler

Göçün nedenleri temelde itme ve çekme faktörlerinden kaynaklandığı ifade edilmektedir. Göçe çekme faktörleri olarak; güzel iş, yüksek maaş, iyi ve kaliteli eğitim veya çekici ekosistem, dinsel özgürlük, aile ya da belirli gruplara yakın olma durumları sıralana bilmektedir. İtme faktörü ise savaşlar, açlık, ciddi siyasal ya da dinî baskı, olağanüstü olaylar, yüksek enflasyon ve aşırı düşük ücretler gibi durumlar görülmektedir (Tuzcu ve Bademli, 2014, ss. 57-58). Uluslararası göç, kimi nedenlerden dolayı gerçekleşmektedir. Genel olarak değerlendirildiğinde 4 temel neden olarak sıralanmaktadır. Uluslararası göç, yerel, devlet içi ve devletlerarası boyutlarda ekonomik, sosyal, siyasal ve doğal nedenlerden kaynaklanmaktadır (Taşdan, 2024, s. 400).

Tüm bu durumlara bakıldığında göç insan kimliğinin çok büyük bir parçası, eksi ve artı yönlerinde gitmeyi ya da gitmemeyi kapsayan bir olgudur. Bu sebeple göç; bir kişi ya da toplumun, sosyal, hukuksal, inançsal, ekonomik, coğrafi, politik ve demografik faktörleri kendi karakteristik özellikleri ile değerlendirerek kendi kimliğini ve varoluşunu inşa etmek için kendisi için iyi bir yerleşimde bulunma durumudur (Suna ve Cereci, 2022, s. 197). Aşağıdaki şekilde bu gerekçelerin nedenleri gösterilmiştir.

Tablo 2.3. Göç kararı hakkında itici güçler

Kaynak: Castelli, 2018, s. 3

2.4.1. Ekonomik Nedenler

Göçün ekonomik nedenlerini ve bu göç hareketlerinin toplumlar üzerindeki etkilerini anlamak, göçün sonuçlarını daha derinlemesine incelemek hem göç veren hem de göç alan ülkeler için kritik bir öneme sahiptir. Göçmenlerin ekonomik hayata katılımı, göç alan ülkeler için hem fırsatlar hem de zorluklar oluşturmaktadır (Baldık ve İşigüzel, 2018, s. 16). Göçmenler, genellikle iş gücü piyasasında önemli bir rol oynar ve ekonomik büyümeye katkıda bulunur ve özellikle düşük doğum oranlarına sahip ve yaşlanan nüfus sorunu yaşayan ülkeler için göçmen iş gücü, ekonomiyi canlı tutmak açısından kritik öneme sahiptir (Lfarakh, 2021). Ancak, göçmenlerin iş gücüne entegrasyonu bazen zorluklarla karşılaşabilir ve dil bariyerleri, niteliklerinin tanınmaması ve ayrımcılık gibi faktörler, göçmenlerin iş piyasasına girişlerini zorlaştırabilir.

Anadolu ajansı haberine göre ekonomik anlamda göç alan ülkelerde iş istihdamının yerel haklardan ziyade göçmenlerin oranlarının daha yüksek olduğu rapor edilmiştir.

Yeni iş gücü göçmenleri ve yerleşik göçmenlerin istihdamında kaydedilen artışlarda, birçok OECD ülkesindeki iş gücü kısıtları ana faktörlerden biri oldu. OECD ülkelerinde, göçmen ve yerli doğumluların istihdamı arasındaki fark daraldı. Yeni Zelanda, yüzde 82,7 ile göçmen istihdamının en yüksek olduğu ülke olurken, bu oran Avustralya'da yüzde 77,2, Birleşik Krallık'ta yüzde 75,8 ve ABD'de 72,6 olarak belirlendi. Bu ülkelerde göçmen istihdam oranı, yerli istihdamını geride bıraktı.

AB'de ise göçmen istihdamı yüzde 66,8 olarak hesaplandı. OECD ülkelerinde vatandaşlık alan göçmenlerin sayısı da 2022'de 2,8 milyona çıktı (Güçlü, 2021, s. 59).

Ekonomi temelli göç kuramların temel olarak durduğu nokta, düşük gelirli kırsal veya ekonomik yetersizliği olan devletlerden gelişmiş olan yerleşim ve devletlere doğru yönelen göçlerin gerçekleşmesine sebep olması şeklinde ifade edilmiştir. Gelişmiş yerlerin veya devletlerin ekonomik anlamda hayatın her alanında refahı yükselteceği için çekici bir neden olmaktadır. Gelişmemiş yerleşim ve devletlerin göç vermesi ise itici faktör olarak değerlendirilmektedir.

2.4.2. Sosyokültürel Nedenler

Göç, insanlık tarihinde köklü bir olgu olmuştur ve birçok farklı nedenle gerçekleşmiştir. Bu göçlerin sosyal ve kültürel nedenleri oldukça çeşitlidir ve genellikle ekonomik, siyasal, dinî, politik, çevresel ve demografik faktörlerle ilintilidir. Göçün sosyal ve kültürel nedenlerini anlamak için birkaç ana noktaya odaklanmak ve çeşitliliğini bilmek gerekmektedir. Günümüzde birçok göçün altında kültürel ve ekonomik olarak iyi iş fırsatları, daha iyi hayat standartları, eğitim ve öğretim imkânlarında faydalanma gibi nedenler yatmaktadır (Öncel, 2023, ss. 1-2). Ayrıca siyasal nedenlerin ve uzlaşmayan hükûmetlerin vatandaşlarına baskı ve zorlayıcı müdahalesi göçün arkasındaki güçlü etmenlerden biridir. Siyasi nedenlerin yol açtığı savaşlar, iç çatışmalar, hükûmet ve dinî baskılar, insan hakları ihlalleri gibi politik istikrarsızlık durumları, insanların evlerini terk etmelerine ve başka ülkelere sığınmalarına yol açmaktadır. Özellikle sığınmacılar, yaşadıkları ülkede güvenlik ve özgürlük eksikliği nedeniyle zorunlu olarak göç etmektedirler.

Çevresel faktörler de göçün sosyal ve kültürel nedenlerini şekillendirmektedir. İklim değişikliği, doğal afetler, kıtlık ve çevresel bozulma gibi etmenler, insanların yaşadıkları yerleri terk etmelerine neden olmaktadır. Özellikle iklim değişikliğinin etkileri giderek artmakta ve kuraklık, sel ve deniz seviyesi yükselmesi gibi olaylar insanları göç etmeye zorlamaktadır. Bu nedenlerin yanında demografik faktörler de göçün arkasındaki nedenler arasında yer almaktadır (Arslan, 2023, s. 128). Nüfus artışı, yaşlanan nüfus yapıları ve göçmenlerin kendi ülkelerine geri dönmeme eğilimi gibi faktörler, göçün sosyal ve kültürel dinamiklerini etkilemektedir. Göç, bir ülkenin demografik yapısını değiştirerek, yeni kültürel ve etnik grupların entegrasyonuna veya çatışmasına yol açmaktadır. Göçün sosyal ve kültürel nedenleri oldukça karmaşıktır ve birçok farklı etkene bağlıdır.

Göçü tetikleyen faktörler arasında aile içi çatışmalar, bağımsızlık arayışı, ulaşım, sinema ve televizyonun etkisi, gelişmiş iletişim imkânları, şehir odaklı eğitim ve bunun sonucunda ortaya çıkan tutum ve değerlerdeki değişimler de göçü teşvik etmektedir (Üstün, 2022, s. 12). Ayrıca göçü sadece ekonomik bir fenomen olarak tasvir etmek ve anlamak yanlış olur. Çünkü göçün hem nedenleri hem de sonuçlarıyla büyük çoğunluğuyla sosyal ve kültürel etkenleri vardır. Göçle beraber değişen değer sistemleri, kültürel normlar ve sosyal tabakalaşma, göçün sosyal ve ekonomik faydalarının ve maliyetlerinin etnik gruplar, haneler ve cinsiyetler arasında ne ölçüde dağıldığını da etkileyebilir. Uluslararası göçün kişisel, ailevi, sosyal ve maddi başarı ile ilişkilendirildiği, göçün istisnadan ziyade norm haline geldiği bir göç kültürünün oluştuğu da ortadadır. Göçün tetiklediği sosyal ve kültürel değişikliklerin insanların önümüzdeki yüzyıllar boyunca göç eğilimlerini etkilemesi muhtemeldir.

Göç, kültürel etkileşim ve çeşitliliğin artmasına yol açmaktadır. Göçmenler, geldikleri ülkenin kültürü ile kendi kültürlerini harmanlayarak yeni bir kültürel dinamizm yaratmaktadırlar. Bu süreç, bazen kültürel çatışmalara, yabancılaşmaya ve anlaşmazlıklara neden olabilese de uzun vadede toplumların kültürel zenginliğini artırmaktadır. Farklı kültürlerin bir arada yaşaması, eğitim, müzik, giyim, sanat, mutfak ve günlük yaşam pratiklerinde çeşitlilik yaratmaktadır. Ancak bu çeşitlilik, entegrasyon politikaları ve toplumun genel tutumu ile doğrudan ilişkili değildir ki entegrasyon süreci, göçmenlerin topluma uyum sağlamasını ve aynı zamanda kendi kültürel kimliklerini korumasını mümkün kılmaktadır.

Göç sonrasında göçmenlerin geldikleri ülkelerde yaşadıkları en önemli sorunlardan biri sosyal uyum ve kimlik krizleridir. Yeni bir ülkeye yerleşen göçmenler, kendilerini yabancı hissetme, dil engelleri, kültürel farklılıklar ve bazen de ayrımcılık ile karşı karşıya kalabilmektedirler. Bu durum, göçmenlerin kendilerini topluma ait hissetmelerini zorlaştırmakta ve kimlik bunalımlarına yol açabilmektedir. Ancak, ev sahibi ülkelerin sosyal politikaları ve toplumsal desteği, göçmenlerin uyum süreçlerini olumlu yönde etkileyebilmektedir. Eğitim, sağlık hizmetleri ve iş imkânlarına erişim gibi alanlarda sağlanacak destekler, sosyal uyumu kolaylaştırmaktadır (Göktuna Yaylacı, 2018, ss. 3-4).

Göçmenler, yalnızca iş gücü piyasasında değil, aynı zamanda yenilikçilik ve girişimcilik alanlarında da önemli katkılar sağlarlar ve getirdikleri farklı bakış açıları ve deneyimler, yeni fikirlerin ve işletmelerin doğmasına da zemin hazırlamaktadır. Özellikle yüksek nitelikli göçmenlerin yeteneklerinden en iyi şekilde faydalanarak teknoloji, bilim ve sanayi alanlarında önemli ilerlemelere katkıda bulunabilirler. Bundan dolayı göçmenlerin uyum süreçlerini destekleyen, ayrımcılığı önleyen ve toplumsal bütünleşmeyi teşvik eden politikalar, göçün

olumlu etkilerini artırmak için kritik öneme sahiptir. Küreselleşen dünyada, göçün sosyal ve kültürel dinamiklerini anlamak ve yönetmek, sürdürülebilir ve kapsayıcı toplumlar inşa etmek için gerekli bir faktördür.

2.4.3. Siyasal Nedenler

Göç, tarih boyunca insan toplumlarının önemli bir parçası olmuştur ve farklı nedenlerle gerçekleşmiştir. Siyasal nedenler, göçün en belirleyici ve en dramatik nedenlerinden biridir. Savaşlar ve iç çatışmalar, milyonlarca insanın evlerini terk etmesine yol açan en belirgin siyasal nedenlerdir (Cihangir, 2020). Suriye iç savaşı, Afganistan'daki uzun süreli çatışmalar ve Irak'taki istikrarsızlık, son yıllarda büyük göç dalgalarına neden olmuştur. Savaş bölgelerinde yaşayan insanlar, can güvenliklerini sağlamak, savaşın yıkıcı etkilerinden kaçmak ve daha iyi hayat şartları aramak için başka ülkelere sığınmak zorunda kalmışlardır. Bu tür zorunlu göçler, göçmenlerin yanı sıra, onları kabul eden ülkeler için de büyük zorluklar yaratmaktadır. Totaliter rejimler, diktatörlükler ve otoriter yönetimler altında yaşayan insanlar, genellikle siyasal baskı ve insan hakları ihlalleri nedeniyle göç ederler ve bu tür rejimler, muhalefeti susturmak, ifade özgürlüğünü kısıtlamak ve insan haklarını ihlal etmekle bilinmektedirler. Ayrıca Siyasi tutuklamalar, işkenceler ve zorla dayatmalar, insanların hayatlarını ve özgürlüklerini korumak için göç etmelerine neden olmaktadır.

Hem ulusal hem de yerel düzeyde siyasi yolsuzluk, adam kayırma, rüşvet gibi özellikle yüksek vasıflı göçmenler üzerinde önemli etkilere sahiptir. Bu durum geniş anlamda siyasi menfaat için kamu görevinin kullanılması göçü teşvik eden hem doğrudan hem de dolaylı bir faktör olarak işlev görmektedir. Yolsuzluk, mübadele, işgaller, devrim, terör, siyasi ve ekonomik gibi etmenler gücü azaltabileceği için göç etme arzusu üzerinde doğrudan bir etkiye sahip olabilmektedir (Berksoy ve Yıldırım, 2017, s. 4). Göç sonucunda bu gibi durumların gerçekleşmesiyle göçmenler için menşe ülkelerde daha düşük hayat standartları ve daha düşük hayat kalitesine yol açmaktadır. Siyasi nedenlerin göç için itici faktör olduğu günümüz dünyasında yolsuzluğun sosyal harcamalar, eğitim ve halk sağlığı üzerindeki olumsuz etkisiyle potansiyel bir göçmenin karar verme sürecini etkilediği düşünülmektedir.

Siyasi değişimler, istikrarsızlık dönemleri, büyük göç dalgalarına neden olabilmekte ve devrimler, darbeler, hükûmet değişiklikleri, genellikle toplumsal kaos ve ekonomik belirsizlik yaratmaktadır. Bu tür dönemlerde, eski rejimle ilişkili olanlar, yeni yönetimin baskısından kaçmak için ülkelerini terk edebilmektedir. Uluslararası ve bölgesel politikalar da göçü

etkileyen siyasal faktörler arasında yer alır. Ayrıca, uluslararası anlaşmalar ve müzakereler, göçmenlerin hangi ülkelere gidebileceğini ve hangi şartlarda kabul edileceğini belirler ve bu politikalar, göçmenlerin hayatlarını doğrudan etkileyen önemli siyasal unsurlardır.

Siyasal nedenlerle gerçekleşen göçler hem göçmenler hem de göç alan ülkeler üzerinde derin etkiler ve izler bırakır (Ünal, 2012, s. 50). Yabancılar, kabul edildiği ülkelerde, sosyal hizmetler, konut, eğitim ve sağlık gibi alanlarda büyük bir baskı ile karşı karşıya kalabilir ve geldikleri ülkelerde yeni bir hayat kurmaya çalışırken, dil, kültür ve toplumsal uyum gibi zorluklarla karşılaşmaktalar. Göçün siyasal nedenleri, bireylerin hayatlarını derinden etkileyen ve uluslararası ilişkileri şekillendiren karmaşık bir olgudur.

Savaşlar, iç çatışmalar, siyasal baskılar, dinî ve etnik ayrımcılık gibi faktörler, insanların güvenlik ve özgürlük arayışı içinde ülkelerini terk etmelerine neden olmaktadır. Bu tür göçlerin yönetilmesi hem göç veren hem de göç alan ülkeler için büyük bir risk taşımaktadır. Uluslararası iş birliği, etkili göç politikaları ve insani yardımlar, bu sürecin daha sürdürülebilir ve adil bir şekilde yönetilmesine katkıda bulunabilir ve göçün siyasal nedenlerini ve sonuçlarını anlamak, bu küresel olgunun yönetilmesi için kritik öneme sahip olmaktadır.

2.4.4. Doğal Nedenler

Tarih boyunca insanların göç etmesine neden olan birçok faktör bulunmaktadır. Bu faktörler arasında ekonomik, politik ve sosyal nedenler olduğu kadar doğal nedenler de önemli bir yer tutmaktadır. Doğal nedenlerle gerçekleşen göç, genellikle insanların yaşadıkları coğrafyanın iklimsel, çevresel ve jeolojik şartlarındaki değişiklikler nedeniyle ortaya çıkmaktadır (Öztürk, 2020, s. 11). İklim değişikliği, göç üzerinde önemli bir etkiye sahiptir. Küresel ısınma nedeniyle artan sıcaklıklar, yağış rejimlerinin değişmesine ve kuraklıkların daha sık ve şiddetli hale gelmesi, özellikle tarıma dayalı ekonomilerde yaşayan insanların kuraklık nedeniyle topraklarını terk etmek zorunda kalmaları, su kaynaklarının azalması ve tarım arazilerinin verimsiz hale gelmesi, insanların daha yaşanabilir bölgelere göç etmesine neden olmaktadır.

Depremler, volkanik patlamalar, tsunamiler ve kasırgalar gibi doğal afetler de insanların göç etmesine neden olan önemli faktörler arasındadır. Bu tür afetler, yaşanan bölgelerde büyük yıkımlara ve can kayıplarına yol açtığı gibi altyapının zarar görmesi, evlerin yıkılması ve geçim

kaynaklarının yok olması, afetlerin ardından insanların güvenli ve yaşanabilir bölgelere göç etmesinin nedenidir (Yenginar, 2019, ss. 17-18).

Küresel ısınma, buzulların erimesine ve deniz seviyelerinin yükselmesine neden olduğunda deniz seviyesinin hemen üzerinde bulunan ada ülkeleri ve kıyı bölgelerinde yaşayan insanlar, deniz seviyesinin yükselmesiyle birlikte evlerini ve hayat alanlarını kaybetme riskiyle karşı karşıya kalmaktadır. Bu durum, insanların iç bölgelere veya daha yüksek rakımlı alanlara göç etmelerine neden olmaktadır. Toprak erozyonu ve çölleşme, tarım arazilerinin verimsiz hale gelmesine ve hayat şartlarının kötüleşmesine yol açmaktadır. Bu tür çevresel sorunlar, insanların tarım yapamayacakları ve geçimlerini sağlayamayacakları bölgelerden göç etmelerine neden olmaktadır. Ayrıca tatlı su kaynaklarının azalması veya kirlenmesi, insanların temel ihtiyaçlarını karşılayamamalarına yol açar ve bu da su zengini bölgelere göç etmelerine zorlamaktadır.

Doğal nedenlerle gerçekleşen göç, insanların hayat şartlarını iyileştirme veya sürdürme, güvenliğini sağlama ve hayatta kalma çabalarının bir sonucudur. İklim değişikliği, doğal afetler, deniz seviyesi yükselmesi, toprak erozyonu, çölleşme ve su kaynaklarının azalması gibi faktörler, insanların yer değiştirmelerine yol açan başlıca doğal sebeplerdir. Bu göçler, sadece bireyleri ya da aileleri değil aynı zamanda toplulukları ve ülkeleri daha çok sosyal ve ekonomik alanda etkiler (Varol ve Gültekin, 2016, s. 43). Göçün küresel düzeyde yönetimi ve önlenmesi için stratejik planlamalar, uluslararası iş birliği ve sürdürülebilir çözümler büyük önem taşımaktadır. Göçmenlerin ve ev sahibi toplulukların ihtiyaçlarının karşılanması, toplumsal uyumun ve ekonomik sürdürülebilirliğin sağlanması açısından kritik öneme sahiptir.

Doğal nedenlerde tıpkı ekonomik, siyasal ve sosyo-kültürel nedenler gibi göçe neden olan bir diğer faktördür. Göçe neden olan doğal nedenler olarak; depremler, volkanik püskürmeler, iklim değişiklikleri, küresel ısınma, kuraklık, nükleer silahlar ve enerji kaynakları gibi doğal ve yapay etmenlerden kaynaklanan göçleri tanımlamaktadır. Örneğin; Aral Gölünde başlayan çölleşme gölü kurutmuş ve bataklık haline getirmiştir. Bundan dolayı göldeki tuz rüzgârlarla yakın tarım bölgelerine taşınarak verimliliği azalttığı için o yörenin insanları zorunlu göç etme durumunda kalmışlardır. İnsanların tahribatıyla doğada küresel ısınma arttığı için birçok yerlerde değişimler meydana gelerek insanları zorunlu göç etmeye sürüklemiştir (Günay ve diğ., 2017, ss. 41-42). İklim değişiklikleri yaşanarak kıyı bölgelerinde fazla yağışın olması, yangınların artması, fırtına ve ormanların yok olması ve nüfusun artması insanoğlunun hayat alanlarını daraltarak belirli bölgelerde kısıtlanarak göç etmesini zorunlu hale getirmiştir. Doğa

olaylarının yıkıcı etkisi büyük olduğu için ve can güvenliğini tehdit ettiği için zorunlu göç türüne girmektedir.

Doğal afetler, insanlık tarihi boyunca özellikle yer kabuğunda yaşanan deprem, volkanik ve toprak kayması gibi afet durumları insanlar için yıkıcı etki bırakıp travmatik olaylar yaşanmasına neden olmaktadır (İşçi, 2008). Göçün doğal nedenleri, ani ve yıkıcı olma veya öngörülemez şekilde meydana gelmesi insanların hayatlarında köklü değişimleri beraberinde getirmektedir (Şeker, 2023, s. 174). Göçün doğal nedenleri insanların müdahale edemeyeceği şekilde gerçekleşmektedir. Yer küreyi iyi tanımlayıp çevrenin şartlarına göre yerleşim ve yapılar yaparak olumsuzlukları en az seviyede indirebilmektedir.

2.5. Göç Kuramları

Göç kuramları, insanların neden ve nasıl göç ettiklerini anlamaya çalışan sosyal bilimlerde önemli bir alanı temsil etmektedir. Göç kuramı, göç olgusunu paylaşma ve anlamaya yönelik teorik yaklaşımların ifadesidir. Göç kuramları, neden insanların bir yerden başka bir yere taşındığını, göç hareketlerinin nasıl şekillendiğini ve hangi parçalara ayrıldığını öğrenmeye çalışmaktadır. Bu kuramlar, sosyal bilimlerin önünde çeşitli alanlardan gelen araştırma ve teoriler temellidir ve genellikle ekonomik, sosyal, politik, inanç, kültürel ve psikolojik değişimler göz önünde bulundurulmaktadır.

Göç kavramı, sadece göç eden bireyi ve kitleyi etkileyecek kadar basit bir eylem değildir. Göç olgusu, hem göç eden bireyin sonraki hayatını hem de kendinden sonra gelecek olan kuşakların hayatını etkilemesi ve hem göç alan hem de göç veren ülkelerdeki toplumların hayatını değiştirmesi bakımından önemli bir kavramdır (Castles ve Miller, 2008, s. 28). Göç, çok fazla faktör ve etken tarafından etkilendiği için göç kuramları fazlalaşmış ve ele alınan sosyal disiplin bilimleri tarafından kendi alanında araştırılıp, kavramsal boyutlar oluşturulmuştur.

Göç ve göç olgusu araştırmalarına olan ilginin artmasıyla, göç kuramlarını açıklamaya yönelik teorilerin sayısında da artışlar yaşanmıştır (Şahin, 2018, s. 10). Göç olgusuna bakıldığında 20. yüzyılın başlarında devam eden kentleşme, sanayileşme, kapitalizm ve küresel ilerleyiş süreci, 1930' dan sonra dünyayı etkisi altına alan 'Büyük Buhran' adıyla bilinen ulusal dönüşümler, disiplinler arası bir araştırma konusuna dönüştüğü görülmektedir. 20. yüzyıl öncesinde sadece coğrafyacıların ve sosyologların ilgisini çeken göç olgusu, sonrasında başta iktisatçılar, coğrafyacılar, antropologlar, şehir plancıları, idareciler, siyaset bilimciler, dilbilimciler gibi birçok farklı alanın dikkatini çeken bir konu olmaya başlamıştır.

Şu bir gerçektir ki göç üzerine bugüne kadar uluslararası göçün tüm dinamiklerini içerisine alan tek ve kapsamlı bir göç kuramı söz konusu değildir. Birbirlerinden ayrı olarak gelişen parçalı kuramlar farklı disiplinlerin etkisiyle gelişmiştir. Yine Castles ve Miller (2008) tarafından göç için kapsamlı analiz önerileri sunmaktan geri durmamışlardır ve çalışmalarında göç için oluşturulabilecek kavramsal bir çerçevenin özelliklerini oluşturmuşlardır. Bunlar; kapsamlı, bütüncül, belirli göç deneyimlerini bağlamsallaştırma kabiliyeti olan, çeşitli sosyo-mekânsal seviyeler arasındaki ilişkileri analiz etmek için uygun (küresel, yerel, ulusal ve bölgesel) dinamik, tarihsel ve evrensel olarak geçerli bir göç teorisi sunduğunu iddia etmek yerine, mevcut küreselleşme ve sosyal dönüşüm çağına uygun analitik bir araç olarak hizmet edecek şekilde vermişlerdir (Coşkun, 2019, s. 26). Bundan dolayı da göç kuramlarının birbirinden ayrı geliştirilmiş ve bu nedenle parçalı halde olan çok sayıda kuram bulunmaktadır.

Uluslararası göç tarihinde, göçün en belirleyici nedeni özellikle 21. yüzyıl küresel sistemden doğan kapitalizm ve piyasa egemenliği altında olmasıdır. Bu durum karmaşık ve girifti göç kuramlarını tetiklemekte; toplum, aile ve birey için ciddi sorunlar doğurmaktadır (Türkkan, 2019, s. 19; Tokatlı, 2011, s. 47). Yukarıda değinildiği gibi uluslararası göçün, çok yaygın, dağınık, nedenlerinin farklılığı ve çok yönlü bir olgu olması, göçü bir bütün olarak ele alabilecek bir kuramın da bulunamamasına neden olmuştur. Uluslararası göçün daha iyi anlaşılması için çeşitli göç kuramları mevcuttur. Bu kuramlar, göçün ekonomik, iktisadi, politik, çevresel, inançsal ve sosyal etkilerinden farklı olarak, birey ve hane davranışlarını da dikkate almıştır.

Göç, bazı bireyler için ulaşabilecek istedikleri alternatif bir hayat için umut veren bir durum konumundayken, bazıları için bir kaçış ya da yeni bir kimlik oluşturmak olarak görülmektedir (Giddens ve Sutton, 2016). Bu sebeplerden dolayı bireyler, aileler ve kitleler birçok nedenler doğrultusunda göç hareketine başlamaktadırlar. Aynı zamanda itici ve çekici faktörler göçün yazınıni ifade etmekte ve göçü oluşturan kuramlarda, temelde bu itme-çekme mantığı üzerine inşa edilmektedir (Adıgüzel, 2022, s. 35). Bu noktada bilim insanı tarafından göçe ilişkin birçok kuram, kanun, türler ve modeller oluşturulmuştur. Örneğin Castles ve Miller (2008, s. 14) gibi bazı araştırmacılar çağdaş göç eğilimlerinin karakteristik özelliklerini açıklamaya çalışmışlardır. Bu doğrultuda beş temel noktadan bahsetmektedirler:

1. Göçün küreselleşmesi,
2. Göçün hızlanması,
3. Göçün farklılaşması,
4. Göçün kadınsallaşması,
5. Göçün her geçen gün siyasallaşması, olarak sıralamışlardır.

Ayrıca göç kuramları farklı açıklamalarla ve insanların neden, niçin göç eder gerekçelerine cevaplar aranılmıştır. Dahası göç kuramları; göçün neden başladığını, nüfus akışlarını anlamlandırmayı ve kaynak ile hedef ülkeleri kapsayan göç rejimlerini formüle etmeye çalışmıştır (Massey, 1999, ss. 34-35).

Yukarıda değindiğimiz gibi göç kuramı, çok çeşitli alanlarda incelenen bir olgudur. İlk değerlendirmeler Adam Smith, Thomas R. Malthus, William Farr, Thomas R. Earnest Georg Ravenstein gibi bilim insanlarının göç konusunu kendi bilimsel yönelimlerine yönelik inceledikleri görülmektedir. Ama göç ile ilgili ilk sistematik değerlendirmeler Ravenstein’in “Göç Kanunları”na ilişkin çalışmaları olduğu görülmektedir. Göç ile ilgili değerlendirmelere kılavuzluk eden bu çalışmalara eleştiriler, eklemeler ve açıklamaların göç olgusuna daha da derinlik kazandırmıştır. Sonrasında göç olgusuna farklı alanlarda çeşitli yaklaşımlar göç kuramlarının günümüze kadar geliştirilmesine, yorumlanmasına ve oluşturulmasına neden olmuştur (Şimşek, 2018). Göç kuramları mikro, mezzo ve makro içerik düzeylerine göre aşağıdaki tabloda sınıflandırılmıştır (Ünal ve Gedik, 2022, s. 55):

Tablo 2.4. Analiz düzeyine göre tanımlanmış göç kuramları

Mikro Düzey	Orta Düzey	Makro Düzey
<i>Göçün Sebebi:</i> - Bireysel değerler/ arzular/beklentiler örn.; Hayat şartlarının, sağlık şartlarının iyileştirilmesi	<i>Göçün Sebebi/Göçün Sürmesi:</i> - Topluluklar/Sosyal ağlar örn.; Sosyal bağlar	<i>Göçün Sebebi/Göçün Sürmesi:</i> - Makro düzeydeki fırsat yapıları örn.; ekonomik yapı (gelir ve istihdam alanlarındaki fırsat farklılıkları)
<i>Temel Kuramlar:</i> - Lee’nin itme-çekme kuramı - Neoklasik mikro göç kuramı - Davranışsal modeller - Sosyal sistemler kuramı	<i>Temel Kuramlar:</i> - Sosyal sermaye kuramı - Kurumsal kuramı - Network (İlişkiler ağı) kuramı - Birikimli nedensellik - İşgücü göçünün yeni ekonomisi	<i>Temel Kuramlar:</i> - Neoklasik makro göç kuramı - Göç sistemleri kuramı - Dual işgücü piyasası kuramı - Dünya sistemleri kuramı - Hareketlilik geçiş hipotezi

Kaynak: Özcan, 2011, s. 206

Göç kuramları mikro düzeyde bireysel kararlara, uygulamalara, düşüncelere (değerler, beklentiler, arzular vb.), mezzo düzeyde grup ve gruplar arası sosyal ağlara ve makro düzeyde

kurumsal, toplumsal ile politik etmenlerle fırsat yapısına (ekonomik, iktisadi vb.) bağılı olarak göç etme kararlarında etkili olmaktadır (Hagen-Zanker, 2008, s. 8). Elbette bu konuda da birçok bilim insanı sınıflandırma ve farklı yaklaşımlarla çeşitlendirmişlerdir. Çünkü göç ve göç kuramlarında olduğu gibi hiçbir şey tek başına rehber olarak yeterli değildir ve her zaman çoklu nedensellik olmak durumundadır.

Dolayısıyla göç kuramları incelendiğinde göç olgusunun çok boyutlu, faklı ve karmaşık yapısı, çok yönlü olduğu ve göç türlerinin çeşitlendiği anlaşılmaktadır. Tam da bu sebeple kuramlara, disiplinlere ve sahada çalışan kişilere büyük engel oluşturmakta, bu durum da göç hareketlerini tanımlama, sınıflandırma, bilinmeyenleri ortaya koyma ve öngöründe bulunma gibi işlevlerle kendine yer bulmaktadır (Çağlayan, 2006, s. 82; Güzel ve Gencer, 2021). Geçmişten günümüze hala devam etmekte olan bir göç tanımlama, sınıflandırma, kuramsal bir çerçeve oluşturma devam etmekte ve göç süreçlerini, hareketlerini anlamlandırmak için göç kuramları ortaya konulmaktadır. Bazı çalışmaların ise göç kuramlarının çeşitli özelliklerine bağılı olarak; ekonomi, tarihsel-yapısalcı, sosyokültürel, siyasal, göçü başlatma veya sürdürme gibi pek çok sebepten sınıflandırdığı bilinmekte ve artan göçler nedeniyle gerek politik gerek bilimsel ortamda çok konuşulup tartışılan bir konu olmasından göç kuramları da ardı ardına gelişmektedir (Apak ve Cete, 2023, s. 38).

2.5.1. Ravenstein'in Göç Kuramı

Göç akımlarıyla birçok bilim adamı ilgilenmiştir. Ama göç ile ilgili kanunları oluşturan ilk kişi Ernst Georg Ravenstain olarak bilinmektedir (Özcan, 2011, s. 188). 19. yüzyıl sonlarına doğru yaptığı çalışmasını geliştirerek, sanayileşme ve buna bağılı olarak gelişen kentleşmeye dayanan kuramlarını peş peşe sıralamıştır. Bu dönemde meydana gelen birçok sosyo-ekonomik gelişmeler, çalışmalarının alt yapısını oluşturmuştur. Yine aynı dönemde göç hakkında düşünceleri olan William Farr, Ravenstain'inin göç hakkındaki düşüncelerini hatalı olduğuna yönelmiştir. Farr, göçün meydana gelişinin hiçbir kanuna bağılı olmaksızın yürüdüğünü savunurken, Ravenstein çabası ise göç kuramının genel geçer kanunlarını bulmak içindir (Türkkan, 2019, s. 20).

Ernest Ravenstein, 19. yüzyılın sonlarında İngiliz coğrafyacı ve istatistikçi olarak görev yapmış ve göç ilişkileri çalışmalarıyla belirginleşmiştir. Ravenstein, göç hareketlerini sürdürmek için yaptığı çalışma ile 1871 ve 1881 yıllarında meydana gelen İngiliz nüfus sayımlarını dikkate almış ve bu verilerden yola çıkarak bir dizi kuram oluşturmıştır. Bu göç kuramlarını 1885 yılında "Göç Hareketleri ve Göçlerin İstatistiği" adlı eserinde ortaya koymuştur. Ayrıca Ravenstein, göç kuramlarını 1885 ve 1889 yıllarında yayımladığı Göç Kanunları (The Law's

of Migration) adlı eserinde, yedi kanuna dayandırmış ve bu kanunlar göç kuramları modellerine öncülük etmiştir. Bunlar aşağıda sıralanmıştır (Yalçın, 2004, s. 22):

1. Göç ve mesafe: Göçmenlerin büyük çoğunluğu kısa mesafeli yerlere göçü gerçekleştirmekte ve gittikleri yerde yeni göç dalgalarına neden olmaktadır. Ortaya çıkan bu göç dalgaları daha fazla göçmeni içine alabilecek olan büyük sanayi ve ticaret merkezlerine doğru gerçekleşmektedir. Büyük merkezlere doğru yönelen göçün boyutlarını belirleyen de bu gelişen sanayi kentlerindeki yerli nüfusun yoğunluğu ve o bölgedeki istihdam imkânlarının, yerli halkın nüfusuna oranı belirlemektedir. Başka bir ifadeyle, Ravenstein göçmenlerin göç edilen merkezlerdeki iş imkânlarının büyük kısmı o kentte yaşayan nüfusa oranının, göçün boyutunu belirlediğini ifade etmektedir.

2. Göç ve basamakları: Göç hareketi basamaklar şeklinde meydana gelmektedir. Sanayileşme ve ticaretin gelişmesiyle ve büyümesiyle birlikte, kentsel ve bölgesel bağlamda meydana gelen hızlı ekonomik büyüme, kenti çevreleyen yakın yerlerde kırsal bölgelerdeki kişileri hızla kente çekmektedir. Kentin çevresel alanındaki kırsal bölgede meydana gelen seyrelme ise o kırsala yakın çevrelerden göç alarak ya da uzak bölgelerden gelen göçmenlerce eksiklik doldurulmaktadır. Uzak bölgelerden gelen göçmenlerin kendi yaşadıkları yerde yarattıkları seyrelme de o bölgelere daha yakın yerlerden gelenlerle doldurulmakta ve böylece göç hareketi basamaklar şeklinde devam edilmektedir. Her bir basamak ekonomik büyüme ve gelişme kaydeden kente yakınlaştıkça ve kentin avantajları diğer göçmenler tarafından algılandıkça, göç tüm ülkeye yayılacak, her yerinde hissedilecektir. Böylece kırsaldan göç almasıyla devam eden süreç bu şekilde tüm dünyaya yayılmış olacaktır.

3. Yayılma ve emme süreci: Göç olgusunda yayılma ve emme süreci birbirini destekler konumdadır ve bu süreçler birbiriyle bağlantı halindedirler. Bu yayılma ve emme şeklinde tabir edilen işleyişte iki süreç birbirlerine hizmet etmektedir. Yayılma ve emme sürecini benzer kılan temel nokta, amaç birlikteliği olmasıdır. Ravenstein'a göre göç, kendi başına amaç değildir, insanlar sadece göç etmek istedikleri için yer değiştirmezler. Göçmenler için amaç, kentte gelişen ekonomik ve ticari faaliyetin getirisinden pay almak ya da daha iyi yaşama arzusu ve daha uygun imkânlarla iş bulabilmek amacıyla göç etmekte, yayılma süreci bu şekilde de gerçekleşmektedir. Yeni ve hızlı bir şekilde gelişmekte olan sanayinin ihtiyaç duyduğu işgücü göçle karşılanmakta ve böylece gelen göç, kentsel sanayi merkezlerince ihtiyaç duyduğu işgücünü karşılamaktadır. Ravenstein'ın ortaya koymuş olduğu bu işleyişte bu süreçler göçle ihtiyaçlarını karşılamakta ve hedef bakımından birliktelik içerisinde hareket etmektedirler.

4. Göç zincirleri: Ravenstein göç olgusu zamanla zincirleme şeklinde geliştiğini ve göç alan yerleşim yerlerinin de göç verdiğini belirtmiştir. Böylece gerçekleşen her bir göç dalgası, tetikleyici görevi göstererek, bir diğer göç dalgasını tetiklemekte ve yaratmaktadır. Çok açık bir şekilde görülmektedir ki, Ravenstein için göç olgusu, bir bölümüyle zincirleme şeklinde ve bir kez başladığında da ardı ardına devam eden bir süreçtir.

5. Doğrudan göç: Ravenstein ilk dört maddesinde kısa mesafeli, basamaklı ve zincirleme bir göçten bahsederken, bu maddede uzun mesafeli ve doğrudan gerçekleşen göç hareketlerinden bahsetmektedir. Fakat Ravenstein'in beşinci kanunu doğrudan, ilk dört kanununda anlattığından başka uzun mesafeli ve basamaksız bir tür göçü anlatmaktadır. Uzun mesafeli gerçekleşen bu göç hareketinde, göç eden göçmenler büyük ticaret ve endüstri merkezlerine yönelmekte, basamaksız şekilde, doğrudan yerleşmeyi tercih etmektedirler. Kısa mesafeli-basamaklı ve zincirleme şeklinde veya göç hareketi ile uzun mesafeli-doğrudan gerçekleşen göç hareketlerinin ortak noktası, sanayi ve ticaretin gelişip büyüdüğü kentlere doğru gelişmeleri olarak ifade edilmektedir.

6. Kır-kente yerleşen yerleşimcilerin farkı: Ravenstein'a göre bu göç kanunu, kentlerde yaşayan insanların, yaşadıkları yer sıklıkla göç alan bir yer olsa da kırsal kesimde yaşayanlardan çok daha az göç etme eğiliminde olduklarını ifade etmektedir. Yani kente yönelen göçler, kentte yaşayan insanları fazla yerinden oynatmamaktadır. Ama kırsalda yaşayan insan ise, kentlerde yaşayan insanlara oranla daha fazla göç etme eğiliminde olduğu kabul edilmektedir. Fakat kırsal kesimden yine kırsal kesime yapılan göçler, kırsalda yaşayan insanları yerinden oynatma, göç dalgaları basamaklı bir göç yaratma eğilimindedir. Ayrıca kırsaldan kente yapılan göçlerde basamaklı bir şekilde yeni göç hareketlerine neden olmaktadır.

7. Kadın-erkek farkı: Ravenstein'in son göç kanunu cinsiyet farklılığına göre göç hareketlerinin farklılık gösterdiğini ileri sürmüştür. Bu kanuna göre kadınlar, erkeklere oranla daha fazla kısa mesafeli, iç göçleri gerçekleştirme eğilimindedirler. Fakat erkekler uzun mesafe olan uluslararası göç hareketliliğini daha fazla gerçekleştirme eğilimindedirler. Hatta 1889 yılında yayımladığı ikinci makalesinde, kadınların iç göçler ve kısa mesafeli göçlerde erkeklerden daha fazla göç eğiliminde olduğunu tekrarlamış ve erkekler uzun mesafeli, yurtdışı göçlere, daha fazla katılmakta ve daha yüksek bir göç eğilimi taşıdıklarını ifade etmiştir.

Bu 7 göç kanunu ondan sonraki kuramcılar tarafından sıkça yararlanılan çalışmalardan olsa da bireyci, indirgemeci ve analizden yoksun görülmüştür. Ayrıca bu göç kuramları, göç araştırmaları açısından önemli bir başlangıç noktası oluşturmuş olsa da göçmenlerin göç etme

nedenlerini açıklamaktan daha çok göç etme karakteristiklerini yansıtmaktadır ve bu yönüyle de ciddi eleştiri almaktadır (Saraçlı, 2011, s. 16).

Ravenstein'ın yukardaki 7 kanuna dayandırdığı göç kuramı, 1881 ve 1889'da yayınladığı iki makalesinde bahsettiği göç sürecinin ana mekanizmalarını hem iç hem de dış göç için belirlemeye çalışmıştır. Ama ikinci makalesinde ulusal göç ile ilgili bilgiler vermiş ve gönüllü göçlerden ziyade zorunlu göçler fazla önemli olduğunu arz ettiğini belirtmiştir. Makalesinde uluslararası göç olgusunu ekonomik etmenlerin etkili olduğunu ve kentsel, endüstriyel gelişimle bağlantılı olduğunu ortaya koymak istemiştir. Ayrıca göçün nedenleri ve göçü oluşturup artıran etkenlerin kötü veya baskıcı kanunlara, olumsuz iklim şartlarına, ekonomik olarak iyi olma isteği daha baskın olduğuna değinmiştir. Yani ekonomik olarak daha iyi olma isteğinin diğer göç dalgalarından fazla baskın olduğuna değinmiştir. Göçün sürekliliğine de değinen Ravenstein göçün sürekli artarak devam eden bir süreç olduğunu vurgulamakta ve bunun nedeninde sanayinin gelişmesini ve buna bağlı olarak sanayi ve ticaret merkezlerinin çoğalmasını göstermektedir (Yalçın, 2004, s. 22).

Görüldüğü gibi Ravenstein'ın göç kanunları, kendi döneminin ekonomik bilgilerinden yola çıkarak bir çerçeve sunarken, üçüncü bin yılın başında pek çok etmenli ve karmaşık göç olgusunun anlaşılması hususunda eksik ve yetersiz kalmaktadır. Her ne kadar kendisinden sonra gelmiş göç kuramlarını etkilemişse de ve tarihsel olarak arkadan gelen göç teorilerine ve modellerine zemin yaratsa da ciddi eksiklikler, yetersizlikler barındırmaktadır. Ayrıca sadece belli bir ülkenin şartlarına göre anlam ifade etse de bu kanunların genel geçer olduğunun iddia etmek yanlış olacaktır. Günümüzde bu göç kuramları, tek faktörlü göç olgusu üzerine yani ekonomik ve endüstriyel gelişme etkisi çerçevesinde kurgulandığı için, göçün yapısının, gerçeklerinin ve içeriğinin anlaşılması için yetersizdir ve eksiktir.

2.5.2. İtme-Çekme Kuramı

Bu kuramın kavramlarından ve içeriğinden 1966 yılında Everett Lee tarafından 'Göç Teorisi' adlı çalışmasında bahsetmiştir. Bu kitabında Ravenstein'ın çalışmasına atıfta bulunarak bir saptama yapmakta ve iç göç ile alakalı pek fazla genelleme yapılmadığına vurgu yapmıştır. Sonradan çeşitli kişiler tarafından bu kuram ilk yöntemi tamamıyla korunarak katkılar yapılmış ve kurama farklı düşünceler eklenerek geliştirilmiştir. Lee, itme-çekme kavramlarını teorik olarak formüle etmiştir. Lee, göç çalışmalarının çoğunda Ravenstein'a atıfta bulunduğunu belirtmiş, yine bu çalışmalarının çoğunun göçmenlerin demografik yapısına ait genel bir eğilim ortaya koymaktan öteye gitmediğini belirterek eleştirmiştir. Bundan dolayı yazdığı itme-çekme

kuramında, göçmenden daha çok göçe odaklanmış, ama göçmenin göz ardı edilmemesi gerektiğini de kuramında belirtmiştir (Çağlayan, 2006, ss. 69-70).

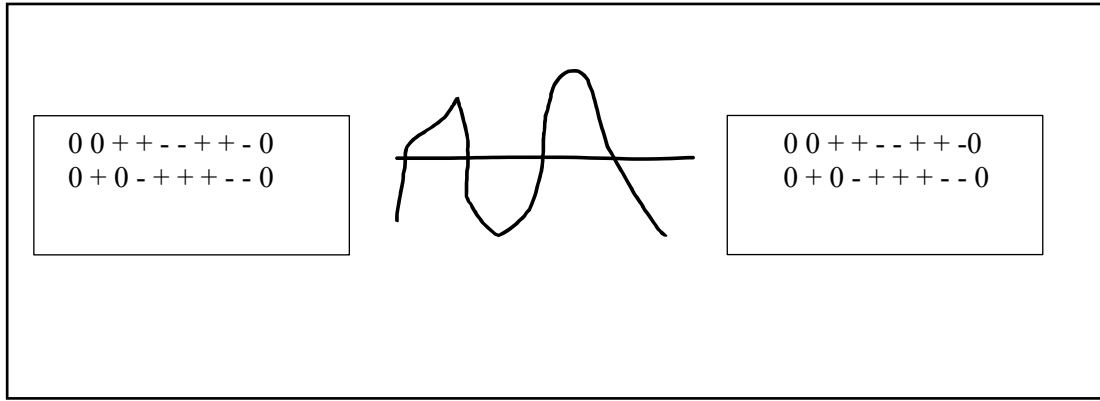
Lee, ilk olarak göçlerin karakteristik çerçevesini belirlerken temel ve ortak özelliklerini ortaya koymaya çalışmış, bu amaç doğrultusunda göçe ait itici ve çekici faktörleri saptamış, analizine temel oluşturacak dört ana faktör belirlemiştir. Bunlar (Lee, 1966, s. 50; Yalçın, 2004, s. 30; Çetiner, 2020, s. 18):

- Yaşanan yerle ilgili faktörler,
- Gidilmesi düşünülen yerle ilgili faktörler,
- Karşılaşılan engeller
- Bireysel faktörler olarak belirtilmektedir.

Lee'nin belirlediği bu 4 faktör, itme-çekme kuramının temel işleyişini ve bileşenlerini meydana getirmiştir. Göçe etki eden faktörler negatif, pozitif ve tarafsız olmak üzere kategorize etmiştir. Bu kuram gidilen yerde hem itici hem de çekici faktörler bulunmakta ve birbirlerinden ayrı olarak değerlendirilmesi gerekli olduğuna değinmiştir. Bunlarda bir bütünlük oluşturmaktadır. Aşağıdaki tabloda görüldüğü gibi göç için "0"lar nötr, "+" olumlu ve "-" de olumsuz faktörleri temsil etmekte ve nötr değerler, herkes için aynı olan, göçe herhangi olumlu ya da olumsuz bir katkısı olmayan faktörlere karşılık gelmektedir. Yani insanların çıkış noktalarında kalmalarına neden olan etken pozitif (+), kişileri göç etmelerine zorlayan etkenler (-), bireylerin göç etme kararı üzerinde herhangi bir etkisi olmayan faktörler ise nötr (0) faktörler olarak ifade edilmiştir. Çekmeyi temsil eden olumlu faktörken, itmeyi temsi eden olumsuz faktördür. Bu itme ve çekme faktörlerin ortaya koyduğu bütünlük, yaşanan yerin ve göç edilecek yerin kendi içinde pozitif ve negatif faktörlerini oluşturmaktadır.

Tabloda 2.5'te görünmeyen bireysel faktörler maddesi aslında kişilerin yaşadıkları yerin hem olumlu hem olumsuz olarak değerlendirme sürecinde yatmaktadır. Bu durum itici ve çekici faktörlerin irrasyonel olduğunu göstermekte ve kişiden kişiye farklılık gösterebilmektedir. Göç eden insanlarda nasıl itici-çekici nedenler varsa, göç etmeyen insanlar için de itici-çekici nedenler bulunmaktadır (Jolly, 2005). Bu kuramın temelinde yatan en güçlü motivasyon kaynağı duygu temelli olanlardır. Örnek vermek gerekirse itici faktörün sebebinin başında güvenli hayat ve huzur yatarken; çekici sebeplerin başında kaygı ve korku bulunmaktadır.

Tablo 2.5. Göç sürecinde kaynak ülke, hedef ülke ve araya giren engeller

Kaynak: Lee, 1966, s. 50

Fakat her ne kadar kişisel görüşle ilişkili olsa da bu kuram bireyin göç kararının, yerleşik yerde kalma ya da farklı alternatif hedeflere doğru hareket etmesinin oranla maliyeti ve yararlarının rasyonel kıyaslamasına vurgu yapmaktadır. Yani bir anlamda bütün şartların eşit olduğu bir dünya tasavvurunun nasıl mümkün olmadığı biliniyorsa bu kuramda da göçün sonsuza kadar var olacak bir kavram olarak karşılaşılabileceği açıkça göstermektedir (Suna ve Cereci, 2022, s. 199).

İtme ve çekme kuramına bakıldığında göç sadece itici-çekici faktörlerin etkisiyle işliyor gibi görünse de aslında işleyişin arka planında yatan ve tüm süreçleriyle birlikte göç olgusunun belirleyicileri, bu kadar net ve kolay anlaşılır değildir. Çünkü kurama göre göç olgusu, anlaşılması zor ve karmaşık bir yapıya sahiptir. Bunun için sadece itme-çekme faktörlerini irdelemek ya da incelemek yetersiz kalmakta, itme-çekme faktörlerinin yanında göçe engel teşkil olan makro ve mikro faktörlerin de incelenmesi yapılmalıdır. Diğer bir deyişle Lee'ye itme-çekme kuramına göre göç, matematiksel hesaptan çıkan artılı eksili bir sonuç gibi görünse de göç olgusunun temelini ilk basamağını oluşturmaktadır (Çağlayan, 2006, s. 74).

Göçü daha iyi analiz etmek için bireyin yaşadığı yeri ve göç edilecek yerlerdeki engelleri ayrıca göçün belirleyenlerini de analize dâhil etmek gerekmektedir. Lee, bu belirleyenlere değinerek ikiye ayırmaktadır. Birincisi; kişisel faktörleri barındıran mikro engellerdir. Bu mikro engeller; bireysel farklılıklar, bireyin içinde bulunduğu şartlardan kaynaklanan zorluklar, göç mesafesi, göçün beraberinde getirdiği hukuksal ve sosyal belirsizlikler, ulaşım için ödenecek bedel ve ulaşım imkânları gibi çeşitli etmenler oluşturmaktadır. İkincisi ise kişisel olmayan makro engellerdir. Bu makro engeller; katı göç kanunları, ırk ve ulusal kimliğe dayalı gerçekleştirilen göç sistemleri, göç için fiziksel uygunluk ve sağlık kontrolleri gibi göçmenlerin karşılaşılabileceği daha üst düzeydeki engellerden oluşmaktadır (Çetiner, 2020, s. 18).

Bundan dolayı Lee, göçmenler az gelişmiş ülkelerden, iş imkânlarının kısıtlı olması, düşük ücret seviyeleri, nüfus yoğunluğunun fazla olması ve ekonomik dalgalanmalar gibi faktörlerle itilmekte, gelişmiş ülkelere, iş imkânlarının çokluğu, daha iyi hayat standartları ve daha yüksek ücretler gibi faktörler nedeniyle de çekilmektedir. Kurama göre; ülkeler arasındaki ücret farklılıkları, az gelişmiş ülkelerden gelişmiş ülkelere doğru göçü özendirilmektedir (Güllüoğlu, 2012, s. 59).

Potansiyel göçmenler olarak değerlendirilen yetişkinler, bu faktörler için ne anlama geldiğini iyi bildiklerinden itme-çekme faktörlerinin hesabını rahatlıkla yapabilmektedirler. Ayrıca bu yetişkinler yerleşik olarak yaşadıkları bölgede kalmayı da tercih edip kaldıkları süreçte olumlu ve olumsuz faktörlerin neler olacağı konusunda genel anlamda bir fikre de sahip olmaktadır. Ama göç etmeye karar verdiklerinde göç edilen yerdeki sosyal yapı ve var olan durum içerisindeki çıkmazlıklar, belirsizlikler, bireylerin kendileri için oluşturdukları beklentiler ve zaten var olan riskler gibi kavramlar, potansiyel göçmenler için göç sürecinin belirleyicileridir. Yukarıda değindiğimiz gibi kuramın temel yapısı itibarıyla, itme ve çekme faktörleri kişisel ve görecelidir. Dolayısıyla kişisel olarak göç için avantajları ve dezavantajları belirleyen yaş, cinsiyet, eğitim, ırk, gelinen yer vb. gibi demografik faktörlerin yorumlanması itme-çekme kuramı için önemlidir. Ayrıca demografik faktörler çerçevesinde göç için bireysel avantajların ve dezavantajların, hangi sosyal bağlamlar içerisinde ve süreçler çerçevesinde hesaplanıp ortaya konulması önemlidir. Bu kurama göre, hiçbir bağlam ve düzlemde mutlak itme ve mutlak çekme faktörü olmadığı gibi faktörlerinin içeriğinin belirlenmesi birçok etkene de bağlanmaktadır.

2.5.3. Neoklasik Kuramı

Neoklasik kuramı, göç olgusu üzerine ilk sistematik düşüncüyü ortaya koyan en eski ve en iyi bilinen uluslararası göç kuramı olarak kabul edilmiştir. Kuram, farklı coğrafyaların emek piyasasındaki arz ve talep dengesizliğinin iç göçün ve dış (uluslararası) göçün nedeni olduğu görüşünü savunmuştur. Neoklasik kuramı, göç sürecini piyasalardaki emek hareketleri bağlamında anlamaya çalışır ve göçün maliyetine odaklanmıştır. Ayrıca göçü piyasalardaki daralmalar ve ücretlerdeki farklılıklar ile ilişkili olduğu varsayımı yapılmıştır. Neoklasik iktisatçılardan Lewis, Hicks, Harris, Ranis, Fei ve Todaro'nun da içinde bulunduğu sosyal bilimciler tarafından neoklasik kuram, dünyadaki ekonomik gelişim sürecinde göçü açıklamak üzere derinleştirilerek göçe uygulanmıştır. Bu kuram, neoklasik iktisat kuramından esinlenmiş ve genellikle itme-çekme kuramları olarak bilinmektedir. İtici faktörlerle göçün nedeni düşük hayat standartları, ekonomik fırsat yoksunluğu, demografik büyüme ve siyasal baskılar gibi

etmenlerle iken, çekici etkenle ise göç alan ülkelerdeki emek talebi, boş araziler, cazip ekonomik fırsatlar ve siyasal özgürlükler gibi göç süreçleriyle açıklanmıştır (Göktuna Yaylacı, 2018, s. 16).

Neoklasik göç kuramı, ekonomi ve göç alanında kullanılan bir kuramdır. Bu kuram, göçün temel olarak ekonomik bir süreç olduğunu savunur ve göç hareketlerini insanların ekonomik fırsatları arama eğilimiyle açıklar ve göçün temel nedeninin ücret farkları olduğunu öne sürmektedir. Bu göç kuramı, göçün ekonomik faktörlere dayandığını vurgular ve göç hareketlerini işgücü piyasasındaki arz ve talep dengesizliklerine bağlamaktadır. Yani göçmenlerin hareketliliğini sadece işgücü piyasasındaki ekonomik fırsatlarla sınırlamaktadır. Ancak, göçmenlerin sığınma arayışı, siyasi baskıdan kaçış, çevresel faktörlerden etkilenme gibi birçok başka nedeni de olabilmektedir. Örneğin, savaş, iç çatışma, doğal afetler, dinî nedenler veya çevresel tahribat, insanları kendi ülkelerinden kaçmaya zorlamaktadır. Ayrıca, neoklasik göç kuramı, bazen göçmenlerin işgücü piyasasındaki tam rekabet şartlarına uyduğunu varsaymaktadır.

Ancak, gerçek dünyada işgücü piyasaları genellikle tam rekabetçi değildir ve göçmenlerin maruz kaldığı ayrımcılık, yasadışı göç gibi faktörler de önemli rol oynamaktadır. Bu nedenle, göçü anlamak ve etkilerini yönetmek için çok yönlü bir yaklaşım benimsenmelidir. Bu durum ekonomik faktörlerin yanı sıra sosyal, kültürel, politik, tarihi, çevresel ve insani faktörleri de bir arada ele alınmasını sağlayarak daha kapsamlı bir anlayış gerektirmektedir. Çoklu disiplinler arası bir yaklaşım, göçün karmaşıklığını daha iyi anlaşılmasına ve etkili politika çözümleri geliştirilmesine yardımcı olmaktadır. Gerçekte, göç kararları daha karmaşıktır ve kültürel, sosyal ve politik faktörler de önemli bir rol oynamaktadır. Örneğin, bir göçmenin ailesi ya da toplumsal bağları, hedef ülkedeki hayat kalitesi, dil ve kültürel uyum gibi faktörlerde göç kararlarını etkilemektedir (Alabbas ve Sayar, 2023, ss. 23-24).

Neoklasik kuram, göçün ekonomik açıdan ülkeler veya bölgeler arasında işgücü dengesindeki eşitsizliklerden kaynaklandığını görüşünü benimsemektedir. Bu eşitsizliklerin giderilmesi için kuram, emek göçlerinin veya işçi göçlerinin durmasını, bölgeler arasında var olan eşitsizliklerin ortadan kaldırılması, istihdamda eşitlik sağlanması, ücret farklılıkları ve göç akımları arasında doğrusal bir ilişki oluşturulmasıyla mümkün olabileceği görüşünü savunmaktadır (Yılmaz, 2022b, s. 292). Ayrıca kurama göre uluslararası göç, ülkeler arasındaki dış ve iç göçte bölgeler ya da şehirler arasında emek-arz dengesini oluşturduğundan, ücret farklılığının ortadan kalktığında işgücü göçünün son bulması beklenmektedir. Uluslararası emek-arz göçünü teşvik eden temel mekanizma işgücü piyasaları olduğu için hükûmetlerin veya yönetimlerin işgücü

piyasalarını kontrol etmek ve etkilemek yoluyla emek göçünü kontrol altında tutabileceği de varsayılmaktadır.

Kuramda makro ve mikro düzeyde iki ana çerçeve ele alınmaktadır. Bu iki kuramın ana farklılığı, kişilerin göç kararlarının bireysel ve birey dışındaki unsurlar tarafından ele alınmasıdır. Neoklasik ekonomi makro kuramı, ülkeler arasındaki ücret ve istihdam şartlarındaki farklara, sermaye ve emek faktörünün coğrafi dağılımı eşitsiz pay edilmesi olarak uluslararası göçü açıklamaya çalışan ilk kuramdır. Kuram uluslararası arz talep dengesine odaklandığı için göç hareketlerinin ancak işgücü piyasalarının göç veren ve göç alan ülkeler tarafından denetlenmesi ile önüne geçileceği öne sürmektedir.

Mikro göç kuramına göre ise, bireysel kararları ve faktörleri içermesidir. Bilinçli bir şekilde hareket eden bireyler, kendilerine yüksek kazanç elde edilebilecek bir işe dönük olarak rasyonel düşünerek fayda-zarar analizi oluşturmakta ve bu hesaplama sonucunda kazanç sağlayacaklarını düşünmeleri durumunda göç etme kararı almaktadırlar (Göktuna Yaylacı, 2018, ss. 16-17). Göç kararı almadan önce yolculuk, taşınma, yeni bir dil öğrenme ve uyum sağlama hususunda karşılaşılabilecek her türlü maddi ve manevi zorluğun hesaplaması yapılmaktadır (Unat, 2002, s. 23). Bilhassa yasal olmayan yollarla yapılan göçlerde sınır dışı edilme ihtimali de bu hesaplamalar içerisinde ele alınmaktadır. Yapılan tüm hesaplamalar sonucunda göç etme kararı veren bireyin tercih edeceği ülke, ona en yüksek kârı verebilen ülke olacaktır.

Neoklasik göç kuramı, genellikle mikroekonomik bir çerçeve içinde ele alınır ve göçmenlerin bireysel kararlarını ve piyasa dinamiklerini analiz etmektedir. Göçmenlerin, iş bulma olasılıkları, ücret seviyeleri, maliyetler ve diğer ekonomik faktörler gibi değişkenlerin etkisi altında kararlarını verdiği varsayılmaktadır. Göçmenler, kaynaklar arasındaki ücret farklılıklarından yararlanarak daha yüksek ücretler elde etmek için düşük ücretli bölgelerden yüksek ücretli bölgelere doğru hareket ederler. Yani göçmenlerin nüfusu yoğun olan yerlerden nüfusu seyrek olan yerlere, gelir düzeyinin düşük olduğu yerlerden yüksek olduğu yerlere göç eğilimine olduğuna değinmektedir (Göktuna Yaylacı, 2018, s. 16). Bu kuramın temel varsayımlarından biri, işgücünün serbest dolaşımını içeren tam rekabet ortamıdır. Diğer bir varsayım ise ücret farklarının varlığıdır. Örneğin, bir bölgede işçilerin ücretleri diğer bir bölgeye kıyasla daha yüksekse, göçmenler bu yüksek ücretlerin olduğu bölgeye doğru hareket edecektir.

Sonuç olarak, neoklasik göç kuramı, göçün ekonomik temellerini anlamak için önemli bir çerçeve sunar ve göçün ekonomik temellerini açıklamada önemli bir rol oynar, ancak tek başına

göçün tüm yönlerini açıklamak için yetersiz kalmaktadır. Göçün sosyokültürel, siyasi, çevresel ve diğer insani boyutları da dikkate alınmalıdır. Bu şekilde, daha kapsamlı bir göç politikası geliştirmek ve göçmenlerin hayatlarını iyileştirmek mümkün olacaktır.

2.5.4. İşgücü Göçünün Yeni Ekonomi Kuramı

Oded Stark tarafından 1990'lı yıllarda geliştirilen bu kuram, neoklasik geleneğe dayanmakla birlikte, neoklasik yaklaşımın bazı varsayımlarına reddederek göç belirleyicileri konusunda yeni bir analiz düzeyi ortaya koymaktadır. Kurama göre bireyler, göç kararı aldığında tamamiyle bireysel bir bağımsızlıktan söz edilmeyeceğine değinilmiş, aile bireylerinin birbirlerini etkileyerek göç sürecinde birbirlerinin üzerindeki rollerini dikkate almıştır. İzole bireysel aktörler tarafından değil de karşılıklı bağımlılığı vurgulayan bu kuram, göç hareketlerini ailevi ya da hanehalkı tarafından karar verilmiş bir strateji olarak görmektedir. Aile göç kararı aldığında, ailenin refahını yükseltme hedeflenmiş ve aile için asıl amaç, hane için gelir kaybı ve piyasa başarısızlığı olasılığı en düşük oranda tutma amaçlanmıştır (Apak ve Cete, 2023, s. 41).

Sandell (1977), Mincer (1978), Harbison (1981) ve Stark (1991) tarafından yapılan çalışmalarda da göç kararının verilmesinde hanehalkının önemine değinmişlerdir. Hanehalkı bireylerinin bir kısmı yerleşik bölgede diğer kısmı ise yurtdışında çalışarak hayatlarını sürdürürken ve ekonomik şartları kötüye gittiğinde bir tarafın diğer tarafa gönderdiği paralarla geçim sağlanmaktadır. Bunun sonucunda gelirin devamlılığı ve aile içinde ekonomik güvence sağlanmaktadır. Böylelikle yapılan bu stratejik kararlar, toplamda net kazancının pozitif olması durumunu güçlendirmekte, ortak gelir ve prestijini maksimize ederken, risklerini minimize etmektedir (Özcan, 2011, s. 201).

İşgücü Göçünün Yeni Ekonomi Kuramı, durumu ve geliri iyi olan birey ve ailelerinin neden göç ettiği üzerinde de durmaktadır. Ayrıca; kuram, göç süreci yalnızca iki ülke arasındaki ücret farklılıkları değil, bireylerin sadece iki ülke arasındaki gelir farklılığına göre göç etme kararı almadıklarını belirtmektedir (Özcan, 2011, s. 202). Göç eden bireylerin yerleşik ülkedeki güvensizlik, görece yoksulluk, risk azaltma ya da paylaşma, gelir kaynaklarını farklılaştırma gibi çeşitli faktörlerin etkisiyle hedef ülkedeki güvenli iş imkânının varlığı, uzun dönem risk yönetimi ve yatırım sermayesine erişim gibi faktörleri de göz önüne aldığına vurgu yapmaktadır. Ayrıca kurama göre göçmenlerin kararları, ülkelerindeki kapsamlı şartlara göre şekillendiği ve tamamen bireysel fayda maksimizasyonu hesaplamalarına dayalı olmaktan ziyade, içinde bulundukları ailenin hem gelir riski hem de çeşitli piyasa başarısızlıklarına

(işgücü piyasası, kredi piyasası vb.) karşı verdiği bir cevap şeklinde ortaya çıktığı ileri sürülmektedir.

İşgücü Göçünün Yeni Ekonomi Kuramı, işgücü göçünü ekonomik faaliyetlerde çalışmak amacıyla bir yerden başka bir yere insanların hareketidir. Geleneksel ekonomi teorilerinden farklı olarak, göçlerin ekonomik etkilerini daha detaylı bir şekilde analiz etmektedir. Bu kuram, özellikle işgücü göçünün hem göç eden hem de göç edilen ülkeler üzerindeki etkilerini anlamak için önemli bir araç sağlamaktadır. Yani Yeni Ekonomi Kuramına göre, işgücü göçü ekonomik kalkınmanın ve büyümenin önemli bir faktörüdür. Göç, kaynakların daha verimli bir şekilde dağıtılmasına ve üretim faktörlerinin daha etkin bir biçimde kullanılmasına imkân tanımaktadır (Nasirova, 2016). Özellikle gelişmekte olan ülkeler için, işgücü göçü, bilgi ve beceri transferi gibi süreçler aracılığıyla teknolojik ilerlemeyi hızlandırmaktadır. Kurama göre işgücü göçünün bir diğer önemli etkisi de küresel rekabetin artmasıdır. Göç, işgücü piyasalarını genişletir ve işgücü arzını çeşitlendirmektedir.

Bu da işverenlerin daha geniş bir yetenek havuzundan yararlanmalarını sağlamaktadır. Bu durum, işgücü piyasalarında daha fazla esneklik ve verimlilik vermektedir. Ancak göç, bazı zorlukları da beraberinde getirmektedir. Özellikle göç eden ülkeler için, işgücü kaybı ve beceri eksikliği gibi sorunlar ortaya çıkabilmekte ve göç edilen ülkelerde işgücü piyasalarında aşırı rekabet, maaşların düşmesi gibi olumsuz etkilerde görülebilmektedir. Kuram, işgücü göçünün bu karmaşık etkilerini anlamak için çeşitli analitik araçlar sunmaktadır. Örneğin, göçün gelir dağılımı üzerindeki etkilerini incelemek için çeşitli matematiksel modeller kullanılabilir ya da göçün teknoloji transferi ve inovasyon üzerindeki etkilerini anlamak için ekonometrik analizler yapılabilmektedir.

Kuramın göçmen göçüne yönelik analizi, göçün mikroekonomik ve makroekonomik etkilerini daha derinlemesine anlaşılmasına imkân tanımaktadır. Bu çerçevede, işgücü göçünün ekonomik büyümeye etkisi üzerine yapılan çalışmalar, göçmenlerin girişimcilik potansiyeli, tüketim harcamaları ve vergi tabanına olan katkıları gibi faktörleri değerlendirir. Ayrıca kuram, işgücü göçünün teknolojik değişim ve yenilik üzerindeki etkilerini de incelemektedir. Göç eden bireylerin bilgi ve beceri transferiyle katkıda bulunması, göç edilen ülkelerin teknolojik altyapısını güçlendirebilir ve yeniliklere teşvik edebilir (Massey ve diğ., 2014). Özellikle bilgi ve yoğun sektörlerde çalışan göçmenler, yerel işgücünün teknik yetkinliklerini artırabilir ve rekabeti teşvik edebilirler. Bununla birlikte, işgücü göçünün sosyal ve kültürel etkileri de göz ardı edilmemelidir. Göçmenlerin kültürel çeşitliliği artırması, toplumların daha açık ve esnek hale gelmesine katkıda bulunabilirken, aynı zamanda kültürel entegrasyon ve uyum süreçlerini

yönetme ihtiyacını da beraberinde getirmektedirler. Bu noktada, işgücü göçü politikalarının adil ve sürdürülebilir olması, toplumsal uyumu ve sosyal refahı desteklemesi önemli olmaktadır.

İşgücü göçünün yeni ekonomi kuramının göçmen göçüne yaklaşımı, günümüzde giderek daha fazla önem kazanmaktadır. Küreselleşme ve teknolojik ilerlemeler, işgücü hareketliliğini artırmış ve uluslararası ekonomik ilişkileri derinleştirmiştir. Bu bağlamda, işgücü göçü sadece ekonomik büyümeyi etkilemekle kalmaz, aynı zamanda küresel rekabeti, işgücü piyasalarının esnekliğini ve uluslararası ticaretin dinamiklerini de şekillendirdiği aşikârdır. Özellikle bilgi ve teknoloji yoğun sektörlerdeki işgücü göçü, yenilikçiliği ve rekabeti artırabilmektedir. Göç eden bireylerin farklı bilgi ve deneyimleri, işletmelerin üretkenliğini çoğalttığını ve bazı sektörlerde işsizlik riskini azaltabildiği ifade edilmektedir. İşgücü göçü ayrıca demografik yapıları da etkilemektedir. Özellikle göç eden genç işgücü, göç edilen ülkelerin yaşlanan nüfusuna bir çözüm olmaktadır. Ancak, uzun vadeli olarak, göç eden gençlerin kendi ülkelerine dönmemesi durumunda, göç eden ülkelerin yetenek kaybı yaşaması söz konusu olabilmektedir. Yeni Ekonomi Kuramı, işgücü göçü politikalarının tasarımında ve uygulanmasında dikkate alınması gereken birçok faktörü vurgulamaktadır. Bu faktörler arasında işgücü piyasalarının dağılımını, göçmenlerin entegrasyonu, sosyal refah politikaları ve kültürel çeşitliliğin yönetimi bulunmaktadır. Bu nedenle, işgücü göçü politikalarının çok disiplinli bir yaklaşımla ele alınması ve sürekli olarak yenilenmesi önemlidir.

Sonuç olarak, İşgücü Göçünün Yeni Ekonomi Kuramı, işgücü göçünün daha kapsamlı bir şekilde ele alarak, bu fenomenin ekonomik, sosyal ve kültürel etkilerini anlamak için önemli bir çerçeve sunmakta ve işgücü göçünü daha kapsamlı bir şekilde ele alınmasını sağlamaktadır. Ancak, işgücü göçünün karmaşıklığı ve çeşitliliği nedeniyle bu alandaki araştırmaların ve politika yapımının dinamik bir şekilde devam etmesi gerekmektedir. Bu sayede, işgücü göçü hem göç eden hem de göç edilen ülkeler için daha olumlu ve sürdürülebilir sonuçlar doğurabilir ve işgücü göçüyle ilgili politika yapıcılarının daha etkili kararlar almasına imkân sağlayabilmektedir. Dolayısıyla işgücü göçüyle ilgili politikaların değerlendirilmesi, analizi, tasarımı ve uygulanması sürecinde, çeşitli aktörlerin çıkarları ve endişeleri dikkate alınmalıdır. Bu şekilde, işgücü göçü, tüm paydaşların refahını ve ekonomik büyümeyi destekleyen bir güç haline gelebilmektedir.

2.5.5. İkili İşgücü Piyasası Kuramı

Bu kuramın önde gelen temsilcilerinden Michael J. Piore (1979) tarafından ortaya konulmuş bir teoridir. Michael J. Piore göre göç, merkez ülkedeki itici faktörlerden değil hedef ülkedeki çekici faktörlere dayanmakta ve temel varsayımı göç alan ülkelerde göçmen işgücüne sürekli

bir talep bulunduğu ve bu talebin gelişmiş milletlerin ekonomik yapısının bir özelliği olduğudur (Ari, 2020, s. 35). Piore'ye göre uluslararası göç hareketlerini ortaya çıkaran neden, işçi gönderen ülkelerdeki yüksek işsizlik ya da düşük ücretler gibi itici faktörler değil, göç alan ülkelerdeki kronik düşük ücretli işgücünün sürekli talep edilmesinin yanı sıra gelişmiş milletlerin ekonomik yapısının göçü çekme özelliği olduğudur. Kuram, modern ekonomiye sahip ve gelişmiş ülkelerde düşük seviyeli işgücüne sürekli bir talep doğrultusunda artış olduğuna değinilmektedir.

Gelen göçmenlerden rahatsız olan yerli işçiler göç sirkülasyonunu devamlı artırdığını ileri sürmektedir. Bu kuram göçü, göçmen alan gelişmiş alıcı ülkelerin motifleri üzerinden modern sanayi toplumlarının ihtiyaçlarıyla ilişkilendirmektedir (Toksöz, 2006, s. 20). Bundan dolayı göç alan ülkelerin çekici faktörleri göç veren ülkelerin itici faktörlerinden daha önemlidir. Bu çekici faktörler, sabit yapıli enflasyon, statüsü yüksek ama düşük vasıfli işler, motivasyon problemleri, çift yönlü ekonomi, işgücü arzı gibi göç alan ülkelerdeki işgücü göçü ihtiyacı ekonomik yapı açısından önemlidir. Bu ekonomik yapıyı doldurabilmek için göçmenlik istenilen ve gerekli bir hal alarak piyasasının ihtiyaçlarına yönelik aktif istihdam tedbirleri şeklindeki politikalar izlenmektedir. Örneğin; Türkiye'nin 1960 yıllarında başlayan Avrupa'ya özellikle Almanya'ya yönelen işgücü göçü verilebilir.

İkili işgücü piyasası kuramı, göç edenin kararlarının bireysellikten ziyade uluslararası göç hareketinin modern sanayi toplumlarının işgücü talebinden ileri geldiğini savunmaktadır. Kuram, mikroekonomi modellerinde ileri sürüldüğü gibi, bireylerin göç kararı alırken de rasyonel davrandıkları, geride kalan ailelerine önemli bir maddi destek sağladığını ve kendi çıkarlarını ön planda tuttıkları görüşünü kabul etmektedir (Çetiner, 2020, s. 22).

Göç sürecini ekonomilerdeki yapısal değışikliklere bağlayan ikili işgücü piyasası kuramı, uluslararası emek göçünü, göç dinamiklerinin talep yönünde büyük ölçüde gelişmiş ülkelerdeki talebe dayalı olarak gerçekleşmektedir. Bu toplumlardaki işverenler veya onlar için devletler tarafından başlatılmıştır. Bu talep doğrultusunda da ekonomik yapısal gereksinimler şekillenmektedir. Fakat ücret teklifleri ve uluslararası ücret farkları emek göçünün oluşması için zorunluluk oluşturmaz ve göçmen kabul eden devletlerdeki düşük düzeyli ücretler, göçmen işçilerin sayısı çoğalsa bile yükselmez. Bu durum devletlerin ücretlerde veya istihdam oranlarındaki küçük değışimler yaratan politikalarla uluslararası göç boyutunu etkilemesi zor olduğundan modern endüstri sonrası ekonomide emek talebini sadece şişirmekle kalmaktadır (Massey ve diğ., 1993, s. 431).

İkili (Dual) İşgücü Piyasası Kuramı, ikiye bölünmüş emek piyasasını modern kapitalizmin doğal eğiliminin sonucu olarak gelişmiş sanayi toplumlarının iş göçü talebinin göçe neden olduğu savunmaktadır (Hocaoğlu, 2011). Portes ve Bach tarafından geliştirilerek, gelişmiş ekonomilerde tabakalı bir meslek yapısının ve ikili bir ekonomik örgütlenme kalıbını özellikle 1973 ve 1974, 1976 ve 1979 yıllarında ABD’ye gelen Meksikalı ve Kübalı göçmenler üzerinden analiz etmişlerdir. Çalışma sonunda göçmenleri, birincil ve ikincil sektör çalışanları diye alt dallara ayırmışlardır. Bununda iş gücü piyasası kuramı, piyasaları vasıflı (sermaye-yoğun) ve vasıfsız (emek-yoğun) işçilerin çalıştığı birincil ve ikincil piyasa tipi örgütlenme olarak adlandırması ve ikincil piyasalarda daha çok göçmen işçilerin çalıştığını iddia etmeleri bakımından önem arz etmektedir. Ayrıca kuram, küresel işgücü piyasasında birbiri içinde bütünlük gösteren çeşitli alt piyasalar olduğu ve arzdan ziyade işgücü talebi şartları tarafından yönlendirildiği varsayımına dayanmaktadır (Özcan, 2011, s. 199).

Birincil ve ikincil işler içinde farklı işgücü grupları barınmakla birlikte bu gruplar istihdam edilmek için alan sunulmaktadır. Birincil grup piyasasında sürekli vasıflı işçilerin inisiyatifine dayanan, yaratıcı işler istihdam edilirken ileri teknoloji ve donanımla çalışan ve yaptıkları işler yoğun bilgi, maharet ve yetenek gerektiren nitelikli işçilerdir. İkincil grupta vasıfsız işçilerin çalıştığı istihdam ortamında istihdam şartlarının olumsuz olduğu ve az tecrübe gerektiren işler bulunmaktadır. İstikrarsız dönemlerde ya da ekonomik kriz dönemlerinde işlerine kolayca son verilebilmektedir (Güllüpınar, 2012, s. 55).

İkiye bölünmüş iş gücü piyasası kuramı, uluslararası göçün, modern ve gelişmiş sanayi toplumlarında, yerli işçiler tarafından yapılmak istenmeyen düşük profilli işlerde çalışmak istemedikleri için göçmen işgücü göçü talebini arttırdığını ifade etmektedir. Gelişmiş ülkelerde hiyerarşi sıralamasında en altta yer alan yerli işçiler ekonomik olarak dalgali istihdamın olduğu bölgelerde düşük ücretli ve genellikle niteliksiz olan ikincil sektör firmalarındaki “küçük düşürücü” işlerde çalışmaktansa, işsiz kalmayı tercih etmektedir. Bu durumdan dolayı yeterli işçi bulamayan işverenler, düşük statülü işleri kabul etmeye hazır olan göçmenlere dönerek kendi istihdam ortamını yaratmaktadırlar. Bu istihdam, kapitalizmin varlığını sürdürmesi için ihtiyaç duyduğu olumsuz şartlarda düşük ücretlerle çalışabilecek kişiler üretmektedir (Kalaycı ve Civelek, 2021, ss. 318-319).

Yerli işçiler, iş sektöründeki en iyi donanım ve aletlere sahip vasıflı işlerde çalışırlar ve işverenlerin eğittikleri bu işçiler yaptıkları işleri üst-düzey beceri, deneyim ve bilgi gerektiren karmaşık işleri çoğu zaman sosyal güvencesi tam, sigortalı, toplu sözleşmeli ve sendik hakları olan işlerde çalışırken, çoğunluğu göçmen işçilerden oluşan ikincil sektör dediğimiz işlerde

Çalışanlar istikrarsız ve vasıfsız işlerde alıştırılmakta, düşük ücret, istikrarsız çalışma şartları, çoğu zaman sigortasız ve güvencesiz çalıştırılma ve düşük toplumsal hareketlilik içinde hayatlarını sürdürmek zorunda kalanlardır. İşgücü piyasasının bu ikili karakteri, “bölünmüş işgücü piyasası” nı ortaya çıkarmaktadır.

“Bölünmüş iş piyasası” kuramının uluslararası göç ile ilgili ilkeleri şöyle sıralanabilir;

1. Uluslararası göç hareketleri, büyük ölçüde gelişmiş ölkelerin işverenleri ya da ortak paya sahip hükümetler tarafından açıklanan işgücü isteği ve istihdam kararına bağlı olarak oluşmaktadır. Buna göre, gelişmiş ölkelerde işgücü pazarı ikiye ayrılmış bir meslek yapısına sahiptir ve uluslararası göç hareketi devletler veya şirketler aracılığıyla yapılan işgücü taleplerine dayanmaktadır.

2. Göçmen işçi, istediği ölkede ekonomisinin yapısal gereksinimlerinden ve ücret önerilerinden çok istihdam uygulamalarına dayandığı için, uluslararası ücret farklılıkları göç hareketliliğini teşvik etmede ne yeterli ne de gerekli temel etken olmamaktadır.

3. Göçmen alan ölkeler ikinci piyasalarda çalışan düşük düzeyli işçi ücretleri, göçmen işçi sayısının azalması veya daha az göçmen işçi kabul edilmesi ile yükselmez. Ücretleri düşük düzeyde tutan sebep, toplumsal ve kurumsal mekanizmalardır.

4. Göçmen işçilerin sayısının artması halinde ikincil piyasalarda geçerli olan az düzeyli ücretler daha da düşebilir. Bu ücretlerin yükselmesini önleyen toplumsal ve kurumsal mekanizmalar ücret düşüklüğünü daha da düşmesini önleyememektedir.

5. Hükümetler işgücü piyasasında ücret ve istihdam alanında küçük değişiklikler yaparak uluslararası göç hareketini etkileyemezler. Göçmenler, sanayileşme sonrası hizmet ve ekonomi sektöründe toplumun ayrılmaz bir parçasını oluşturmaktadırlar. Göçü ve göçmeni azaltmak isteniyorsa, göçmenlik alanında da değişiklik yapılmak isteniyorsa, bu ancak küresel çapta dünya ekonomisinin yapısında yapılacak değişikliklerle mümkün olabilmektedir (Çetiner, 2020, s. 22).

İkili işgücü piyasası kuramına göre düzenli işgücü talep eden gelişmiş endüstriyel sosyoekonomik yapısıyla toplumların ve ekonomilerin dört temel özelliğine vurgu yapılmaktadır. Birincisi yapısal enflasyondur. Yapısal enflasyona, bir ölkedeki işgücü ücretleri statü ve prestije bağlı olarak korelasyon gösterdiği düşünölür ve mesleki statü ile ücret ilişkisinde keskin kurallar vardır. Bu sebeple patronlar, belirli bir mesleğin ücretini isteklere göre değiştiremez. Kısaca hiyerarşı ile ücretler arasında ilişki birbirine bağlıdır.

İkincisi motive etme sorunlardır: Bireylerin çalışmadaki tek motivasyon kaynağının ekonomi olmadığını statünün varlığını ve sürdürülebilirliğinin önemini vurgular. Mevcut iş hiyerarşisinin son basamağındakilerin yükselme ihtimali düşük olduğundan son basamaktakiler için motivasyon sorunları ortaya çıkmaktadır. Bu durum patronların statü için endişe edenlerin yerine genellikle ekonomik kaygısı olan ve statü endişesi olmayan göçmenlerle gidermektedirler.

Üçüncüsü ekonomik ikiliktir. Ekonomik ikilik, işgücü piyasasının emek-sermaye arasındaki ikiliği nedeniyle yapısal alanda gelişmiş ekonomilerde mevcuttur. Sermaye yoğun birincil sektörde genellikle vasıflı ve yerli işçiler yer almakta ve sigorta, yüksek ücret, mesleki gelişim haklarına sahiptirler. Emek yoğunluğunun fazla olduğu ikincil sektörde vasıfsız göçmen işçiler bulunmakta ve birincil sektördeki gibi haklar söz konusu değildir.

Dördüncüsü işgücü (emek) arzının demografisidir. Bu yapı, işgücü piyasasının ikincil sektöründe kadınlar ve çocuklar çalışmaktadır. Eskiden kadınlar doğum yaptıktan ve çocukları büyüdükten sonra işgücü piyasasına dâhil olurlardı. Ancak zamanla kadının toplumsal hayattaki yerinin değişmesi ve farklılaşması, iş alanında tecrübe ve statü kazanmayı hedeflemeleri, maddi yönden güçlenmek istemeleri, doğum oranlarının azalması ve çocukların eğitim sürelerinin uzaması sebebiyle kadın işçi sayısı azalmış göçmen işçilere talep artmıştır (Apak ve Cete, 2023, s. 42). Makro düzeyde değerlendirmeye sahip olan kuram, bireysel tercihlerden ziyade uluslararası çapta ülkelere ve işverenlere bağlı piyasa talepleri doğrultusunda şekillenmektedir.

Bu kuram Avrupa ve ABD’de İkinci Dünya Savaşı sonrası ortaya çıkan göç eğilimlerini açıkladığı için önem taşısa da sadece göçün çekici faktörlerini, piyasanın talep yönünü analiz etmesi sebebiyle eleştirilmekte ve kapsamı dar bulunmaktadır (Hagen-Zanker, 2008, s. 7). Ayrıca kuramda öne sürülen görüşler, işgücü piyasalarına ilişkin neoklasik yorumların teorik ve eleştirel açıdan en çok tartışılan görüşleridir (Arango, 2000). Öte yandan yapısal işsizlik ile göçmenlere yönelik kronik işgücü talebinin bir arada oluşumunun anlaşılabilmesini sağlayan zekice bir açıklama ortaya koymaktadır.

2.5.6. Merkez-Çevre İlişkileri Kuramı

Bu kuram, çok yaygın olarak kullanılmakta ve Bağımlılık Okulu ya da Dünya Sistemleri Teorisi olarak adlandırılmaktadır. 1970’li yıllarda Immanuel Wallerstein, Andre Gunder, Samir Amin, Galtung, Castle ve Kosack tarafından ortaya atılmış ve 1980’li yıllarda Castles, Sassen ve Portes gibi birçok akademisyenler tarafından geliştirilmiştir (Güllüpınar, 2012, s. 67). Kuram, uluslararası göçü açıklamada dünyayı merkez-çevre sistemlerine ayırmış, kapitalizm ve

emperyalizmin çeşitli görüntüleri, günümüz ekonomiyi ve buna bağlı olarak da diğer yapıları meydana getiren temel unsurları da belirlemiştir. Kurama göre ülkeler, merkez ve çevre olmak üzere ikiye ayrılmış ve bu ikili dünya birbirine kapitalist değerler ve ekonomik zorunluluklar sistemi çerçevesinde karşılıklı olarak birbirlerine bağımlıdır. Merkez olarak adlandırılan ülkeler, ekonomik ve sosyal olarak gelişmiş ve genel olarak da kapitalist ilişkiler sistemini benimsemiş, sosyo-ekonomik açıdan gelişmiş ve kapitalist ilişkiler sistemini uygulayan ülkelerdir.

Bu merkez ülkeler, merkezdeki kapitalist ağlar, kapitalist olmayan toplumların çevre dokularına sızmaya başlayınca ucuz işgücü, hammaddeye ve üretilen malın pazarlanması için çevre ülkelere ihtiyaç duymaktalar. Üretilen malın pazarlanması ve çevre ülkelerden gelen hammadde ve ucuz işgücüyle işlenerek maliyet düşürülmekte, düşük maliyetli bu ürünler ülke içinde tüketilmekte ya da diğer ülke pazarlarına ihraç edilerek kapitalist sisteme bir geri dönüşüm sağlanmaktadır. Eğer ki bu gelişmiş kapitalist ülkelerde işçi açığı ortaya çıkarsa uluslararası göç başlar ve böylece çevre ülkelerden merkez ülkelere işçi göçleri ortaya çıkmaktadır.

Çevre ülkeler ise, kapitalist ağlar ve değerlerle kuşatılmış merkez ülkelere bağımlı olan ülkelerdir (Ari, 2020, s. 36). Kapitalist gelişimlerini tamamlama ve ekonomik refahlarını yükseltmek için merkez ülkelerle iş birliği içindedirler. Merkez ülkeler var olan kapital sistemi geliştirmek ve mükemmelleştirmek için çevre ülkelere ihtiyaç duyduklarından dolayı çevre ülkelerde karşılıklı ilişki sistemine dâhil olmak istemektedirler. Ortaya çıkan bu tek taraflı olmayan ihtiyaçtan doğma ilişki, çeşitli bağlamlarda ve yapılarda birbirlerine bağımlı yapmakta ve sömürgeciliğe de önayak olmaktadır.

Uluslararası hammadde, işgücü, kapitalist yayılımı ve ürün bereleyip pazarlama olanağını merkez ülkeler yapmaktadır. Bu durum çevre ülkelerin merkez ülkelere bağımlı kalmasını sağlamaktadır. Tabi bu durum sürekli bu ikili çıkar yapıların kapitalist değerler ve ekonomi bağlamında birbirleriyle etkileşim içersindedirler. Merkez ülkeler elinde bulundurdukları bu güçle, kapitalizmle günümüz ekonomiyi ve uluslararası göçlerin temel yapısını da değiştiren veya belirleyen temel unsurlardır. Bu kuramı, bir tarafın refahını yükseltme isteği diğerinin de yetişme telaşından dolayı denge kuramının karşısında yer almaktadır. Merkez-çevre içindeki dengenin var olduğunu reddederek merkez ve çevre ilişkisi içerisinde dengesizliği savunmaktadır.

Yukarıda kısaca anlatılmaya çalışılan kuramın işleyişi dünya sistemi çerçevesinde oluşan merkez çevre ilişkisinde kapitalist ağların etkisiyle oluşan göç hareketliliğini meydana

getirmektedir. 1960'lı yıllardan itibaren yaygınlık kazanan Marksist kalkınma anlayışının bir ürünü olan kurama, bu hareketliliğini geçmişteki ve günümüzdeki göçleri, özellikle de bu çağdaki işgücü göçlerinin, çevre ülkelerden merkez ülkelere doğru aktığına değinmektedir.

Ayrıca genişleyen küresel piyasanın siyasal ve ekonomik büyük sermaye ülkeleri için bir çeşit ucuz emek işçi göçü, uluslararası göçü teşvik etmektedir. Böylece zenginleri daha da zengin yapmak için eşitsiz kalkınmanın ve yoksul ülkelerin kaynaklarının sömürülmesinin devamlılığını sağlamaktadır. Meydana gelen bu uluslararası göçün kapitalist toplumları gelişme sürecinde ortaya çıkan düzensizliklerin ve bozulmaların oluşmasına, kapitalist olmayan toplumların da dışarıya göçe eğilimli hareketli bir nüfus yaratılmasına neden olmaktadır. Oluşan göç, modernleşmeyi ve gelişmeyi sağlayan bir mekanizmadan ziyade, göçmen işçi gönderen ülkelerdeki işgücü kaynaklarının gelişmiş ülkeler yararına kullanılmasına ve gelişmekte olan ülkelerin sosyoekonomik gelişmelerini olumsuz bir biçimde etkilemektedir (Güllüpınar, 2012, ss. 67-68).

Merkez-çevre ilişkisi, görece kalkınmamış veya az kalkınmış bölgelerden kapitalist merkezlere doğru göçün yaşanması doğaldır ve bu durumda iş gücünü sermaye harekete geçirir ve sömürür. Küresel kapitalizmin doğası gereği olan bu durum göç eden bireylerin ve grupların kendi bireysel tercihleri olmaktan ziyade, merkez ülkelerin ve işgücü stoklarının kapitalizm tarafından harekete geçirilmesidir.

Merkez-Çevre ilişkileri Kuramı, insanların yaşadıkları yerler arasındaki ekonomik, sosyal ve politik farklılıklardan kaynaklanan göç hareketlerini açıklamaya çalışan bir teorik çerçevedir. Bu kuram, göçün temelindeki nedenleri, göçmenlerin davranışlarını ve göç süreçlerinin sonuçlarını anlamak için kullanılır. Temelde, bu kuram, merkezde bulunan gelişmiş bölgeler ile çevre olarak adlandırılan daha az gelişmiş bölgeler arasındaki yapısal eşitsizliklerden kaynaklanan göç akımlarını ele alır. Bu kuram, göçün altında yatan temel nedenlerden birinin ekonomik farklılıklar olduğunu vurgular. Merkezdeki ülkeler, genellikle daha fazla ekonomik fırsat, sosyal hizmetler ve politik istikrar gibi avantajlara sahipken, çevre ülkeleri bu imkânlardan yoksundur ve göçmenlerin çıkış noktası olma eğilimindedirler.

Yani merkezde bulunan ülkelerdeki yüksek hayat standartları ve istihdam imkânları, çevre ülkelerden gelen göçmenleri cezbetmektedir. Örneğin, birçok batılı gelişmiş ülke, daha yüksek ücretler, daha iyi iş şartları ve daha geniş hizmet imkânları sunar, bu da göçmenler için çekici hale gelir. Bununla birlikte, çevre ülkelerdeki düşük gelir seviyeleri, yetersiz iş fırsatları ve politik istikrarsızlık, insanları göç etmeye zorlayan faktörlerdir. Göç hem göç edenler hem de göç alan ülkeler üzerinde çeşitli etkilere sahiptir. Örneğin, göç edenlerin yaşadığı yerlerden

ayrılması, kaynak azalmasına, beyin göçüne ve iş gücü kaybına neden olabilirken, göç alan ülkelerde işgücü piyasasının genişlemesine, kültürel çeşitliliğin artmasına ve ekonomik büyümeye katkı sağlamaktadır.

Kuramın önemli bir yönü, göç sürecinin sadece bireysel tercihlerle değil, aynı zamanda küresel ve yerel yapısal faktörlerle de şekillendiğini vurgulamasıdır. Ayrıca uluslararası göçün nedenine de açıklık getirmek istemektedir. Ekonomik politikalar, göçmen kabul politikaları, sınır kontrolleri, göçmenlik yasaları ve uluslararası ilişkiler gibi faktörler, göçün akışını etkileyen belirleyici unsurlardır. Bu nedenle, göçü anlamak ve etkili politika yapmak için küresel, bölgesel ve yerel düzeyde bütüncül bir yaklaşım benimsenmelidir. Ayrıca küreselleşmenin ve teknolojik ilerlemelerin, merkez-çevre ilişkilerindeki dinamikleri sürekli değiştirdiği için ciddi anlamda küresel eşitsizlik ve adaletsizlik gibi önemli sorunları da doğurmaktadır.

Sonuç olarak, Merkez-Çevre Göç Kuramı, göçün karmaşık doğasını anlamak için önemli bir teorik çerçeve sunar. Bu kuram, göçün temel nedenlerini, göç sürecinin dinamiklerini ve göçün sonuçlarını anlaşılmasına yardımcı olur. Ancak, göçün neden olduğu boyutları tam olarak ele almak için tek başına yeterli olmayabilir ve çeşitli disiplinler arası yaklaşımların benimsenmesi gerekebilir. Göçün giderek daha karmaşık hale geldiği günümüzde, Merkez-Çevre İlişkileri Kuramı'nın sürekli olarak geliştirilmesi ve yeniden değerlendirilmesi önemlidir. Bu ilişkilerin karmaşıklığını tam olarak kavramak için daha fazla araştırma ve çoklu perspektiflerin dikkate alınması gerekmektedir. Bu nedenle, alternatif yaklaşımların ve çerçevelerin de dikkate alınması önemlidir.

2.5.7. Kesişen Fırsatlar Kuramı

Samuel Stouffer, 1940 yılında 'Kesişen Fırsatlar: Hareketlilik ve Mesafeye İlişkin Bir Teori' adlı makalesinde, kesişen fırsatlar (intervening opportunities) kuramından bahsetmiştir. Stouffer, yaptığı bu çalışmada, Cleveland'ın anakent bölgesine ait nüfus istatistiklerinden yola çıkarak, evlerinden taşınan göçmen verilerini kullanıp çalışmasını geliştirmiştir. Stouffer, bu kuramı çıkarmasının nedeni itme-çekme kuramlarından daha önceki çalışmalarında mesafenin göz ardı edildiğine, mesafenin ampirik analize dâhil edilmediğine inandığı için değinmiştir. Kurama göre göç olgusunda önemli olan noktalar; göç edilecek mesafe, göç edilecek yerdeki fırsatlar ve mevcut fırsatların miktarı gibi üç temel faktör olduğundan bahsedilmektedir. Bu üç önemli faktörden mesafeyi yani göç edilen yeri diğer faktörlerin önüne koymakta ve analiz nesnesi olarak daha fazla üzerinde durmaktadır. Stouffer, göç çalışmalarında, çekim etkilerine

ve çekim etkisi üzerinde daha fazla durulması gerektiğine ayrıca değinmektedir (Çağlayan, 2006, s. 78).

Yani iki merkeze yönelecek olan göçte, çekme faktörlerinin önemli olduğunu, fakat bu faktörlerin önemini belirleyen temel noktanın da mesafe olduğunu dile getirmekte ve bununda göç eden kişilerin kat ettikleri mesafeyle oranla iş imkânlarının çokluğuyla doğru orantılıdır (Jansen, 1970). Bu durumun sonucunda göç eden kişi veya grupların gidilecek yer ile kaldıkları yer arasındaki kısa mesafe, kişiyi göç etme olumlu anlamda etkilerken cesaretlendirmekte ve göç edilecek yerdeki iş imkânlarının çokluğu, göç mesafesinin kısalığı, o çekim merkezine göç eden kişilerin sayısını artıran etkenlerdir. Yani göç mesafesi, göç eden kişi sayısı ile iş imkânlarının doğru orantıda olması hem hedef ülkedeki iş imkânları hem de göç hareketlerinin belirleyicisi olarak kabul edilmektedir.

Kentlerin çekim etkilerinin göç mesafesiyle birlikte değerlendirilmesi gerektiğine ilişkin kavramsal bir çerçeve sunmayı amaçlayan Stouffer, kesişen fırsatlar kavramını ileri sürmüştür. Buna göre; eğer bir birey X bölgesinden Y bölgesindeki bir eve taşıyorsa, Y bölgesinde bu bireyin doldurabileceği daha önceden oluşmuş açık bir pozisyonun bulunması gerekir. Bireyin geldiği Y bölgesinde doldurmakta olduğu pozisyon ve bu bölgenin herhangi bir yerinde doldurabilecek olduğu halde doldurmadığı benzer pozisyonların tümü “fırsatlar” olarak adlandırılmıştır. Daha önce bulunduğu X bölgesindeki evine, hâlihazırda Y bölgesinde doldurduğu pozisyondan daha yakın olan benzer pozisyonlar ise “kesişen fırsatlar” olarak tanımlanmıştır (Stouffer, 1940).

Hipotezi, mesafenin kısa veya uzunluğuna göre göçmen sayısının, gittikleri mesafedeki fırsatların miktarıyla doğru, kesişen fırsatların artış yüzdesiyle ters orantılı olduğu şeklindedir. Buda göç ile mesafe arasında değil, göç ile fırsatlar arasındaki doğru orantı üzerine denklemini kurmaktadır. Mesafenin işgücü piyasasındaki bilgi akışı yönünden yorumlanması gerektiğini belirten Stouffer’a göre göçmenler, yakın mesafelerdeki fırsatlar hakkında, uzak mesafelere göre daha detaylı bilgi sahibidirler. 1960 yılında yayımladığı yeni çalışmasında “rekabet eden göçmenler” (competing migrants) değişkenini ekleyen Stouffer, B şehrindeki fırsatlarla doğru, A ve B şehirleri arasında kesişen fırsatlarla ters ve yine B şehrinde fırsatlar için birbirleriyle rekabet eden göçmenlerin sayısı ile ters orantılı olduğunu açıklamaya çalışmıştır. Çalışmasının öngörüsü, belirli mesafeye göç eden göçmenlerin bu mesafedeki yani çekim merkezindeki istihdam fırsatları ve yeni imkânlarla doğru orantılı olduğu şeklindedir. Ayrıca çıkış noktası ile varış noktası arasındaki mesafenin kısa olmasının da göçü olumlu etkilediğini belirtmektedir (Özcan, 2011, s. 190).

Bu kuram, göç konusunda bireylerin kararları ve bu kararlara iten sebepler üzerine yoğunlaşan ve sosyal aktör olarak göçmeni ön plana çıkaran mikro faktörler barındıran bir kuramdır. Kesişen fırsatlar kuramının daha çok işçi göçlerin mesafe ve niçinine değindiği gibi ekonomik amaçlı göçlerde ön plana çıktığı görülmektedir (Uslu, 2021, s. 1754). Ayrıca bu kuram uluslararası göç mesafesine bağlı olarak göç sırasında çıkabilecek zorlukları göz önünde bulundurarak göçü değerlendirmesinde önemli katkısı vardır. Göç için olumlu yanlar bulundu gibi kat edilecek mesafede, aşılabacak olan ulus-devletlerin sınırları ve bu sınır geçişleri sırasında kontrol sistemi ve mekanizmasının beraberinde getirdiği zorluklar, göç üzerinde olumsuz bir etkisi vardır. Bu durum uluslararası göçü zorlaştıran bir etken ve uluslararası göç için bir sınırlama anlamına gelmektedir.

Bu kuram, çok yaygın ve kapsamlı kullanılmamakla birlikte, özellikle ekonomik temelli işgücü göçünde ve ekonomik kaynaklı göçlerde sıklıkla kullanılmaktadır. Ekonomik temelli yapılan göçlerde bölgede yaratılan iş imkânı ve bu iş imkânlarının yarattığı cazibe, kuramın temel işleyiş biçimini oluşturduğu gibi uluslararası göçü teşvik etmekte ve yaşanacak olan göçün büyüklüğünü de belirlemektedir.

Ayrıca kesişen fırsatlar kuramına çok ciddi eleştirilerde bulunmaktadır. Örneğin günümüz küreselleşen dünyayla birlikte giderek yoğunlaşan ucuz işgücü talebi ve bu süreci destekleyen yasadışı göçleri, bu kurama göre değerlendirebilmek, ölçmek ve anlamak gerçekten mümkün görünmemektedir. Fırsatların değil daha çok çaresizliğin göstergesi olan günümüz kapitalizm sisteminde göçe yönelen kişilerin fırsatların varlığından ve bu fırsatların niteliğinden haberdar olmadan hareket etme eğilimi taşıdıklarından kuram göçün temel nedenlerini yansıtmamaktadır. İç göçü açıklamada da yetersiz kalmaktadır. Karl Marx'ın öne sürdüğü yedek işçi ordusu kapitalist sistemin işgücü piyasasında rekabet edecek işsizlere ihtiyaç duymasının göz ardı edilmesi ve ülkelerini bırakıp ekonomik çekimi kuvvetli olan ülkelere gelen göçmenlerin neyle karşılaşacaklarını bilemediklerinden alışkanlık, zorunluluk ve öğrenilmiş çaresizlik gibi sorunlara çözüm bulamaması da eksikliğini kanıtlar niteliktedir (Özcan, 2011, s. 191). Uluslararası göçün bu kurama göre şekillenmesi durumunda, işçiler arasında bir rekabet olmayacağı için ücretler azami düzeyde olacak ve bu da kapitalist işletmecilerin kârlarını olumsuz yönde etkileyeceği varsayılmaktadır.

2.5.8. Göç Sistemleri Kuramı

Sistem kuramı, ilk temelini Akin Mabogunje tarafından atılmıştır. Sonradan güçlü ampirik temeller üzerine oturtulmadığı için Kritiz ve Zlotnik tarafından geliştirilmiştir. Kuram, göç hareketlerini şekillendiren kolonyal ve teknolojik bağlantıların dinamiklerine değinir ve göç

alan-göç veren ülkenin sosyal, siyasal, teknolojik gelişmeler, kolonyal, kurumsal, ekonomik ve demografik şartların tüm alanlarında hem etkileyen hem de etkilenen konumda olduklarını ileri sürmektedir (İçduygu ve diğ., 2014). Göç süreçlerini ve deneyimlerini tüm boyutlarıyla ele alan kapsamlı disiplinlerarası bir kuram olduğu gibi uluslararası ilişkilerin sonucunda, politika ve ekonomi kaynaklı olarak geliştirilmiştir (Apak ve Cete, 2023, s. 44).

Göç sistemleri kuramı, iki veya daha fazla ülkenin, bölgenin arasındaki mesafenin yakınlığa gerek duymadan karşılıklı olarak göçmen alma-verme durumlarını göç sistemleri içerisinde analiz eder ve ilişkiler zincirini oluşturur. Kurama göre kaynak ve hedef ülke arasında göç meydana gelmeden önce, tarihsel veya kültürel bağlantılar, sömürgecilik, politik bağlantılar, sosyal ve ticari bağlantılar arasında ilişkinin bulunması göçün gerçekleşme ihtimalinin artmasına neden olmaktadır. Bu durum yaşanmış ve yaşanacak olan göçleri etkilemektedir. Ayrıca kültürel ve siyasi bağlar, mali ve ticari ilişkiler, sömürge ilişkisi ve hatta askerî işgaller göç sistemi kuramının temel dayanaklarıdır (Türkkan, 2019, s. 35; Ari, 2020, s. 38). Uluslararası göçü oluşturan faktörlerin, göç sistemleri olan ekonomik, demografik, sosyal ve siyasal düzlemlerle çevrelendiği görülmektedir.

Tablo 2.6. Göç sistemleri

Kaynak: Ari, 2020, s. 38

Bu kuram vasıtasıyla uluslararası göç hareketini anlayabilmemiz için mikro ve makro yapıları bilmemizde fayda vardır. Kurama göre mikro yapılar, göçmenlerin kendi aralarında oluşan sorunlar için geliştirdikleri enformel ağlar ve sosyal ağlar vardır. Bu ağların sosyal sermaye ve kültürel sermayeye dayanak notasıdır. Ayrıca mikro yapılar, göçmenlerin ağları, düşünceleri, uygulamaları, inançları ve kendi içindeki bireysel hareketlerini de kapsamaktadır. Makro yapılar, geniş çaplı kurumsal yapısal faktörleri içerdiği gibi dünya pazarındaki politik ve

iktisadi gelişmeleri, devletlerarası ilişkileri ve hukuk kurallarını, göçü önlemek, desteklemek veya yerleşimi kontrol etmek için göç alan ve veren ülkeler tarafından izlenen uygulamaları da içermektedir (Güllüpnar, 2012, s. 78).

Göç sistemleri kuramını kısaca özetlemek gerekirse (Faist, 2003, ss. 30-33):

- Bağımlılık kuramları ve dünya sistemleri kuramı, aile ve bireyler arasındaki bağdan ziyade ülkeler ve bölgeler arasındaki bağlantıların varlığı üzerine, ekonomik ve kültürel bağlar, mesela ticaret ve güvenlik anlaşmaları, kolonyal bağlarla mal, hizmet, bilgi ve fikir akışlarına vurguda bulunmuşlardır. Bu bağlantılar göç gerçekleşmeden önce de vardı.
- Kuram, göçün sistematik süreçleri üzerine odaklanır. Göç hareketlerinin bir defaya mahsus olmamakla beraber zaman içinde olaylar silsilesini barındıran aktif bir süreçtir. Göç içerisinde meydana gelmiş veya gelecek değişimi dönüşümün bütün sistemleri etkilediği, döngüsel, birbirine bağlı, gelişim anlamında karmaşık ve kendi kendini değiştiren sistemler üzerine vurguda bulunan bütün mekanizmaları etkilemektedir. Ayrıca bu kuram, uluslararası göç başladığı anda kendi-kendini besleyen bir süreç haline dönüştüğünü de kısmen açıklamaktadır.
- Bu kuramın sistem kuramcıları, toplumsal ağ kuramını birçok yönden göçü etkileyen alanda güçlü bir şekilde uygulamıştır. Ulus-devletler, bireysel ya da kolektif faktörler, devletler, aileler, onları birleştiren ilişki ağları bütünü olarak ve toplulukları ulusötesi diye adlandırılan bir mekânda birbirine bağlar.

Kurama bakıldığında bütünsellik ağı içinde birbirine bağlı ülkelerin birbirlerine çok uzak olsalar da coğrafi yapılanma ve göç akışlarının kümelenmesine karşılık gelmektedir. Kuramı, göç ve kalkınma arasında karşılıklı çift yönlü dinamik bir yapı çizdiği için göçün nedenlerine, göçü şekillendiren ve devamlılığını sağlayan faktörlere odaklanmaktadır (Apak ve Cete, 2023, s. 44). Aslında bu durum devletler ve bölgelerin kendi aralarında haksızlığa ve adaletsizle yol açılma göstergesidir. Çünkü bu durumun oluşması sömüren devlet ile sömürülen devletlerin ortaya çıkışına işaret eder ki dünya sistemleri kuramının bu iki olgu arasında ortaya çıktığı iddia edilmektedir. Zamanla sistem değişip göçmen alıp verme ritüeller başlayınca göçmenin de etkin bir aktör olduğunu dile getiren kuram, nüfus hareketlerinin sadece ekonomik nedenlere bağlı olarak gelişmediğini, göçün farklı aktörlerinin, farklı düzlemlerde, farklı dinamiklerle bir etkileşim sistemi oluşturduğunu belli etmektedir (Ari, 2020, s. 38).

2.4.9. Göç Sürecinde İlişki Ağları Kuramı

1990 yıllarında sosyolojide kullanılmaya başlanan ağ kuramı, zamanla göçmenler ve göç olgusu için kullanılmıştır. Neuman ve Massey, ağ kuramını, göçmenler arasındaki sosyal bağlara dikkat çekerek aileleri, arkadaşları ve ülkelerinde kalan yakınları ile karşılıklı ilişkilerinin göçün teşvik edildiği hususunu açıklamışlardır (Güllüpnar, 2012, s. 72). Ayrıca

sosyal bağların gelişmesiyle göçmen işçi ücretleri, istihdam şartların iyileşme kaydedileceğine ve göç sürecinin maliyetini ve risklerini azaltarak göç kanalları oluşmasına vurgu yapmışlardır. Bu kuram uluslararası işgücü göçünü etkileyen göçmenler arasında ilişkisel ağı oluşturmaktadır. Bu göçmen ağı, göçü başlatan etmenlerden ziyade, göçün zaman ve mekânda devamlılığını etkileyen değişkenler ile ilgilenmektedir (Massey ve diğerleri, 1993, s. 443).

Ağ kuramında sıklıkla ifade edilen sosyal ağlar ulusötesi alanlarda zamanla “ulusötesi sosyal ağlar kuramı” olarak adlandırılmıştır (Şenol-Sert, 2016, ss. 40-41). Dahası ağ kuramı, göçmenlerin gittikleri ülkelerde, eski göçmenler, yeni göçmenler ve göçmen olmayan kişiler arasında kurdukları ortak köken, hemşerilik, soydaşlık, soy (akrabalık) ve dostluğa dayanan bağlantıların aktörlerinden oluşmaktadır (İnce, 2019, s. 2602). Bu durum göç eden göçmenler için daha az maliyet ve daha az riski hafifletmektedir. Bu aktörler bireyler, toplum ya da organizasyonlardan oluşmakta ve aktörlerin özelliklerinden ziyade birbirleriyle olan ilişkilerini önemsemektedir. Oluşan bu ilişki ağı uluslararası göçü özendirip hızlandırdığı gibi yaygınlaştıran unsurlar arasında yer almaktadır (Adıgüzel, 2022, s. 33).

Göçmenlerin kurduğu bu ilişki ağları çeşitli sosyal sermayeyi ifade etmektedir. Yani yeni göç eden göçmenlerin kolay iş bulabilmesinde ve yardım alınması gerektiğinde bu bağlantılar, başvurulması gereken bir tür sosyal destek ağı olmaktadır (Yılmaz ve Günay, 2022, ss. 121-122). Zamanla sosyal ağlar göçmen gönderen ve alan ülkelerin diğer katmanlarına yayılmakta ve böylelikle göç hareketi sınırsız bir şekilde sürmektedir. Ayrıca ekonomik şartlar, ücret farklılıkları ve istihdam politikaları değişse de neden göçün devam ettiğini bu kuram açıklık getirmektedir.

Göçmenler arasında kurulan ilişki, tampon ve iletişim görevi gördüğü için göçmenler sosyal ağ etrafında bir araya gelmekte ve gittikleri yere uyumda kolaylık sağlamaktadır. Göçmenlerin göç ettikleri ülkede sosyoekonomik imkânlar, barınma, eğitim gibi insani ihtiyaçlardan faydalanabilmeleri, bölgenin kültürünü anlamaları açısından ilişkiler ağı aracılık etmektedir (Çetiner, 2020, s. 25). Uygun imkânların oluşturulduğuna özendirilen göçmenler göç hareketlerini daha da tetiklemekte ve artarak devam etmesini sağlamaktadır. Böylece göçün sürdürmesi ve dönüştürmesine neden olmaktadır. Bu durum göçmenlerin sayısında ivme kazandırdığında ise devletlerin göç politikaları yetersiz kalmakta ve yoğun bir göçmen toplulukların oluşmasına da vesile olmaktadır.

Göçmenlerin gidilen ülkede uyum sürecine girmesiyle ailelerin yapılarında değişikliğin yaşanmasına neden olmaktadır. Ayrıca küreselleşmenin getirdiği ucuz işgücü göçün talebin artması kadınların ve çocukların çalışma hayatının içerisine girmesine neden olmuştur. Bu

durumun sonucunda aile yapılarında değişimlerin meydana gelmesine ve gerek ekonomik gerek sosyal rollerin yeniden yapılanmaya götürmüştür. Başka bir deyişle sosyal rollerin tekrardan yenilenmesini ve üretilmesini sağlamıştır (Abadan-Unat, 2006, s. 5). Modern dünyanın küresel tasarımı değişen bireysel ve sosyal bağlar yeni göçmen modellerini de üretmiştir. Ekonomik ve sosyal şartlarını düzeltmek isteyen göçmenler gittikleri bölgede tanıdık birileri yoksa sosyal bağlantılarının ve izin belgelerinin olmadığı durumlarda göç zor ve maliyetli olmaktadır. Ama geride kalan arkadaşları ve akrabaları için ekonomik maliyet azalmaktadır.

Küresel ölçekte ortaya çıkan yoğun göç hareketlilik nedeniyle, Castles ve Miller (2008), içinde bulunduğumuz çağı göçler çağı olarak adlandırmakta ve bu şartların kalıcı olmakla beraber göçmen ağlarının işleyişini ve etkilerini ayrıca ilişkiler ağı kuramının dayandığı temel prensiplere değinmişlerdir. Bu oluşturulan ağlar, doğası gereği, her yeni göçmen, hedef bölgeye yeni bir göç hareketini sağlamak ve göçmen ağları genişlemektedir. Kurama göre (Massey, 1993, ss. 448-449):

1. Göçmen ilişkilerin ağ bağlantıları nedeniyle göç hareketini özendirmek yoluyla göç etme isteğini sürekli olarak canlı tutmakta, yaygınlaştırmakta ve sürekli genişleme eğilimindedir.
2. İki ülke veya bölge arasındaki göç akımlarının boyutu, ücret farklılıkları ve istihdam imkânları önemini kaybettiğinden, göçmen ağlarının genişliği ile alakalıdır. Çünkü göçmen ağları, göç maliyetlerini ve riskini kademeli olarak azaltmaktadır.
3. Uluslararası göç, ağların oluşturulması ve düzenlenmesi yoluyla kurumsallaştığında, yapısal ve bireysel olsa da başlangıçta buna neden olan etkenler zamanla özgür hale gelmektedir.
4. Ağlar genişledikçe ve göçün maliyetleri ve riskleri düştükçe göçmen akışı sosyoekonomik birçok açıdan nedenleri belirsizleşmeye başlamaktadır.
5. Göçmenler arasında ilişkiler ağı kurulduğunda ve çok fazla genişlediğinde, hükümetler göç akımlarını kontrol etmekte zorlanabilmektedir.
6. Göçmenler gittikleri ülkelerde kendi kültürel yatkınlıklarını ağ yoluyla taşırlar ve oranın vatandaşlarından yalıtırlar ve onların kendi yurtlarıyla ilişkilerinin devamını sağlarlar.

Crisp (2006) küresel göçmen ağlarının birçok etkisini ve işleyişini şu kısımda incelemektedir:

1. Küresel göçmen ağlarının ilk etkisinin bilgiye dayalı olduğunu yani bu bilgi alma sürecinde potansiyel göçmenin hedef ülkeye nasıl gidileceği, gerekli izin belgelerinin alınması, gidilen ülkenin yasal prosedürleri, gözümlüne alınma ve sınır dışı edilme gibi hukuki konularda bilgi akışıyla desteklenmesi,
2. Göçmenin ülkesinden ayrılıp göç alan ülkeye gitme maliyetini en aza indirmeye odaklanması yani göç maliyetlerinin azaltılması ve finanse edilmesi,
3. Varılan ülkedeki desteğe yöneliktir yani kurulan ağ göçmenlerin ilk gittikleri zamanda geçimlerini sağlanmada imkân verilmesi ve yeni gelen göçmenleri finansal açıdan desteklenmesi gibi faydaları bulunmakta,

4. İlişkiler ağı kuramının illegal göçü arttırma ve illegal göçün organizasyonuna zemin hazırlama ihtimali ise, olumsuz etkileri arasında yer almaktadır.

Bu kurama göre, göçü belirleyen unsurlar daha çok çevresel faktörler, ekonomik şartlar, toplumsal değerler, iktidar politikaları ve ulaşım imkânları gibi faktörler rol oynamaktadır ve göçmenler oluşturdukları toplumsal ağlar içinde hareket etmektedir. Göçmen ağları oluşumunda zaman içerisinde tarihsel bir süreçle oluşmaktadır (Kaya, 2017). Göç sürelerinde kimin gidip kimin kalacağına karar veren kültürel, toplumsal, ailesel ve geleneksel kontrol sistemlerinin varlığıyla karar verildiği iddia edilmektedir.

Ayrıca kuram zamanla gelişerek daha karmaşık hale gelmiştir. Gün geçtikçe farklılaşan göç hareketliliğini diğer kuram ve modellerden farklı olarak göç içinde kaybolan göçmen faktörünü sadece yapısal etkenleri değil, bireysel etkenleri de göç nedeni olarak analize katmayı mümkün kılmaktadır. Bundan dolayı göç alan ve veren ülkeler, bölgeler özelinden yorumlamaya imkân sağlamaktadır. Göç alan-veren ülkelerin karşılıklı ekonomik ve sosyal etkileşimini de göz önünde bulunduran kuram Göçmen ağları sayesinde ekonomik maliyetleri düşürmekle kalmayıp, sosyal maliyetleri de düşürdüğüne inanılmaktadır.

3. ULUSLARARASI GÖÇ VE TÜRKİYE’DE GÖÇ MEVZUATI

3.1. Uluslararası Göçün Tarihi ve Kapsamı

Uluslararası göç, ilk insandan bu yana her devir ve dönemde olagelmış zorlu ve en ağır sonuçları bünyesinde barındıran hareketliliklerdir. Nedeni, zamanı, sonucu ve yeri gibi değişik düzlemlerde gerçekleştiği için kesin tanımını yapmak kolay değildir. Ama bir tanım yapmak gerekirse uluslararası göç; insanların, insani ihtiyaçlarını gidermesi ve karşılanması için bireysel ve toplumsal nedenlere dayanarak yerleşik yerin şartlarının yetersizliği ve eksikliğinden ötürü daha iyi imkânlarla sahip yerlere kısa veya uzun vadeli olacak şekilde yapılan kültürel bir yer değiştirme süreci şeklinde tanımlanabilir. Uluslararası göç oldukça dinamik ve çok yönlü bir hareket olduğu, alışılmış ortam ve kültürel düzenin terk edilmesiyle yeni yerin ortam ve kültürlerine alışma baskısı altında kalmakta denilebilir. Uluslararası göç, doğası gereği vatandaşlık, göçmen, mülteci, yabancı gibi kavramları ve buna ilişkin hukuki düzenlemelerle yakından ilgilidir. Bundan dolayı göç eden kişi veya kitleler, göç ettiği ülkenin çoğunlukla vatandaşı ya da vardığı ülkenin ise yabancı konumundadır (Öktem, 2018, s. 3).

Uluslararası göçün tarihine bakıldığında kesin bir tarihi olmasa da 4. yüzyılda Çin egemenliğinden kaçan Hunların batıya doğru hareketliliği olan Kavimler Göçü’nü gösterebiliriz. Bugünkü Avrupa devletlerinin temellerinin atıldığı ve şekillendiği en büyük uluslararası ve kitlesel göçtür. Tarih boyunca bu gibi onlarca uluslararası göçler meydana gelerek birçok ulusun, imparatorluğun, devletlerin inşasına neden olmuştur. Kıtalararası gerçekleşen kitlesel göçler, 16. yüzyılda özellikle Amerika kıtası, adalar, boğazlar ve diğer yerlerin keşfiyle deniz aşırı bir boyut kazanmıştır. Bu durum sonucunda sömürgeci kapılarını açmıştır. 15. ve 18. yüzyıllarda Avrupa’daki tüccarlar Kuzey Afrika’dan milyonlarca insanı köle olarak zorla dünyanın bir bölümüne çalışmak için pazarlamışlar ve bu durumda 3. yüzyıl boyunca uluslararası göç hareketine yön veren konumunda olmuşlardır. Köle olarak getirilen ve sömürge edilen bölgelerde toplatılıp çalıştırılan işçiler sayesinde Avrupa, kısa zamanda çok büyük servet birikimine ulaşmış ve 18. ve 19. yüzyılda zenginlik birikimini, endüstri devrimiyle açığa çıkarmıştır. 19. yüzyılda köleliğin kaldırılmasıyla oluşturulan bu sömürge ve ucuz işgücünün aksamaması için “sözleşmeli işçilik” çözümünü getirmişlerdir (Türkkan, 2019, ss. 37-38).

Ayrıca 1800 ile 1950 yılları arasında Avrupa topluluklarının Büyük Göç adı altında birçok göç hareketliliğini yapmışlar ve bunun sonucunda meydana gelen göç dalgaları dünyanın demografik, ekonomik, siyasi (Taşkın, 2014, s. 177), dinî, etnik, kültürel yapısında önemli ölçüde değişiklik nedeni olmuş ve yeni devletlerin kurulmasında etkili olmuşlardır.

Özellikle I. ve II. Dünya savaşlarında dünyadaki tüm dengelerin değişmesi uluslararası göçü hızlandırmış ve 1960 yılların sanayi sonrası denilen geniş kapsamlı bir küreselleşme hareketi ortaya çıkmıştır. Küreselleşmeyle hızla kentleşen ülkeler, yoğun post-endüstriyel ülkelere kaymıştır. En çok Batı ülkeler bu değişimden nasiplenmiştir. Küreselleşme ile gelen ciddi yapısal dönüşüm ulusal sınırların ötesindeki akışını hızlandırarak devletlerin birbirlerine olan bağlılığını kuvvetlendirmiştir. Ayrıca ulusal sınırların ötesindeki ticaret ve yatırımların önündeki engelleri kaldırarak dünya ekonomisinin gelişmesine imkân tanımıştır. 20. yüzyılda dünya, önemli bir değişim-dönüşüme uğrayarak sanayi toplumundan bilgi toplumuna, modernizmden post-modernizme, ulus devletlerden küreselleşmeye doğru geçiş yaşamış, bu süreçle yeni nüfus ve yer değiştirmeler olagelmıştır (Bostan, 2018, s. 44). Oluşan bu etkilerden dolayı uluslararası boyutta yeni kültürler, yeni yönetim sistemleri, yeni devletler, yeni ırklar, yeni hayat tarzları, yeni sosyoekonomik yapılar, yeni anlayışlar bazı istisnai durumlar dışında tüm dünyada ortaya çıkmış ve yayılmıştır (Öktem, 2018, s. 8).

İnsanoğlu, topluluk ya da birey olarak daha iyi hayat şartlarına erişebilmek amacıyla yaşadığı ülkeden ya da coğrafi bölgeden başka bir ülke ya da bölgeye iltica etme eylemi göç şeklinde adlandırılmaktadır. Tarihsel hafıza içerisinde insan toplulukları; savaşlar, insan haklarıyla ilgili ihlaller ya da benzeri nedenlerle ülke içinde veya ülkeler arasında kitlesel göçler gerçekleştirmişlerdir. Göçler, yeryüzü toplumların biçimlenmesinde, demografik yapının oluşmasında, ekonomik yoğunlukların, bölgeler arası farklılıkların oluşmasında ve daha pek çok değişimin olmasına oldukça önemli bir rol oynamaktadır. Bu nedenlerle göç konusu birçok disiplin gibi sosyal bilimlerin de yoğun çalışma alanlarından birisi haline gelmektedir. Göç olgusu sadece kültürleri ve medeniyetleri değil, devletleri, yöneticileri ve uluslararası siyasi ortamı da yakından ilgilendiren etmenlerdir (Macisco, 1992, s. 28).

Ayrıca göç, küresel bir yaklaşım ile değerlendirilmesi gereken sosyokültürel olgularından biridir ve karmaşık, dinamik, çok yönlü yapısıyla eşgüdümlü müdahale gerektiren bir alandır. İnsanlık tarihi boyunca da göç teriminin, antropoloji, coğrafya, diplomasi, eğitim bilimleri, ekonomi, halkbilim, psikoloji, siyaset bilimi, sosyoloji ve tarih gibi farklı disiplinleri etkileyen bir olgu olarak birtakım sonuçlar doğurduğu veya tetiklediği aşikârdır.

3.2. Göçmen ve Mültecilerle İlgili Uluslararası Kuruluşlar

Aşağıda bazı önemli görülen uluslararası kuruluşlara değinilmiş ve detaylı bir şekilde açıklanmıştır. Bu kurum ve kuruluşların sığınmacılara ve mültecilere yönelik yaptıkları kanunlara, yaptırımlara ve faaliyetlere değinilmiştir.

3.2.1. Birleşmiş Milletler Yardım ve Rehabilitasyon İdaresi (UNRRA)

II. Dünya Savaşında Dünya Sağlığı Örgütünün (WHO) faaliyetlerinin aksaması ve kesintiye uğramasıyla savaşa katılan devletlerarasında mültecilerin sağlık şartlarını iyileştirmek ve sağlık hizmetlerinin sağlanması amacıyla Washington merkezli UNRRA (United Nations Relief and Works Agency for Palestine Refugees in the Near East) temelleri atılmıştır. Kurum, Kasım 1943 yılında II. Dünya Savaşından kaçan savaş mağduru insanlara yardımda bulunmak ve tedbirleri planlamak, koordine etmek, yönetmek, idare etmek için kurulmuştur. Savaşın yıkıcı tahribatı ve ciddi gıda yokluğu insanları ölümle tehdit ederken UNRRA kurumu bu sıkıntıları gidermek için çabalamıştır.

Özellikle yerinden edilmiş, zulme uğramış, evsiz veya vatansız kalmış, gıda yokluğu yaşayan, psikolojik ve sağlık sıkıntıları çeken birey ve gruplara yardımı üstlenmiştir. Ayrıca UNRRA'nın denetimi altındaki bölgelerde yaşayan savaş mağdurlarına gıdanın yanında, yakıt, giyim, barınma, diğer temel ihtiyaçlar ile tıbbî ve bu temel hizmetlerin sağlanması gibi yardım faaliyetlerinin planlanması, koordinasyonu, idaresi veya düzenlemesini de içermektedir. Dahası bu kurum çok sayıda ülkede savaştan etkilenen milyonlarca kişiye yardımda bulunmuş ve bu ülkelerde başta tifo, sıtma, kolera ve verem olmak üzere hastalıklarla mücadele etmiş ve o dönemde uluslararası sağlık sözleşmelerinin uygulanmasında, salgın hastalıklarla ilgili bilgilerin toplanması ve yayımlanmasında kurumun önemli katkıları olmuştur (Samancı, 2016, ss. 61-62).

Savaşa katılan müttefiklerin ve Birleşmiş Milletler üye devletlerinin her birinin sorumluluk almasıyla kurum işlevsellik kazanmıştır. Ama 1947 yılında UNRRA'nın Avrupa'daki rolü giderek azalmış ve bünyesi altında sorumlu olduğu insanları Mülteci Örgütü Hazırlık Komisyonu tarafından üstlenmiştir. Özellikle Amerika'nın siyasi ve ekonomik nedenlerle yardımları kesmesi, mültecilerin ülkelerine döndürülmesi gibi yaşanan sıkıntılardan dolayı UNRRA, işlevini kaybetmeye başlamış ve 1948 yılında dünya genelinde ofislerini kapatarak faaliyetlerine son vermiştir (Üstün, 2022, s. 23).

3.2.2. Uluslararası Mülteci Örgütü (IRO)

Uluslararası Mülteci Örgütü, 15 Aralık 1946 yılında Birleşmiş Milletler Genel Kurulu tarafından Uluslararası Mülteci Örgütü Anayasası kabul edilmiştir. Bu örgüt II. Dünya Savaşı'nın yarattığı mülteci sorunuyla başa çıkmak ve insan hakları ihlallerini önlemek için kurulmuştur. Mülteci Örgütü Anayasası, IRO'nun kurucu belgesidir ve örgütün faaliyet alanını belirlemiştir. UNRRA'nın işlevinin sona ermesiyle Hükûmetlerarası Mülteciler Komitesi artan

mülteci sorunlarına kayda değer bir çözüm getirilemediği için IRO tarafından birçok faaliyeti üstlenmiştir (Üstün, 2022, s. 24).

Uluslararası Mülteci Örgütü, faaliyetlerinde Avrupa kökenli veya Avrupa'ya gelen mültecilere yönelik uygulamalarının olması ve Avrupa devletlerinin teknisyenler, mühendisler gibi benzer meslek kategorilerinden ve kol işçileri veya tarım işçileri taleplerin olmasıyla hedeflerine ulaşma fırsatı doğmuştur. Bu amaçlarla gelen mültecilere yalnızca geçici olarak ev sahibi ülkeler bulmak değil, aynı zamanda dünyanın her yerindeki ülkelere göç etmeye istekli olan kişileri Avrupa'daki hedef ülkelere yerleştirmek ve onları orada uzun vadeli olarak entegre etmek, yani bir iş bulmaları, vatandaşlık almalarını sağlamaktır. IRO, yerinden edilmişleri yalnızca alıcı ülkelere yerleştirmekle yetinmeyerek, aynı zamanda onları oraya götürmekten de sorumlu olmuştur. Örgüt, tüm bunları dünyanın her yerinde ofisler tutarak kendi çalışma bütçesiyle gerçekleştirmiştir.

IRO, mültecilerin hayatına ilişkin her alanda ilgilenmek üzere yapılandırılmış ve devletlerarasında mültecilerle ilgili yapılan antlaşmalarda siyasi özelliği olan bir kuruluştur. Örgüt yalnızca eski Nazi kurbanları değil, aynı zamanda Sovyetlerin etki alanındaki ülkelerin çoğunluğu siyasi nedenlerle terk eden Orta ve Doğu Avrupa'dan artan sayıda mülteciler ile ilgilenmiştir. Ayrıca Batılı müttefiklerin aralarındaki anlaşmazlıklar sebebiyle öncelik Avrupa ordularının kontrolündeki yerlerde bulunan mültecilerdi (Eriş, 2007). Örneğin II. Dünya savaşından etkilenen Asya ve Afrika'daki çok fazla sayıdaki mülteci IRO'nun yetki alanına girmemiştir. IRO, Asya, Afrika ve Avrupa'da ülkelere dönmek isteyip de dönemeyen mültecileri ve vatansızları desteklemiş ve kamplarda yaşayanların veya yaşayamayanların bakımını üstlenmiştir. Hedef ülkelere yerleştirme, kayıp akrabalarını bulma veya kimlik saptaması yapmak, sağlık, eğitim, meslek eğitimi ve iş imkânları sunma, her türlü bakımı gerçekleştirmek, rehabilitasyon gibi alanlarda mültecilere hizmet sunmuştur.

Örgüt, binlerce mülteciye yardım eli uzatmış, herhangi bir tehdit söz konusu değilse kendi ülkelere göndermiş ya da hedef ülkelere yerleştirmiştir. Ancak Soğuk Savaş'tan kaynaklanan gerginlikler ve Avrupa'da yaşanan siyasi değişimler sebebiyle mülteci konusunun daha ayrıntılı ele alınması ve şekillenen yeni dünyanın isteklerine ve yapılanmasına binaen yeni kuruluşlara ihtiyaç doğmuştur. Bu nedenle de BM, yeni bir oluşum sürecine girmiş ve 1952 yılında IRO'nun faaliyetleri durdurulmuş yerini Birleşmiş Milletler Mülteciler Yüksek Komiserliği (BMMYK) getirilmiştir (Odman, 1995). En sonunda bir tasfiye dönemi sonrasında ve 30 Eylül 1953 tarihinde tamamen ortadan kaldırılmıştır.

3.2.3. Uluslararası Göç Örgütü (IOM)

Uluslararası Göç Örgütü'nün, 1951 yılında merkezi Cenevre'de bulunan örgütün temelleri Brüksel'de yapılan Uluslararası Göç Konferansı'nda atılmıştır. İlk Avrupa'dan Göçmenlerin Hareketleri için Geçici Hükûmetlerarası Komite'si kurularak sonrasında 1980 yılında Hükûmetlerarası Göç Komitesi ve 1989 yılında Uluslararası Göç Örgütü olarak şimdiki ismini almıştır. IOM'un kuruluş amacı II. Dünya Savaşı sonrasında Avrupa'da yerlerinden edilen milyonlarca insanın Avrupa dışı coğrafyalara yerleştirilmesini sağlamak ve kurucu üye devletler tarafından bir nevi “seyahat acentesi” rolü oynaması düşünülen, geçici süreliğine varlık gösterecek bir kuruluş olarak kurulmuştur (Pécoud, 2018, s. 1624).

112 Hükûmetler arası bir kuruluş ve uluslararası topluluklarla ortaklıkları olan IOM; ülkelerin ve toplumların göçün operasyonel zorluklarının üstesinden gelinmesi için yardım sağlamak, göç konularını önceden anlayıp analiz etmek, göç yoluyla ekonomik ve sosyal kalkınmayı özendirmek, göçmenlerin refahı, haklarını ve insanlık onurlarını korumayı hedeflemiştir. Kalıcı bir örgüt şeklinde kurulmamış olmasına rağmen örgüt, fonksiyonlarını ve rolünü etkili bir şekilde kullanarak uluslararası göç yönetiminde önemli aktörlerinden biri olmuştur (Çetin, 2022, s. 233).

IOM misyonu, bireylere ve toplumlara insani, topluma fayda sağlayacak şekilde hareket etmekte ve düzenli göçün göçmenlerine destek sağlamak olarak açıklamıştır. Birleşmiş Milletler sistemine entegre olarak ortaya çıkan bu kurum, dünya çapındaki çalışmalarıyla, sürekli değişen göç dinamiklerine odaklanan, acil durumlarda harekete geçen ve özellikle savunmasız grupların dayanıklılıklarını geliştirmeyi hedefleyen, göçmenleri güçlendirmenin yanı sıra göç hareketliliklerinin niteliğine ve türüne göre hükûmetlerin kapasitesini arttırmayı hedefleyen bir örgüttür (Karataş ve Barut, 2021, ss. 89-90).

Ayrıca IOM, farklı göçmen ve gücün mağdurları olan mülteci gruplarına yardım sağlamakta, sosyal sorumluluk projeleri ve saha çalışmaları yürütmekte, işgücü entegrasyonu, göç ve sınır yönetimi araştırmaları ve göç hareketleri ile ilgili veri toplama faaliyetleriyle göç meselelerinin de görüşülüp ele alındığı bir platformdur. Türkiye'nin de içinde bulunduğu 175 üye ülke ve 8 gözlemci statüsü olan devlet ile 100'den fazla ülkede ofisi bulunan IOM, yukarda sayılan faaliyetlerini bu ülke ve ofisler sayesinde yapmaktadır (IOM, 2023).

Örgüt, 2001 yılında göç alanındaki girişimle hükûmetler arasında göç meselelerine çok boyutlu yaklaşımların gelişebilmesi için “ortak bir algıyı ve iş birliğinin mekanizmalarını” oluşturmuştur. Dahası göç ile ekonomik, sosyal ve kültürel kalkınma arasındaki bağlantıyı

dikkate alarak kişilerin hareket bağımsızlığını kabul etmiştir. IOM, göç ile gerçekleştirdiği faaliyet çalışmalarını 4 ana başlık altında toplamıştır. Bunlar (IOM, 2023):

- Göç ve kalkınma (göçmenler ile ilgili kalkınma hedeflerini birlemek),
- Göçün kolaylaştırılması (göçmenler için yasal süreçlerin desteklenmesi),
- Göçün düzenlenmesi (insan kaçakçıları ve insan tacirleriyle mücadele gibi sıkıntıların giderilmesi),
- Zorla göçün tespiti (zorunlu göç ile göç eden mültecilere destek veya afetler sebebi ile yerlerinden edilmiş kişilere yardım).

Uluslararası göç olgusuyla ilgilenen ve özellikle de göçün insani boyutuna değinerek göçmenlerin dışında toplumlarında fayda sağlaması için bazı ilkeleri devreye sokmuştur. Bu çerçevede, IOM'un uluslararası alanda diğer ortaklarıyla beraber temel uğraş fonksiyonları arasında şu görevleri yürütmektedir (Erkiral Tavas, 2015; ss. 111-113):

- Göç yönetiminin artan operasyonel sorunlarının çözümüne yardım etmek,
- Göç konularına ilişkin ortak anlayış geliştirmek,
- Göç yoluyla sosyal ve ekonomik kalkınmayı teşvik etmek,
- Göçmen refahı ve insan onurunun savunulması yönünde çalışmalar yürütmek,
- Uluslararası göç desteğine ihtiyaç duyan kişilere güvenli, güvenilir, esnek ve maliyet-etkin hizmetler sunmak,
- Göçün insani ve etkin bir şekilde yönetilmesini sağlamak,
- Uluslararası hukuk uyarınca, göçmenlerin haklarına saygıyı arttırmak,
- Ülkeler, hükûmetler arası ve hükûmet dışı örgütler ile diğer paydaşlara ulusal kapasitelerinin oluşturulmasında destek vermek,
- Göç konularındaki ikili, bölgesel ve uluslararası iş birliğini kolaylaştırmak amacıyla uzman tavsiyesi, araştırma, teknik iş birliği ve operasyonel destek vermek,
- Göçün yararlarını maksimize etmeyi amaçlayan göçle bağlantılı programların yapılması ve uygulanması ile araştırma ve diyalog yoluyla ülkelerin ekonomik ve sosyal kalkınmasına katkıda bulunmak,
- Bilgi paylaşımına gitmek, en iyi uygulamaları yaygınlaştırmak, göçün temel nedenlerine ilişkin araştırma ve analiz yapmak,
- Kalkınma odaklı çözümleri kolaylaştırmak suretiyle, düzensiz göçten kaynaklanan sorunların ele alınmasında göçmenler, toplumlar ve ülkeleri desteklemek,
- Göç konusunda bilgi, araştırma, en iyi uygulamalar, veri toplama ve paylaşma hususlarında temel bir referans noktası işlevi görmek,

- Göçün getirdiği fırsat ve zorlukların daha iyi anlaşılabilmesi, etkin politikalar geliştirilmesi ve uluslararası iş birliğinin artırılması için kapsamlı yaklaşım ve tedbirlerin tespitini temin ederek, göç konusunda bölgesel ve küresel tartışma ve diyalogu özendirmek, kolaylaştırmak ve desteklemek,
- Göçmenlerin entegrasyonunu kolaylaştırmayı temin ederek devletleri desteklemek,
- İnsani yardım operasyonlarına katılmak, acil durumlarda ya da kriz-sonrası durumlarda göçmenlerin bireysel ihtiyaçlarına yönelik hizmetleri sağlamak ve böylece göçmenlerin korunmasına katkıda bulunmak,
- Yerel toplulukların endişe ve ihtiyaçlarını da dikkate alarak, diğer ilgili uluslararası örgütlerle iş birliği içerisinde mültecilerin, yerinden edilmiş kişilerin, göçmenlerin ve uluslararası göç hizmetlerine ihtiyaç duyan diğer bireylerin entegrasyonunu ve gönüllü geri dönüşlerini kolaylaştıracak programlar yürütmek,
- Uluslararası hukuk uyarınca, özellikle kadın ve çocuklar olmak üzere göçmen ve insan kaçakçılığıyla mücadeleyle ilişkin teknik uzmanlık, inceleme ve program geliştirme ve uygulamada ülkelere destek vermektir.
- İşgücü göçü ve diğer göç türleri konusunda ülkelerin çabalarını desteklemektir.

IOM, göçle ilgili faaliyetler yürüten diğer kuruluşlardan farklıdır ve herhangi bir göç rejimine bağlı olarak da çalışmamaktadır. Örgütün faaliyetleri kuralcı ya da emredici ilkelere dayanmamaktadır. IOM göç yönetimi konusunda hükûmetlere göç konusunda hizmet sağlayan, göçle ilgili projelerin etkin ve verimli şekilde uygulanması için tavsiyelerde bulunan ve göç sürecini kolay hale getirmek için faaliyetlerini yürüten bir kuruluştur (Dönmez Kara, 2015). Ayrıca, farklı çalışma alanlarını ilgilendiren uluslararası göç hukukunun geliştirilmesi ve desteklenmesi, siyasa tartışmaları ve kılavuzluk, göçmen haklarının korunması, göç sağlığı ve göçün toplumsal cinsiyet boyutları konularında çalışmaları bulunmaktadır. Bu çerçevede IOM temel uğraş alanlarının altında şunlar vardır (Erkıral Tavas, 2015: 114):

- İnsani acil durum ve krizler,
- Yeniden yerleşme desteği,
- Telafi programları,
- Göç sağlığı,
- Göç ve sınır yönetimi,
- Desteklenen gönüllü dönüş ve uyum,
- İnsan kaçakçılığıyla mücadele,
- İşgücü göçü,
- Göç ve kalkınma,

- Göçmen eğitimi,
- Göçmen uyumu,
- Göç politikası ve araştırma,
- Bölgesel danışma süreçleri,
- Göç konusunda uluslararası diyalog,
- Göç ve 2015 sonrası uluslararası kalkınma gündemi,
- Cinsiyet ve göç,
- Göç hukuku,
- Göç ve iklim değişikliği konuları ve hizmetler yer almaktadır.

Uluslararası Göç Örgütü'nün (IOM), günümüzde Türkiye dâhil birçok ülkede mültecilerle ilgili nerdeyse tüm sorunlara değinmekte ve insancıl, sağlıklı çözümler üretmeye çalışmaktadır.

3.2.4. Birleşmiş Milletler Mülteciler Yüksek Komiserliği (BMMYK)

Birleşmiş Milletler Mülteciler Yüksek Komiserliği (BMMYK), II. Dünya Savaşından sonra, yaşamış oldukları yerlerden kaçmış olan ya da evini kaybetmiş ve sayıları milyonlara ulaşmış olan Avrupalı nüfusa yardım etmek amacıyla oluşturulmuştur. Ayrıca Komünist rejimin yaygınlaşması, Çin'de Mao Zaferi, Kore Savaşı ve Hindistan'ın bölünmesi gibi yaşanan olaylar mülteci sorununu sadece bölgesel bir sorun olmaktan çıkardığı için mültecilerin uluslararası anlamda konumunu belirleyen bir tanıma ve sözleşme gerekliliği doğduğundan 1950 yılda temelleri atılmıştır. Bu örgüt bir nevi BM Mülteciler Sözleşmesi'nin gereklerini yerine getirmek amacıyla kurulduğu söylenmektedir (Aslantürk, 2018, s. 20-21).

BMMYK'nın temel amacı mültecilerin hukuksal ve sosyal-ekonomik haklarının büyük problemlere dönüşmesi sonucunda mültecileri korumak, sorunlarına çözüm bulmak amacıyla yürütülen uluslararası müdahaleye liderlik etme ve koordinasyonunu sağlamadır. Ayrıca mültecilerin refahlarını korumanın dışında ülkelere gönüllü dönüş sağlama, yerel entegrasyon ve üçüncü bir ülkeye yerleştirme, sığınma talebinde bulunma hakkını kullanabilmesini ve başka bir ülkede mülteci olarak güvenli bir şekilde barınabilmesini sağlamayı da amaçlamaktadır.

Mültecilerin sorunlara köklü çözümler üretmek ve haklarına saygı gösterilmesi amacıyla kurulan BMMYK, 1951 yılında Komiserlik faaliyetlerine başlatılmasına rağmen sözleşmenin yürürlüğe girmesi 1954 yılını bulmuştur (Ergüven ve Özturanlı, 2013, s. 1016). Siyasi olmayan bu uluslararası kuruluş, 1951 Cenevre Sözleşmesi'nin taraf olan devletlerce uygulanmasını izleme görevi BMMYK'ye verilmiş ve kuruluşun yetki, görev ve örgütsel yapılanması BMMYK tüzüğünde belirlenmiş bulunmaktadır (Polat, 2021, s. 150).

Uluslararası toplum için Mülteci haklarının korunması ile ilgili çalışmalar yapan BMMYK, günümüz küresel ve ulusal ölçekte artan mülteci sorunlarına rağmen milyonlarca mülteciye yardım etmiş ve insani yardım kuruluşlarının mülteci krizlerine müdahalesini yönlendirmiştir. Bu kuruluşun hizmetleri sayesinde kiralık uçaklara toptan gıda ve tıbbi malzeme temin edilmesi, çalışanların istihdamı ve tehlikeli şartlarda güvenliğinin sağlanması gibi çeşitli faaliyetlerden oluşmakta ve Cenevre merkezli departmanlarda, insan kaynakları, finans, dış ilişkiler, koruma ve operasyonlar gibi kilit bölümleri denetlemektedir (Çetiner, 2020, s. 52). Bu kuruluş sayesinde mülteciler alanında yapılan bilimsel yayınlarda da önemli ölçüde bir artış gözlemlenmektedir.

BMMYK, ilk başta sınırlı bir mülteci kavramıyla çalışmak zorunda kalmışsa da, kısa süre içerisinde mülteci tanımı evrensel bir nitelik kazanmış ve BMGK, E-KOSOK, EXCOM kararlarıyla yetki alanındaki kişilerin kapsamını genişletmiştir. BMMYK, ülkelerinde yerinden edilmiş insanlarla, geri dönen mültecilerle ve vatansızlarla da ilgilenmekte ve iltica talebinde bulunan sığınmacılara, mültecilik statülerinin karara bağlanmasına bakmaksızın koruma ve yardım sağlamakla yetkili kılınmıştır. Ayrıca kurum, uluslararası mülteci hukukunun gelişimine katkıda bulunmakta ve uluslararası mülteci hukukunun hayata geçirilmesi açısından önemli bir role de sahiptir.

BMMYK Tüzüğü'ne baktığımızda ilk maddesi Komiserliğin görevi belirterek Tüzük kapsamındaki “mültecilere uluslararası koruma sağlamak ve bu tür mültecilerin gönüllü olarak geri dönüşlerini ya da onların yeni ülkelerinin toplumları ile kaynaşmalarını hızlandırmaları için Hükûmetlere ve ilgili hükûmetlerin onay vermesi şartıyla özel kuruluşlara yardım ederek mültecilerin sorunlarına kalıcı çözümler aramak”tır. Ayrıca Tüzüğü'nün 8. maddesi mültecileri koruma görevinin ne tür faaliyetlerle yerine getirileceğini kısaca belirtmiştir. Bu maddeler (Uzun, 2016, ss. 75-76):

- Mültecilerin korunmasına ilişkin uluslararası antlaşmaların onaylanması ve sonuçlandırılmasını teşvik ederek, uygulanmasına nezaret ederek ve değişiklik tekliflerinde bulunarak,
- Mültecilerin durumunu iyileştirmek ve korunmaya ihtiyaç duyanların sayısını azaltmak için tasarlanan önlemlerin hayata geçirilmesini hükûmetler ile özel antlaşmalar yapmak suretiyle teşvik ederek,
- Gönüllü geri dönüşleri veya yeni topluluklara uyum sağlamayı teşvik eden hükûmetlere ve özel çabalara yardım ederek,
- En muhtaç kategorileri dışlamamak suretiyle mültecilerin ülke topraklarına kabulünü teşvik ederek,

- Mültecilerin mallarını, özellikle de yeniden yerleşimleri için gerekli olanları, transfer etmelerine izin almak için çaba göstererek,
- Hükûmetlerden sınırları dahilindeki mültecilerin sayıları ve durumları ile onlarla ilgili kanun ve yönetmelikler hakkında bilgi alarak,
- Hükûmetler ve ilgili hükûmetler arası kuruluşlar ile yakın temas içinde olarak,
- Mülteci sorunlarıyla ilgilenen özel örgütler ile kendisinin en uygun bulduğu biçimde temasa geçerek,
- Mültecilerin refahı ile ilgili özel kuruluşların çabalarının koordinasyonunu kolaylaştırarak yerine getirecektir.

BMMYK, 10 Eylül 2018 tarihiyle Türkiye’de uluslararası koruma başvurusunda bulunmak isteyen yabancıların kayıtlarını almayı, bu kişilerin sevk işlemlerini gerçekleştirmeyi sonlandırmış ve mülteci statüsü belirleme işlemlerine son vermiştir. Yetkililerin Göç İdaresi Başkanlığı’na (GİB) devrederek Türkiye’de mültecilerin sığınma başvurularını, kayıtlarını işleme koymaktan sorumlu tutulmuş ve statülerinin belirlenmesinden sorumlu tek kuruluş sayılmıştır. Ama BMMYK Türkiye’de uluslararası koruma başvuru ve statü sahiplerine danışmanlık da dâhil olmak üzere koruma hizmetleri sunmaya devam etmektedir. Yabancılar ve Uluslararası Koruma Kanunu uyarınca görevlendirilen ulusal kuruluş olarak Göç İdaresi Genel Müdürlüğü (GİGM), uluslararası koruma başvurularını kayıt altına almak ve değerlendirmekle sorumlu verilmiş ve BMMYK kuruluş aşamasında uluslararası koruma başvuru sahiplerinin kayıtlarının alınması, sevk süreçleri de dâhil olmak üzere GİGM’e (2021 yılında GİGM Göç İdaresi Başkanlığı olarak değiştirilmiştir) destek olmuştur. Ayrıca uluslararası koruma isteyen mülteciler, Türkiye’deki 81 ilde mevzuat kapsamında daimî ikamet izni verilmemekte ama aşağıda haritada mavi renkte gösterildiği bazı uzun vadeli ikametinin mümkün olduğu illerden birine sevk edilme hakkına sahiptirler (UNHCR, 2024b).

Tablo 3.1. Türkiye’de ikamet izinlerinin verildiği iller

Kaynak: UNHCR The Un Refugee Agency Help Türkiye, 2024b.

Haritada görüldüğü gibi Yalova uzun vadeli ikametinin mümkün olduğu illerden biridir.

3.2.5. Uluslararası Göç Politikaları Geliştirme Merkezi (ICMPD)

Uluslararası Göç Politikaları Geliştirme Merkezi (ICMPD), 1993 yılında kurulmuş, göç yönetimi ve politikaları konularında uluslararası iş birliğini teşvik eden bir organizasyondur. Merkezi Viyana, Avusturya’da bulunan ICMPD, dünya genelinde göç yönetimi, insan hakları ve kalkınma konularında çalışmalar yürüterek hükûmetler ve diğer ilgili kurumlarla iş birliği yapmaktadır. Özellikle Avrupa’daki göç akımlarının daha etkin bir şekilde yönetilmesi amacıyla kurulmuş ve yenilikçi, kapsamlı, sürdürülebilir göç politikalarını teşvik etmek amacıyla göçün çeşitli yönleri üzerinde çalışmıştır. Merkezin misyonu, göç süreçlerinin güvenli, düzenli ve insan haklarına saygılı bir şekilde yönetilmesini sağlamaktır. Bu amaç doğrultusunda ICMPD, göç politikalarının geliştirilmesi, uygulanması ve değerlendirilmesi süreçlerinde devletlere ve diğer paydaşlara destek vermektedir (ICMPD, 2023).

ICMPD, göç yönetimi ve politikaları alanında önemli bir aktördür. Göç süreçlerinin daha etkin ve insan haklarına saygılı bir şekilde yönetilmesini amaçlayan ICMPD, araştırma, eğitim ve uluslararası iş birliği yoluyla önemli katkılar sunmaktadır. Günümüz dünyasında göç olgusunun karmaşıklığı göz önüne alındığında, ICMPD’nin çalışmaları daha da önem kazanmaktadır.

ICMPD, kilit göç yolları ve sistemlerinin araştırılması, hükûmetler ve örgütler ile hizmet değişim mekanizması işlevi görmek, hükûmetler arası veya hükûmetler üstü kuruluşlara kısa ve uzun vadede projeler üretmek, göç diyaloglarına destek vermek, tüm göç konularında teknik iş birliği ve kapasite geliştirmeyi hedeflemiştir. ICMPD günümüz Türkiye’de dâhil 19 ülke üyedir ve 200’ün üzerinde çalışanı vardır (ICMPD, 2023).

Kuruluş, dünya genelinde 90’ın üzerinde ülke ve bölgede çalışmalarını yürütmekte ve kapsayıcı büyüme, sürdürülebilir kalkınma için göçmenlerin katkısını artırmak amacıyla hem hükûmetler hem de göçmen/diaspora örgütleriyle yoğun bir şekilde faaliyetler yürütmüştür (Üstün, 2022, s. 31). ICMPD, uluslararası iş birliğine büyük önem vermekte ve Avrupa Birliği, Birleşmiş Milletler ajansları ve diğer 700’ün üstünde uluslararası kuruluşlarla yakın iş birliği içinde çalışmakta ve BM gözlemci statüsüne de sahiptir. Ayrıca, göç yönetimi alanında faaliyet gösteren ağlara üyedir ve bu ağlar aracılığıyla bilgi ve deneyim paylaşımını teşvik etmektedir.

ICMPD'nin çalışma alanları arasında şu konular bulunmaktadır:

1. Politika Geliştirme: ICMPD, üye devletlere ve diğer partnerlere göç politikalarının geliştirilmesi ve uygulanması konusunda danışmanlık hizmetleri sunmaktadır. Bu kapsamda, araştırma projeleri ve analizler gerçekleştirir.
2. Eğitim ve Kapasite Geliştirme: Göç yönetimi alanında kapasite geliştirme programları düzenleyen ICMPD, ilgili kurum ve kuruluşların bilgi ve becerilerini artırmayı hedeflemektedir. Eğitim programları, atölye çalışmaları ve seminerler aracılığıyla katılımcılara kapsamlı bilgiler sunmaktadır.
3. Araştırma ve Yayınlar: ICMPD, göç alanındaki güncel gelişmeleri ve trendleri analiz eden araştırmalar yürütür ve bu araştırmaları raporlar, makaleler ve diğer yayınlar aracılığıyla paylaşmaktadır. Bu sayede, göç politikaları konusunda bilgi paylaşımını ve farkındalığı artırmaktadır.
4. Proje Yönetimi: ICMPD, çeşitli projeler yürüterek göç yönetimi alanında somut çözümler üretir. Bu projeler, sınır yönetimi, entegrasyon, insan ticareti ile mücadele gibi konuları kapsamaktadır.

Kuruluşun amacı da uzun dönemli uluslararası göç politikası üretmek, Avrupa ve küresel çaptaki göç baskıları konusunda stratejiler yapmak, Orta, Doğu ve Batı Avrupa devletlerinin göç sorunları arasında girişimlerde bulunmak ve metotlar belirlemek gibi sıralanabilir (Çetiner, 2020, s. 54). Ayrıca insan ticareti mağdurlarının korunması ve desteklenmesi amacıyla finansal ve teknik yardım sağlayıp, göçmenlerin haklarının korunması, entegrasyon süreçlerinin

desteklenmesi ve sadece göçmenlerin değil, aynı zamanda ev sahibi toplumların da refahını artırmayı da hedeflemektedir. Günümüzde Uluslararası Göç Politikaları Geliştirme Merkezi (ICMPD), göç yönetimi ve politikaları alanında küresel düzeyde önemli bir aktör olarak çalışmalarına hala devam etmektedir.

3.3. Türkiye’de Uygulanan Uluslararası Göç Mevzuatı ve Yasal Sözleşmeler

Mültecilerin ve sığınmacıların durumu, sadece bireysel ülkelerin değil, uluslararası toplumun da ortak sorumluluğudur. Bu nedenle, mültecilerin korunması ve onlara yardım edilmesi için uluslararası iş birliği büyük önem taşımaktadır. Mültecilerin haklarını koruyan en önemli uluslararası hukuk metinlerinden biri 1951 tarihli Mültecilerin Hukuki Statüsüne Dair Cenevre Sözleşmesi ve 1967 Protokolüdür. Bu sözleşme, mültecilerin tanımını yapar ve onların haklarını belirlemektedir. Sözleşmeye göre, mülteci, ırkı, dinî, milliyeti, belirli bir sosyal gruba mensubiyeti veya siyasi görüşleri nedeniyle zulüm görme korkusuyla ülkesini terk eden kişilerin haklarını ve statülerini kapsamaktadır (Doğan, 2018).

Cenevre Sözleşmesi, mültecilerin geri gönderilme (non-refoulement) yasağını da içermekte ve bu prensip, bir mültecinin, hayatının veya özgürlüğünün tehdit altında olduğu bir ülkeye zorla geri gönderilmesini yasaklamaktadır. Bu, mültecilerin korunması açısından en önemli ilkelerden biridir. Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi (AİHS) ve AB Geçici Koruma Yönergesi de yabancıların yani mülteci ve sığınmacıların durumlarını iyileştirme fonksiyonuna sahip olmaktadır (Taneri, 2011).

İnsan Hakları Evrensel Bildirgesi de her bireyin temel hak ve özgürlüklerine vurgu yaparak, mültecilerin durumunun uluslararası toplum tarafından ciddiyetle ele alınması gerektiğini göstermektedir. Mültecilerin karşılaştığı zorluklar, yalnızca yasal ve insani bir sorun değil, aynı zamanda uluslararası bir sorumluluk meselesi olduğun altını çizmektedir. Uluslararası hukuk ve iş birliği mekanizmaları, mültecilerin korunması ve onların insan haklarına saygı gösterilmesi için kritik rol oynamaktadır. Mültecilerin haklarının korunması, dünya genelinde barış, güvenlik ve insanlık onurunun korunması için vazgeçilmez bir unsur oluğu da bilinmelidir.

Türkiye, coğrafi konumu itibarıyla önemli bir transit ve hedef ülke konumundadır. Özellikle Suriye iç savaşının başlamasından bu yana, Türkiye milyonlarca Suriyeli ve diğer yabancı uyruklu sığınmacılara ev sahipliği yapmaktadır. Türkiye'nin sığınmacılara yönelik politikaları ve uygulamalarını, uluslararası sözleşmeler, kuruluşlar ve protokollerden yardım alarak kendi ulusal kanunlarını yapmıştır. Türkiye, kitlesel halde gelen yabancılar ve sığınmacılara barınma,

iş ve meslek edinim, psikososyal destek, sağlık, eğitim ve diğer temel hizmetlere erişimini sağlamak için çeşitli düzenlemeler yapmıştır. Ancak, büyük kitlesel sığınmacı nüfusu nedeniyle bazı zorluklarla da karşı karşıya kalmaktadır. Bu zorlukların üstesinden gelmek için uluslararası toplumun desteği, uluslararası anlaşmalar, uluslararası örgütler ve iş birliği büyük önem taşımaktadır.

3.3.1. Mültecilerin Hukuki Statüsüne Dair 1951 Cenevre Sözleşmesi

İkinci Dünya Savaşı'nın bitmesi ile Avrupa kökenli mültecilerle ilgili hukuki statülerinin belirsizliği ciddi sorunları doğurmuştur. Bu yüzden 28 Temmuz 1951 tarihinde İsviçre'nin Cenevre şehrinde yapılan konferansta Mültecilerin Hukuki Statüsüne İlişkin Sözleşme ortaya konulmuştur. BM Genel Kurulunda, 28 Temmuz 1951 tarihinde imzalanan Mültecilerin Hukuki Durumuna Dair Cenevre Sözleşmesi, 22 Nisan 1954 tarihinde yürürlüğe girmiştir. Sözleşme, göç araştırmalarında, mülteci rejiminin anayasası olarak tanımlanmakta ve hem göçe taraf devletlerin birbirlerine karşı olan hak ve sorumluluklarını hem de mültecilerin hak ve yükümlülükleri tanımlanmaktadır. Ayrıca mülteci ve sığınmacıların hukuki statüleri tanımlama, uluslararası hukukta mültecilik meselesine ilişkin en kapsamlı hukuksal düzenleme yapan sözleşmedir ve günümüz uluslararası mülteci hukukunun anayasası olarak kabul edilmektedir (Kaçaner, 2019).

Sözleşme çok uluslu bir Birleşmiş Milletler sözleşmesi olmakla beraber mülteci statüsünü, sığınma hakkı almış şahısların haklarını ve sığınma hakkı veren ülkelerin sorumluluklarını tanımlamaktadır. Aynı zamanda savaş suçluları gibi mülteci olarak nitelendirilmeyen şahısların statülerini de düzenlemenin yanında sözleşme altında basılan seyahat belgeleri aracılığıyla vizesiz seyahat imkânı sunmaktadır.

BM 1951 Cenevre Sözleşmesinde mülteciliğin kapsamlı bir tanımını vermekte, sahip oldukları hakları saymakta, statüsünün kaybını ve Sözleşme'nin korunmasından yararlanılamayacak durumları da açıkça ifade etmektedir. Mültecilik tanımını ise; ırkı, dinî, uyruğu, soyu, rengi, belirli bir toplumsal gruba üyeliği ya da siyasi görüşleri sebebiyle zulme uğrayacağından korkup yaşadığı ülkeyi terk etmek zorunda kalan, kendi ülkesinin korumasından faydalanamayan ya da faydalanmak istemeyen, yaşamış olduğu can güvenliği korkusuyla da ülkesine dönmek istemeyen kişi olarak tanımlamaktadır (Karabulut, 2022).

Mülteci ile sığınmacının tanımını birbirinden ayırarak mülteci, mültecilik hukukundan ve statüsünden yararlanırken; sığınmacıyı herhangi bir hukuki statüye sahip olmadığını belirtmekte, fiili ve kısa süreli barınma hakkı tanınan kişi olarak tanımlamaktadır. Sığınmacı,

kişini yaşadığı ülkede maruz kaldığı baskılar ve zulümlerden dolayı terk ederek başka bir ülkeye giderek sığınma talebinde bulunan kişiye denmektedir. Eğer kişilere hem uluslararası hem de ulusal hukuk kurallarını uygulayarak sığınma hakkı verilirse mülteci olarak tanımlanmaktadır. Sığınmacı mülteci olarak görülmezken mülteci sığınmacı olarak görülebilmektedir (Pazarcı, 2005).

Mültecilerin Hukuki Durumuna İlişkin Cenevre Sözleşmesi 46 maddeden oluşmakta ve bu maddeler mültecilerin uluslararası hukukuna, tanımına, statüsüne, sosyoekonomik ve daha pek çok haklarına ait düzenlemelerden bahsetmektedir. Ayrıca taraf devletlerin mültecilere karşı kendi vatandaşlarına sundukları ve sahip oldukları imkânları gözetmeksizin uygulamaları gerektiği hususuna değinilmiş ve sözleşmenin dördüncü kısmında sosyal haklara ilişkin ‘ayrımcılık yasağı’ genel ilke olarak kabul görülmektedir (Reçber, 2014). Mülteciye statüsü verilirken, kasıt ve zulüm tehlikesi kavramı en belirgin özellikler olması ve uluslararası kapsamda koruma altına alınmış, sözleşmeye uyan devletlerin tabi olarak mültecilik statüsüne girmiştir.

Yani sözleşmedeki maddeler çerçevesinde mülteci ile devletlerin arasında karşılıklı hak ve yükümlülükler doğması anlamına gelmektedir. Buna binaen de mültecilik statüsü verilen kişide varış devletin kurallarına, yasalarına, düzenine ve toplumsal şartlarına uymak zorunda iken, varış devlet ise mülteciye genel olarak yabancılara uyguladıkları muameleleri uygulamak zorundadırlar (Şahin, 2018, s. 41). Bazı haklar ise mültecinin sığındığı ülkeyle bağının derecesinin oranına göre yararlanılır ve bağlar derinleştikçe haklar artmaktadır. Buna verilecek en iyi örnek Türkiye’dir. Çünkü 2011 yılında patlak veren Suriye savaşıyla beraber milyonlarca insan Türkiye’ye sığınmış ve Türkiye’de tarihsel, coğrafi, dinî ve eski bağlardan dolayı sığınma taleplerine olumlu karşılık vermiştir (Aykut ve Güloğlu, 2023, s. 403).

Mültecilerin Hukuki Durumuna Dair Sözleşme, Türkiye’de 24 Ağustos 1951 tarihinde imzalanmış ve 29 Ağustos 1961 tarihinde Sözleşmenin 42’nci Maddesinde tanınan haktan yararlanarak ihtirazı kayıtlı ve ilişik deklarasyonla onaylamıştır. 359 Sayılı Onay Kanunu 5 Eylül 1961 gün ve 10898 Sayılı Resmî Gazete’de yayımlanmıştır (Göç ve Uyum Raporu, 2018). Bu tarihteki bildiride sözleşmenin kapsamını “Avrupa kıtasında yaşanan gelişmeler nedeniyle” biçiminde değerlendirdiğini belirterek, 1951 Cenevre Sözleşmesi’ni “coğrafi sınırlama” ile kabul ettiğini beyan etmiştir. Daha sonrasında Avrupa sözcüğü yerine Avrupa Konseyi üye devletleri ifadesini kullanmıştır.

Türkiye’nin getirmiş olduğu bu sınırlandırmayla kendi sığınma politikalarını ve kanunlarını biçimlendirmiş ve biçimlendirmeye de devam etmektedir. Günümüzde hala bu sınırlama devam

etse de Türkiye bu ayrımı Avrupalı ve Avrupalı olmayan mülteciler ve sığınmacılar arasında etkili bir biçimde uygulayan tek devlet konumundadır (GİB, 2024c). Örneğin Suriyeli sığınmacılar sözleşmede beyan edilen tüm olumsuz şartları taşımalarına rağmen çoğu ülke onlara sınır kapılarını kapatmış, uluslararası koruma sağlamak bir yana mültecilik başvurularını dahi kayıt altına almamıştır. Yaşadıkları ülkeyi zulme uğrayacağı ve can güvenliği korkusuyla terk etmek zorunda kalan Suriyeliler, Mültecilerin Hukuki Statüsüne Dair Sözleşmeden faydalanamamaktalar, bu durumda uluslararası toplumun tutumu, Cenevre Sözleşmesine aykırı bir durum olarak değerlendirilmektedir. Diğer devletlerden farklı olarak Türkiye, sözleşmedeki tüm şartlar açık bir biçimde belirtilmemesine karşın geçici koruma statüsü verdiği Suriyelilere hem geçici koruma statüsünü hem de mültecilik haklarını aşan son derece insani haklar tanımaya çalışmaktadır.

Mültecilerin Hukuki Durumuna İlişkin Cenevre Sözleşmesi'nde geçici koruma politikası, beklenmeyen ve sınırlara yönelik kitlesel göç hareketlerinde izlenen acil durum politikalarını da barındırmaktadır. Ama sınırlara yapılacak olan kitlesel göç hareketleri ile ilgili düzenlemeler mevcut olmasına rağmen, sözleşmede geçici koruma politikasına net bir biçimde değinilmemiştir. Bu nedenle sözleşmeye binaen geçici koruma statüsü verilen kişilerin tüm ihtiyaçlarıyla ilgili devletler tarafından sağlanmaktadır.

Mültecilerin Hukuki Statüsüne Dair 1951 Cenevre Sözleşmesi'ndeki maddelere göre mülteci olarak belirlenen kişiler varış ülkesindeki önemli haklarına değinecek olursak şunlardır:

Madde 1; mülteci tanımı dışında vatanını terk eden mültecilere kalıcı çözüm ve verilen haklar,

Madde 2; mültecilerin bulunduğu ülkeye karşı sorumlulukları ve yasal yükümlülükleri,

Madde 3; mülteciler arasında ayrımcılık yapma yasağı,

Madde 4; devletlerin mültecilere dinî vecibelerinde hürriyet yani din özgürlüğün tanınmaları hakkı,

Madde 5; taraf devletlerin sözleşme dışında sığınmacının hakları ve çıkarlarının ihlal edilemezliği,

Madde “aynı şartlarla” kavramının açıklanması ve mülteciye yansımaları,

Madde 13; menkul ve gayrimenkul mülkiyet hakları,

Madde 14; fikri ve mülkiyet hakları bulunduğu ülkenin vatandaşlarıyla aynı sayılması

hakkı,

Madde 15; dernek ve meslek sendikaları kurma hakkı,

Madde 16; mahkemeye erişim hakkı,

Madde 17; ücretli işlerde çalışma ve yabancılara uygulanan çalışma hakkı

kısıtlamalarından muafiyet hakkı,

Madde 18; serbest çalışma hakkı,

Madde 19; bir mesleği icra etme hakkı,

Madde 20; karne (yardım) alma hakkı;

Madde 21; konut edinme ve kamu konutlarından yararlanma hakkı,

Madde 22; temel eğitim hakkı,

Madde 23-24; sağlık, sosyal yardım, çalışma ve sosyal güvenlik koruma, yararlanma hakları,

Madde 26; daha geniş seyahat özgürlüğü bakımından ve ikamet hakkı,

Madde 27-28; yasal kimlik belgesi edinme hakkı ve seyahat belgelerine sahip olma,

Madde 29; mali yükümlülüklerle ilgili haklar,

Madde 31; 1. Ülkeye yasal olmayan yoldan girmiş olmaktan dolayı cezadan muaf olma

hakkı, 2. Sadece gerekli ve haklı nedenlerden ötürü seyahat kısıtlanabilme hakkı,

Madde 32; sınır dışı edilmeye karşı korunma hakkı,

Madde 33; geri gönderme yasağı hakkı,

Madde 34; vatandaşlık (tavsiye) hakkı gibi birçok haktan faydalanma durumları vardır.

Bu maddeler ışığında uluslararası anlaşmaların ve kurumların mülteciler ve sığınmacılarla ilgili uygulamış oldukları hak temelli yükümlülükler ve sorumluluklar sosyal hizmet açısından önemlidir.

3.3.2. Birleşmiş Milletler Mültecilerin Hukuki Statüsüne Dair 1967 Protokolü

1951 Cenevre Sözleşmesi'nin beklenen amaçlara ulaşamadığı ve mülteci sorunu ile ilgili olarak pratik çözümler üretemediği anlaşılmaya üzerine Birleşmiş Milletler Mülteci Yüksek Komiserliği'nin komutlarıyla 1967 protokolü hazırlanmıştır. Mültecilerin Hukuki Statüsüne

İlişkin Sözleşme'deki içerik yeterli görülmediği gibi mülteci tanımı da yeniden tanımlanmıştır. Cenevre Sözleşmesinde belirtilen mültecilik tanımı dar kapsamda yapıldığı için yetersiz kalmıştır. Örneğin; zaman içinde yaşanan doğal afetler, ekonomik nedenler gibi pek çok kişi sözleşmedeki mülteci statüsünde görülmemiş ve göç hareketlerinde yeni gelişmelerin yaşanması, sığınma talebinde bulunan kişilerin sayısında artış görülmesi, mültecilik tanımına ilişkin tanımın yeniden gözden geçirilmesine neden olmuştur. Protokol, BM Genel Kurulu'nda 16 Aralık 1966'da imzalanmış, 2 Ekim 1967 tarihi itibarıyla yürürlük kazanmış ve 1967 tarihli protokolle, 1951 Cenevre Sözleşmesi'nin bazı maddeleri değiştirilerek temelleri atılmıştır (GİB, 2024c).

1967 Protokolü, Mülteci Sözleşmesi'nin zamansal ve coğrafi kısıtlamalarını kaldırarak Sözleşmenin uluslararası alanda uygulanmasını sağlamış ve 1. Maddesi, onu onaylayan ülkelerin, taraf olmasalar bile Mülteci Sözleşmesi'ne de uymayı kabul ettiklerinin ifadesi olmuştur. Taraf devletler protokoldeki bu maddeden dolayı mültecilere uluslararası kabul görmüş yasal ve insani standartlara uygun olarak muamele edilmesini taahhüt eden hükümlerinin uygulanmak zorunda olduğu anlamışlardır. Ayrıca mültecilerin geri gönderme ilkesini göz önünde tutarak yapılmasını, istihdam, eğitim ve sosyal güvenlik gibi haklar da dâhil olmak üzere yasal bir statü sağlamak maddeler arasında yer almaktadır. 1967 protokolü, 1951 Cenevre Sözleşmesi'nde yer alan, '1 Ocak 1951'den daha önce ve Avrupa'da meydana gelen olaylar sonucunda' ibaresi kaldırılmış ve dünya çapında tüm mültecileri kapsayacak bir düzenleme sağlamıştır. 1967 New York Protokolü her ne kadar 1951 Cenevre Sözleşmesi'ne dair hükümler içerse de iki kuruluştaki evrensel kimliklere sahiptirler (Ergüven ve Özturanlı, 2013, s.1018).

Protokol, mülteci tanımını genişletmiş ve Mülteci Sözleşmesi'nin Protokolü kabul eden devletlerarasında evrensel bir nitelik sağlamıştır. 1951 Cenevre Sözleşmesi'nde mülteciler sadece II. Dünya Savaşı öncesi ve sonrasındaki olaylar bağlamında tanımlanırken, 1967 Protokolü bu zaman sınırlamasını kaldırarak daha geniş bir tanım getirmiştir. Buna göre, ırkı, soyu, dinî, milliyeti, belirli bir sosyal gruba mensubiyeti veya siyasi düşünceleri nedeniyle zulme uğrayacaklarına dair haklı sebeplerle ülkesini terk eden kişiler mülteci olarak kabul edilmiştir. Protokol, mültecilere çeşitli haklar ve korumalar sağlamaktadır. Bu haklar arasında çalışma hakkı, eğitim hakkı, din ve vicdan özgürlüğü hakkı, sosyal yardımlardan yararlanma hakkı ve adil yargılanma hakkı gibi haklar bulunmaktadır. Mülteciler, geldikleri ülkede işkence, zulüm, insanlık dışı veya onur kırıcı muamele veya cezalandırma tehlikesiyle karşı karşıya kalmamaları için geri gönderilemezler (non-refoulement) ilkesi de mevcuttur.

Türkiye, 1967 Protokol'ünü 01.07.1968 tarih ve 6/10266 sayılı Bakanlar Kurulu Kararı ile onaylamış ve 31 Temmuz 1968 tarihi itibarıyla geçerli saymıştır. Türkiye Protokolü imzalarken coğrafi sınırlamasını kaldırmamış, fakat tarih sınırlandırmasını kaldırılmasını kabul etmiştir. Türkiye bu protokolle mülteci, sığınmacı statülerini Avrupa'dan gelen göçmenler için geçerli kabul etmiş ve Avrupa dışından gelenler için ayrıca bir geçici koruma statüsü oluşturmuştur. Yani Avrupa kıtası dışında gelecek kişilere mülteci statüsü vermeyeceği anlaşılmaktadır. Türkiye'de uygulanan Birleşmiş Milletler Mültecilerin Hukuki Statüsüne Dair 1967 Protokolü, ülkeye sığınan mültecilerin haklarını ve Türkiye'nin bu konudaki yükümlülüklerini düzenleyen önemli bir uluslararası anlaşmadır. Türkiye, 1967 Protokolü'nü imzalamış ve onaylamıştır, bu da Türkiye'nin mültecilere uluslararası hukuka uygun bir şekilde yaklaşmasını gerekli kılmıştır (GİB, 2024c).

Türkiye'nin 1967 Protokolü'ne taraf olması, ülkenin uluslararası mülteci hukukuna uyumunu gösterse de uygulamada karşılaşılan zorluklar ve sınırlamalar, mültecilerin hak ve statülerinde bazı belirsizlikler yaratmaktadır. Türkiye, uluslararası yükümlülüklerini yerine getirmek ve mültecilerin insan haklarına saygı göstermek için sürekli olarak politika ve uygulamalarını gözden geçirmektedir.

Türkiye, 1967 Protokolü'nü kabul etmiş olmakla birlikte, uygulamada bazı sınırlamalar ve zorluklarla karşılaşmaktadır. Bunlar:

1. Coğrafi Sınırlama: Türkiye, 1951 Cenevre Sözleşmesi'ne coğrafi sınırlama koyarak katılmış ve sadece Avrupa'dan gelenleri mülteci olarak tanımlamıştır. Avrupa dışından gelenler ise "şartlı mülteci" statüsünde değerlendirilmektedir. Bu durum, özellikle Suriye, Irak, Afganistan gibi ülkelerden gelen büyük mülteci gruplarının hak ve statülerinde karmaşıklığa neden olmaktadır.

2. Geçici Koruma: Suriye krizinin ardından Türkiye, Suriyeli mülteciler için "geçici koruma" rejimini uygulamaya koymuş ve bu protokol mültecilere temel haklar sağlamakla birlikte, uzun vadeli çözüm ve entegrasyon konularında sınırlamalar getirmektedir. Bu durum karmaşaya neden olmaktadır.

3. Entegrasyon ve Uyumluluk: Türkiye'deki mültecilerin entegrasyonu, dil bariyerleri, ekonomik zorluklar ve sosyal uyum gibi çeşitli sorunlarla karşı karşıya kalmakta ve mültecilere yönelik eğitim, sağlık ve sosyal hizmetler konusunda çeşitli adımlar atmakta, ancak bu hizmetlerin kapsamı ve kalitesi zaman zaman eleştirilere konu olmaktadır. Bu durum 2013 yılında kabul edilen Yabancılar ve Uluslararası Koruma Kanunu (YUKK), Türkiye'deki mülteci

ve sığınmacıların haklarını ve statülerini belirleyen ana yasal çerçeveyi oluşturur. Bu kanun, 1967 Protokolü'nün hükümlerine uyumlu olacak şekilde düzenlenmiştir (Danış ve Dikmen, 2022).

Türkiye'nin Birleşmiş Milletler Mültecilerin Hukuki Statüsüne Dair 1967 Protokolü çerçevesindeki yükümlülüklerini yerine getirme çabası, pek çok zorluk ve sınırlama ile karşı karşıya kalmaktadır. Türkiye, büyük kitlesel sığınmacı nüfusuna yönelik hizmetler sunarken, ulusal ve uluslararası iş birliği ile bu zorlukları aşmayı amaçlamaktadır. Sığınmacı haklarının korunması ve entegrasyonlarının sağlanması için daha fazla kaynağa ve sürdürülebilir politikalara ihtiyaç duyulmaktadır.

3.3.3. Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi (AİHS)

II. Dünya Savaşı'ndan sonra, hukukun üstünlüğü, liderlik, demokrasi, sosyoekonomik kalkınma ve insan haklarını desteklemek üzere Avrupa devletlerinin mülteciler konusunda beraber hareket etme amacıyla 4 Kasım 1950 tarihinde Avrupa Konseyi kurulmuş ve İtalya'nın Roma şehrinde Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi (AİHS) imzalanarak 3 Eylül 1953'te yürürlüğe girmiştir. AİHS bölgesel bir sözleşme olup temel olarak insan haklarının korunmasını ve genişletilmesini amaç edinmiştir (Tamer, 2019). AİHS, 1951 Cenevre Sözleşmesi'ndeki gibi mülteci ve sığınmacılar ile ilgili doğrudan düzenleme yapılmamış olsa da insan haklarının korunması bağlamında ilgili maddeler mülteci ve sığınmacıların haklarının korunması için de uygulanmaktadır.

1951 Cenevre Sözleşmesi, yararlanacak olan kişileri tanımlayıp belli şartlar ararken, AİHS kişi yönünden uygulama alanı daha geniştir ve AİHS'nin koruma altına aldığı haklardan taraf olan devletlerde bulunan herkes yararlanmaktadır. Ayrıca AİHS haklarından kişi yararlanabilmesi için ülkesi dışında ya da içinde bulunması gerekmez. Kişi, Cenevre Sözleşmesi'ndeki haklardan yararlanması için belli şartlar aranırken, AİHS kişinin haklarından yararlanmasında şart aramamaktadır. Ayrıca AİHS, kişinin olumsuzluklar karşısında yaşadığı potansiyel risk ve sonuçlara bakarak koruma vermekte ve geniş haklar yelpazesine sahip olmasını sağlamaktadır. Dahası bu kişi veya kişiler AİHS'e taraf olan tüm devletlerden haklardan yararlanabilmektedir ve herhangi bir statü aranmamaktadır (Güner, 2016). Bu hakların ihlali söz konusu olduğunda AİHS denetleyen organdır.

AİHS'nin 1. Maddesinde devletlerin sözleşme haklarını “kendi yetki alanlarındaki herkes” için “güvence altına almalarını” gerekliliğini vurgulamaktadır. Taraf olan bir devlet, söz konusu bir ihmal ya da fiilin iç hukukun bir sonucu olup olmadığına veya uluslararası yasal

yükümlülükler uyma gerekliliğine bakılmaksızın kendine bağlı organlarının tüm eylem ve ihmallerinden sorumlu olduğunu ifade etmektedir (Karabulut, 2022). AİHS de sığınma hakkı yer almadığı için sığınmacıların talepleri iç hukuk kapsamında işleme alınır ve bölgede kalmalarına izin verilip verilmediğini değerlendirmek gerekmektedir. Ayrıca kişinin sığınma hakkının tanınması, mülteci statüsünün geri alınması veya reddedilmesinin, sınır dışı edilip edilmemesi gibi inceleme alanı ve kuralları yoktur. Ama bu duruma çözüm aranmak için 3. Maddesi veya diğer hükümlerine bakılıp aykırı bir durum varsa müdahale durumu var ve bir devletin yetkisindeki bir yerde, bir bireyi geri çevirmesini ve böylece ilgili bireyi insanlık dışı, aşağılayıcı muamele ve işkence veya ceza riskine sokmayı yasaklamıştır (Güner, 2016).

AİHS'nın, göçmenleri ilgilendiren maddelerine kısaca bakarsak şunlardır;

Madde 1; insan haklarına saygı yükümlülüğü hakkı,

Madde 2; hayat hakkı,

Madde 3; işkence ve kötü muamele yasağı,

Madde 4; kölelik ve zorla çalıştırma yasağı,

Madde 5; özgürlük ve güvenlik hakkı,

Madde 6; adil yargılanma hakkı,

Madde 8; özel hayatın ve aile hayatının korunması ve saygı hakkı,

Madde 9-10; düşünce, vicdan, din ve ifade özgürlüğü hakkı,

Madde 11; dernek, sendika kurma ve bunlara üye olma hakkı ve toplantı özgürlüğü,

Madde 13; ulusal bir mahkemeye etkili başvurma hakkı,

Madde 14; herhangi bir ayrımcılığa uğramama hakkı,

- Ek protokol madde 1'e göre mülkiyet hakkı,

- Ek protokol madde 2'ye göre eğitim hakkı,

- Protokol No 4; madde 2'ye göre ulusal güvenlik, kamu emniyeti, kamu düzeninin korunması, suç işlenmesinin önlenmesi, sağlık ve ahlakın veya başkalarının hak ve özgürlüklerinin korunması için gerekli zorunlu tedbirler ve kanunla öngörülmüş sınırlamalara tabi tutulabilmekle birlikte, bir devletin topraklarında serbestçe dolaşma ve ikamet hakkı,

- Protokol No; 7. madde 1'e göre yasaya aykırı şekilde sınır dışı edilememe hakkı, gibi haklar sıralanabilir (GİB, 2024c).

AİHS'de belirtilen hakların ihlali durumunda Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi'ne (AİHM) başvurulmakta ve AİHM özellikle AİHS'nin 2, 3, 5, 8 ve 13. maddeleri ve 4 no.lu Protokolün 4. maddesi kapsamında vermiş olduğu kararlarla mülteci ve sığınmacı haklarının korunması hususunda önemlidir (Güner, 2016).

46 ülkenin üye olduğu AİHS, Türkiye’de dâhildir. Türkiye, Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi’ne 4 Kasım 1950 tarihinde imzalamış, 10 Mart 1954 tarih ve 6366 sayılı Onay Kanunu, 19 Mart 1954 tarih ve 8662 sayılı Resmî Gazete’de yayımlanmıştır. Onay belgeleri, 18 Mayıs 1954 tarihinde Avrupa Konseyi Genel Sekreterliği’ne tevdi edilmiş ve Sözleşme, Türkiye bakımından bu tarihte yürürlüğe konulmuştur (GİB, 2024c). Yabancılar ve Uluslararası Koruma Kanunu’nun (YUKK) hazırlanmasında AİHM’nin vermiş olduğu kararlar dikkate alınmıştır. Özellikle 5. ve 13. maddelerin ihlali ile ilgili kararlar dikkate alınmış ve kanunda idari gözetim süreleri, idari gözetim kararlarına karşı başvuru yolları, geri gönderme merkezleri ve ikincil koruma düzenlenmiştir.

3.3.4. İnsan Hakları Evrensel Bildirgesi (İHEB)

İnsan Hakları Evrensel Bildirgesi (İHEB), Birleşmiş Milletler Genel Kurulu tarafından 10 Aralık 1948’de kabul edilen ve insan hakları konusundaki temel prensipleri belirleyen evrensel bir belge niteliğindedir. İHEB, her bireyin doğuştan sahip olduğu hak ve özgürlükleri korumayı amaçlamaktadır. İnsan Hakları Evrensel Bildirgesi, tüm insanların temel hak ve özgürlüklerini güvence altına alırken, mültecilerin de bu haklardan yararlanması gerektiğini vurgulamaktadır. Uluslararası toplumun mültecilerin durumuna duyarlılık göstermesi ve onlara gerekli desteği sağlaması, insan haklarının evrenselliği ve kapsayıcılığı açısından büyük önem taşımaktadır (Dabanlıoğlu, 2011). İHEM, bu bağlamda özel bir öneme sahip, çünkü savaş, zulüm, siyasi nedenler, doğal afetler veya diğer ciddi tehditler nedeniyle ülkelerinden kaçmak zorunda kalan insanlar, temel insan haklarından mahrum kalma riskiyle karşı karşıya kalan kişilerin haklarını savunmaktadır.

İHEB’de mültecilerin statülerine ve haklarına dair doğrudan atıfta bulunulmasa da belgede yer alan birçok madde mültecilerin durumunu da kapsamaktadır. Örneğin: Madde 3: "Yaşamak, özgürlük ve kişi güvenliği her ferdin hakkıdır." Bu madde, mültecilerin de yaşam ve güvenlik haklarına sahip olduğunu vurgulamaktadır. Madde 14: "Herkes zulüm karşısında başka ülkelere iltica etmek ve bu ülkeler tarafından iltica edilmek hakkına sahiptir." Bu madde, mültecilerin iltica hakkını tanınmasını sağlamaktadır. Madde 25: "Herkesin, kendisinin ve ailesinin sağlık ve refahı için gerekli olan yaşam seviyesine ulaşma hakkı vardır." Mültecilerin sağlık ve refah hakları bu madde kapsamında korunmasına imkân vermektedir.

Uluslararası göç mevzuatı, bireylerin göç etme haklarını, göçmenlerin ve mültecilerin korunmasını ve haklarının savunulmasını, statülerin belirlenmesini, taraf devletlerin mülteciler için uyması gereken yasal düzenlemeleri kapsayan bir dizi hukuk kuralı ve anlaşmadan oluşmaktadır. Bu mevzuatın temelinde, İnsan Hakları Evrensel Bildirgesi (İHEB) gibi evrensel

belgeler bulunmaktadır (Yüksekdağ, 2018, s. 65). İHEB, her bireyin doğuştan sahip olduğu hak ve özgürlükleri belirleyerek, tüm insanların onur ve eşitliğini korumayı amaçlamakta ve bu bağlamda, göçmenler, sığınmacılar ve mülteciler de bu haklardan yararlanmaktadır.

İHEB, dünyadaki tüm bireylerin eşit haklara sahip olduğunu ve bu hakların korunması gerektiğini vurgularken, Türkiye'deki göçmenler ve mülteciler için bu ilkeler, temel hak ve hizmetlere erişimde önemli bir rol oynamaktadır. Türkiye, coğrafi konumu nedeniyle göçmenler ve mülteciler için hem transit hem de hedef ülke konumunda ve özellikle son yıllarda, Suriye iç savaşı gibi bölgesel çatışmalar nedeniyle Türkiye'ye yönelik göç akımları artmıştır. Türkiye'deki göçmenler ve mülteciler, ulusal ve uluslararası mevzuat çerçevesinde çeşitli hak ve hizmetlerden yararlanmaktadır. Örneğin: Yabancılar ve Uluslararası Koruma Kanunu (YUKK) hazırlanırken yabancıların ve uluslararası koruma başvurusunda bulunanların haklarını düzenleyen bu kanun, İHEB dâhil birçok uluslararası sözleşmelere göre oluşturulmuş ve uluslararası standartlara uygun olarak hazırlanmıştır. Ayrıca Geçici Koruma Yönetmeliği'nde özellikle Suriyeli sığınmacılar için uygulanan bu yönetmelik, geçici koruma statüsüne sahip kişilerin haklarını ve yükümlülüklerini belirlerken uluslararası sözleşmeleri dikkate almış ve ulusal hukuk mevzuatına göre oluşturulmuştur.

İHEB'nin Türkiye'deki göçmenlerin haklarının uygulanmasına baktığımızda:

1. Barınma ve Temel İhtiyaçlar: İHEB'nin 25. maddesi, herkesin sağlık ve refahı için yeterli bir hayat standardına sahip olma hakkını tanımaktadır. Türkiye'deki göçmenler, devletin sağladığı geçici barınma merkezleri ve insani yardım faaliyetleri aracılığıyla bu haktan yararlanmaktadır.
2. Eğitim Hakkı: İHEB'nin 26. maddesi, herkesin eğitim hakkına sahip olduğunu belirtir. Türkiye, göçmen ve mülteci çocukların eğitime erişimini sağlamak için çeşitli programlar ve projeler yürütmektedir.
3. Sağlık Hizmetleri: İHEB'nin sağlık ve refah hakkı kapsamında, Türkiye'deki göçmenler devlet sağlık hizmetlerinden yararlanma hakkına sahip olmaktadır.
4. Yasal Koruma: İHEB'nin 14. maddesi, zulüm karşısında başka ülkelere iltica etme hakkını tanımakta ve Türkiye, uluslararası koruma başvurusunda bulunan kişilere bu hakkı sağlamakta ve iltica süreçlerinde gerekli yasal korumayı da savunmaktadır.

İnsan Hakları Evrensel Bildirgesi, Türkiye'deki göçmenlerin ve mültecilerin haklarının korunması ve geliştirilmesi açısından önemli bir referans kaynağıdır. Türkiye, ulusal mevzuatını ve politikalarını bu evrensel ilkelere uyumlu hale getirerek, göçmenlerin temel hak ve özgürlüklerden yararlanmasını sağlamaya çalışmaktadır. Ancak, göçmenlerin karşılaştığı

zorlukların üstesinden gelmek için sürekli bir çaba ve uluslararası iş birliği gerekmektedir. Çünkü 28 Eylül 2023 tarihi itibarıyla ülkemizde yasal kalışı olan 4 milyon 741 bin 115 yabancı bulunmakta ve bunların 3 milyon 279 bin 152 Suriyeli olup geçici koruma altında bulunmaktadır (TBMM, 2023). Milyonlarca yabancı insanın insani ihtiyaçlarının karşılanması ve hukuksal mağduriyetlerinin giderilmesi ebetteki zor olacaktır. Ama göçmenlerin ve yabancıların haklarının korunması, sadece insani bir görev değil, aynı zamanda barış ve güvenliğin sağlanması için de kritik bir gerekliliktir.

3.3.5. AB Geçici Koruma Yönergesi

Geçici Koruma, 1990 yılında Yugoslavya ve Kosova’da yaşanan iç savaş sonucunda Avrupa Birliği’nin yapılan toplu nüfus hareketlerine cevap verebilmek ihtiyacı, mevcut düzenlemeler dışında yeni bir yaklaşıma ihtiyaç duyulması sonucu ortaya çıkmıştır. Ayrıca yine bu tarihlerde Türkiye’ye Kuzey Irak’tan gelen sığınmacı akını da kitlesel sığınma kapsamında değerlendirilmiş ve geçici koruma konusunu gündeme getirmiştir (Kaya ve Eren, 2015, ss. 33-34).

AB Geçici Koruma Yönergesi, 7 Aralık 2000’de Avrupa Parlamentosu, Bakanlar Konseyi ve Avrupa Komisyonu tarafından temelleri atılmış ve AB’nin Aralık 2000’de imzaladığı Temel Haklar Şartı çerçevesinde temel referans noktasını oluşturmaktadır. Yönergenin siyasal ağırlığı olmasıyla beraber AB hukukunun temel haklar ışığında yorumlanması gerekliliği de bilinmektedir. Ayrıca AB kurumları tarafından kabul edildikten on yıl sonra Avrupa anayasa hukukuna dâhil edilmiştir (Üstün, 2022, s. 42). AB Geçici Koruma Yönergesi, 2001 yılında kabul edilen ve büyük ölçekli mülteci akınları karşısında AB ülkelerinin hızlı ve etkili bir şekilde yanıt vermesini amaçlayan bir düzenlemedir. Bu yönerge, mültecilere geçici koruma sağlanmasını, üye ülkeler arasında dayanışmanın teşvik edilmesini hedeflemiş ve mültecilerin temel haklarına erişimini sağlarken, aynı zamanda ülkeler üzerindeki baskıyı da azaltmayı amaçlamıştır.

Yönergeye göre üye ülkelerin uyması gerekenler şunlardır:

- Oturma izni için gerekli önlemleri almak,
- Transit vizeler dâhil olmak üzere gerekli vizeleri sağlamak,
- Geçici korumanın içeriğini ve hakları belirten belge vermek,
- Kendi sınırları içerisinde ilgili kişi hakkında kişisel verileri (isim, uyruk, doğum tarihi ve yeri, medeni hali, aile ilişkileri) almak,
- Geçici koruma süresini aşmayacak şekilde eğitim imkânları, mesleki eğitim ve pratikte işyeri deneyimi gibi ücretli ya da serbest meslek sahibi olarak çalışmalarına izin vermekle yükümlüdürler (GİB, 2024c). Ayrıca taraf ülkelere 21. Maddede, en büyük

vurgu, “temel haklardan biri” olarak hareket özgürlüğü ve ulusal kimliğe dayalı ayrımcılığın yasaklanması tanımına, 46. maddede, işçilerin Avrupa Topluluğu içinde özgürce hareket etme ve ikamet etme hakkına değinerek mülteciler konusunda sorumluluklar yüklemiştir.

Geçici koruma bakımından hangi hakların tanınması gerektiği hususunda en yol gösterici metin hiç şüphesiz AB Geçici Koruma Yönergesidir. Türkiye Göç İdaresi Başkanlığına göre: Avrupa birliği sığınma mevzuatında geçici korumanın hukuki temelini “Yurdundan ayrılmaya zorlanmış kimselerin, kitlesel sığınma durumunda geçici koruma sağlamak için asgari standartlar hakkında ve üye devletlerarasında bu tür insanları ülkeye kabul etmesi ve sonrasında bunun sonuçlarına katlanmasına ilişkin olarak 20 Temmuz 2001 tarihli ve 2001/55/EC (AT) sayılı Avrupa Birliği Konseyi Yönergesi” (Geçici Koruma Yönergesi) oluşturmaktadır.

“Geçici koruma” kavramı Yönergenin 2 inci maddesinin (a) fıkrasında üçüncü ülkelerden gelen ve kendi ülkelerine geri dönemeyen yurdundan ayrılmaya zorlanmış kimselerin kitlesel sığınması ya da yakın bir kitlesel sığınma tehlikesi durumunda, özellikle de sığınma sisteminin bu akılla, etkili işleyişi olumsuz biçimde etkilenmeksizin başa çıkamayacağına dair bir riskin bulunması durumunda, ilgili kişilerin ve koruma talep eden diğer kimselerin menfaatleri doğrultusunda bu tür kişilere acil ve geçici koruma sağlanması olarak tanımlanmaktadır.” tanımını getirmiştir.

Özellikle Suriye iç savaşının patlak vermesiyle birlikte milyonlarca Suriyeli mülteci Türkiye'ye sığınmış ve bu durum, Türkiye'nin mülteci politikalarını ve Avrupa Birliği (AB) önemli bir rol oynadığı için ilişkilerini derinden etkilemiştir. 2016 yılında Türkiye ve AB arasında imzalanan mülteci anlaşması, AB Geçici Koruma Yönergesi'nin Türkiye üzerindeki etkilerini belirgin hale getirmiştir. Bu anlaşma kapsamında, Türkiye'den Yunanistan'a geçen düzensiz göçmenlerin Türkiye'ye iade edilmesi ve karşılığında Türkiye'nin AB'den mali destek alması öngörülmüştür. Ayrıca, Türkiye'deki Suriyeli mültecilerin bir kısmının AB ülkelerine yerleştirilmesi de anlaşmanın bir parçasıdır (Baran, 2024, ss 27-28).

AB Geçici Koruma Yönergesinin Türkiye üzerindeki etkilerine bakıldığında:

1. Mali Destek ve Yardımlar: AB Geçici Koruma Yönergesi kapsamında Türkiye'ye sağlanan mali destek, mültecilerin barınma, rehabilitasyon, sağlık ve eğitim ihtiyaçlarının karşılanmasında önemli bir rol oynamıştır. Türkiye, AB'den aldığı bu destekle mülteci krizinin yönetiminde daha etkin bir politika izleyebilmiştir.

2. Hukuki ve İdari Düzenlemeler: Türkiye, AB'nin mülteci politikalarına uyum sağlamak amacıyla çeşitli hukuki ve idari düzenlemelere gitmiştir. Geçici koruma statüsü ve mültecilere

yönelik hizmetlerin iyileştirilmesi, bu düzenlemelerin başında gelmektedir. Bu sayede, mültecilerin hakları ve hayat şartları iyileştirilmeye çalışılmaktadır.

3. Uluslararası İş Birliği ve Dayanışma: AB Geçici Koruma Yönergesi, Türkiye ile AB arasındaki iş birliğini artırmış ve dayanışmayı güçlendirmiştir. Ortak projeler ve programlar aracılığıyla mülteci krizinin etkileri azaltılmaya çalışılmış ve bu iş birliği, aynı zamanda Türkiye'nin AB üyelik sürecine de olumlu katkılar sağlamıştır.

4. Toplumsal ve Ekonomik Etkiler: Türkiye'de yaşayan milyonlarca mülteci, toplumsal ve ekonomik yapı başta olmak üzere birçok sosyal alanda derinden etkilenmiştir. AB'den gelen mali destek ve iş birliği projeleri, mültecilerin entegrasyonunu kolaylaştırmakta ve toplumsal uyumu sağlamada önemli rol oynamaktadır. Ancak, mülteci sayısının fazla olması nedeniyle bazı toplumsal gerilimler de yaşanmaktadır.

AB Geçici Koruma Yönergesi, Türkiye'nin mülteci politikalarını ve AB ile olan ilişkilerini şekillendiren önemli bir araç olmakta ve Türkiye, AB'den aldığı mali destek ve iş birliği sayesinde mülteci krizini daha etkili bir şekilde yönetebilmektedir. Ancak, bu süreçte bazı zorluklar ve toplumsal gerilimler de yaşanmıştır (Tunç, 2023, s. 49). Gelecekte, Türkiye ve AB arasındaki iş birliğinin devam etmesi ve mültecilerin daha iyi şartlarda yaşamalarını sağlamak için ortak çabaların artırılması önemlidir. AB Geçici Koruma Yönergesi, Türkiye için önemli bir referans noktası olmaya devam etmektedir. Gelecekte, Türkiye ve AB'nin ortak çabaları sayesinde mülteci krizinin olumsuz etkileri azaltılabilir ve sürdürülebilir çözümler de üretilme durumuna sahip olabilir.

3.4. Türkiye'nin Göç Tarihi ve Hareketleri

Osmanlı İmparatorluğu, 1299 yılında kurulduğundan itibaren geniş topraklara yayılmış ve bu süreçte çeşitli göç hareketlerine ev sahipliği yapmıştır. Osmanlı göç politikaları, imparatorluğun siyasi, ekonomik, demografik ve sosyal yapısını şekillendiren önemli faktörlerden biri olmuştur. Osmanlı İmparatorluğu'nun erken dönemlerinden itibaren, fethedilen topraklara Anadolu'dan ve diğer bölgelerden iskân yoluyla Türk nüfusunun yerleştirilmesi, yeni fethedilen bölgelerin Osmanlı yönetimine entegrasyonunu sağlamak ve bölgede Osmanlı otoritesini pekiştirmek amacıyla uygulanmıştır (Efe, 2018, s. 26). Örneğin, Osmanlılar Balkanlar'ı fethettikten sonra, Anadolu'dan getirdikleri Türkmenleri bu bölgelere yerleştirerek hem yerel halkın direnişini kırmayı hem de bölgenin İslamlaştırılmasını amaçlamışlardır. Böylece bir göç hareketliliği yaşanmıştır.

Ayrıca Osmanlı İmparatorluğu, siyasi ve güvenlik kaygıları nedeniyle fethedilen bölgelerdeki

isyancı gruplar veya güvenlik tehdidi oluşturan topluluklar, imparatorluğun farklı bölgelerine sürgün edilmiştir. Örneğin, 16. yüzyılda Kıbrıs'ın fethi sonrasında, adadaki Latin kökenli nüfusun bir kısmı Anadolu'ya sürülmüş ve adaya Anadolu'dan Türkler yerleştirilmiştir. Bu gibi uygulamalarla Osmanlı İmparatorluğu, tarih boyunca farklı dönemlerde çeşitli mülteci akımlarına ev sahipliği yapmıştır. Özellikle 1492'de İspanya'dan sürgün edilen Yahudiler, Osmanlı topraklarına sığınmış ve burada güvenli bir hayat sürmüşlerdir. Ayrıca, 19. yüzyılda Rus-Kafkas Savaşları sırasında Kafkasya'dan Osmanlı topraklarına göç eden Çerkezler ve diğer Kafkas halkları, Azerbaycan, Yunanistan, Yugoslavya ve Bulgaristan halkları Osmanlı İmparatorluğu'nun nüfus yapısını önemli ölçüde değiştirmiştir. Böylece göç hareketliliği devam ettirilmiş ve Muhacirin Komisyonu gibi çeşitli yöntem ve politikaların da geliştirilmesine neden olmuştur (Ünal ve Gedik, 2022, ss. 56-57). Bu göçmenler, Osmanlı toplumuna entegre olmuş ve farklı bölgelere yerleşerek imparatorluğun sosyal dokusuna katkıda bulunmuşlardır.

20. yüzyılın başlarında ise Balkan Savaşları sırasında büyük nüfus hareketleri yaşanmıştır. Balkanlar'da Osmanlı kontrolünün zayıflaması ve bağımsızlık hareketlerinin güçlenmesiyle birlikte, Müslüman nüfus Anadolu'ya doğru kitlesel göçler gerçekleştirmiştir. Osmanlı İmparatorluğu'nun son dönemi yani çöküşü ve Türkiye Cumhuriyeti'nin kuruluşu sürecinde, Lozan Antlaşması (1923) kapsamında Türkiye ve Yunanistan arasında gerçekleştirilen nüfus mübadelesi, Osmanlı göç tarihinin önemli bir dönüm noktasıdır. Bu mübadele ile yaklaşık 1,2 milyon Rum Ortodoks Yunanistan'a, 500 bin Müslüman Türk ise Türkiye'ye göç etmiştir. Bu süreç, Osmanlı döneminin son büyük nüfus hareketi olarak kabul edilmektedir (Tepealtı, 2019b, s. 94).

Uluslararası göçler, özellikle Osmanlı İmparatorluğu'nun son döneminde yoğunlaşmış ve yeni ulusların inşası, yeni devletler, yeni sömürge yerleri, ekonomik üstünlük, emperyalist amaçlar, din ve benzeri birçok etkene sebep olmuştur. Osmanlı dönemi göç yönetiminin daha çok “din kardeşliği” üzerinden yapılmış ve müslim ve gayr-i müslim tebaa anlayışının yansımaları neticesinde Türk soyundan olmayan fakat Müslüman olan ya da Türkiye'ye geldiğinde Müslümanlığı seçen Türk kültürüne bağlı göçmenlere “açık kapı politikası” üzerinden uygulanmıştır. Bu anlayış üzerinden Türkiye'ye gelen göçmenlere kitlesel kabul, barınma ve geçinme gereksinimini karşılamaya yönelik iskân ile ulusal güvenlik anlayışı belirleyici olmuştur (Polat, 2021, s. 149).

Osmanlı ve Cumhuriyet döneminden günümüze kadar gerçekleşen önemli göçler hareketleri arasında; 1496 İspanya'dan Osmanlı İmparatorluğuna sığınan Sephardimler, 1830-1848 Macar Mültecileri, 1923 Lozan Antlaşması gereğince gerçekleşen nüfus mübadelesi, 1923-1945

Balkanlardan gelen büyük göç dalgası, İran Devrimi (1979), Afganistan'ın işgali (1979), 1. ve 2. Körfez savaşları (1991-2003) ve en son Suriye iç savaşı (2011) yer almaktadır (Demirbirlik, 2019). Bu önemli göçler Türkiye'yi birçok yönde ciddi şekilde etkilemiştir. Ayrıca coğrafi keşifler ve pusulanın icadı gibi o zamanın gelişmeleri ulaşımda ilerlemeyi sağlayarak kıtalar arası göçler yapılmasına zemin hazırlamıştır. Osmanlı devletindeki kayıtlara göre; dış göç olarak Osmanlı vatandaşlarından 150.000 kişinin Güney Amerika'nın çeşitli bölgelerine göç ettikleri kayda alınmıştır (Duman ve Bayraktar, 2023, s. 38). İç göçte ise Osmanlı devleti toprak kayıpları yaşamaya başlayınca Osmanlı vatandaşları Anadolu topraklarının daha güvenli olduğunu düşünmelerinden dolayı göç hareketliliği Anadolu'ya doğru yapılmaya başlanmıştır (İçduygu ve diğ. 2014, ss. 46-48).

Cumhuriyetin ilk yıllarına bakıldığında, gayrimüslimler Türkiye dışına göç ederken, Türk ve Müslüman bireylerin, toplulukların göç hareketlilikleri dikkatleri çekse de zamanla farklı din ve milletten toplulukların göç hareketlilikleri görülmüştür. Bu yüzden Osmanlı dönemindeki “din kardeşliği” zamanla “millet ve kültür birlikteliği” yönünde değiştiği görülmektedir (Çavuşoğlu, 2007, ss. 123-124).

Cumhuriyet dönemimdeki ilk göç; 1923 tarihinde “Yunan ve Türk Halklarının Mübadelesine İlişkin Sözleşme ve Protokol” isimli Lozan'da imzalanan anlaşmayla yapılmıştır. Anlaşma gereği Türk soyundan ve Türk kültüründen yaklaşık 400.00 kişi Yunanistan'dan Türkiye'ye göç etmiştir (Adıgüzel, 2022). Ayrıca Türkiye 1980 tarihinden beri sadece Balkanlardan gelen değil başka bölgelerden gelen Türk kökenli ve Müslüman göçmenlere vatandaşlık gibi resmî haklar vermeye başlamıştır.

Türkiye'de YUKK'ten önce en önemli göç politikası, 1994 İltica Yönetmeliğidir. Bu yönetmelik Irak'tan kitle halinde Türkiye'ye uluslararası koruma ve sığınma için gelen kitlelere düzenlenmiştir. Cenevre sözleşmesi ve 1967 protokollünde coğrafi sınırlamayı kabul eden Türkiye, güvenlik endişesinden dolayı, Avrupa dışından gelen bu sığınmacıları kapsayan bir göç politikası oluşturmamıştır. 1994 İltica Yönetmeliği, kitle olarak gelen Iraklı sığınmacıları Türkiye illerine dağıtıp sosyal ve ekonomik hayata uyumlaştırma stratejisinden ziyade toplama kampları oluşturarak Türkiye girişlerini kısıtlamıştır (Yıldırım ve Yürür, 2019, s. 26).

Türkiye coğrafi konumu ve farklı etnik/kültürel toplumsal yapısından dolayı tarih boyunca yukarıda anlatıldığı gibi yaygın olarak bireysel veya kitlesel olarak göç eden ve alan konumda olan bir ülkedir. Türkiye'nin ilk kuruluş dönemlerinde Balkanlar'dan Anadolu'ya karşılıklı nüfus mübadeleleri yapılarak kitlesel göç yaşanmıştır (Deniz, 2011). Günümüzde ise Türkiye son zamanlarda sınır ülkelerinde yaşanan siyasi istikrarsızlıklar ve Asya kökenli ülkelerin

vatandaşları için Avrupa'ya geçişte transit ülke konumunda olduğu için kitlesel göç almaktadır (Tepealtı, 2019a, ss. 130-131). Bundan dolayı kitlesel göç alan Türkiye göç alanında hukuksal olarak birçok düzenleme yapmıştır.

Türkiye göç politikaları, Yabancılar ve Uluslararası Koruma Kanunu öncesi ve sonrası diye ikiye ayrılmaktadır. Cumhuriyet ve YUKK'a kadar olan dönem üçe ayrılarak; 1923-50, 1950-80 ve 1980-2013 tarihli dönemleri ve YUKK sonrası dönemleri ise 2013 ve sonrası tarihleri kapsadığı ifade edilmiştir. 2013 yılında önce Türkiye'deki göç; entegrasyon, Türk milliyetçiliği, devlet merkezli ve etnik grup odaklı politikalar yapılmıştır. Yani göçmenlerin ırksal farklılığı, yerel değerlerini koruma ve farklı topluluklar arası etkileşimi sağlayan yaygın politikalar yapılmayarak bu toplulukların Türkleştirilmesi ve Türk olmayan göçmenleri dışarıda bırakan politikalar yapılmıştır (Yıldırım ve Yürür, 2019, s. 23). Ancak Türkiye'nin Avrupa Birliğine aday ülkesi olmasından dolayı bu politikalarda esnemeler yapılarak YUKK ve sonrası dönem için daha ılımlı politikalar yapılmıştır.

Türkiye'nin göç politikalarının dönüm noktası olarak Avrupa Birliğine uyum süreci gösterilmektedir. Bu uyum sürecinde göçe dair ülkeye giriş ve çıkışlar, sınır güvenliği için sınır yönetimi, resmî göçmen alımı, mülteci hareketlerinin düzenlenmesi ve düzensiz göçle mücadele gibi konuların Türkiye'nin göç politikalarını belirlemede etkili olmuştur (Ay, 2015).

6458 sayılı Yabancılar ve Uluslararası Koruma Kanunu 2013'te yürürlüğe girmesiyle Türkiye göç politikalarında, yabancılar ve sığınma talebinde bulunanlar için reform niteliğinde değişimler yapmıştır (Kaiser ve Kaya, 2016, s. 102). Türkiye son zamanlarda kitlesel olarak aldığı göçlerden dolayı yeni kanun ve yönetmelik yaparak uluslararası koruma talep edenler için hukuksal boşlukları doldurarak düzenlemeler yapmıştır.

3.5. Türkiye'de Sığınmacı Hakları

Türkiye'de sığınmacılara yönelik birçok kanunun olmasına rağmen bunların toplu ve tek bir kanun çatısı altında toplanması son yıllarda mümkün olmuştur. 2013 tarihli 6458 sayılı Yabancılar ve Uluslararası Koruma Kanunu (YUKK) ve Geçici Koruma Yönetmeliği (GYK) ile Türkiye, göç ve iltica ile ilgili konu ve kavramları, sığınmacıların hak ve sorumlulukları tek çatı altına alabilmiştir.

3.5.1. 6458 Yabancılar ve Uluslararası Koruma Kanunu (YUKK)

Türkiye tarihinde ilk göç olgusunda, göç ile ilgilenen uluslararası kurum, kuruluş ve kanunlar ışığında ulusal kanunlar yapılmıştır. Ama 2000'li yıllara gelindiğinde bu kanunlar yeterli olmadığı için göç alanında kapsamlı kanun ve yönetmelikler yapılması zaruri duruma gelmesini

sağlayan etmenler olmuştur. Bu etmenlerin en önemlisi Türkiye'nin komşu ülkelerindeki siyasi istikrarsızlıklarından birisi olan Suriye iç savaşının başlaması ve sivil halkın Türkiye'ye sığınmasıdır. Türkiye'deki ilkin Suriyeli sığınmacıların sayılarının 2,5 milyonu (Göç İdaresi Başkanlığı verilerine göre Suriyeli geçici koruma sayısı 7 Kasım 2024 tarihinden itibaren 3.085.058 kişidir) aşmasından dolayı hukuksal düzenlemeler yapılması gerekli hale gelmiştir. Bundan dolayı uluslararası koruma hukuku kavramın detaylı incelenmesi, sığınmacı ve mülteci gibi göçle ilgili kavram ve statülerin belirlenip hukuksal bir düzleme taşımak için ve 2003 tarihli Avrupa Birliği Müktesebatının Üstlenilmesine İlişkin Türkiye Ulusal Programı dolayısıyla iltica ve göç konusunda yeni düzenlemeler yapması gerekli hale gelmiştir (Egemen Demir, 2015, s. 38).

Türkiye, özellikle Suriye'den gelen kitlesel göçten sonra göç ve iltica mevzularında önemli düzenlemeler yapmaya başlamıştır. Türkiye 1951 tarihli Cenevre Sözleşmesi'ne bazı çekinceler ile taraf olsa da kendi ulusal hukuk düzenlemeleri olan 1934 tarihli İskân Kanunu, Pasaport Kanunu ve Yabancıların İkamet ve Seyahatleri Hakkındaki Kanun gibi eski konular göç için yetersiz kalmıştır. Bundan dolayı 2013 tarihli 6458 sayılı Yabancılar ve Uluslararası Koruma Kanunu (YUKK) ile Türkiye, göç ve iltica ile ilgili konu ve kavramları var olan mevzuatını tek çatı altına alabilmiş ve bu göç ve iltica alanlarının özgü idari bir yapılanma olan Göç İdaresi Genel Müdürlüğü'nü kurmuştur. (29.10.2021 tarihinde Göç İdaresi Başkanlığı olarak statüsü yükseltilmiştir.) Böylelikle Türkiye'nin göç ve iltica konusundaki ana kanunu olan YUKK ile ilgili alanlardaki eksiklikler giderilmeye çalışılmıştır (Savar ve Kedikli, 2019, s. 1120).

6458 sayılı Yabancılar ve Uluslararası Koruma Kanunu, yabancılarla ilgili konuların tamamını değil teşkilata dair kanunların yayımlandığı 2013 yılında yürürlüğe girmiştir. Diğer hükümler bir yıllık geçiş ve hazırlık süreçlerinden dolayı 11.04.2014 tarihinde yürürlüğe girmiştir (Erten, 2015, s. 4). Türkiye Büyük Millet Meclisi İnsan Haklarını İnceleme Komisyonu Mülteci Hakları Alt Komisyonu (2018) Göç ve uyum raporunda uluslararası koruma ve yabancılar alanındaki mevzuat ve uluslararası göç gelişmelerine uygun hale getirilerek 11.04.2013 tarih ve 28615 sayılı Resmî Gazetede yayımlanan 6458 Sayılı Yabancılar ve Uluslararası Koruma Kanunuyla (YUKK), tek bir kanunda toplanmış olduğu ifade edilmiştir. TBMM İnsan Haklarını İnceleme Komisyonu (2023) Göç ve Uyum Alt Komisyonu tutanaklarında ise Türkiye, mevzuatını resmî anlamda 1951 Cenevre Sözleşmesi'nin maddeleri çerçevesindeki ulusal iltica, millî iltica sistemine bağlantılı hukuksal kanun maddeleri 6458 sayılı Yabancılar ve Uluslararası Koruma Kanunu'yla kanun seviyesinde mevzuat olarak kazanmıştır. Böylelikle

Türkiye'nin ulusal göç kanun ve yönetmelikleri uluslararası mevzuat düzleminde hazırlanmıştır.

YUKK, bürokratik prosedürü ve süreci kısaltmış, kısmi ve parçalı olan göç politikalarını birleştirmiş, göç politikalarından sorumlu kurum ve kuruluşları kurarak ulusal kimlik kazandırmıştır. YUKK, beş kısım ve toplamda 126 maddeden meydana gelmektedir (Ergüven ve Özturanlı, 2013, s. 1032). Birinci kısmında, amaç, kapsam, yabancılarla ilgili tanımlar ve geri gönderme yasağını anlatmaktadır. İkinci kısmında, yabancıları ilgili vize ve giriş, ikamet, vatansız kişiler, sınır dışı etme gibi durumlara değinmiştir. Üçüncü kısımda, uluslararası korumayı ile çeşitleri (mülteci, şartlı mülteci, ikincil koruma), uluslararası korumanın haricinde tutulma, genel usuller (başvuru, refakatsiz çocuklar, özel ihtiyaç sahipleri, kayıt ve kontrol gibi), haklar ve yükümlülükler (hak ve yükümlülüklerle ilişkin genel ilkeler, yardım ve hizmetlere erişim), geçici koruma ve uluslararası korumaya ilişkin diğer hükümlere değinilmiş ve açıklanmıştır. Dördüncü kısımda, yabancılar ve uluslararası korumaya ilişkin ortak hükümler ile uyum, kişisel veriler gibi haklar anlatılmaktadır. Beşinci bölümde ise, Göç İdaresi Genel Müdürlüğü'nün kuruluş, görev, yetki ve işleyişine ilişkin hükümleri içermektedir (GİB, 2024d).

Türkiye YUKK'ta, Avrupalı dışından gelen sığınmacıların durumuna dair yasal bir boşluk olduğu için bu yasayı çıkarmıştır ve belirli bir zaman sınırı içinde bu kişilerin giriş, çıkış, çalışma, statü, hizmetlerden yararlanma ve diğer pek çok hak ve ödevlerini kullanmasını düzenlemiştir (Kaiser ve Kaya, 2016, s. 102). Ayrıca sığınmacı kavramı yerini şartlı mülteci statüsüne bırakmış, Türk hukuk sisteminden sığınmacı kelimesi statü olarak çıkartılmıştır (Öktem, 2018, ss. 28-29). Dahası "İkincil koruma", "vatansız kişi" ve "geçici koruma" gibi farklı statüler ilk kez bu yasa ile ulusal bir zemin kazanmıştır. YUKK'da sığınmacıların yaptığı bireysel başvurulara dayanılarak verilen uluslararası koruma statüleri: mülteci, şartlı mülteci, ikincil koruma ve geçici koruma statüleridir (Yıldırım ve Yürür, 2019, s. 33).

Geçici Koruma, kitlesel akın durumunda yani ani ve sınırlara yönelik toplu nüfus hareketlerinde izlenen bir acil durum politikası sağlamak amacıyla ve daha uzun soluklu bir çözüm bulununcaya kadar bir ara çözüm niteliği taşımaktadır. Türkiye "açık kapı politikası" sonucunda kabul ettiği Suriyelileri coğrafi çekincesini koruduğundan dolayı mültecilik statüsü değil de geçici koruma statüsü vererek bu kişileri Suriye'de durum normale dönene kadar "misafir" konumunda barındırmaya karar verdiğinde haklarını YUKK yönetmeliği çatısı altında toplamıştır. Bu yönetmelik Suriye iç savaşı sonrası oluşan atmosferde hazırlanmış olsa da uygulama alanı Suriyeliler ile sınırlı değildir ve hangi ülkeden geliyor olurlarsa olsunlar,

kitlesel akınla gelen kişiler için uygulama alanı bulunmaktadır (Kaya ve Eren, 2015, s. 47). Ayrıca YUKK ve Geçici Koruma ile zorunlu göçmen, düzenli göçmen, düzensiz göçmen gibi farklı göçmen, yabancı ve sığınmacı kategorilerinin tanımları net şekilde yapılırken aynı zamanda geçici koruma statüsünün hangi şartlarda, şartlarda ve durumlarda verileceğine ilişkin olarak da bir düzenleme yapılmıştır (Çetin, 2022, s. 231).

YUKK, uluslararası koruma statüsündeki yabancılara veya sığınmacılara bazı sosyal yardım ve hizmetlere erişim sağlama hakları tanımıştır. Bu haklar; eğitim ve öğretim, sağlık hizmetlerine erişim, barınma, beslenme, iş hayatına erişim ve çalışma, mülkiyet ve mal edinme, ikamet ve seyahat etme, psikososyal destek, vatandaşlık alma, maddi yardım alma, sosyal uyum, gizlilik ilkesi ve kişisel dosyaya erişim, avukatlık hizmetleri ve danışmanlık gibi pek çok haklar tanınmıştır.

3.5.2. Geçici Koruma Yönetmeliği (GKY)

Geçici Koruma Yönetmeliği (GKY), kapsamlı olarak belirtilen ve uluslararası hukuk ve AB mevzuatını da içeren ilkelerle uyumlu düzenlemelerle titiz bir şekilde hazırlanmıştır. Hukuki alt yapıyla birlikte işleyişi içinde önemli gelişmeler gerçekleştirilerek düzenlenmiştir. Zamanın birçok önemli kişi ve kurum, kuruluş Suriye’den kitlesel olarak gelenlerle ilgilenmek için özel görev yapmışlardır. Ayrıca “T.C. Başbakanlık Suriyeli Sığınmacılar Genel Koordinatörlüğü” oluşturulmuş ve 20 Eylül 2012 tarihli Başbakanlık Genelgesi ile “*Türkiye’de bulunan Suriyeli sığınmacılar konusunda kamu kurumları arasındaki her türlü konunun koordinasyonu ile ilgilenmek üzere*” Gaziantep’te görev yapan bir koordinatör vali bu göreve getirilmiştir. Ek olarak bütün bakanlıkların ilgili birimleri bölgede ve bölge dışında Suriyelilerle ilgili faaliyet yürütmüştür (Kaya ve Eren, 2015, s. 68). YUKK ’le birlikte geçici koruma yönetmeliği ifade edilerek Göç İdaresi Başkanlığı kurulmuştur. Bu kurum yabancılar ve Suriyelilerle ilgili olan hukuksal gereklilikler ve faaliyetlerle ilgilenmektedir.

Geçici Koruma Yönetmeliği (GKY), 4/4/2013 tarihli ve 6458 sayılı Yabancılar ve Uluslararası Koruma Kanununun 91’inci maddesi hükümlerini detaylandırmak ve bu maddeye dayandırılarak 13/10/2014 tarihli Bakanlar Kurulu Kararıyla 22/10/2014 tarihli resmî gazete ilanlı 6883 nolu 63 maddeden oluşmaktadır. Ayrıca 25/12/2019 tarihli ve 30989 sayılı Resmî Gazete ’de yayımlanan 24/12/2019 tarihli ve 1851 sayılı Cumhurbaşkanı Kararı uyarınca bu Yönetmelik Cumhurbaşkanlığı Yönetmeliği bölümüne eklenmiştir.

YUKK çerçevesinde uluslararası koruma başvurusu bireysel olarak alınamayanların ve ülkesinden ayrılmaya zorlanmış, ayrıldığı ülkeye geri dönemeyenlerin Türkiye’ye girişleri,

kabulleri, çıkışları, hakları ve hükümlülükleriyle geçici koruma statüsü Geçici Koruma Yönetmeliğiyle usul ve esasları netleştirilmiştir. Geçici koruma statüsü tanımı, hakları verilen hizmetler ve geçici koruma statüsünün bitme durumuna dair hükümler yer almıştır (Topal, 2015, s. 13; Ağır, 2018, s. 117). Geçici Koruma Yönetmeliği 8. maddesinde geçici koruma statüsü verilmeyecek kişiler ifade edilmiştir. Bun maddeye göre; savaş suçu, barış karşıtı ve insanlığa karşı suç işlemiş olan, Birleşmiş Milletlerin suç olarak gördüğü insanlığın yaygın ilkelerine uymayan suçları işleyenler ve toplum açısından tehdit oluşturanlar ya da bu suçlara katılanlar, kendi ülkesinde silahlı girişimlere ve terör eylemlerine katılmış olsa da bu faaliyetlerini kalıcı olarak bitirmeyenler, hapis cezası almış olup işlediği suçun cezasını uygulanamamak için bulunduğu ülkeyi terk edenler ve devlet güvenliğini tehdit eden suç işleyenler geçici korumadan yararlanamayacağı ifade edilmiştir.

Geçici Koruma Yönetmeliği sığınmacılara insani haklar olarak uluslararası göç anlaşmalarında ifade edilen birçok hak vermektedir. Bu haklar, eğitim erişim hakkı, sağlık hakkı, sosyal hizmet hakkı, tercümanlık hizmetleri, avukatlık hizmetleri, iş piyasasına erişim hizmetleri gibi hakları yönetmeliğin 6. bölümünde ilgili maddelerinde belirtilmiştir (Uzun, 2021). Ayrıca bazı sınırlamalarda getirilmiştir. Yabancıların siyasal katılımı ile ilgili hak ve özgürlüklerden yararlanma ve bazı meslekleri icra etmesi kanunlarca yapılması yasaklanmıştır.

Suriye’de başlayan iç savaştan dolayı Suriyeliler komşu ülkelere sığınmak durumunda kalmıştır. Türkiye, Suriye’nin komşu ülkesi olduğu için savaş mağduru olan Suriyeli sığınmacılara ev sahipliği yapmaktadır. Suriyeli sığınmacılar kendi ülkelerinden gelmeden birçok beslenme, barınma, kültürel ve eğitimsel şartlara sahiplerdi ama savaş sonrası birçok şeyi kaybettikleri için yoksun ve yoksul durumda olmuşlardır. Suriyeli sığınmacılar Türkiye’ye geldiklerinde özellikle ekonomik açıdan birçok şeyi kaybedip hayata eksilerle başlayarak derin yoksulluk ve yoksunluklar yaşamaktadırlar (Kaygusuz ve Buz, 2023, s. 819). Bu yoksulluk ve yoksunluklarla Türkiye’ye kitle halinde sığınan Suriyeliler göç hukuku açısından hakları ve statüsü net olarak belirlenmemiştir. Çünkü Türkiye uluslararası göç mevzuatına göre coğrafi çekince kullandığı için Avrupa dışından gelen sığınmacılara mülteci statüsü verilmediğinden dolayı göç hukuku açısından bir açıklık bulunmaktaydı. Ancak YUKK ve Geçici Koruma Yönetmeliğinin yürürlüğe girmesiyle alandaki eksiklikler giderilmeye çalışılmıştır.

Bu yönetmelik, Türkiye’ye kitlesel olarak uluslararası koruma talep eden yabancıları bu koruma taleplerine hemen çözüm bulacak geçici koruma hükümlerini bağlamaktadır. Bundan dolayı bu yönetmelik kitlesel olarak Türkiye’ye sığınan Suriyelileri de kapsamaktadır. Geçici Koruma statüsü verilerek yönetmelik gereği hak ve yükümlülükleri belirlenmiştir (Bozkaya ve Kıncal,

2018). Ayrıca Türkiye'ye kitlesel olarak sığınan Suriyeliler Geçici Koruma Yönetmeliği hükümlerince geçici koruma statüsü verilerek üçüncü bir ülkeye geçişlerinin önü kapalı hale getirilmiştir.

3.6. Türkiye'de Ulusal Hukuk Bakımından Göçmenlere Tanınan Haklar

Türkiye'de sığınmacılara tanınan haklar, kanun ve mevzuatlar çıkartılarak hukuksal zemine taşınmıştır. Yukarıda bahsettiğimiz YUKK dâhil olmak üzere geçici koruma verilen Suriyelilerin hukuksal haklarını tanımlamak için çıkarılan Geçici Koruma Mevzuatı da hukuksal birçok alanla ilgili kanunlar bulunmaktadır. Sosyal hizmet bağlamında yardım sunulacak şekilde bu kanunlar ve mevzuatlar ışığında aşağıda sığınmacı ve yabancılara tanınan haklar sıralanmıştır.

3.6.1. Barınma Hakkı

İnsan hakları evrensel beyannamesi 25. maddesinde barınma hakkının insanca yaşaya bilmek için yeterli hayat standartlarını sunması gerektiğini kabul etmektedir. Barınma hakkı her birey için hayatta kalmak için sağlanması gereken evrensel bir hak olmaktadır. Başka bir deyişle bireylerin; hayatta kalmak için yeterli yemek, kıyafet ve barınma dâhil kendisi, ailesi ve toplumu dâhil ederek eşit bir şekilde barınma hakkından dünya devletlerinin hiçbir ayırım yapmaksızın barınma hakkını her bireye garanti etmesi gerektiği vurgulanmıştır (Hatiboğlu-Kısat, 2022, s. 5).

Uluslararası koruma talep eden insanlar için barınma hakkı elzem bir durum olmaktadır. 2000'li yıllardan itibaren Türkiye kitlesel olarak uluslararası koruma talebinde bulunan sığınmacılara Uydu Kent uygulaması açısından belirli illere sığınmacıların yığılmasını önlemek için ve illerin sosyokültürel yapılarında bozulma olmaması için oranlı olarak Göç İdaresi kontrolünde illere dağılımları sağlanmıştır (Biner, 2016).

Kanunlar açısından barınma YUKK'un 95. maddesinde; uluslararası koruma talep eden ve statüsü belli olmayan başvuru sahibi barınma ihtiyacını kendisi karşılaması esastır. Bunun yanı sıra Genel Müdürlük, başvuru sahibi veya uluslararası koruma statüsü sahibi kişinin barınma, beslenme, sağlık, sosyal ve diğer ihtiyaçlarının karşılanacağı kabul ve barınma merkezleri kurabilme tercihine ve yetkisine sahip olup kurulan merkezlerde özel ihtiyaç sahiplerin barındırılmasına öncelik vermektedir. Kabul ve barınma merkezlerinde sağlanan hizmetler, satın alma yoluyla da yürütülebilmektedir. Şartların el verdiği ölçüde aile bireyleri farklı yerlere gönderilmez ve bir arada tutulması öncelik teşkil etmektedir.

Geçici koruma yönetmeliğinde barınma hakkı madde 23. kitle halinde sığınanlar sevk işlemleri

yapılarak belirli illere yerleştirildikten sonra valilikler ve genel müdürlükçe uygun görünen geçici barınma merkezlerine yönlendirme yapılmaktadır. Geçici barınma merkezlerine sevk yapılırken yabancının talebi, aile durumu ve özel ihtiyaçlar göz önünde bulundurulmaktadır. Ayrıca özel ihtiyaç sahiplerinin geçici barınma merkezlerinde barındırılmasına öncelik verilmektedir. Veya Geçici Koruma Yönetmeliği madde 24'te ifade edildiği gibi geçici koruma statüsüne sahip olanlar; kamu düzeni, güvenliği ve sağlığı yönüyle herhangi bir olumsuzluk görülmediği takdirde, Bakanlıkça belirlenen illerde kalmalarına izin verilmektedir. Ayrıca geçici koruma statüsüne sahip olanların maddi yetersizlik durumunda valiliklerce imkânlar dahilinde belirlenecek yerlerde de barınaabilecekleri yönetmelikte ifade edilmiştir.

3.6.2. Sağlık Hizmetlerine Erişim Hakkı

Türkiye'deki yasalara göre mülteciler, ücretsiz sağlık ve sosyal sigortaya erişim hakkına sahip olmaktadır. Ama bu hizmetler göç idaresinin verdiği ikamet illeriyle sınırlı olup bu illere uydu şehir denmektedir. Uydu şehirlerde mülteciler 2019'un sonuna kadar ülkenin vatandaşlarıyla aynı sağlık hizmeti haklarına sahiptirler. Ancak 30988 sayılı ve 24.12.2019 tarihli kanunla uluslararası koruma başvurusu ve sahibi kişiler Türkiye'de 12 ay bulunup 18 yaşını geçmiş ise genel sağlık sigortası sonlandırılmıştır. Bundan dolayı 1 Ocak 2020 tarihinden beri sağlık hizmetlerini ödeme imkânı olmadığını belgeleyenler hariç kişilerin genel sağlık sigortalarını kendileri ödemeleri gerektiği kabul edilmiştir (Mardin ve diğ., 2020, s. 114).

Göçmenler için Göçmen Sağlık Merkezleri ve Aile Sağlık merkezlerince ücretsiz olarak birinci basamak sağlık hizmetleri verilmektedir. Göçmen sağlık merkezi Avrupa Birliğiyle iş birliği olarak "Geçici Koruma Altındaki Suriyelilerin Sağlık Statüsünün ve Türkiye Cumhuriyeti Tarafından Sunulan İlgili Hizmetlerin Geliştirilmesi" (SIHHAT) kapsamında kurulmuştur. Türkiye'de Suriyeli geçici koruma statüsüne sahip insanların sayısının çok olması sebebiyle Dünya Sağlık Örgütü (DSÖ) ile 29 şehirde 180 Göçmen Sağlık Merkezleri açılmıştır. Bu merkezlerde Suriyelilerin sağlık hizmetlerinde iyileşmeler amaçlanarak Suriyeli sağlık çalışanlarının çalışması sağlanmaktadır. Suriyeli olmayan yabancılar için Sağlık Bakanlığı tarafından Yabancı Uyruklu Poliklinikler açılmıştır (Ursu ve diğ., 2018, s. 146).

Yabancıların Türkiye'deki sağlık erişim hakkı için belirlenen kanun YUKK 89. maddesinde ifade edilmiştir. İlgili maddeye göre 5510 sayılı 31/5/2006 tarihli Sosyal Sigortalar ve Genel Sağlık Sigortası Kanunu hükümleri geçerli olarak uluslararası koruma başvurusu yapanlar için herhangi sigortası bulunmayan veya maddi açıdan yeterli olmayanlar için başvuru kaydından itibaren bir yıl geçerliliği bulunmaktadır. Ancak özel durumu olanlar için bakanlıkça sigorta kaydının devamı uygun olanlarda bir yıl süre sınırı uygulanmamaktadır. Genel sağlık

sigortasından faydalanacak kişilerin primlerinin ödenmesi için Genel Müdürlük bütçesine ödenek konulup Primleri Genel Müdürlük tarafından ödenenlerden ödeme güçlerine göre primin tamamı veya belli bir oranı talep edilmektedir. Ancak başvuru sahibi kişilerin idare tarafından olumsuz karar verilmesi halinde genel sağlık sigortası kapsamından çıkarılmaktadır (YUKK, 2013).

Geçici koruma yönetmeliğinde madde 27’de sağlık hizmetleri hükümleri şöyle belirlenmiştir. Sağlık Bakanlığının kontrolünde sağlık hizmetleri geçici koruma altındaki kişilere ya yapılır ya da yaptırılmaktadır. Sağlık hizmetlerini sürekli yapmak için sağlık merkezleri kurula bilinmektedir. Bundan dolayı gerekli ambulans ve sağlık personeli bulundurması sağlanabilmektedir. Birinci basamak ve acil sağlık hizmetleri kapsamında tedavi ve ilaçlar Bakanlıkça belirlenen oranda katılım payı alına bilinmektedir. İkinci ve üçüncü basamak sağlık hizmetleri de dâhil olmak üzere, sağlık hizmeti bedelleri; Sosyal Güvenlik Kurumu Başkanlığı tarafından genel sağlık sigortalılar için belirlenmiş olan sağlık uygulama tebliğindeki bedeli geçmeyecek şeklinde Genel Müdürlükler tarafından ödeme yapılmaktadır.

Geçici korunan kişiler acil ve zorunlu haller dışında, özel sağlık kuruluşlarına doğrudan başvuru yapamamaktadırlar. İlgili sağlık kuruluşları tarafından olası veya olan bulaşıcı hastalık riskini önlemek için gerekli tarama ve aşılar yapılarak her türlü önlem ve tedbir alınmaktadır. İlgili sağlık alanları ile alanında uzman kişiler tarafından bilgilendirme ve destek faaliyetleri yapıp geçici barınma merkezi sağlık açısından uygun hale getirilmektedir.

Geçici korunan arasında madde bağımlılığı veya ağır psikolojik ya da psikiyatrik sorunları olduğu tespit edilenler hakkında sağlık kurumuna nakli de içerebilecek şekilde gerekli tedbirlerin alınmasını sağlamaktadır. Geçici koruma statü sahibi kişilere verilen kimliklerle sağlık hizmeti işlemleri yapılır kimliksiz işlem yapılmamaktadır (GİB, 2024d). Bu kanunlar ve gerekli yönetmeliklerle uluslararası anlaşmaların ışığında bu hizmetler verilmektedir.

3.6.3. Eğitim ve Öğretim Hakkı

Geçici koruma yönetmeliğinin 28. maddesinde, Millî Eğitim Bakanlığının ilgili mevzuatına göre okul öncesi, ilköğretim ve ortaöğretim eğitim çağındaki çocuklar için eğitim ve öğretim faaliyetleri altında olanların eğitim hizmetleri Millî Eğitim Bakanlığı kontrolünde geçici barınma merkezlerinin içinde veya dışında yürütülmektedir. Yaygın eğitim kapsamında illerde ilgili merciler tarafından kişisel gelişim, sosyal-kültürel, mesleki ve teknik, sanatsal ve sportif alanlarda talebe bağlı olarak kurslar düzenlene bilinmektedir. Geçici korunanların ön lisans, lisans, yüksek lisans ve doktora eğitimleriyle ilgili usul ve esaslar Yükseköğretim Kurulu

Başkanlığı tarafından belirlenmektedir. Ayrıca yabancıların farklı müfredatta eğitim alınmış ve belgelendirme yapılmış ise bu belgeler, Millî Eğitim Bakanlığı veya Yükseköğretim Kurulu Başkanlığının ilgili birimleri tarafından değerlendirilir ve uygun bulunan seviyelere denklikleri yapılmaktadır.

YUKK'e göre başvuru sahibi veya uluslararası koruma statüsü sahibi kişi ve aile üyeleri, ilköğretim ve ortaöğretim hizmetlerinden faydalanabilir 89'uncu maddesinde ifade edilmiştir.

3.6.4. Çalışma Hayatına Erişim ve Çalışma Hakkı

YUKK'un 89. maddesinde iş piyasasına erişim hakkı ilgili olarak; başvuru sahibi veya şartlı mülteci, uluslararası koruma başvurusu tarihinden altı ay sonra çalışma izni almak için başvurabilir. Ayrıca mülteci veya ikincil koruma statüsü sahibi kişiler statü almasından itibaren bağımlı veya bağımsız olarak çalışabildikleri kanunda ifade edilmiştir. Böylelikle mülteci ya da ikincil koruma statüsü sahibi kişilere verilecek kimlik belgesiyle çalışma izni yerine de geçmektedir. Mülteci ve ikincil koruma statüsü sahibinin iş piyasasına erişimi, iş piyasasındaki durum ve çalışma hayatındaki gelişmeler ile istihdama ilişkin sektör ve ekonomik şartların gerekli kıldığı hâllerde, belirli bir süre için, tarım, sanayi veya hizmet sektörleri, belirli bir meslek, iş kolu veya mülki ve coğrafi alan itibarıyla sınırlandırılabilir. Bu sınırlandırma Türkiye'de üç yıl ikamet eden, Türk vatandaşıyla evli olan ve Türk vatandaşı çocuğu olan mülteci ve ikincil koruma statüsü sahipleri için geçerli olmamaktadır.

Başvuru sahibi veya uluslararası koruma statüsü sahibi kişilerin çalışmasına ilişkin usul ve esaslar ilgili kanunda Çalışma ve Sosyal Güvenlik Bakanlığı tarafından belirlendiği belirtilmiştir. YUKK'dan önce göçmen işçilerin çalışması bütünüyle işverenin başvurusu ile sağlanmaktaydı. YUKK'un yürürlüğe girmesiyle kısmen işverenlerin başvuru süreci kolaylaştırmış ama göçmenin izinlere erişimini engellemektedir. İşverenlerin isteksizliği de göçmenlerin çalışma iznine erişimini güçleştirmektedir (Konukman, 2017, s. 1305).

Geçici koruma yönetmeliği 29. maddesinde geçici koruma statüsü olan kişilerin iş piyasasına erişim hizmetleri ilişkin usul ve esaslar, Bakanlığın görüşü alınarak Aile, Çalışma ve Sosyal Hizmetler Bakanlığının teklifi üzerine Cumhurbaşkanınca belirlendiği tanımlanmıştır. Bu statüye sahip olan kişiler Cumhurbaşkanınca belirlenecek sektörler ve işlerde il, ilçe veya köylerde çalışma izni almak için Aile, Çalışma ve Sosyal Hizmetler Bakanlığına başvurabilme hakları bulunmaktadır. Çalışma süreleri geçici korumanın süresinden fazla olmadığı ve geçici koruma sona erdiğinde, bu kapsamda verilen çalışma izni sona erdiği kanunlaştırılmıştır. Ama bu çalışma izni belgesi ikamet izni yerine geçmediği beyan edilmiştir.

Geçici Koruma Yönetmeliği ile Türkiye’de geçici koruma kapsamına alınan kişilerin iş hayatını daha iyi uyum sağlamaları için Geçici Koruma Sağlanan Yabancıların Çalışma İzinlerine Dair Yönetmelik 2016 yılında çıkartılarak ve bu kapsamda yer alan kişilerin çalışma usul ve esasları düzenlenmiştir. İlgili yönetmelikle Suriyelilerin işgücü piyasasına erişimlerinin kolaylaştırılması hedeflenmiştir. Aynı zamanda Suriyelileri işgücü piyasasına dâhil ederek ihtiyaçlarını kendilerinin sağlaması, kayıt dışı iş istihdamın bir parçası olmaktan kurtarılmalrı ve Türkiye’de kaçak olarak bulunan Suriyelilerin de kayıt altına alınması amaçlanmıştır (Kara, 2016). İlgili kişilerin çalışma izni alabileceği alanlar ve durumlar detaylı olarak belirtilirken tarım ve hayvancılık iş alanında çalışan kişiler için çalışma izni bu yönetmelikle gerekliliği ortadan kaldırılmıştır (Özçürümez ve Yıldırım, 2022, s. 101).

3.6.5. Mülkiyet Hakkı

Yabancılar, Türkiye’den mesken veya işyeri kullanmak üzere taşınmaz sahibi olabilmektedirler. Bunu da Tapu Yasasının 22.11.1934 tarihli 2644 sayılı 35. Maddesine göre yabancılar mülk hakkına sahip olmaktadır. İlgili madde yabancı uyruklu gerçek bir kişinin Türkiye genelinde sahip olacağı tapuyu hektarını 2,5 olarak belirlemiştir. Bu kanunda Türkiye ulusal hukukunda sığınmacıların mülkiyet edinmesi ile ilgili ayrı bir düzenlemeye yer verilmemiştir. İlgili kanunun 35’inci maddesi Çevre, Şehircilik ve İklim Değişikliği Bakanlığı tarafında sunulan 03.05.2012 tarihli 6302 sayılı kanun TBMM tarafından kabul edilerek ülke genelinde yabancı uyruklu kişilerin edinebileceği taşınmaz malın yüzölçümü sınırı 2,5 hektardan 30 hektara çıkartılarak bu taşınmaz mülkün mesken ya da işyeri olarak kullanılabileceğine dair sınırlama kaldırılmıştır (Yılmaz, 2013, ss. 1100-1101).

3.6.6. İkamet ve Seyahat Etme Hakkı

Göç İdaresi Başkanlığı, uluslararası ve ulusal hukuk maddelerince insan haklarının ihlallerini engellemek ve insanca yaşam alanını sunmak için Türkiye’de kalan yabancıların belirli hak ve yükümlülükleri bulunmaktadır. İkamet izinleri bu hak ve yükümlülükler çerçevesinde YUKK ve GKY birlikte yasal bir zemin oluşturulmuştur. Şartlı mülteci ve ikincil koruma statüsü bu belge belirli süreliğine ve belirli yerde hayatını sürdürme hakkını tanımlamaktadır. Bu kişiler ikamet adresini valiliğe bildirmekle yükümlüdür. YUKK’un 84. maddesi mültecilere veya sığınmacılara valiliklerce sözleşmede belirtilen seyahat belgesi düzenlenmektedir.

YUKK’un 23. maddesinde pasaport veya pasaport yerine geçen belgelerin geçerlilik süresinden 60 gün daha kısa süreli ve kalış amacına bağlı ve her yabancı için ikamet izinleri ayrı düzenlenir diye ifade edilmiştir. YUKK’un 26. maddesinde herhangi bir hukuksal cezalarda ve geri

gönderme merkezlerinde bulunan yabancıların, buralarda geçirdikleri süreler ikamet izni süresinin ihlali sayılmadığı ifade edilmiştir. YUKK'un 42. maddesinde 8 yıl Türkiye'de kalma ve İç İşleri Bakanlığın belirlediği şartları karşılama durumunda valilikler tarafından süresiz ikamet izni verilmektedir. Ancak mülteci, şartlı mülteci ve ikincil koruma statüsü sahipleri ile insani ikamet izni sahiplerine ve geçici koruma sağlananlara, uzun dönem ikamet iznine geçiş hakkı tanınmadığı ifade edilmiştir.

Şartlı mülteci ve ikincil koruma statüsü sahiplerine ise seyahat belgesi talepleri 5682 sayılı Kanunun 18. maddesi çerçevesinde değerlendirilmektedir. İlgili geçici koruma yönetmeliği maddesine göre acil ve geçici koruma bulmak amacıyla kitlesel olarak Türkiye'ye sığınan bu yabancılar, kimlik bilgileri, ülkeye giriş tarihi ve yeri ile gerekli görülen diğer bilgileri de içeren tutanakla birlikte ilgili birimler tarafından, bu durumda olan yabancılar için belirlenmiş olan yerlere en kısa sürede sevk edilmektedirler. Aileler aynı yerlerde barına bilirler veya Göç İdaresi Genel Müdürlüğüne belirlenen bir şehirde ya da valilik tarafından belirlenen yerde ikamet edebilmektedirler. Geçici koruma yönetmeliği 25. maddesinde, geçici koruma kimlik belgesi, Türkiye'de kalış hakkı sağlamaktadır. Ancak bu belge kanunda düzenlenen ikamet izni veya ikamet izni yerine geçen belgelere aynı geçerlilik göstermeyerek uzun dönem ikamet iznine geçiş hakkı süresi hukuki açıdan tanımaz ve ikamet izni toplamında dikkate alınmayarak geçici koruma kimlik sahibine Türk vatandaşlığına başvuru hakkı sağlamadığı tanımlanmıştır.

YUKK'un 19. maddesinde 90 günden fazla kalacak yabancılar için ikamet izni almaları zorunlu olduğu kanunlarca belirtilmiştir. Ayrıca ikamet izni, 6 ay içinde kullanılmaya başlanmadığında geçerliliği kaybedilmektedir.

TBMM İnsan Haklarını İnceleme Komisyonu Göç ve Uyum Alt Komisyonu (2023) tutanaklarına göre Türkiye'de çalışma amacıyla bulunanlara Çalışma ve Sosyal Güvenlik Bakanlığı tarafından çalışma izni verilmektedir. 28 Eylül 2023 tarihi itibarıyla 1 milyon 174 bin 13 yabancı Türkiye'de ikamet izniyle kalmaktadır; bunların 725.989'u kısa dönem ikamet izni, 137.838'i öğrenci ikamet izni, 111.567'si aile ikamet izni, 108.350'si çalışma izni, 77.712'si uzun dönem ikamet izni, 12.542'si insani ikamet izniyle Türkiye'de resmî olarak kaldığı kayıtlara geçmiştir (GİB, 2024b).

3.6.7. Vatandaşlık Hakkı

Vatandaşlık hakkı, 5901 sayılı Türk Vatandaşlığı Kanunda hükümleri belirtilmiştir. Türk vatandaşlığının hak edilmesi için yabancılarda Türk vatandaşıyla resmî anlamda evli olması yani evlilik bağı ve bu evlilikten doğan çocuklar Türk vatandaşlığına alınmaktadır. Ancak Türk

vatandaşı baba ve yabancı anadan evlilik dışında doğan çocuk ise soy bağı kurulmasını sağlayan usul ve esasların yerine getirilmesi halinde Türk vatandaşlığı kazanmaktadır. Türkiye'de anne babası hem yabancı hem de vatansız olan yeni doğmuş bebeklere Türk vatandaşlığı verilmektedir. Türkiye'de sahipsiz bulunan çocuk, hakkında herhangi bilgi bulunana kadar Türkiye'de doğmuş sayılmaktadır. İlgili kanunda sonradan kazanılan Türk vatandaşlığıyla ilgili evlat edinme ilgili yetkili makam kararıyla gerçekleşmektedir. Bir yabancı Türk vatandaşlığını kazanmak istiyorsa bu kanunda belirtilen şartları yetkili makamlarca incelendiği durumlarda kazanabilmektedir. Ayrıca aranan şartları taşımak vatandaşlığın kazanılmasında kişiye mutlak bir hak sahibi yapmamaktadır.

Kısacası yabancıların Türk vatandaşlığına, evlenme yoluyla ya da istisnai usulle vatandaşlığa alınma olarak değerlendirilmektedir. Öncelikle göçmenlerin Türk vatandaşı olmak için Türkiye'de en az 5 yıl süren geçerli ikametinin olması gerektiği ifade edilmiştir (Mavi, 2022, 51). Türk vatandaşlığı için istisnai durumlar ilgili makamlarca belirlenir bazıları şunlardır; sanayi tesisi getiren veya bilimsel, ekonomik, kültürel, sosyal ve sportif anlamda ülkeye katkı sağlayan veya katkı sağlayacağı düşünülen kişilerde vatandaşlık şartları aranmaksızın doğrudan Türk vatandaşlığına alınması mümkün olmaktadır.

Suriyeliler geçici koruma statüsüne sahip oldukları için bu ikamet süresini tamamlasalar bile bu süre ikamet izni süresi olarak kabul edilmemektedir. Bunun nedeni Geçici Koruma Yönetmeliğindeki madde 25'teki "Geçici koruma kimlik belgesi, Türkiye'de kalış hakkı sağlar. Ancak bu belge Kanunda düzenlenen ikamet izni veya ikamet izni yerine geçen belgelere eşdeğer sayılmaz, uzun dönem ikamet iznine geçiş hakkı tanımaz, süresi ikamet izni toplamında dikkate alınmaz ve sahibine Türk vatandaşlığına başvuru hakkı sağlamaz" ifadesinden dolayı vatandaşlık başvuru hakkı sağlamamaktadır. Geçici koruma sahibi Suriyeliler vatansız sayılmadıkları için Türkiye'de doğan Suriyeli çocuklar da geçici koruma statüsüne sahip olmaktadır. Suriyeli sığınmacılar Türkiye'de geçici koruma statüsü verilmiştir. Ve bu statüye sahip bireyler çocuk sahibi olduklarında çocukları Türk vatandaşı olmayarak onlara geçici koruma kimliği verilmektedir (Erdoğan, 2019, s. 36).

Sadece ilgili makamlarca gerekli resmî işlemlerle TBMM Mülteci Hakları Alt Komisyonun Göç ve Uyum adlı raporda ise, raporun yayınladığı dönemde Suriyelilerin ülkemizde geçirdikleri altı yıllık süreçte yaklaşık 30 bin Suriyelinin vatandaşlığa geçişinin gerçekleştiği ve bunlardan 10 bin kadarının Türk vatandaşı ana ve/veya babadan evlilik birliği içinde doğan çocuk olması veya evlenme nedeniyle vatandaşlık aldığı bilgisine yer verilmiştir (Çelik, 2021, s. 1223). Mülteci derneği (2024) Türkiye'deki Suriyelilerin 2024 sayısı raporda belirttiği gibi

ilgili resmî kurumlarca yapılan 9 Kasım 2023 tarih de 237 bin 995 Suriyeliye vatandaşlık verildiği açıklanmıştır.

3.6.8. Sosyal Hizmetler ve Yardım Hakkı

Yabancılar ve Uluslararası Koruma Kanunu ve Geçici Koruma Yönetmeliğindeki sosyal yardımlar, 3294 sayılı Sosyal Yardımlaşma ve Dayanışma Teşvik Kanunu göz önüne alarak yapılmaktadır. YUKK 89. maddesinde ilgili kurumlarca başvuru sahibi veya uluslararası koruma statüsü sahibi kişilerden ihtiyaç sahibi olanların, sosyal yardım ve hizmetlere erişimleri sağlaya bilirligi hukuksal zeminde tanımlanmıştır. Hukuksal anlamda verilen sosyal yardımlardan yararlanma hakkı ilgili resmî kurumların denetim ve koordinasyonunda Sivil toplum kuruluşlarıyla birlikte yönetilmektedir. Sığınmacılar için Sosyal Yardım Uyum Programı kapsamında maddi yardımlar AB tarafından finanse edilmektedir. Yapılan yardımla, Türkiye'deki ihtiyaç sahibi uluslararası koruma talep eden sığınmacılara, yiyecek, yakacak, kira ve faturalarını karşılamalarına katkı sağlamak amacıyla verilmektedir. Bu programa başvuru Aile Sosyal Politikalar Bakanlığı'na (ASPB) bağlı Sosyal Yardımlaşma ve Dayanışma Vakfı (SYDV) İl Müdürlükleri'ne ve Türk Kızılayı'na yapılarak ve bu kurumlarla Dünya Gıda Programı (WFP) iş birliğiyle uygulanmaktadır (Coşkun ve Yılmaz, 2018, s. 276).

Geçici Koruma Yönetmeliği 26. maddesinde belirtilen sosyal yardım hakkı yabancılara; sağlık, eğitim, iş piyasasına erişim, sosyal hizmetler ve yardımlar ile tercümanlık ve benzeri hizmetler sağlanabilir hükmünce ilgili resmî kurumlarca Genel Müdürlük koordinasyonunda yürütülerek usul ve esaslar belirlenip imkânlar ölçüsünde ayrıca sağlanabilir hükmü belirtilmiştir. Geçici koruma yönetmeliği 30. maddesinde sosyal hizmet ve yardımlara ihtiyacı olanlar Sosyal Yardımlaşma ve Dayanışmayı Teşvik Fonu Kurulunun belirleyeceği usul ve esaslar çerçevesinde anılan Kanun kapsamındaki sosyal yardımlardan yararlandırılabilir. Ayrıca özel ihtiyaç sahiplerinin geçici barınma merkezlerinde ya da dışında içinde sosyal hizmetler, yardımlar ve psikososyal destek çalışmaları ve bu yardımların belirlenmesi için hane ziyaretleri de Aile, Çalışma ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı denetimi ve sorumluluğunda gerçekleşmektedir.

Bu yardımlara ek olarak Geçici barınma merkezleri içinde ve dışında uluslararası ve ulusal sivil toplum kuruluşları tarafından verilmesi planlanan sosyal hizmet ile psikososyal destek hizmetlerinin takibi ve kontrolünde, Aile, Çalışma ve Sosyal Hizmetler Bakanlığınca belirlenen usul ve esaslara göre düzenlenmektedir. Geçici Koruma Yönetmeliği 31. maddesi yabancılarla sağlıklı iletişim kurulamadığı durumlarda ücretsiz tercümanlık hizmeti verilmesi gerektiği ifade edilmiştir. Kanun ve yönetmenlik dışında insan ticareti mağdurlarına Bakanlar Kurulu

Kararıyla ücretsiz yardımlar almalarına dair karar verilmiştir (İçduygu ve Diker, 2017, ss. 23-24).

3.6.9. Sosyal Uyum

Yabancı ve uluslararası korumada olan kişilerin uyumu için YUKK 96. maddesinde değinerek hukuksal bir zemine oturtulmuştur. İlgili maddede Türkiye'nin ekonomik ve mali imkânları ölçüsünde, kamu kurum ve kuruluşları, yerel yönetimler, sivil toplum kuruluşları, üniversiteler ile uluslararası kuruluşların yabancı ile başvuru sahibinin veya uluslararası koruma statüsü sahibi kişilerin toplumla uyumlarını sağlamak için öneri ve katkılarında da yararlanarak uyum faaliyetleri planlayabilmeleri ifade edilmiştir. İlgili kişilerin bu uyumu sağlamanın nedeni yeniden yerleştirildikleri ülkede veya geri döndüklerinde kendi ülkelerinde sosyal hayatın tüm alanlarında üçüncü kişilerin aracılığı olmadan bağımsız hareket edebilmelerini kolaylaştıracak bilgi ve becerilerini gerçekleştirmektir. İlgili kişiler Türkiye tarihi ve toplumunu daha iyi tanıyıp ve uyum sağlama bilmeleri için Türkiye'nin siyasi yapısını, dilini, hukuki sistemini, kültürü ve tarihini ile hak ve yükümlülüklerin anlatıldığı kurslara katılabilmektedirler (GİB, 2024d).

TBMM İnsan Haklarını İnceleme Komisyonu Göç ve Uyum Alt Komisyonu 2023 yılındaki tutanakta uyuma dair şunlar ifade edilmiştir. Yabancılar İletişim Merkezi (YİMER) ile 157 hattı yabancılar iletişim merkezi hattı uyumun en önemli başlıklarından bir olduğu ve bu hatta, 20 milyon 210 bin 906 çağrı alınıp ve bu çağrılardan ege denizinden bugüne kadar boğulmaktan kurtarılan 15 binden fazla hayatın olduğunu söylenmiştir. Ayrıca bu iletişim hattında Türkçe, İngilizce, Arapça, Farsça, Rusça, Almanca ve Peştuca olmak üzere yedi gün yirmi dört saat kesintisiz hizmet verdiği ifade edilmiştir. Yabancıların vize, ikamet izni, uluslararası koruma, geçici koruma gibi konularda sordukları tüm sorulara yanıt verebilen etkin ekip sayesinde sağlıklı bir süreç işlenmekte olduğu ve insan ticareti mağdurlarının belirlenmesi, göçmen kaçakçılığı mağdurlarının, yabancıların denizde kurtarılma operasyonlarına yönelik ihbar ve yardım hattı olarak da yedi gün yirmi dört saat hizmet sunduğu ve göç danışma merkezleri vasıtasıyla da uyuma bağlantılı bazı faaliyetler düzenlenip, 81 il ve 7 havalimanında da 115 adet göç “kiosk” cihazları kurulduğu ifade edilmiştir (TBMM, 2023).

Sosyal Uyum Yardım (SUY) programı 2016 yılında başlatılarak Türkiye’de geçici koruma ve uluslararası koruma statüsü altında bulunan ve geçici barınma merkezlerinde yaşamayan kişiler için yardıma en çok muhtaç olanların temel gereksinimlerini karşılayabilmeleri için nakit olarak yapılan program olmaktadır (Coşkun, 2022, s. 69). SUYE’nin yardım miktarı 2024 için aylık kişi başı 500 Türk lirası olup desteği Avrupa Birliği Sivil Koruma ve İnsani Yardım Ofisi

(ECHO) karşılamaktadır (Mülteciler Derneği, 2024).

Ayrıca başta Suriyeliler olmak üzere İçişleri Bakanlığı Göç İdaresi Başkanlığı tarafından ve Millî Eğitim Bakanlığı iş birliğinden de sığınmacılara faydalı olması ve yerel toplumla birlikte yaşam kültürünün oluşturulabilmesine katkı sağlamak için Sosyal Uyum ve Yaşam Eğitimi (SUYE) kurs programı geliştirilmiştir. Bu kursta 18 yaş üstü kişilere 8 saatlik dersler şeklinde halk eğitim merkezlerinde çalışan öğretmenlerce verilmektedir. SUYE'nin amacı sığınmacıların kendi ihtiyaçlarını karşılayacak duruma getirmek, kendilerini daha net ifade etmelerini, ayakları üstünde durmalarını sağlamak ve Türk vatandaşlarıyla yapıcı iletişim kurabilme becerileri kazanmalarını sağlamaktır (Sarı, 2021, ss. 191-192). Ayrıca eğitim, sağlık, barınma, iş bulma, hukuki hizmetler, güvenlik, sağlanan destekler konularında bilgi sahibi olmaları ve Türkiye'nin tarihi, kültürel ve coğrafi yapısı, gelenek ve görenekleri, genel ahlak ve toplumsal hayat kuralları, sosyal hayata ilişkin bilgilendirme, yabancıların hak ve yükümlülükleri, medeni kanun ve hukuki konuları, çocuklarda mahremiyet eğitimi, faydalı bilgiler ve geçim kaynaklarına erişim gibi derslerle bilinçlendirmeyi amaçlanmıştır. Dersler Türkçe olup gerektiğinde diğer dillerden de tercüman vasıtasıyla yapılmaktadır. Bu eğitim sayesinde ülkemizdeki sığınmacıların savaşın olumsuz etkilerinden ve travmasından kurtulup özgüvenli ve psikolojik sağlığı yerinde bireyler olabilmeleri, yerel toplumun huzurlu hissedebilmesi için yeni ve bağımsız bir hayat kurmaları yolunda anlamlı adımlar atmaları hedeflenmektedir. Bu eğitim gönüllü olup kursu almaları için yabancılar teşvik edilmektedir.

3.6.10. Gizlilik İlkesi ve Kişisel Dosyaya Erişim

Başvuru sahibi, yabancı ve uluslararası koruma talep eden kişilerin gizlilik ilkesi ve kişisel dosyalarına erişim konusunda gerekli gizlilikler hem YUKK 99. maddesinde hem de GKY 51. maddesinde hukuksal açıdan korumaya alınmıştır. İlgili maddelere göre 5490 sayılı Kanunun 45. maddesinin birinci fıkrası ve bu Yönetmeliğin 50. maddesinin ikinci fıkrasında belirtilen hükümler saklı kalmak kaydıyla, yabancıların tüm bilgi ve belgelerinde gizlilik esas olup, bunlar kişinin izni olmadan üçüncü şahıslarla paylaşılamaz ibaresi yazılmıştır. Ayrıca 94. madde gizliliğin esas olduğu ama ilgili başvuru sahibi ve uluslararası koruma statüsü sahibi kişilerle yasal temsilcisi veya avukatı ilgili kişilerin dosyaları yer alan belgeleri inceleyip birer örneğini alabilmektedir. Millî güvenlik ve kamu düzeninin korunması ile suç işlenmesinin önlenmesine ilişkin belgeler incelenemez ve verilemez ibaresi ifade edilmiştir (YUKK, 2013).

3.6.11. Temsil ve Danışmanlık Hakkı

YUKK 81. maddesinde başvuru veya uluslararası statü sahibi kişi veya kişiler ilgili kanundaki iş ve işlemler için avukat aracılığıyla temsil edilebilir ve maddi imkânı varsa ücreti kendi karşılar. Maddi imkânı yoksa 1136 sayılı kanunun adli yardım hükümlerine göre avukatlık hizmeti sağladığı beyan edilmiştir. Ayrıca bu kişi veya kişiler, sivil toplum kuruluşları aracılığıyla verilen danışmanlık hizmetlerinden faydalanabilmektedirler (GİB, 2024d).

Temsil ve danışmanlık hakkı sığınmacıların hukuki ve sosyal alanda yaşadıkları sıkıntıların giderilmesi için verilen bir hizmettir. Sınır dışı, haksızlığa uğrama, suç veya ceza konularında zorluk yaşayan kişilere verilen avukatlık hizmetleridir.

3.7. Türkiye’de Uluslararası Göç Mevzuatı Açısından Sosyal Hizmetin Rolü

Sosyal hizmet, insan hakları ve sosyal adalet ilkelerini merkezinde bulunduran, bireylerin güçlenerek kendi kendilerine yeterli hale gelebilmelerini amaçlayan toplumsal değişmeyi, toplumsal bütünleşmeyi ve gelişmeyi gerçekleştiren, insanları özgürleştiren bir disiplindir. Sosyal hizmet, bireylerin, ailelerin ve toplumun gereksinimleri doğrultusunda toplumsal işlevselliğini artırmak, refahını yükseltmek, çevreleriyle uyumlu bir hayat sürdürmelerine yardımcı olmak, toplumun kaynaklarını geliştirmek ve bu kaynakların kullanılması amacıyla kamusal, yarı kamusal ya da gönüllü olarak yürütülen sistemli, düzenli, hassas, kapsayıcı, sürekli örgütlü hizmetler ve programlar bütünü biçiminde tanımlanmaktadır. Bu bakımdan sosyal hizmet alanı doğrudan göç ile de ilgilenmekte ve göç eden bireylere yönelik çalışmalarla onlara temas etmektedir (Yaylacı ve Sirkeci, 2019, s. 12).

Bu yüzden sosyal hizmet, göçmen, mülteci, sığınmacı, geçici koruma kapsamındaki gibi kişilerin ulaşmakta en çok sorun yaşadıkları barınma, beslenme, sağlık, psikolojik destek, rehabilitasyon, eğitim, çalışma gibi psikososyal ihtiyaçlara dönük hizmetlere erişmelerinde köprü görevi icra etmekte ve iyilik halini ve işlevselliğini arttırma, savunmasızlıklarını tanımlamayı, ihtiyaçlarının tespitini ve değerlendirilmesini de yapmaktadır (Baş ve Eti, 2021, s. 181).

Farklı kültür, inanç, sosyal yapı ve sosyal statüden gelen mültecilerle çalışmak durumunda kalan sosyal hizmet alanı son derece karmaşık bu toplulukları ve varış ülkesindeki toplum için yaşamsal bir öneme sahiptir. Çünkü yerinden olmuş ve toplumun yerleşik üyelerinden farklı sorunlarla mücadele etmeye çalışan son derece kırılgan ve dezavantajlı mülteci gruplarla çalışmak durumunda kalmaktadır. Giderek göçün yol açtığı çokkültürlü, çeşitlilik ve farklılıkların

belirgin olduğu toplumlarda çalışan sosyal hizmet, farkındalığa duyarlı, bütüncül bir anlayışla ve gelişmiş iletişim becerileriyle bu topluluklara hitap etmeli ve hizmet sunmalıdır.

Mültecilik konusu sosyal hizmet müdahalesi genelci bir perspektifle, bütün yönleriyle ele alınmalı ve bütüncül bir bakış açısıyla problemlerin çözümüne odaklanmalıdır. Göç başladığında ve göçmenlik statüsü oluştuğunda yaşanan bütün süreçlerin birbiriyle bağlantısı bulunmakta, bir aşama diğerini etkilemektedir. Mültecilik, sığınma, vatansızlık, geçici koruma gibi statülerin deneyimleri insanlar için farklı tepkilerin gösterildiği bir süreçtir ve bu deneyime verilen tepki, çok sevdiği bir insanı kaybeden bir kişinin hissettikleriyle aynılık göstermektedir. Bu duygular; şok geçirme, inanmama, reddetme, kızgınlık, saldırganlık, depresyon, suça yönelme, intihar girişimi, ilginin azalması, uyuşukluk, pasiflik, asosyal bir hayat (yalnızlık) gibi çeşitli psikososyal tepkiler verebilmekteler. Sosyal hizmetin bu olumsuz alanlarda çok önemli olduğu ve çözücü rolünün olduğu da ortaya çıkmıştır (BMMYK, 1994).

Ayrıca sığınmacıların vatanlarından ayrılıp başka ülkelerde yaşadıkları diğer sorunlar şunlardır; güvensizlik, kontrolü kaybetme, gücenme, öfke, akut bozukluğu, kronik psikoz, yoğun korku, uykusuzluk, dikkat dağınıklığı, psiko somatik rahatsızlıklar, mutsuzluk, ağlama krizleri, bıkkınlık, değersiz ve işe yaramaz hissetme, çaresizlik, vazgeçme, nefret, gelecekte endişe etme gibi pek çok çoklu travma içeren süreçlerin yanında sosyal destek eksikliği, sosyal dışlanma, yabancılık, ailede ve toplumda, arkadaş kaybı, hoşgörüsüzlük, kültürel zorluklar, dil farklılığı, eğitim farklılığı ve erişimde güçlükler, sağlık hizmetlerine erişimde güçlükler statü kaybı gibi sosyal sorunlar yaşamakta ve temel barınma ihtiyaçlarını karşılamada zorluklar, beslenme ihtiyaçlarını karşılamada zorluklar, diğer giderlerini karşılamadaki gibi ekonomik sorunlardır (Demirbirlik, 2019). Bundan dolayı sosyal hizmet çalışanlarına çok sorumluluk düşmekte ve bu gibi sorunlar yaşayan kişilere danışmanlık, savunuculuk, bilgi verme, kaynaklarla buluşturma ve toplumla bütünleştirme gibi elzem görevlere sahiptir.

Sosyal hizmet, göçmenlerin karşılaştığı zorluklarla başa çıkmalarına yardımcı olma ve onların topluma uyum sağlamalarını destekleme hususunda kritik bir rol oynamaktadır. Bu süreç, göçmenlerin ihtiyaçlarının belirlenmesi, hizmetlere erişimlerinin sağlanması, topluma uyumlarının desteklenmesi aşamalarını içermekte ve göçmenlerin karşılaştığı zorlukları ve travmaları hafifletmek için çeşitli müdahale yöntemleri kullanmaktadır. Bunlara kısaca değinirsek;

1. İhtiyaç Analizi ve Hizmet Planlaması: Göçmenlerin Türkiye'ye geldiklerinde karşılaştıkları en büyük sorunlardan biri, temel ihtiyaçlarının karşılanmasıdır. Sosyal hizmet çalışanları,

göçmenlerin barınma, sağlık, eğitim ve iş bulma gibi temel ihtiyaçlarını belirleyerek, bu ihtiyaçların karşılanmasına yönelik hizmet planlaması yapmaktadır.

2. Psikososyal Destek: Göçmenler, geldikleri ülkelerde yaşadıkları travmalar, savaş ve çatışma gibi nedenlerden dolayı psikolojik olarak zor durumda olabilmektedirler. Sosyal hizmet uzmanları, göçmenlere psikososyal destek sağlayarak, onların ruh sağlığını koruma ve iyileştirme çabalarına katkıda bulunmaktadır. Bu destek, bireysel danışmanlık, grup terapileri ve topluluk temelli destek programları şeklinde olabilmektedir.

3. Sosyal Entegrasyon: Göçmenlerin topluma uyum sağlamaları ve yerel halkla sosyal bağlar kurmaları, sosyal entegrasyonun önemli bir parçasıdır. Sosyal hizmetler, göçmenlerin dil eğitimi, kültürel uyum programları ve toplumsal etkinliklere katılım gibi faaliyetlerle entegrasyon süreçlerini destekler ve bu sayede, göçmenler hem kendi ayakları üzerinde durabilir hem de topluma katkıda bulunabilmektedirler.

4. Hak ve Hizmetlere Erişim: Göçmenlerin, sağlık, eğitim ve adalet gibi temel hizmetlere erişimlerinin sağlanması, sosyal hizmetlerin önemli bir görev alanıdır. Sosyal hizmet çalışanları, göçmenlerin haklarını bilmeleri ve bu haklardan yararlanmaları için bilgilendirme ve yönlendirme yapmaktadır. Ayrıca, göçmenlerin hukuki süreçlerinde desteklenmesi ve hak ihlallerinin önlenmesi için de çalışmalar, plan ve projeler yürütmektedirler.

Türkiye 2011 yılından önce göç veren bir konumdayken sonrasında göç alan küresel çapta önemli bir ülke konumuna gelmiştir. Bu tarihten sonra da Türkiye uluslararası göç ile ciddi bir mücadele halindedir. Özellikle Suriye savaşından kaynaklanan kitlesel göç dalgaları Türkiye'yi dünya çapında farklı bir yere taşımıştır. Bu kitlesel göçle beraber Türkiye'de göç politikalarını, stratejilerini değiştirmiş ve uzun vadeli, uluslararası ve AB kriterlerine, kurum, kuruluşlarına uygun göç politikalarını oluşturmuş ve oluşturmaya devam etmektedir. Türkiye'nin coğrafi durumuna bakıldığında Avrupa, Asya ve Orta Doğu arasında bir köprü vazifesi görmesi, kara sınırlarının dağınık ve kontrolünün zor olması, üç tarafının denizlerle çevrili olması ve sınırlarının geçirgen olması, uzun vadeli göç politikalarına sahip olamaması sebebiyle münferit göçün yanı sıra kitlesel göçlere maruz kalmıştır (Özdemir ve Duyan, 2017, ss. 1449-1449). Bu yüzden son zamanlarda düzensiz göçün çekim merkezi haline gelmiş ve düzensiz göçleri kontrol altına alınamamıştır. Bu tip göçlerin son yıllarda giderek fazlalaşması da ülkemizin ekonomik, sosyal, kültürel ve demografik yapısının değişmesine neden olabilmektedir (GİB, 2024d).

Türkiye’ye 2011 yılında Suriye savaşıdan dolayı kitlesel göçler yaşanmaya başlanınca sosyal hizmet ve göç ilişkisi küresel bir boyutta acil bir durum olarak karşı karşıya kalmıştır. Ama Türkiye’de daha tam bir bilim olarak oturmayan ve alan olarak istenilen gelişimi gösteremeyen sosyal hizmet, göç ve göç yönetimi özellikle insan hakları boyutuyla yeniden yapılanmayı bekleyen bir konu olarak sıkıntılar yaşamaktadır. Bundan dolayı da sosyal hizmetin göçmenlere sağlayacağı hizmetler ve uyum sağlama konusunda şartları iyileştirme süreçleri kalıcı olması gözükmemektedir. Bu durumun sebebi ise göç eden nüfusun sayısının oldukça yüksek olması, farklı etnik kültürle mensup olmaları, kaynakların sınırlı olması ve göç eden nüfusun dil bilmemesi en önemli etmenler arasında sayılmaktadır (Artan ve Arıcı, 2017, ss. 1-2). Ayrıca göçmenlerle çalışan STÖ’lerin kaynaklarının kısıtlı olması, proje temelli çalışmaların yapılması sosyal uyumun sağlanamaması yahut gecikmesi, göç krizine yönelik çalışmaların zamanında başlamaması, uzun süreli politikalar gerektirmesi ve maliyetli olmasından da kaynaklanmaktadır.

Türkiye, coğrafi konumu ve tarihi itibarıyla hem göç veren hem de göç alan bir ülke olarak uluslararası göçün merkezinde yer almaktadır. Türkiye'nin uluslararası göç politikaları ve mevzuatı, bu hareketliliğin yönetilmesi ve göçmenlerin sosyal entegrasyonunun sağlanması açısından büyük önem taşımaktadır. Türkiye’de uluslararası göçle ilgili mevzuat, daha önce bazı mevzuatlar yapsa da kapsamlı ve sınırlı olduğundan en son 2013 yılında yürürlüğe giren 6458 sayılı Yabancılar ve Uluslararası Koruma Kanunu (YUKK) ile birçok soruna çözüm getirmeye çalışılmıştır. Bu kanun, Türkiye’de ikamet eden yabancılar ve uluslararası koruma başvurusunda bulunan kişiler için kapsamlı bir çerçeve sunar ve sığınmacıların haklarını ve yükümlülüklerini belirlerken, aynı zamanda Türkiye'nin uluslararası taahhütlerini ve insan hakları normlarını da göz önünde bulundurmaktadır. Kanunun getirdiği düzenlemeler arasında; yabancıların Türkiye’de ikamet izinleri, sınır dışı etme işlemleri, uluslararası koruma başvuruları ve geçici koruma statüleri yer almaktadır.

Türkiye’nin mülteci, şartlı mülteci, ikincil ve geçici koruma altındaki yabancıların sınır bölgelerinde veya belli il, ilçelerde yığılmış olması o bölgedeki nüfusunun artmasına, alt yapı yetersizliklerine, kültür karmaşalarına ve aşınmasına, istihdama yönelik yetersizliklere ve toplumsal karışıklıklara sebep olabilmektedir. Bu olumsuzluklara karşı kalıcı çözümler gerekmektedir. Ayrıca bu yabancıların, sayılarını ve sahip oldukları yeteneklerini net ve güvenli bir şekilde belirleyecek bilgi sistemlerinin geliştirilmesi, göç alanıyla ilgili hali çalışmalar yürüten kurumların kolektif çalışma prensibinin maksimum seviyeye çıkarılması da önemlidir (Yanardağ ve diğ. 2020, s. 101). Türkiye’ye göç eden bireylerinin sığınma haklarının korunması

insan haklarına uygun görünse de kalıcı çözümlerin olmaması sorunların giderilmesine anlık çözümler gerekmektedir. Bundan dolayı daha bütüncül ve uzun vadeli çözümlerin daha etraflı bir şekilde ele alınması gerekmektedir.

Sosyal hizmetlerin uluslararası göç bağlamında etkin bir şekilde uygulanması, çeşitli zorluklarla karşı karşıya kalmaktadırlar. Türkiye’de sosyal hizmetin sığınmacılara yönelik uygulanmasında en sık karşılaşılan zorluklar şunlardır:

1. Kaynak Yetersizliği: Göçmenlerin ihtiyaçlarına cevap verebilmek için yeterli kaynak ve altyapı sağlanması gerekmektedir. Ancak, mali kaynakların sınırlı olması, hizmetlerin etkin bir şekilde sunulmasını engel olabilmektedir.

2. Dil ve Kültürel Engeller: Göçmenlerin farklı dil ve kültürlerle sahip olmaları, sosyal hizmet çalışanları bu dil bilmiyorsa ve kültüre aşina değilse sığınmacılar arasında iletişim ve anlama zorluklarına sebebiyet vermektedir. Bu durum, hizmetlerin etkinliğini azaltabilir ve göçmenlerin ihtiyaçlarının tam olarak karşılanmasını engelleyebilmektedir.

3. Hukuki ve Bürokratik Engeller: Sığınmacıların yasal statüleri ve bürokratik süreçler, hizmetlere erişimlerini zorlaştırabilmektedir. Sosyal hizmet çalışanları ve uzmanları, sığınmacıların bu engelleri aşmalarına yardımcı olmakla yükümlü ve onların haklarını savunmalıdır.

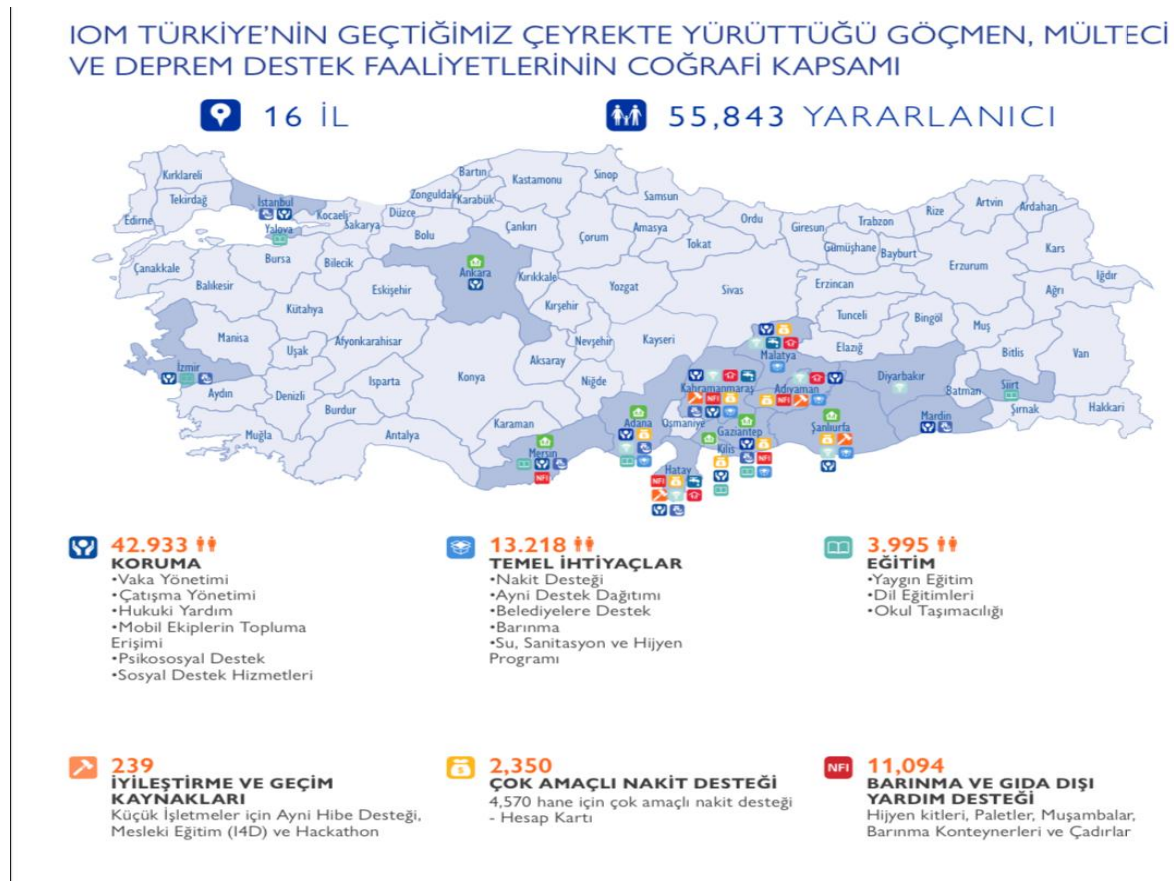
4. Toplumsal Ön Yargılar ve Ayrımcılık: Sığınmacılara yönelik toplumsal ön yargılar ve ayrımcılık, sosyal entegrasyon süreçlerini olumsuz etkileyebilmektedir. Sosyal hizmet çalışanları, bu tür ayrımcılıklarla mücadele etmeli ve göçmenlerin topluma kabul edilmesi için çalışmalar yürütmelidir.

Türkiye'nin uluslararası göç politikaları ve sosyal hizmetler alanındaki çabaları, göçmenlerin topluma entegrasyonunu ve insan haklarına uygun hayat şartlarına erişimlerini sağlama konusunda sürdürülebilir ve kapsayıcı bir yaklaşım benimsemelidir. Ayrıca uluslararası kurum ve örgütlerle çalışarak göçmen, mülteci, sığınmacı ve diğer yabancılara yardımcı olmalıdır. Örnek vermek gerekirse Ocak – Mart 2024 yılında IOM Türkiye’ye aşağıdaki tabloda yaptığı çalışmalar verilebilir.

Türkiye’de özellikle bütüncül sosyal hizmet alanında çalışanlarının göç alanında, coğrafi bağlam, politik bağlam, psiko-sosyo-ekonomik bağlam, kültürel bağlam, manevi bağlam kapsamında çalışmalarının olması veya uzman olası gerekmektedir. Ayrıca politikaya şekil veren gelişmelerden haberdar olması, değişen anlaşmalardan ve uygulanan plan, projelerden haberdar olması oldukça önemlidir. Dahası mikro (birey ve aile, bireyin kendi kendine

yeterliliğini, güçlendirilmesini), mezzo (grup ve gruplar arası, aile ve çeşitli toplumsal gruplarla eğitim, sağlık, ekonomik ve psikolojik alanda çeşitli çalışmalar yürütülerek, bireyin sorunlarının çözülmesini) ve makro (toplumsal ve politik, göçmen için bireysel hakların savunuculuğunun yapılması ve sosyal politikaların üretilmesi) düzeylerde bireyle çalışma, grup ve örgütle çalışma ve toplumla çalışma yöntemleri ile danışmanlık, kaynak yönetimi, yönlendiricilik, eğiticilik gibi anlarda uzman olması gerekmektedir.

Tablo 3.2. IOM'un Türkiye'deki sığınmacılara destek faaliyetleri

Kaynak: IOM, 2024b

Özellikle sosyal hizmet alanında göç ile ilgili olgusal bilgi temelini barındıran makro düzeyinin bilgisi olmazsa olmazdır. Çünkü bireylere yönelik yürütülen psikososyal danışmanlık temelli çalışmalarda çoğu zaman statüleri, hakları, üçüncü ülkeye gönderilmeleri, geri gönderilme şartları vb. konuları içeren sorularıyla makro düzeyi bilgisi gerekmektedir. Sosyal hizmet alanında çalışan kişilerin göç mevzuatı, göçün tarihi, göçün özellikleri, göçün türü, göçün nedenleri, göçmenlerin hakları ve statüleri hakkında hâkim olmaları da önemlidir (Yanardağ ve diğ. 2020, s. 100).

3.8. Uluslararası Göç Mevzuatına Göre Sosyal Hizmet

Uluslararası göç, bireylerin kendi vatanlarından ya da varış ülkesinden ayrılıp başka bir ülkeye gitme eylemi olarak tanımlanmaktadır. Bu hareketlilik sırasında varış ülkesinde oluşan olumsuzluklar bireyde biyo-psiko-sosyal iyilik hallerini ciddi bir şekilde etkilediği bilinmektedir. Savaş, zulüm, siyasi baskı, çatışma, yoksulluk, kıtlık, doğal afetler gibi birçok etkenden dolayı güç etmek zorunda kalan bireyler, itici faktörlerden kaynaklanan bu ani ve hızlı yer değişimi hayatlarında bir takım çevresel, fiziksel, eğitim-öğretim, ekonomik, kültürel, psikolojik ve sosyal değişikliklere yol açmaktadır. Ayrıca bu faktörler bireyin sağlığı üzerinde etkili olduğu gibi fiziksel ve zihinsel durumlarında da büyük etkiler oluşturmaktadır.

Bireylerin varış ülkelerinde sağlık kuruluşu ve sağlıklı insan gücünün olmaması, gelir düzeyinin düşük olması, yetersiz beslenme, ulaşım engelinin varlığı, çalışan kadınların çocuklarına bakacak kimsenin olmaması, çalışma saatlerinin düzensizliği, dil engeli ile karşılaşma, sağlık sigortasına sahip olmama, geleneksel yaşam kalıplarına sahip olma, yerel hizmetlerin gereksinimlere cevap verememesi, sosyal uyumu sağlayamama, entegre politikalarının yetersizliği, yabancı olma, yasalar, sosyal ve stres birçok etken yaşantılarını ve aile durumunu olumsuz etkileyebilmektedir.

Piyasalar, mal ve hizmet alışverişinde birincil mekanizma olması ve özellikle modern kabul edilen sosyal ve ekonomik örgütlenme biçimlerinin gelişmesiyle de büyük şehirler var olmuş ve burumda nüfus daha kentsel ve hareketli hale gelmiştir. Bu tarihlerde sanayi devriminde akıl almaz büyüme ve genişleme nüfus devriminin ortaya çıkardığı sosyal buhranları oluşturmuş ve bir meslek disiplini olarak ortaya çıkan sosyal hizmet, 20. yüzyılın ilk yarısında Batı'da ve dünyada refah devleti anlayışı içerisinde anlam genişlemesine uğramıştır (Akbaş, 2019, s. 52).

Uluslararası kuruluşlar ve AB ile imzalanan sözleşmelerle ortaya çıkan yasal düzenlemeler çerçevesinde sığınmacı ve göçle ilgili müstakil birimler kurulmuş, düzensiz göçle daha güçlü mücadele etme için birtakım uyum programları hayata geçirilmiş ve göçmenlere sunulacak birtakım sosyal hizmetler mevzuat kapsamına dâhil edilmiştir (İnce, 2023, s. 87). Sosyal hizmet mesleği, sığınmacıların ya da yabancıların yerel ya da milletlerarası kanunlarla birlikte edindikleri haklarının güvence altında olması ve kuvvetlendirilmesi, şu anki ihtiyaçlarının karşılanması, göç sürecinde pasif durumdan aktif bir pozisyona erişerek sosyal desteklerden hayatlarını tek başlarına idame ettirebilecek bir pozisyona ulaşmalarını sağlanmaktadır (Turus ve Aykut, 2023, s. 1085).

Günümüz dünyasında uluslararası göçlerle toplumlar daha fazla çokkültürcü hale gelmiştir. Bu durumun zorlukları çoğunlukta olmasıyla beraber devletlerarasında sistemli ve insan haklarına riayet edilecek çözümler sunulamamaktadır. Çünkü hâkim toplum ile göçmenler yani azınlık gruplar arasında gerçekleşen sosyal etkileşimle kültürleşme sürecinde her iki toplumun temel farklılıkları olan değerler, dil, kültür, kimlik ve davranışlarında bazı değişiklikler oluşturarak insan haklarında çözümler meydana gelmektedir (Aykut ve Güloğlu, 2023, s. 403). Bu durumun ortaya çıkması da 4 temel eğilimle ortaya konmakta, bunlar; ayrılma, asimilasyon, bütünleşme ve marjinalliktir (Berry, 2001). Bu oluşan mağduriyetlerin çözümü ise sosyal hizmet müdahalesiyle bütüncül olmalıdır.

Göç, zorunlu ve sancılı yeniden toplumsallaşma süreci olduğundan sosyal hizmet disipliniyle yakından bağları bulunmaktadır. Çağımız birçok araştırmacı ve kuramcı tarafından uluslararası göçü, “göçler çağı” veya “göç türbülansı” olarak adlandırılmakta, artık küreselleşmenin ve göç olgusunun geçici değil kalıcı bir fenomen olduğu kanaatindedirler. İlk olarak 1920’lerde uluslararası göç olgusu sosyal hizmete ilişkin kitaplarda yer almış ve 19. yüzyıldan bu yana üzerinde durulup gündeme taşınmıştır. Sosyal hizmet alanında Mary Richmond 1917’de yazdığı kitabında göçmen ailelere yönelik sosyal hizmetlere yer vermiş ve sosyal hizmet çalışanının “kültürel kör” olması gerektiğini açıklamıştır. Ayrıca göçmen ailelerin geldikleri ülkeler ve bu ülkelerle bağları konularında bilgi toplanmasının önemini vurgulamıştır. 19. yüzyılda özellikle büyük savaşların ve ekonomik değişimlerin etkisiyle göç, dünya demografisinde önemli değişiklikler meydana getirmiştir. Göçün uluslararası değişen nitelikleri ve artan çeşitliliği kimlik, yurttaşlık, ulus, yeni devletler, yeni ırklar, yeni hayatlar, toplumların yeniden biçimlendirilmesi, refah toplumu gibi olgulara ilişkin yeni sorular ve sorunlar üretmiş ve sosyal hizmetler alanını da etkilemiş, uluslararası sosyal hizmet anlayışının doğmasına yol açmıştır (Yaylacı ve Sirkeci, 2019, ss. 7-8).

Sosyal hizmet disiplini sanayi devriminden hemen sonra meydana gelen buhranlara çözümler getirmeye çalışmıştır. Ayrıca sosyal hizmet, 21. yüzyılda da meydana gelen iklim değişikliği, yoksulluk, hızlı nüfus artışı, savaş, terör, ekonomik üstünlük yarışı, uluslararası göçler, nüfusun yaşlanması, teknolojik gelişmeler ve daha birçok dönüşümün etkilerini en aza indirmede ulusötesi bir kimlik kazanmıştır. Göç olgusuyla beraber alını genişmiş ve farklı sorunlar yaşayan gruplarla (göçmenler gibi) çalışmalar yapmıştır. Göç olgusuna politik ve toplumsal düzeyde etkisinin olmasıyla da göçmenlerin topluma entegrasyonunu kısmen ya da tamamen engelleyebilmekte, ekonomik anlamın ötesinde bir sosyal dışlanma ortaya çıkabilmekte ve

sosyal dışlanma sorunları ise vatandaşlık ve sosyal haklar çerçevesinde sosyal hizmet farklı bir perspektifle devreye girebilmektedir (Baş ve Eti, 2021, s. 181).

Günümüzde sosyal hizmet maddi ihtiyaçları karşılama olarak görülse de asıl amaç bu değildir. Çünkü daha çok kişi, grup ve toplumların biyo-psiko-sosyal ihtiyaçlarının karşılanmasında bütüncül bir yaklaşımla sorunların çözümüne odaklanmaktadır. Ayrıca göçün karmaşıklığı ve çok yönlü oluşu nedeniyle sosyal hizmet yaklaşımları eksiklerini azaltmakta ve etkisini düşürmektedir. Çıkan sorunlarla başa çıkmak için sosyal hizmet alanında kapsamlı politikalara, disiplinlerarası koordinasyona, maddi ihtiyaçları karşılayacak fonlara ve uygulanacak hizmetlerin sürekliliğine ihtiyaç vardır.

Ayrıca sosyal hizmet çalışanları, uzmanları ve akademisyenleri bilgi, beceri ve deneyimi, rehber ve danışman rollerinin olması elzemdir. Çünkü göçün verdiği sarsıcı sonuçların sonunda kişilerde; boşluk, yalnızlık, özlem, yabancılık, kişilik sorunu, köksüzlük, aşağılık duygusu, kuşkuculuk, anadilinin aşağılanması, kırılganlık, suçluluk ve önyargı gibi duyguların yanında kira, konut, kayıt dışı ekonomi, cinsel istismar, çok eşlilik, refakatiz ve ayrı düşmüş çocuklar problemi, hayat tarzı ve tüketim alışkanlıklarına yönelik sorunlar gibi birçok sorunla karşı karşıya kalmış kimselerdir (Aykut ve Güloğlu, 2023, s. 403). Dahası bu kişilerin gittikleri ülkenin kültür, gelenek ve göreneklerine kolay uyum sağlayamaması, hukuk, eğitim, sağlık, iş ve istihdam imkânlarından yararlanamama gibi sorunlarda bu kişilerin toplumdan yabancılaşmasına, uyumsuzluğun ayrımcılığa dönüşmesine, toplumun onlara karşı önyargılı olmasına, korku, bilgisizlik ve kültürel çatışmalara neden olmaktadır.

Uluslararası göç mevzuatı, göçmenlerin haklarını ve devletlerin yükümlülüklerini düzenleyen bir dizi uluslararası anlaşma ve protokolden oluşmaktadır. Bu mevzuat, Birleşmiş Milletler Mülteciler Yüksek Komiserliği (UNHCR) ve Uluslararası Göç Örgütü (IOM), Tüm Göçmen İşçilerin ve Aile Üyelerinin Haklarının Korunmasına Dair Uluslararası Sözleşme gibi kuruluşlar tarafından desteklenmektedir. 1951 Cenevre Sözleşmesi ve 1967 Protokolü, mültecilerin haklarını ve devletlerin yükümlülüklerini belirleyen en önemli yasal belgeler arasındadır. Son yıllarda, göçmenlerin deneyimlerini şekillendirmede ve sosyal hizmet uygulamalarını etkilemede mevzuatın rolüne olan ilgi giderek artmaktadır (Savacı, 2023, s. 33).

Uluslararası göç yasaları ve politikaları ülkeler arasında büyük farklılıklar göstermektedir ve göçmenlerin hizmetlere, istihdam fırsatlarına, yasal korumaya ve sosyal entegrasyona erişimi üzerinde önemli sonuçlar doğurabilmektedir. Uluslararası göç mevzuatının karmaşıklığını anlamak, göçmen nüfuslarla çalışan sosyal hizmet uzmanlarının yasal sistemlerde etkili bir

şekilde yön alabilmesi, politika değişikliğini savunabilmesi ve kültürel açıdan yetkin ve haklara dayalı hizmetler sunabilmesi açısından önemlidir.

Sosyal hizmet birey ve insanların refahını artırıcı, sosyal değişime ve gelişime katkı, bireylerin sosyal işlevselliklerini ve sorun çözme becerilerini geliştirici, toplumda adil bir sosyal yapının oluşturma, onur ve haysiyetinin korunarak kişilere koruma, insan haklarına ve sosyal adalet dayalı ve sosyal eşitsizlikleri azaltıcı bir meslektir. Ayrıca sosyal hizmet her insanın değerli olduğu fikrini benimseyerek insanı koruma, değişme, gelişme ve iyileşme fırsatları sunmayı amaçlayan bir insan hakları mesleği olarak tanımlandığı da bilinmektedir (Altındış, 2022, s. 172).

Sosyal hizmet, kişilerin çevresi ile etkileşimi bağlamında ele alıp sorun çözme kapasitelerini artırıcı ve kaynaklarla bağlantılarını kurucu etkinlikler yürütmektedir. Bu kapsamda küçük yaşta çalıştırılma, madde bağımlılığı, uzun süreli veya kronik hastalık, tutukluluk veya hükümlülük, doğal afetlere maruz kalma, ihmal, istismar, şiddete maruz kalma, sokakta yaşama, bakıma muhtaç yaşlılık ve engellilik durumundaki insanlarla ve hak ihlallerine uğrayan dezavantajlı (incinebilir) mülteci kişi veya gruplarla öncelikle çalışmaktadır. Sosyal hizmetin mültecilerle çalışma sebebi; travmatik süreçte birçok sorun yaşadıkları ve yardıma ihtiyaç duydukları, hayatlarını tek başına sürdürme zorlukları yaşamaları ve sosyal dengede bozulmalar olduğu için çalışmaktadır.

Sosyal hizmet mültecilere ve sığınmacılara; psikolojik iyi olma hissi, ekonomik destek ve bağımsızlık, hayatlarını kendi tercihleriyle kontrol etme gücü, kendi kültür, din ve dil yapılarını devamı, varış ülkesinin toplumuyla olumlu ilişkiler kurma, ayrımcılığa uğramama gibi destek verici roller sağlamaktadır (Demirbirlik, 2019). Ayrıca mültecilere psiko-sosyal işlevselliği sağlama, onarma, koruma ve geliştirme, sosyal değişimi ve gelişimi destekleme, sorunlara baş etme kapasitesini artırma, güçlendirme, savunuculuk, toplumsal uyum ve bütünleşme sağlama gibi toplumsal anlamda eğitim, sağlık, ekonomi, kültür alanlarında uyum sağlayabilmesi için bilgilendirici ve aydınlatıcı faaliyetler planlamak ve hayata geçirmekle görevlidir (Altındış, 2022, s. 172).

Uluslararası göç mevzuatının etkin bir şekilde uygulanması, göçmenlerin insan onuruna yakışır bir şekilde hayatlarını sürdürebilmeleri için gereklidir. Uluslararası göç mevzuatına göre sosyal hizmetler, göçmenlerin entegrasyonu, refahı, haklarının korunması ve onların yeni toplumlarına uyum sağlamaları açısından büyük bir öneme sahiptir. Bu hizmetler, göçmenlerin ve yabancıların barınma, sağlık, eğitim, psiko-sosyal destek, yasal danışmanlık ve iş gücü piyasasına entegrasyon gibi temel ihtiyaçlarını karşılamaya yönelik çeşitli destekler

sunmaktadır. Sosyal hizmetin rolü, göçmenlerin karşılaştıkları zorlukları aşmalarında ve yeni hayatlarına uyum sağlamalarında hayati bir rol oynamaktadır.

3.9. Uluslararası Göç Mevzuatı ve Sosyal Hizmetin İlişkisi

Uluslararası göç mevzuatı ve sosyal hizmet arasındaki ilişki, göç eden bireylerin ve toplulukların haklarını korumak, ihtiyaçlarını karşılamak ve topluma entegrasyon süreçlerini desteklemek için kritik öneme sahiptir. Bu ilişkiyi anlamak için hem uluslararası göç mevzuatını hem de sosyal hizmetin rolünü detaylı bir şekilde ele almak gerekmektedir.

Uluslararası göç mevzuatı, ülkeler arası göç hareketlerini düzenleyen ve göçmenlerin haklarını korumayı amaçlayan bir dizi hukuki düzenlemeden oluşmaktadır. Bu düzenlemeler; göçmen hakları, mülteci hukuku, insan ticareti ve kaçakçılığıyla mücadele, uluslar mevzuat ve politikalar gibi alanlarda yasalar çıkarmak ve iyileştirmelerde bulunmaktadır. Sosyal hizmet, göçmen ve mülteci bireylerin psikososyal ihtiyaçlarını karşılamayı, onlara destek sağlamayı ve toplumla uyum süreçlerini kolaylaştırmayı hedeflemektedir. Bu süreçte sosyal hizmet uzmanları odaklandığı alanlar; psikososyal destek, hizmetlere erişim, hak savunuculuğu ve toplumsal uyum gibi alanlara yönelirler (Zengin ve Altındağ, 2016).

Uluslararası göç mevzuatı ve sosyal hizmetin keşim notlarına bakıldığında bunlar; “Göçmenlerin Haklarının Korunması” uluslararası göç mevzuatında tanımlanan hakların uygulanmasını sağlamak için sosyal hizmet çalışanları, hukuki süreçlerde rehberlik ve destek sunmalarıdır. Diğeri “Mülteci ve Göçmen Koruma Programları” yapılarak göçmenlerin ihtiyaçlarını belirlemek ve bu ihtiyaçlara uygun programlar geliştirmek için mevzuattan yararlanmaktır. Bir diğeri “Kriz Müdahalesiyle savaş, doğal afet veya ekonomik kriz gibi durumlarda sosyal hizmet çalışanları, uluslararası göç mevzuatına uygun acil yardım ve rehabilitasyon hizmetleri sunmasıdır. Son olarak “Politika Geliştirme” si yaparak sosyal hizmet çalışanları, göçmenlerle ilgili politikaların oluşturulmasında ve uygulanmasında aktif rol alarak mevzuata uyum sağlamaktadır.

Uluslararası göç mevzuatı ve sosyal hizmet, göçmenlerin insan haklarını korumak ve toplumsal uyumu sağlamak için birlikte çalışma zorluluğu vardır. Sosyal hizmet çalışanlarının mevzuatı etkin bir şekilde kullanarak göçmenlere destek olması hem bireysel hem de toplumsal düzeyde olumlu sonuçlar doğuracaktır. Göçmenlerin refahını artırmak için bu iki alanın entegrasyonu sürekli geliştirilmeli ve güçlendirilmelidir.

BÖLÜM 4. ARAŞTIRMANIN BULGULARI VE YORUMLARI

4.1. Araştırmanın Yöntemi ve Modeli

Bu çalışmanın konusu Yalova'ya gelen sığınmacıların hangi kimlik statüsünde ikamet ettikleri, yasal hakları konusunda nasıl ve ne gibi deneyimler yaşadıklarını ve uyguladıklarını anlamayı gerektirmektedir. Bu sebepten dolayı temel olarak sorunlardan alınan cevaplar çerçevesinde metodolojik uygunluk doğrultusunda bu çalışma nitel araştırma yöntemi tercih edilmiştir. Nitel araştırma, konusu insan davranışları olan, alanda gözlem, görüşme ve ölçümlerin kolaylık ve kesinlik sağladığı araştırmalardır. Araştırmacı nitel araştırma yöntemiyle alanda çalışma tasarımı yaparak, veriler toplar, verileri analiz eder ve yorumlar (Bal, 2016, s. 86). Araştırmanın nitel araştırma olarak seçilmesinin nedeni ise insanların tüm yönleriyle ele adlıgı gibi davranışlarının nedenlerini, nasıl olduklarını, nasıl etkilendiklerini açıklamaya çalışması, insanların sübjektif yönlerini ele alarak, duygularını, kanaatlerini ve algılarını ele alması, araştırmayı yapan araştırmacıya bütüncül bir yaklaşım sağlaması, nitel araştırmalarda kelimelerin önemli bir yer tutması, sosyal hayat içerisindeki süreçleri ele alması, elde edilen verilerin farklı yorumlamalara açık olmasıdır (Arıkan, 2013, s. 21).

Bu tez çalışmasının modeli, nitel araştırma yöntemlerinde kullanılan betimleyici araştırma modeli kullanılmıştır. Bu araştırmada elde edilmiş verilerin nitel araştırma yöntemlerinde kullanılan betimleyici araştırma modeliyle çözümlenmiş ve yorumlanmıştır. Betimleyici araştırma modelinin seçilip kullanılmasında etkili olan unsur araştırmanın konusu etken olmuştur. Betimleyici araştırma; araştırma konusunun hakkında mevcut olan durumlar saptanır, problemler saptanmaya çalışılır, olaylar tasvir edilir ve mevcut durum içindeki durumlar anlaşılmasına çalışılır. Ayrıca betimleyici araştırmalarda ele alınan konunun derinlemesine açıklamaya ve tanımlamaya odaklanır (Arıkan, 2013, ss. 18-19). Bu çalışmanın konusu göz önüne alınarak, sosyal hizmet perspektifinden sığınmacıların kimlik sorunları, statü sıkıntıları, ikamet sıkıntıları sosyal ve hukuku alanlarında oluşan mağduriyetleri vb. beraberinde getirdiği psikolojik ve sosyal sorunları tasvir ederek açıklamanın en iyi yönteminin betimleyici araştırma modeli olacağı düşünülmüştür.

Araştırma sürecinde sığınmacıların uluslararası ve Türkiye'nin ulusal göç mevzuatına göre verilen statüler kapsamında hukuki haklarından ve sosyal haklarından haberdar olup olmadıkları incelenmiştir. Ayrıca sosyal hizmet haklarından faydalanıp faydalanmadıkları araştırılmış ve gözlem kapsamında çevresel, ailevi, toplumsal, ekonomik ve psikososyal durumlar da göz önüne alınarak olabildiğince sayıda etken analizler incelenmiştir.

Araştırma kapsamında Yalova’da ikamet eden toplamda 20 katılımcı ile yüz yüze derinlemesine görüşmeler, yarı yapılandırılmış görüşme formuna dayalı olarak gerçekleştirilmiştir. 8 kadın ve 8 erkek sığınmacıdan oluşan farklı uyruktaki kişiler ile sığınmacılara ilişkin mevzuata hâkim 2 STÖ temsilcisi ve 2 uzmanla görüşme sağlanmıştır. Bu araştırma yönteminde örnekleme girecek katılımcılar olasılığa dayalı olmayan örnekleme türlerinden amaçlı örneklem (kasti, kararsal, yargısal) seçilmiştir. Araştırmanın örneklem grubuna veri toplamak için yöneltilecek sorular araştırmacı tarafından hazırlanmıştır. Sığınmacılara yönelik yarı yapılandırılmış görüşme formunda ilk 6 soru demografik bilgiler elde etmek için, geriye kalan 17 sorularda araştırma için gereken bilgilerin elde edilmesi için sorulmuştur.

4.2. Araştırma Verilerinin Toplanması ve Analizi

Görüşme tekniğinin kullanılacağı bu araştırma kapsamında yarı yapılandırılmış görüşme formları hazırlanmış ve katılımcılarla görüşmeler yapılmıştır. Araştırmanın bulguları ve yorumları bölümünde, veri toplama yöntemi olarak görüşme (mülakat) tekniği seçilmiş ve kullanılan görüşme tekniği ise yarı yapılandırılmış görüşmedir. Araştırmada kullanılan görüşme soruları araştırmacı tarafından oluşturulan sorular açık uçlu olarak hazırlanmıştır. Katılımcılar araştırma amacına uygun olacak şekilde araştırmacı tarafından seçilmiş ve araştırma için en uygun özelliklere sahip katılımcılar araştırmacı tarafından belirlenmiştir. Araştırma konusuyla ilgili olarak katılımcıların deneyimleri veya araştırma konusu hakkındaki bilgi düzeyleri üzerinden sorulan sorular cevaplanmıştır.

Görüşmeler, seçilmiş katılımcıların istedikleri yerde buluşulup yüz yüze yapılmıştır. Bu seçilen yerler genellikle dernek veya yabancıların sık sık uğradıkları mekânlarda yapılmıştır. Sorular sorulmadan önce katılımcıya bilgi verilmiştir. Ayrıca araştırmanın konusu ve görüşmeyle ilgili gerekli bilgiler verildikten sonra araştırma konusunda merak ettikleri konular hakkında bilgiler verilmiştir. Katılımcılara çalışmaya katılmak hususunda herhangi bir zorunluluk bulunmadığı ve istenilen anda mülakatın sonlandırılabilceği, verilen bilgilerin yalnızca bilimsel amaçlar için kullanılacağı bilgisi de verilmiştir. Katılımcıdan ses kaydı almak için izin alınmış ve ses kaydına onay veren katılımcıların kaydı başladıktan sonra görüşmeler yapılmıştır. Bu kayıtlar sadece araştırmacı tarafından saklanmaktadır. Kayıt esnasında katılımcıların araştırma sorularına verdikleri yanıtlara ilişkin araştırmacı görüşleri de not edilerek yazılmıştır. Ses kaydına izin verilen katılımcılarla görüşmelerde en kısa görüşme 16 dakika en uzun görüşme ise 42 dakika sürmüştür. Katılımcılarla yapılan görüşmeler sırasında gerekli notlar alınmış ve görüşmelerden sonrasında ses kayıtları bilgisayar üzerinde yazıya geçirilerek deşifre edilmiş, temalara ayrılmış ve yorumlanmıştır.

Araştırmada ortaya çıkan tema, alt tema ve kodların isimlendirilmesinde görüşme formundaki sorularda kullanılan kavramlar ve araştırmacı tarafından belirlenen ifadeler kullanılmıştır. Ayrıca kodların isimlendirmelerinde temaları ve kodları en iyi temsil ettiği düşünülen katılımcı ifadelerinden de doğrudan alıntılar yapılarak yararlanılmış bu ifadeler kodlar içerisinde verilmiştir. Araştırmada verilerin analizinin sistematik ve hızlı bir şekilde yapılmasına, tema, alt tema ve kodların oluşturulmasına ve bulguların tablolar vasıtasıyla görselleştirilmesine yardımcı olacağı düşüncesinden hareketle MAXQDA programı kullanılmıştır. Araştırmacı MAXQDA programından yararlanmak için MAXQDA programını edinmiş ve kullanabilmek için eğitimlere katılmıştır. MAXQDA, nicel, nitel ve karma yöntemli veri, metin ve multimedya analizi için tasarlanmış bir bilgisayar programıdır. Bu programda katılımcıların verileri hızlı ve sistematik bir şekilde analiz etmesine imkân sağlamaktadır ve metin belgelerini, tabloları, sesleri, videoları, resimleri, tweetleri, anketleri içe aktarma, verileri saklama, okuma, düzenleme ve kodlama, verilere notlar ve açıklamalar ekleme, belgeler arasında bağlantı kurma, bulguları görselleştirme, ses ve video dosyalarının transkripsiyonu, bulguları raporlaştırma gibi birçok özelliğe sahiptir (Marjaei ve diğ., 2019, ss. 4-5).

Bu kapsamda 20 katılımcı ile görüşülmüş ve görüşmeler öncesinde katılımcılara “Aydınlatılmış Onam Formu” okutulmuş, sonra “Sığınmacıları Tanıtıcı Demografik Sorular” bilgilere geçilmiş en sonda 17 tane sorudan oluşan “Sığınmacılara Yönelik Yarı Yapılandırılmış Görüşme Formu Soruları” geçilmiştir. Toplanan veriler her bir katılımcı için bilgisayar ortamına aktarması ile her biri ayrı bir word dosyasına aktararak deşifre edilmiş ve ardından deşifre edilen toplamda 20 adet dosya MAXQDA 2024 programına transfer edilmiştir. Görüşmelerin yapılması, verilerin deşifresi, notların temize geçirilmesi, gözlemlerin word dosyasına aktarılması ve kodlamalar mümkün olduğunca eş zamanlı olarak yapılmıştır. Bu aşamada veriler defalarca okunmuş, benzerlikler çıkarılmış ve verilere aşinalık sağlanmaya çalışılmıştır. Ayrıca hem etik sebeplerden ötürü hem de katılımcıların gizliliğinden dolayı, araştırmaya dâhil olan katılımcılardan yapılan aktarmalarda katılımcıların isimleri yerine her bir katılımcıya verilen çeşitli harf ve rakamlardan oluşan kodlar kullanılmıştır.

4.3. Araştırma Verilerinin Geçerliliği ve Güvenilirliği

Bilimsel araştırmalarda en önemli ölçütlerden biri sonuçların geçerliği ve güvenilirliği inandırıcılık ölçütleridir. Özellikle pozitivist paradigmaya dayanan nicel araştırmalarda bu kavramlar bilimselliği belirleyen önemli öğelerdir. Nicel araştırma yöntemi ile yapılan çalışmalarda olduğu gibi geçerlik ve güvenilirlik konusunda yaygın olarak kullanılan yöntem, tanım ve testlerin olmayışı nitel araştırmaya yöneltilebilir önemli bir eleştiridir. Oysa nitel

araştırma yöntemiyle hazırlanan çalışmalar için de hem güvenilirliğin hem de geçerliğin sağlanması hususunda bazı stratejiler bulunmaktadır (Yıldırım ve Şimşek, 2018, ss. 41-49). Nitel araştırmalarda geçerliliği araştırılan fenomeni var olduğu haliyle mümkün olduğunca yansız olarak gözlemesi bulgular mantıklı ve makul olsa da kesin bir geçerlilikten ve güvenilirlikten bahsetmek pek mümkün değil. Ama farklı ölçek yöntemleri bulunmaktadır (Baltacı, 2019). Bu araştırma geçerlik ve güvenilirliğin sağlanması için veri toplama aşamasına uygun ve yeterli katılımcı teyidi ve denetim gibi çeşitli yöntemlerinden faydalanmıştır.

Bu çalışmada elde etmiş bulguların geçerlik ve güvenilirliğin sağlanması için betimleyici görüşme tekniği kullanılmıştır. Görüşme esnasında alınan ses kayıtları özenle deşifre edilerek word dosyasına alınmış ve metne dönüştürülen deşifre dosyaları, pek çok kez okunarak MAXQDA 2024 analiz programına aktarılmıştır. Tüm bunlarla birlikte geçerliliği ve güvenilirliği kontrol etmek amacıyla kodlayıcılar ve temalar arası uzlaşma sağlama yoluna gidilmiştir. Analiz süreci boyunca tez danışmanım başta olmak üzere ortaya çıkan temalar konusunda uzman kişilerin görüşlerine başvurulmuş, farklı perspektiflerin bakış açısı alınmıştır. Bu bilgiler doğrultusunda verilerin kontrolü sağlanarak araştırmanın geçerlik ve güvenilirliği ön planda tutulmaya çalışılmıştır.

4.4. Araştırmanın Bulguları ve Yorumları

Bu bölümde Yalova’da yaşayan yabancı uyruklu kişilerden elde edilen bulgular yer almaktadır. Araştırmada toplamda 20 katılımcı ile görüşmeler yapılmıştır. 10 kadın ve 10 erkekten oluşan katılımcıların; 2 tane Iraklı (K-1, K-2), 3 tane Suriyeli (K-3, K-4, K-5), 3 tane Afganlı (K-6, K-7, K-8), 2 tane Mısırlı (K-9, K-10), 2 tane Filistinli (K-11, K-12), 2 tane Sudanlı (K-13, K-14), 2 tane İranlı (K-15, K-16), Iraklı ve Mısırlı olmak üzere 2 tane dernek başkanı (K-17, K-18) ve en son 1 Türk diğeri İran vatandaşı olmak üzere iki uzmanla (K-19, K-20) katılarak kodlar yapılmıştır. Katılımcıların konuyla ilgili deneyimlerini ortaya koyabilmek amacıyla katılımcıların ifadelerinden alıntılara ve araştırmacının gözlemlerine yer verilmiştir.

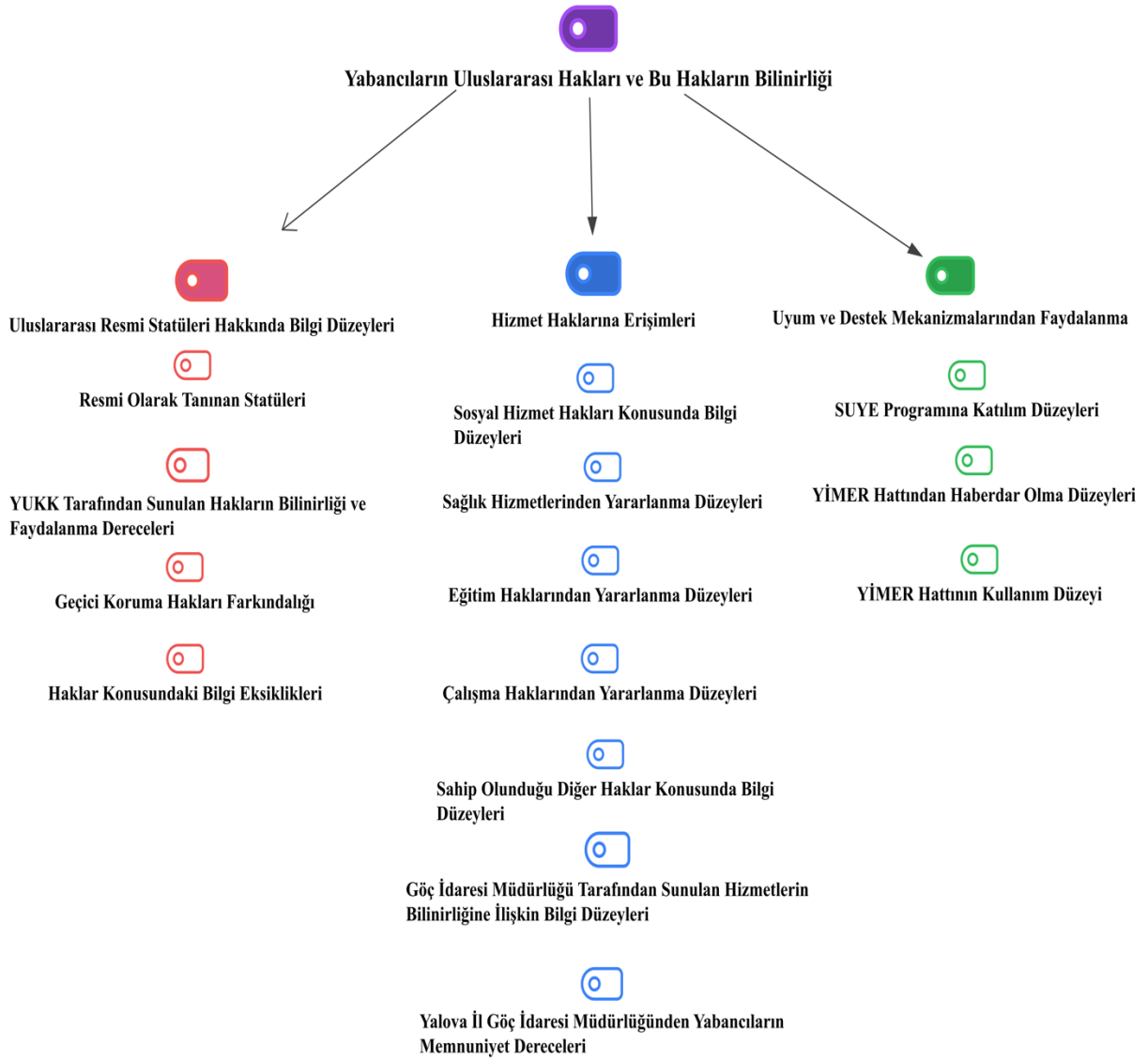
Yalova’da yaşayan yabancıların tanıtıcı bilgileri, dernek başkanların ve uzmanların tanıtıcı bilgileri Tablo 4.1’de verilmiştir.

Tablo 4.1. Araştırmaya katılanların demografik bilgileri

Belge adı	Cinsiyet	Uyruk	Yaş	Öğrenim Durumu	Çalışma Durumu	Türkiye'de Yaşadığı Süre
K-1	Erkek	Irak	67	Lisans	Çalışmıyor	5 Yıl
K-2	Kadın	Irak	45	Lise	Çalışmıyor	6 Yıl
K-3	Erkek	Suriye	32	İlköğretim	Çalışıyor	9 Yıl
K-4	Kadın	Suriye	66	Ortaokul	Çalışmıyor	9 Yıl
K-5	Erkek	Suriye	57	Lise	Çalışmıyor	10 Yıl
K-6	Kadın	Afgan	33	Lise	Çalışıyor	5 Yıl
K-7	Kadın	Afgan	30	Okur Yazar Değil	Çalışmıyor	4 Yıl
K-8	Erkek	Afgan	31	Ortaokul	Çalışıyor	6 Yıl
K-9	Kadın	Mısır	33	Lisans	Çalışıyor	7 Yıl
K-10	Erkek	Mısır	46	Yüksek Lisans	Çalışmıyor	8 Yıl
K-11	Erkek	Filistin	47	Lisans	Çalışmıyor	7 Yıl
K-12	Kadın	Filistin	44	Lise	Çalışmıyor	6 Yıl
K-13	Kadın	Sudan	36	Ortaokul	Çalışmıyor	6 Yıl
K-14	Erkek	Sudan	55	Lisans	Çalışmıyor	3 Yıl
K-15	Kadın	İran	43	Lise	Çalışmıyor	7 Yıl
K-16	Erkek	İran	39	Lisans	Çalışıyor	8 Yıl
K-17	Kadın	Irak	52	Lisans	Çalışıyor (Demek başkanı)	10 Yıl
K-18	Erkek	Mısır	37	Yüksek Lisans	Çalışıyor (Demek başkanı)	7 Yıl
K-19	Kadın	Türk	27	Lisans	Çalışıyor (Uzman)	-
K-20	Erkek	İran	40	Doktora	Çalışıyor (Uzman)	10 Yıl

Yalova’da yaşayan yabancı uyruklu kişilerle yapılan görüşmelerden elde edilen veriler değerlendirildiğinde yanıtlar “Uluslararası Resmî Statüleri Hakkında Bilgi Düzeyleri”,

“Hizmet Haklarına Erişim Düzeyleri” ve “Uyum ve Destek Mekanizmalarından Faydalanma” olmak üzere 3 başlıkta toplanmıştır. Bu başlıklar çalışmanın temalarını oluşturmuş ve betimleyici araştırma modeliyle hazırlanmıştır. Araştırmada kullanılan tema ve alt temalar Şekil 4.1’de verilmiştir.

Şekil 4.1. Araştırmada kullanılan ana tema, temalar ve alt temalar

Araştırmada ortaya çıkan temaların ve alt temaların kullanım yoğunluğuna göre kod bulutunun dağılımı Şekil 4.2’te verilmiştir:

Şekil 4.2. Kod bulutu

Kod bulutunda büyük puntolu yazılı olan temalar daha yoğun kullanılan temalardır. Punto büyüklüğü küçüldükçe temaların kullanımı azalmakta ve etkilenme derecesi düşmektedir. Buna göre en yoğun kullanılan tema “Hizmet Haklarına Erişimi” temasıdır. “Yabancıların Uluslararası Hakları ve Bu Hakların Bilinirliği”, YUKK Tarafından Sunulan Hakların Bilinirliği ve Faydalanma Dereceleri”, “Uyum ve Destek Mekanizmalarından Faydalanmaları” ve “Uluslararası Resmî Statüleri Hakkında Bilgi Düzeyleri” temaları da araştırmada yoğun olarak kullanılan diğer temalardır. Diğer temalar ise kullanım yoğunluğuna göre boyutlandırılmıştır.

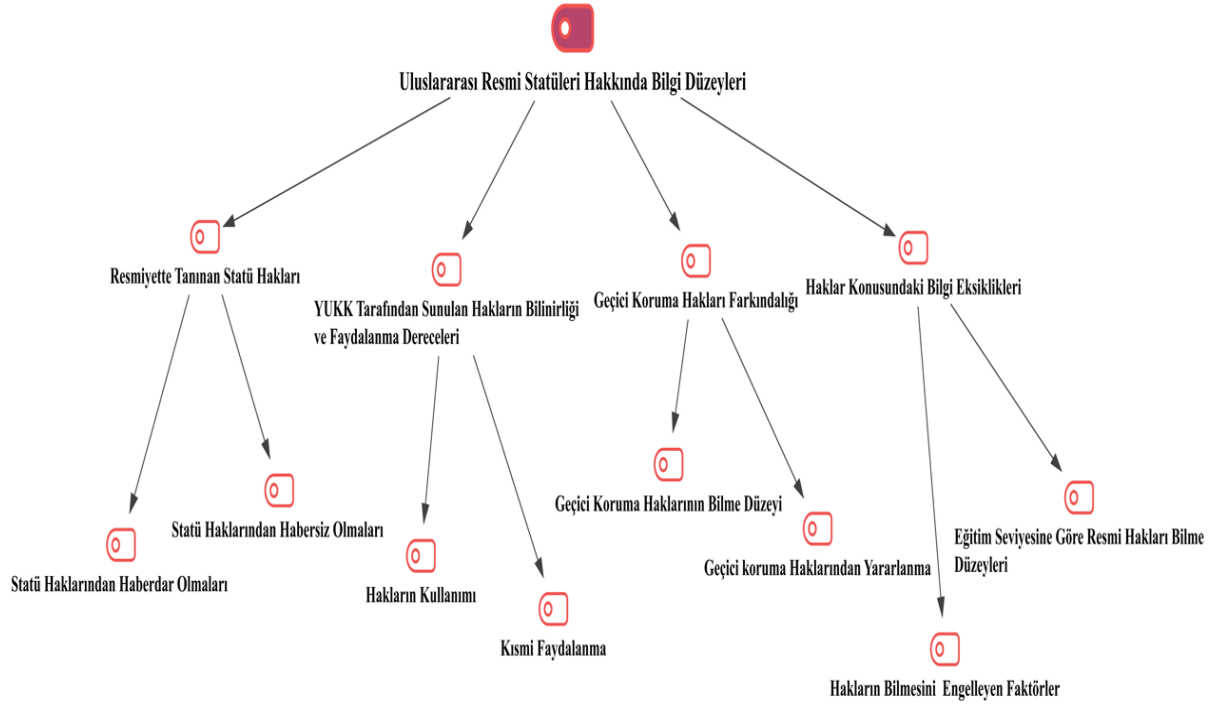
Aşağıda katılımcıların, dernek başkanların ve uzmanların verdikleri cevaplar doğrultusunda en çok kullanılan kelimelere yer verilmiştir. Görüşme sırasında sık tekrar eden kelime/terim ve ifadeler kelime bulutu şeklinde Şekil 4.3. de gösterilmiştir

Tablo 4.2. Araştırmanın temaları, alt temaları ve kodları

Yabancıların Uluslararası Hakları ve Bu Hakların Bilinirliği	Tema	Alt Tema	Kod
	Uluslararası Resmi Statüleri Hakkında Bilgi Düzeyleri	Resmi Olarak Tanınan Statü Hakları	Statü Haklarından Haberdar Olmaları
			Statü Haklarından Habersiz Olmaları
		YUKK Tarafından Sunulan Hakların Bilinirliği ve Faydalanma Dereceleri	Hakların Kullanımı
			Kısmi Faydalanma
		Geçici Koruma Hakları Farkındalığı	Geçici Koruma Haklarının Kullanımı
			Geçici Koruma Haklarından Yararlanma
		Haklar Konusundaki Bilgi Eksiklikleri	Haklarını Bilmesini Engelleyen Faktörler
			Eğitim Seviyelerine Göre Resmi Hakları Bilme Düzeyleri
	Hizmet Haklarına Erişimleri	Sosyal Hizmet Hakları Konusunda Bilgi Düzeyleri	Sosyal Hizmetten Yararlanma Düzeyleri
		Sağlık Hizmetlerinden Yararlanma Düzeyleri	Sağlık Hizmetlerinden Yararlanma Farkındalığı
			Sağlık Hizmetlerine Erişim Düzeyleri
		Eğitim Haklarından Yararlanma Düzeyleri	
		Çalışma Haklarından Yararlanma Düzeyleri	
		Sahip Olunan Diğer Haklar Konusunda Bilgi Düzeyleri	
		Göç İdaresi Genel Müdürlüğü Tarafından Sunulan Hizmetlerin Bilinirliğine İlişkin Bilgi Düzeyleri	Sunulan Hizmetlerin Bilinme Düzeyleri
			Sunulan Hizmetlerin Bilinmezlik Düzeyi
		Yalova İl Göç İdaresi Müdürlüğünden Memnuniyet Dereceleri	Güvende Hissetmek
			Güvende Hissetmemek
			Gizliliğin Sağlanması
	Uyum ve Destek Mekanizmalarından Faydalanmaları	SUYE Programına Katılım Düzeyleri	
		SUYE'nin Hayatı Kolaylaştırma Etkisi	
		YİMER Hattından Haberdar Olma Düzeyleri	
		YİMER Hattının Kullanım Düzeyleri	

4.4.1.1. Uluslararası Resmî Statüleri Hakkında Bilgi Düzeyleri

“Uluslararası Resmî Statüleri Hakkında Bilgi Düzeyleri” temasında Yalova’da yaşayan yabancı uyruklu kişilerin uluslararası statülerine ilişkin bilgi düzeyleri, YUKK’u bilme seviyeleri ve faydalanma düzeylerini, geçici korumanın sağladığı hakları ve genel hakları konusunda bilgi düzeylerine yer verilmiştir. “Uluslararası Resmî Statüleri Hakkında Bilgi Düzeyleri” temasına ait temalar, alt temalar ve kodlar Şekil 4.4’te gösterilmiştir:

Şekil 4.4. “Uluslararası Resmî Statüleri Hakkında Bilgi Düzeyleri” alt teması ve kodlar

Şekil 4.4’te görüldüğü gibi “Uluslararası Resmî Statüleri Hakkında Bilgi Düzeyleri” teması dört alt temaya ayrılmış ve bu dört alt tema kendi aralarında iki alt koda ayrılmıştır. Katılımcıların uluslararası resmî statüleri hakkında ne düşündükleri ve bu kavramı nasıl algıladıklarını keşfetmeye yönelik olarak sorulan sorulara verilen yanıtların kodlanması neticesinde “Uluslararası Resmî Statüleri Hakkında Bilgi Düzeyleri” teması kavramının büyük oranda “Resmî Olarak Tanınan Statü Hakları”, “YUKK Tarafından Sunulan Hakların Bilinirliği ve Faydalanma Dereceleri”, “Geçici Koruma Hakları Farkındalığı” ve “Haklar Konusundaki Bilgi Eksiklikleri” olarak algılandığı tespit edilmiştir.

Yabancıların Türkiye’deki uluslararası resmî statüleri hakkında bilgi düzeyleri incelendiğinde, genel olarak yabancıların bu konuda yeterli bilgiye sahip olmadıkları görülmektedir. Özellikle

geçici koruma statüsündeki kişiler, bu statünün kendilerine sağladığı haklar konusunda bilgi sahibi değildirler. Eğitim seviyesi daha yüksek olan Iraklı yabancılar, diğer gruplara göre haklarını daha iyi bilmektedir. Ancak Afganistan'dan gelen kişiler, özellikle Afganlı kadınlar, haklarından en az haberdar olan gruptur. Yabancıların statü hakları konusunda bilgi sahibi olmamaları, çeşitli sorunlara yol açmaktadır. Örneğin, çalışma izni, ikamet, sağlık ve eğitim gibi alanlarda haklarını tam olarak kullanamamaktadırlar. Ayrıca, resmî kurumlarda da yabancıların haklarına yönelik yeterli bilgi ve uygulama olmadığı için sorunlar yaşanmaktadır. Yabancılarla yönelik uyum programları düzenlenmekte, ancak bu programların etkinliği tartışmalıdır. Programların kısa süreli olması, uzman eğitimciler tarafından verilmemesi ve dil engeli nedeniyle yabancıların programlardan yeterince faydalanamaması gibi sorunlar bulunmaktadır. Sonuç olarak, yabancıların Türkiye'deki resmî statüleri ve hakları konusunda bilgi sahibi olmamaları, onların uyumu ve haklarını kullanmada zorlandıkları belirlenmiştir.

4.4.1.1.1. Resmî Olarak Tanınan Statü Hakları

Yabancıların Türkiye'de resmî olarak tanınan çeşitli kimlikleri bulunmaktadır. Bunlar arasında kısa dönem ikamet izni, turizm ikamet izni, geçici koruma, uluslararası koruma başvuru sahibi, insani ikamet, çalışma izni, oturma izni, mülkiyet ikamet izni ve şartlı mülteci statüsü yer almaktadır. Bu kimliklerin her biri farklı haklar ve yükümlülükler getirmektedir. Örneğin, geçici koruma ve uluslararası koruma başvuru sahibi statüsündeki kişiler Yalova'da kalabilmekte ve çalışabilmektedir. Oturma izni ve çalışma izni olanlar da Yalova'da yaşayabilmektedir. Yalova'ya gelen yabancıların çoğunlukla uluslararası koruma başvuru sahibi olarak statüsü tanındığı belirlenmiştir.

Tablo 4.3. Katılımcıların Resmî Statüleri

Belge adı	Resmî Statü
K-1	Mülkiyet İkameti
K-2	Kısa Dönem İkameti
K-3	Geçici Koruma
K-4	Geçici Koruma
K-5	Geçici Koruma
K-6	Uluslararası Koruma Başvuru Sahibi
K-7	Uluslararası Koruma Başvuru Sahibi
K-8	Uluslararası Koruma Başvuru Sahibi
K-9	İnsani İkamet
K-10	İnsani İkamet
K-11	Çalışma İzni İkameti
K-12	Kısa Dönem İkameti
K-13	Oturma İzni İkameti
K-14	Mülkiyet İkameti
K-15	Şartlı Mülteci
K-16	Şartlı Mülteci
K-17	Kısa Dönem İkameti
K-18	Oturma İzni İkameti
K-19	Türk Vatandaşı
K-20	Şartlı Mülteci

Tablo 4.3'te görüldüğü üzere katılımcıların Yalova'da kalmak için resmî olarak kullandıkları kimlik statülerine yer verilmiştir. Bu statüleri üzerinden uluslararası haklarından ve Türkiye tarafından sağlanan haklardan yararlanma sağlamaktadırlar. Resmî Olarak Tanınan Statü Hakları iki kod başlığı altında incelenmiştir; “Statü Haklarından Haberdar Olmaları” ve “Statü Haklarından Habersiz Olmaları” kodlarıdır.

Statü Haklarından Haberdar Olmaları

“Resmî Olarak Tanınan Statü Hakları” alt teması altında olan “Statü Haklarından Haberdar Olmaları” kodudur. Yabancı uyruklu kişilerle statü haklarından haberdar olmalarına ilişkin yapılan çözümlemeler neticesinde katılımcıların bahsi geçen koda ilişkin ifadelerinden alıntılara aşağıda yer verilmiştir:

“Evet biliyorum. Yaşamak, seyahat etmek, kalmak gibi her şeyi biliyorum. SUYE’den dolayı biliyorum.” (K-1).

“Evet biliyorum. Ama açıkçası faydalanamıyorum. Çünkü burada yani Türkiye’de haklar konusunda eksiklikler yaşıyorum. Çünkü Türkiye’de Suriyeli kişiler dışında burada kalan yabancılara haklar konusunda tam bir bilgi verilmiyor ve uygulanmadığını da düşünüyorum.” (K-2).

“Evet haberdarım. Türkiye’ye geldiğimde statüümün ne işe yaradığını çok araştırmıştım. Çünkü ben bir daha Mısra dönemediğim için bunları öğrenmek zorundaydım.” (K-9).

“Evet haberdarım. Türkiye’de kalmak için geldiğim zaman öğrenmiştim.” (K-10).

“Evet haberdarım. Gerekli bilgilere sahibim. Haklarımı elimden geldiğince kullanmaya çalışıyorum.” (K-14).

“Evet haberdarım. Şartlı mülteci kartımı aldıktan sonra bakmıştım. Hepsine olmasam da çoğundan haberim var.” (K-15).

“Evet haberim var. Onları biletiğim için Yalova’da kalabiliyorum, işimi yapabiliyorum.” (K-16).

Bu cevaplara bakıldığında yabancıların uluslararası statülerinden ve haklarından haberdar oldukları görülmektedir. Bu haberdar olan kişiler ortalama bir bilgiye sahipken asli haklarından tamamen bir bilgi seviyesine sahip olmadığı da görülmüştür. Katılımcılar, Türkiye’ye geldiklerinde statülerinin ne işe yaradığını araştırmışlar ve gerekli bilgilere sahip oldukları belirtilmiştir. Bazıları, statülerinden dolayı Türkiye’de kalabilmekte ve işlerini yapabilmektedir. Katılımcılar, sahip oldukları hakları ellerinden geldiğince kullanmaya çalıştıklarını ifade etmişlerdir. Özellikle şartlı mülteci kimliği olanlar, haklarının belli kısmından haberdar olduklarını dile getirmişlerdir. Genel olarak 16 tane yabancı uyruklu kişilerden K-1, K-2, K-9, K-10, K-14, K-15 ve K-16 yabancıların uluslararası statüleri ve hakları konusunda bilgi sahibi

oldukları ve bunları kullanmaya çalıştıkları anlaşılmaktadır. Geriye kalan kişilerin statü haklarından bilemedikleri verilen cevaplardan anlaşılmaktadır.

Dernek başkanı olan K-17 ve K-18 ifadelerinde ve uzman olan K-19 ve K-20 katılımcıların Yalova’da kalan yabancı uyruklu kişilerin uluslararası statülerinden ve haklarından haberdar olma seviyelerinin düşük olduğunu belirtmişlerdir. Dolayısıyla Yalova’da kalan yabancı uyruklu kişilerin statülerinden ve haklarından haberdar olma seviyesinin ortalamanın altında olduğu ve düşük olduğu söylenilebilir.

Statü Haklarından Habersiz Olmaları

“Resmî Olarak Tanınan Statü Hakları” alt teması altında sunulacak diğer bir kod olan “Statü Haklarından Habersiz Olmaları” kodudur. Söz konusu ifadeden de anlaşılacağı üzere bu kod, statü haklarından habersiz olmaları katılımcıların verdiği ifadeleriyle açıklanmaktadır.

“Evet haberim var ama Türkiye’deki şartlar pek bu haklarımı kullanmamı müsaade etmiyor. Mesela iş haklarımdan, seyahat hakkımdan gibi. Ondan faydalanamıyorum.” (K-3).

“Hayır bilmiyorum. Hiç statü haklarımdan haberim yok. Kimse bana haklarımdan bahsetmedi. Ama öğrenmek isterdim.” (K-4).

“Hayır çok bilgim yok. Sadece Türkiye’de kalmak için geçici korumanın gerekli bir statü olduğunu biliyorum ve burada kalmak için bazı durumlarda işe yaradığını biliyorum. Ayrıca bu statüden dolayı bazı kurumlara gidip yardım alındığını biliyorum.” (K-5).

“Hayır bilmiyorum. Sadece uluslararası koruma için başvuruda bulundum ama bu statünün ne olduğunu bilmiyorum. Haklarımın ne olduğunu bilmiyorum. Çünkü bu daha önce hiç düşünmedim. Ama şimdi buradan çıktıktan sonra gidip araştıracağım.” (K-6).

“Hayır bilmiyorum. Statü hakları var mı onu da bilmiyorum. İlk defa duyuyorum böyle bir hakkımın olduğunu.” (K-7).

“Hayır bilmiyorum. Burada yabancı olduğum için haklarımın pek olmadığını düşünüyordum bu yüzden hiç haklarıma bakmadım, araştırmadım da.” (K-8).

“Yalova İl Göç İdaresi Müdürlüğü tarafından bazı haklarımızdan bizi haberdar etti ama çok bilgim yok. Resmî statü haklarımın ne olduğundan haberim yok.” (K-11).

“Hayır çok bilgim yok. Sadece isimlerini duydum ama haklarımı ya da maddelerini bilmiyorum. Bana ne söylüyorlarsa onu yapıyorum.” (K-12).

“Tam olarak bilmiyorum. Sadece işlemler yaptım onu biliyorum.” (K-13).

“Evet biliyorum. Dernek başkanı olduğum için ve mesleğim avukatlık olduğu için statülerini biliyorum. Ama buraya gelen yabancılar çok az kişi haklarını biliyor. Elimizden geldiğince söylüyorum ya da Göç İdaresine yönlendiriyoruz ama gene de yeterli gelmiyor. Yani çoğunluğun onlara verilen statü haklarını bilmiyorlar. Çok azı biliyor ve faydalaniyor diyebilirim.” (K-17).

“Ama buradaki yabancılar statü haklarını pek bilmiyorlar. Statülerin onlara sunduğu hakları bırakın statünün ne olduğunu bilmiyorlar. Sadece Türkiye’ye geldiklerinde onlara belli illerde kalmaları için bir kimlik veriyorlar. Onlarda bu kimlik katların ne işe yaradığını araştırmıyorlar. O yüzden çok az kişinin statü haklarından haberi var.” (K-18).

“... Ama Türkiye’de kalan geçici koruma altındaki ve diğer uluslararası koruma başvuru sahipleri yabancılar haklarından haberdar değiller. Eğitim seviyelerine göre bilgi seviyeleri değişiyor. Hakları konusundan en az bilgi sahibi Afganistan’dan gelen kişiler ve özellikle Afganlı kadınlar haklarından habersizler. Ama hak konusunda biraz daha fazla bilgi sahibi olanda Iraklılardır. Geriye kalan kişiler hakları konusunda nerdeyse hiç bilgiye sahip değil. Onlara verilen geçici, şartlı, çalışma izni ya da insani ikamet gibi statülerin ne olduğunu bile bilen çok az kişi var.” (K-19).

“Evet benim haberim var ama yabancıların statülerin ne işe yaradığını çok bilmiyorlar. Statü haklarından haberdar olanların sayısı çok az.” (K-20).

Yabancıların uluslararası statü haklarından haberdar olma düzeyleri oldukça düşük olduğu dernek başkanları ve uzmanların ifadelerinden anlaşılmaktadır. Yalova’da yaşayan yabancıların çoğu, kendilerine verilen geçici koruma, ikincil koruma, uluslararası koruma başvurusu gibi statülerin ne anlama geldiğini ve bu statülerle birlikte gelen hakları bilmemektedir. Özellikle Afganistan’dan gelen kişiler ve Afganlı kadınlar, haklarından en az haberdar olan gruptur. Iraklılar ise diğer gruplara kıyasla biraz daha fazla bilgiye sahiptir. Genel olarak Türkiye’deki yabancıların büyük çoğunluğu, kendilerine verilen ikamet izinleri, çalışma izinleri gibi statülerin sağladığı haklardan haberdar değildir. Yetkililer tarafından yabancılara yönelik bilgilendirme çalışmaları yapılsa da bu çalışmaların yeterli olmadığı ve yabancıların statü haklarını tam olarak kavrayamadıkları anlaşılmaktadır.

Yabancıların resmî olarak tanınan kimliklerinden ve statü haklarından habersiz olmaları önemli bir sorun olarak karşımıza çıkmaktadır. Görüşülen kişilerin çoğu, Yalova’da yaşayan yabancıların statü hakları konusunda yeterli bilgiye sahip olmadıklarını belirtmişlerdir. Suriyeli kişiler dışındaki yabancılara haklar konusunda tam bir bilgi verilmediği ve uygulanmadığı ifade

edilmektedir. Kişiler, iş hakları, sağlık hakları gibi statü haklarından faydalanamadıklarını dile getirmektedir. Bazı kişiler, sadece geçici koruma statüsünün gerekliliğini ve bu statüden dolayı bazı kurumlara gidip yardım alındığını bilmektedir, ancak statü haklarının ne olduğu konusunda bilgi sahibi değildir. Yabancıların çoğunluğunun, kendilerine verilen statü haklarından haberdar olmadıkları ve bu hakları kullanamadıkları anlaşılmaktadır. Dernek başkanları ve avukatlar gibi bazı kişiler, yabancıların statü haklarını bildikleri ve onları bilgilendirmeye çalıştıkları ifade edilse de yine de yeterli olmadığı vurgulanmaktadır. Görüldüğü üzere yabancıların statü haklarından habersiz olması birçok eksikliklerin beraberinde getireceği ve sorunların giderek büyüyeceği söylenilebilir. Bu durumda yabancı kişilerin haklarında erişimlerinin eksik ve yetersiz kalacakları söylenebilir.

4.4.1.1.2. YUKK Tarafından Sunulan Hakların Bilinirliği ve Faydalanma Dereceleri

YUKK tarafından yabancı uyruklu kişilere sunulan hakların bilinirliği ve faydalanma derecelerini bu alt tema ile açıklanmıştır. Bu alt tema altında araştırmada görüşülen yabancıların YUKK hakları konusunda bilgi seviyeleri konusunda ifadelerine yer verilmiştir.

YUKK tarafından sunulan hakların bilinirliğine bakıldığında:

“Evet haberdarım. Gerektiği kadar YUKK’un bana sunduğu hakları biliyorum. Öyle çok değil ama Türkiye’de yaşayacak kadar bilgi edindim.” (K-1).

“Evet haberdarım. YUKK öncelikle çevremden öğrendim sonradan internetten bakıp biraz bilgi edindim. Ama genellikle derneğimiz var oraya gelip başkanımızdan ya da buradaki arkadaşlarımdan dolayı haberdar oldum.” (K-2).

“Evet haberin var. Ama öyle çok haberim yok, az var. Bence kanun yeterli değil. Eksik haklar var. Burada kalabilmek için bazı sorunlar olmuştu o zaman çok bakmıştım bu kanuna. İstediğim gibi faydalanamıyorum”. (K-3).

“Hepsini bilmiyorum ama bazı şeyleri biliyorum”. (K-4).

“Bazı şeyler hakkında bilgim var. Hepsini bilmiyorum.” (K-5).

“Hayır bilmiyorum. Hiç YUKK’u duymadım, bu kanunun içinde de ne var bilmiyorum. Biri daha önce bana söyleseydi belki bakardım.” (K-6).

“Hayır bilmiyorum. Hiç duymadım. YUKK ne olduğun bilmiyorum. Bizlere Türkiye’de yasal olarak hak verildiğini bilmiyordum.” (K-7).

“Hayır bilmiyorum. Bazen bu YUKK’u duyuyorum ama tam ne olduğunu ne işe yaradığını bilmiyorum. Yararlanan birileri var mı bu haklardan hiç bilmiyorum. Afganistan’da hakkımız çok yoktu Türkiye’de de olacağını düşünmüyordum.” (K-8).

“Evet haberim var. Zaten bu kanuna bakarak yasal haklarımı öğrenmiştim. Sonra İl Göç İdaresine gitmiştim onlarda bana yardımcı olmuştu. Ama öğrensem de bu hakları çok işime yaramadı, hala yaramıyor. Çünkü uygulamada çok fazla eksiklikler var.” (K-9).

“Evet biliyorum. Türk vatandaşı olmak için bütün kanunlara bakıp okumuştum. YUKK çok detaylı bilmiyorum ama işime yarayacak kadar biliyorum”. (K10).

“Evet bilgim var. Birkaç yıl önce duymuştum.” (K11).

“Evet haberim var ama detaylı bilmiyorum. Yalova İl Göç idaresi Müdürlüğüne gittiğimde söylediler. Yalova’da kalmam için yapacağım işlemler var onları oraya gidince yapıyorum. Sadece az şey biliyorum.” (K-12).

“Evet haberim var ama çok bilmiyorum. İkamet ile sorun yaşamıştım o zaman öğrenmiştim.” (K-13).

“Hayır haberim yok. Ama SUYE aracılığıyla bazı bilgiler edindim. YUKK hiç duymadım. O kanunda yabancılara ait kanunların olduğunu bilmiyordum”. (K-14).

“YUKK’u biliyorum. Bütün hepsini okumadım ama bilgim var. Yabancı bir ülkede yaşıyorsan sana verilen hakları bilmek zorunda kalıyorsun.” (K-15).

“Evet YUKK’tan haberin var. Hepsini bilmiyorum. Az biliyorum.” (K-16).

“Evet haberdarım. Biz Iraklılar eğitim seviyemiz biraz daha yüksek olduğu için diğer yabancılara göre haklarımızı daha iyi biliyoruz. Derneğe gelen diğer yabancı kişiler için aynı şeyi söyleyemem. Onlar çok az bilgiye sahip. Çoğunluğu YUKK bilmiyor bile. Ne olduğunu da bilmiyorlar.” (K-17).

“Dernek başkanı olduğum için evet haberdarım. Hatta ayrıntılı biliyorum. Ama derneğe gelen kişiler çok iyi bilmiyorlar. Hatta bazıları hiç bilmiyor. Bu yüzden dernekte ayda bir ya da iki defa toplantı yapıyoruz ve Türkiye’de özellikle Yalova’da hepsi değil ama bazı haklarının barınma, yemek ve para yardımı gibi haklardan bahsediyoruz ve nasıl yapmaları gerektiğini anlatıyoruz. Yine de yeterli olmuyor.” (K-18).

“Evet haberin var. Ama buraya gelen yabancılar haberleri var mı diye düşündüğümde, hayır yok. Sık sık karşılaştım durumlardan biri de eğitim durumları değişse de hiç kimsenin haberdar

olamaması. YUKK'un ne olduğunu bilmeyen kişiler çok çoğunlukta. O yüzden sunulan haklarından habersizler.” (K-19).

“Yabancıların YUKK'un sunduğu haklardan haberdar mı, hayır haberleri çok yok.” (K-20).

YUKK tarafından sunulan hakların faydalanma derecelerine bakıldığında ise:

“Evet faydalaniyorum. Ama öyle çok bilgin yok gene de biraz biliyorum. Mesela nasıl faydalaniyorum? Yalova'da olduğum için göç idaresine gidiyorum oradan gereken bilgiler verildiği için onların verdiği bilgilerle ikamet sorunlarımı ya da çalışma konusunda ya da mülkiyet konusunda neler yapmam gerektiğini birazda olsa bildiğimden öyle faydalaniyorum. Ne derecede faydalaniyorum? Çok faydalanmıyorum. Her ne kadar haklarımız olduğunu bize bilgiler söyleseler de çok faydalanmıyorum.” (K-2).

“Ben o hakları bilmiyorum. Çok faydalanamıyorum. İşte sorun çıkıyor faydalanmıyorum, biriyle tartışıyorum faydalanmıyorum, yani fazla hakkımız var olarak gözüксе de aslında çok değil. Ben öyle fazla fazla faydalanmadığım için faydalanma derecem iyi değil demeliyim.” (K-3).

“Hastane ve sağlık haklarımı biliyorum ve sadece onlardan faydalaniyorum. Diğer haklar konusunda çok ihtiyacım olmadığı için öğrenme gereği duymadım. Neden diğer haklarınızı öğrenmedim? Gerek bulmadım. Ayrıca çok ihtiyacım olmadı. Türkiye'ye geldiğimden beri maddi sıkıntılar dışında başka sorun olmadığı için öğrenme durumum olmadı”. (K-4).

“... Mesela maddi desteği nereden alacağını biliyorum. Başıma bir şey gelirse, birisiyle sorun yaşarsam nereye gideceğimi, ne yapacağımı bu kanun sayesinde az da olsa biliyorum.” (K-5).

“Çok faydalanamıyorum. Çünkü bazı haklarımız uygulanıyor bazıları uygulanmıyor. Çok karmaşık kurallar var ve uygulanmakta zorlanan çalışanlar var. Bu durumdan hiç memnun değilim. YUKK'taki kurallar çok iyi ama dediğim gibi uygulama kısmında sorumlu olan kişilerle sorunlar yaşıyorum. O yüzden iyi derecede faydalaniyorum diyemem”. (K-9).

“Pek faydalanmıyorum. Mesela bazı haklarımdan tam olarak faydalanmıyorum ve uygulanmıyor. Çalışma hakkı gibi, var ama uygulanmıyor ve bizlerde faydalanamıyoruz. Aslında haklar var ama neden bunlar bizim için yapılmıyor bilmiyorum. Türkiye'de bana verilen haklardan faydalanamıyorum ve iyi derecede memnunda değilim.” (K-10).

“İyi iyi sıkıntı yok. Şimdilik iyi faydalaniyorum. Türkiye'de bize iyi davranıyorlar. Bir sorun yaşamadım. Bir sorun olursa Yalova İl Göç İdaresi Müdürlüğü veya bizimle ilgilenen derneklere gider haklarımı öğrenirim.” (K-11).

“Tam bilmiyorum, bildiğim şeyleri düşünürsem sadece iyi diyebilirim. Bu kadar. Ne derece faydalaniyorum? Dediğim gibi haklarım konusunda çok bilgim yok. Bu konuda ne diyeceğimi bilemedim. Ama şunu söyleyebilirim, eşim ve oğlum bu konuda benden daha iyi biliyorlar. Onlar benim kimlik ve diğer işlerimle uğraştıkları için bana pek iş düşmüyor. YUKK haklarımı iyi bilemediğim için ne derecede faydalandığımı söyleyemem.” (K-12).

“Aslında herkes faydalanamıyor. Benim ikamet sorunum vardı çok uğraştım. Bu haklarıma rağmen çok zorluk yaşadım. Yapmak istediğim işlerde hemen halledilemiyor. Çok zaman geçmesi gerekiyor. Aslında resmî olarak bu haklarım var ama yine de uygulamada yavaş yapılıyor. Haklarıma rağmen sorunlar yaşadım. Resmî yerlerde çalışanların bazıları bilmiyorlar sıkıntı yaşadım. İkamet sorunumla çok uğraştım. Sonunda hallettim. Çok iyi derecede faydalanamıyorum.” (K-13).

“İşime yaradığı kadar faydalaniyorum diyebilirim. İran’a geri dönemediğim için buradaki kuralları iyi öğrenip kullanmaya çalışıyorum. Gerekli kadar faydalaniyorum. Bazen sorun çıkıyor. Mesela bazı haklarımı resmî kurumlardan istediğimde uzun sürebiliyor. Orta derecede faydalaniyorum diyebilirim”. (K-15).

“İyi derecede faydalaniyorum. Hukuksal ve nasıl yaşanmamız gerektiğini biliyorum. Türkiye’ye gelen Iraklılarda yardım edip yönlendirme yapıyorum. Diğer yabancı kişilerde bilgi veriyorum. Aslında nasıl faydalandıkları kişilere göre değişiyor. Herkes haklarını bilmiyor. Bu yüzden memnuniyetlerini bilmek zor.” (K-17).

“Evet dernek başkanı olduğum için çok iyi derecede faydalaniyorum. Aslında bizim için çok faydalı oldu. Özellikle hukuku bilmek için faydalı oldu. Hatta biz mesela ırkçılığa uğradığımızda şikâyet edebiliyoruz. Buraya gelen kişiler bilmiyor. Dilden dolayı eğitim seviyeleri yüksek olsa da haklarını bilmiyorlar. Bizim derneğimize getirdiğimiz bir avukatla buradaki yabancı kişileri toplayıp hakları konusunda bilgi verdik ama yeterli olmadı. Çok fazla kişi haklarını bilmediğinden iyi derecede faydalanamıyorlar.” (K-18).

“Yabancılar YUKK’tan ne derecede faydalaniyor diye baktığımda, genel çoğunlukta değil. Ama buraya gelen sığınmacılara gereken kurallar neyse bilgi sahibi olsunlar ya da olmasınlar hak ve hükümlülüklerini YUKK’a göre ve YUKK bağlı yönetmenlikler çerçevesinde buraya geldiğinde kişi hak ve yükümlülükleri konusunda bilgilendiriliyorlar. Eğer geçici koruma almış kişiler varsa YUKK kuralları çerçevesinde gereken faydalar sağlanıyor ve memnun kalıyorlar. Ama diğer statülerdeki kişiler için aynı şeyleri söyleyemem. Bizler vasıtasıyla YUKK’tan

faydalanmasını sağladıklarımız iyi derecede faydalanmalarını sağlıyoruz. Ama tabi gene de memnun olmayanlar de oluyor.” (K-19).

“YUKK’un yabancılara sunduğu haklarınızdan faydalaniyor mu ve ne derecede diye düşündüğümde, çok faydalanmadıklarını söyleyebilirim. Neden? Çünkü Türkiye’ye geldiklerinde öncelik olan insani ihtiyaçlarını karşılamak, barınmak, yemek gereksinimleri gibi öncelik verdikleri için yasal haklarını araştırmıyorlar. YUKK’u bilenlerin sayısı az ve sunduğu haklarından faydalananların sayısı da az. Çok az kişi bildiği gibi bu haklarını kullanarak burada yaşayan yok denecek kadar. Çoğu yabancı YUKK’u bilmiyor, bilmediklerinden dolayı faydalanma dereceleri yok.” (K-20).

Genel olarak, YUKK'un sunduğu hakların bilinirliği ve faydalanma derecesi düşük görünmektedir. Bazı katılımcılar haklarından haberdar olduklarını ve sınırlı da olsa faydalandıklarını belirtirken, çoğu katılımcı YUKK'tan habersiz olduklarını ve bu haklardan yeterince faydalanamadıklarını ifade etmektedir. Bunun başlıca nedenleri arasında dil bariyeri, bilgi eksikliği, karmaşık kurallar ve uygulamadaki zorluklar yer almaktadır. Özellikle eğitim seviyesi düşük olan yabancı kişilerin YUKK hakkında yeterli bilgiye sahip olmadıkları ve bu nedenle haklarından faydalanabildikleri sınırlı olduğu görülmektedir. Bununla birlikte, dernek başkanları ve uzmanlar aracılığıyla bilgilendirme yapılmasına rağmen, dil bariyeri ve eğitim seviyesi farklılıkları nedeniyle, YUKK'un sunduğu hakların yeterince bilinmediği ve kullanılmadığı görülmektedir. Dahası yabancılara YUKK hakkında bilgi vermeye çalıştıklarını ancak yine de faydalanma düzeyinin istenilen seviyede olmadığını belirtmektedirler. Sonuç olarak, YUKK'un sunduğu hakların yabancılar tarafından yeterince bilinmediği ve kullanılmadığı anlaşılmaktadır.

Bazı katılımcılar haklarından haberdar olduklarını belirtse de çoğunluğu bu hakları tam olarak bilmedikleri ve yeterince faydalanamadıkları anlaşılmaktadır. Özellikle göçmen ve sığınmacı statüsündeki kişilerin, temel ihtiyaçlarını karşılamaya öncelik verdikleri için yasal haklarını araştırmadıkları ve bu nedenle faydalanma düzeylerinin düşük olduğu vurgulanmaktadır. Sonuç olarak, YUKK'un yabancılara sağladığı hakların bilinirliği ve faydalanma derecesi yetersiz olarak değerlendirilebilir.

Hakların Kullanımı

“YUKK Tarafından Sunulan Hakların Bilinirliği ve Faydalanma Dereceleri” alt tema altında bulunan “Hakların Kullanımı” kodudur. Bu kod ile yabancı uyruklu kişilerin hakları konusunda fikirleri sorulmuş ve aşağıdaki şu cevaplar alınmıştır.

“Evet faydalaniyorum. Bana yetecek kadar biliyorum. Nasıl Türkiye’de kalacağımı, sorun olursa nereye gideceğimi gibi biliyorum. Şu ana kadar bu haklardan faydalanmak için bir sorun yaşamadım. Ama bir sorun yaşamadığımda nasıl haklarımın olduğunu öğrenirim ve YUKK’tan da faydalanırım. Ama genel olarak çok olmasa da faydalaniyorum.” (K-1).

“YUKK konusunda bana yakınlarım bilgi verdi ama yaşlılıktan çok aklımda tutmadım. Yine de bir durum olduğunda İHH derneği var oraya gidiyorum bana yardımcı oluyorlar.” (K-4).

“Hastane ve sağlık haklarımı biliyorum ve onlardan faydalaniyorum. Bir de maddi destek ya da yiyecek, giyecek gibi ihtiyaçlarımı nasıl karşılayacağımı biliyorum. YUKK’u çok bilmediğim için çok faydalandığımı söyleyemem.” (K-5).

“Pek faydalanmıyorum. Mesela bazı haklarımdan tam olarak faydalanmıyorum ve uygulanmıyor. Çalışma hakkı gibi, var ama uygulanmıyor ve bizlerde faydalanamıyoruz. Aslında haklar var ama neden bunlar bizim için yapılmıyor bilmiyorum. Türkiye’de bana verilen haklardan faydalanamıyorum ve iyi derecede memnunda değilim.” (K-10).

“Evet bilгим var. Birkaç yıl önce duymuştum. İnternette bulup okumuştum. Kanunda bizlik hakların olduğunu göremedim. Sadece Suriyelileri ilgilendiren birçok madde vardı. Sonradan bazı haklarımın olduğunu duyunca yararlanmaya çalıştım hala yararlanmaya çalışıyorum.” (K-11).

“Herkesin faydalandığı bir kanun olmadığı için de yabancılar öğrenme konusunda istekli değiller. Bu yüzden haklarını bilmiyorlar.” (K-20).

Genel olarak, YUKK (Yabancılar ve Uluslararası Koruma Kanunu) kapsamındaki haklar konusunda farkındalık ve kullanım düzeyi düşük görünmektedir. Bazı katılımcılar, yakınlarından veya sivil toplum kuruluşlarından (İHH, Kızılay, yerel deneklerden) bilgi aldıklarını, ancak yaşlılık nedeniyle bu bilgileri tam olarak hatırlayamadıklarını belirtmişlerdir. Diğer katılımcılar ise, kanunu inceleyerek veya İl Göç İdaresi’ne başvurarak haklarını öğrendiklerini, ancak uygulamada eksiklikler olduğu için bu hakları yeterince kullanamadıklarını ifade etmişlerdir. Ayrıca, YUKK’un herkes tarafından eşit şekilde faydalanılmayan bir kanun olması nedeniyle, yabancıların haklarını öğrenme konusunda isteksiz oldukları da vurgulanmıştır.

Kısmi Faydalanma

“YUKK Tarafından Sunulan Hakların Bilinirliği ve Faydalanma Dereceleri” alt tema altında bulunan bir diğer kod ise “Kısmi Faydalanma” kodudur. Bu kod ile yabancı uyruklu kişilerin haklarından kısmi olarak faydalanma ile ilgili aşağıdaki şu cevaplar alınmıştır.

“Evet faydalaniyorum. Ama öyle çok bilğim yok gene de biraz biliyorum. Mesela nasıl faydalaniyorum? Yalova’da olduğum için göç idaresine gidiyorum oradan gereken bilgiler verildiği için onların verdiği bilgilerle ikamet sorunlarımı ya da çalışma konusunda ya da mülkiyet konusunda neler yapmam gerektiğini birazda olsa bildiğimden öyle faydalaniyorum. Ne derecede faydalaniyorum? Çok faydalanmıyorum. Her ne kadar haklarımız olduğunu bize bilgiler söyleseler de çok faydalanmıyorum.” (K-2).

“İşime yaradığı kadar faydalaniyorum diyebilirim. İran’a geri dönemediğim için buradaki kuralları iyi öğrenip kullanmaya çalışıyorum. Gerektiği kadar faydalaniyorum. Bazen sorun çıkıyor. Mesela bazı haklarımı resmî kurumlardan istediğimde uzun sürebiliyor. Orta derecede faydalaniyorum diyebilirim.” (K-15).

“Hayır çok faydalanamıyorum. Neden dersiniz, çünkü herkese göre kanunlar değil. Ben bir İranlı olarak öyle her haktan yararlanamıyorum. Mesela Türk kimliğini almak istiyorum ama olmaz diyorlar. Mesela iş yapmak istiyorum çok sorun çıkıyor. YUKK’ta haklarımın nasıl olduğunu çok bilmiyorum ama bildiğim kadarıyla da benim işime çok yaramıyor. İyi derece olarak faydalanmıyorum. Bilmediğim için faydalanma derecem az oluyor. Bilsem de faydalanma derecem çok olacağını düşünmüyorum.” (K-16).

Yabancıların uluslararası haklarının bilinirliği ve faydalanma dereceleri konusunda farklı görüşler bulunmaktadır. Bazı yabancılar, göç idaresinden aldıkları bilgiler doğrultusunda ikamet, çalışma ve mülkiyet konuları haklarından kısmen faydalanabildiklerini belirtmektedir. Ancak bu kişiler, haklarının tam olarak farkında olmadıklarını ve yeterince faydalanamadıklarını ifade etmektedir. Diğer yabancılar ise, vatandaşlık alma veya iş yapma konularında karşılaştıkları sorunlar nedeniyle YUKK kapsamındaki haklardan yeterince yararlanamadıklarını dile getirmektedir. Bu kişiler, bilgi eksikliği nedeniyle haklarını tam olarak kullanamadıklarını ve bunun da faydalanma derecelerini sınırladığını belirtmektedir. Sonuç olarak, yabancıların uluslararası haklarının bilinirliği ve faydalanma dereceleri konusunda farklı deneyimler ve görüşler bulunmaktadır.

4.4.1.1.3. Geçici Koruma Hakları Farkındalığı

Katılımcıların geçici koruma haklarından haberdar olma durumlarına bakıldığında genelinin bunu bilmediği anlaşılmaktadır. Bu durumu birçok nedene bağlayabiliriz. Örneğin; eğitim

seviyesinin düşük olması, insani ihtiyaçlarının tam giderilmemesi, gelinen yerde yaşanan psikolojik sorunlar, dil sıkıntısı, öğrenme isteğinin olmaması vb. gibi durumlar sıralanabilir.

“Geçici Koruma Hakları Farkındalığı” alt teması altında bulunan bu temanın altında bulunan kodlar Geçici Koruma Haklarının Bilme Düzeyi” ve “Geçici koruma Haklarından Yararlanma” kodlarıdır. Bu alt tema ile ilgili katılımcıların cevapları aşağıda verilmiştir.

“Evet var. Öyle çok düşündüğünüz gibi bilgi sahibi değilim. Galiba bu konuda fazla bilgi bilmem lazım.” (K-3).

“Bilmiyorum. Açıkçası haberim yok. Hiç öğrenmek gibi bir ihtiyacım olmadı.” (K-4).

“Açıkçası bilmiyorum. Sadece ihtiyaçlarımı karşılamak için kimliğimi kurumlara gösteriyorum öyle bazı haklarımın olduğunu biliyorum.” (K-5).

“Geçici koruma ile ilgili bilgim yok. sadece Suriyeliler alıyor diye biliyorum, derneğimizde Suriyeliler çok az geliyor.” (K-17).

“Ben geçici koruma sahibi değilim ama haberim var. Özellikle Suriyeliler Türkiye’de kalmak için verilmiş bir kimlik statüsü. Geçici koruma sahibi olanlar biz Mısırlılardan haklarını bilememesi konusunda daha kötü durumdadır. Suriyelere geçici koruma verseler de derneğe gelenlerin çoğunluğu onun ne işe yaradığı, bu haklarının neler olduğunu bilmiyorlar.” (K-18).

“Geçici koruma verilenlere gereken tüm hakları söyleniyor. Söylendikten sonra geçici koruma haklarından haberleri oluyor. Kedi başlarına araştırma yapmıyorlar. Yapanlar çok az.” (K-19).

“Geçici korumaya sahip yabancılar haklarından haberdar mı, hayır haklarından haberdar değiller. Sadece Suriyelilere geçici koruma sağlanıyor, onlarda bunun sadece Türkiye’de belli yerlerde yaşamak için olduğunu düşünüyor. Arkadaki haklarından haberleri yok. Bilen kişilerin sayısı az.” (K-20).

Geçici koruma statüsüne sahip yabancıların, bu statünün sağladığı haklar konusunda yeterli bilgi sahibi olmadıkları anlaşılmaktadır. Bazıları sadece kimliklerini göstererek ihtiyaçlarını karşıladıklarını, haklarının neler olduğunu bilmediklerini ifade etmektedir. Özellikle Suriyeliler arasında, geçici korumanın sadece Türkiye’de belli yerlerde yaşamak için verildiği düşüncesi yaygındır ve haklarından habersiz oldukları belirtilmektedir. Geçici koruma statüsüne sahip kişilerin haklarının neler olduğu konusunda bilgilendirilmelerine rağmen, kendi başlarına araştırma yapmadıkları ve bu hakların farkında olmadıkları vurgulanmaktadır.

Geçici koruma statüsü hakkında farkındalık düşük görünmektedir. Bazı katılımcılar bu konuda yeterli bilgiye sahip olmadıklarını belirtmişlerdir. Özellikle Suriyeliler için geçerli olan bu statünün, diğer gruplar tarafından da yeterince bilinmediği anlaşılmaktadır. Geçici koruma sahibi olanların haklarının neler olduğu konusunda da eksiklikler bulunmaktadır. Dernek üyeleri arasında Suriyelilerin sayısının az olması da bu farkındalık eksikliğine katkıda bulunuyor olabilir. Genel olarak, geçici koruma statüsü ve sağladığı haklar konusunda daha fazla bilgilendirme ve farkındalık çalışmalarına ihtiyaç olduğu görülmektedir. Sonuç olarak, geçici koruma statüsüne sahip yabancıların, bu statünün kendilerine sağladığı haklar konusunda yeterli bilgi ve farkındalığa sahip olmadıkları anlaşılmaktadır.

Geçici Koruma Haklarının Bilme Düzeyi

“Geçici Koruma Hakları Farkındalığı” alt teması altında bulunan bu kod, geçici koruma hakları konusunda katılımcıların bilme düzeyleri incelenmiştir. Başta katılımcılar olmak üzere dernek başkanları ve uzmanların görüşlerine göre geçici koruma hakları konusunda yabancıların bilgi düzeylerin düşük olduğu anlaşılmaktadır. Aşağıda katılımcıların cevapları verilmiştir.

“Evet var. Öyle çok düşündüğünüz gibi bilgi sahibi değilim. Galiba bu konuda fazla bilgi bilmem lazım. (...) Bilmediğim için derecesini bilmiyorum. Orta diyelim. Ya Türkiye’de geçici korumayla kalmam güzel.” (K-3).

“Bilmiyorum. Açıkçası haberim yok. Hiç öğrenmek gibi bir ihtiyacım olmadı. Çünkü yasal bir sorun yaşamadım. Zaten öğrensem de bu hakları kullanacağımı zannetmiyorum.” (K-4).

“Açıkçası bilmiyorum. Sadece ihtiyaçlarımı karşılamak için kimliğimi kurumlara gösteriyorum öyle bazı haklarımın olduğunu biliyorum. Öğrenemedim. Ne işe yaradığını bilmediğim için öğrenmek içinde çabalamadım. Hem öğrensem de hayatımda bir şeyin değişeceğini düşünmüyorum.” (K-5).

“Geçici koruma ile ilgili bilgim yok. sadece Suriyeliler alıyor diye biliyorum, derneğimizde Suriyeliler çok az geliyor.” (K-17).

“Ben geçici koruma sahibi değilim ama haberim var. Özellikle Suriyeliler Türkiye’de kalmak için verilmiş bir kimlik statüsü. Geçici koruma sahibi olanlar biz Mısırlılardan haklarını bilememesi konusunda daha kötü durumdalar. Suriyelere geçici koruma verseler de derneğe gelenlerin çoğunluğu onun ne işe yaradığı, bu haklarının neler olduğunu bilmiyorlar.” (K-18).

“Yabancıların haklarından haberdar mı? Buraya gelen yabancılar uluslararası koruma ve yasal kalış iznine sahip olan kişiler diğer illere göre Yalova az ama il yüz ölçümüne

bakıldığında ise geçici koruma altında olan yabancı sayısı epey yüksek. Bu yüzden Yalova ikamete kapalı bir il ama yönlendirme ili. Geçici koruma verilenlere gereken tüm hakları söyleniyor. Söylendikten sonra geçici koruma haklarından haberleri oluyor. Kedi başlarına araştırma yapmıyorlar. Yapanlar çok az. Eğitim sevipleri yüksek olanlar biraz daha iyi bu haklardan haberleri oluyor ve uygulama konusunda ya da talep etme konusunda daha iyiler. Geçici koruma atındaki yabancıların hakları konusunda eksikleri ciddi derecede çok.” (K-19).

“Geçici korumaya sahip yabancılar haklarından haberdar mı, hayır haklarından haberdar değiller. Sadece Suriyelilere geçici koruma sağlanıyor, onlarda bunun sadece Türkiye’de belli yerlerde yaşamak için olduğunu düşünüyor. Arkadaki haklarından haberleri yok. Bilen kişilerin sayısı az.” (K-20).

Geçici koruma altındaki yabancıların, özellikle Suriyelilerin, geçici koruma haklarından yeterince haberdar olmadıkları görülmektedir. Bazıları bu hakları bilmediklerini, bazıları ise bilgi sahibi olmadıkları için derecesini bilmediklerini ifade etmektedir. Birçoğu, geçici koruma statüsünün sadece Türkiye’de belli yerlerde yaşamak için olduğunu düşünmekte, bazıları ise diğer haklar konusunda bilgi sahibi değildirler. Eğitim seviyesi yüksek olanlar, geçici koruma haklarından biraz daha haberdar olsalar da genel olarak geçici koruma altındaki yabancıların hakları konusunda ciddi eksiklikler bulunmaktadır. Bunun nedeni olarak, kendilerinin de bu hakları talep etme ihtiyacı hissetmemeleri ve kurumlar tarafından da yeterince bilgilendirilmemeleri gösterilmektedir.

Geçici koruma Haklarından Yararlanma

“Geçici Koruma Hakları Farkındalığı” alt teması altında bulunan bir diğer kod olan “Geçici koruma Haklarından Yararlanma” kodudur. Bu kodda katılımcıları geçici koruma haklarından yararlanma durumları sorulmuş ve aşağıda verilen cevaplar alınmıştır.

“Evet var. Öyle çok düşündüğünüz gibi bilgi sahibi değilim. Galiba bu konuda fazla bilgi bilmem lazım.” (K-3).

“Bilmediğim için faydalanamıyorum. Sadece geçici koruma kimliğimi biliyorum. Daha önce dediğim gibi geçici koruma haklarımı öğrenme ihtiyacı duymadım. O yüzden faydalanmıyorum.” (K-4).

“Bilmediğim için az önce söylediklerimin dışında faydalanamıyorum. Sadece geçici koruma kimliğim var bunu biliyorum. Belki bilseydim iyi derecede faydalanabilirdim.” (K-5).

“Suriyelere geçici koruma verseler de derneğe gelenlerin çoğunluğu onun ne işe yaradığı, bu haklarının neler olduğunu bilmiyorlar.” (K-18).

“Buraya gelen yabancılar faydalaniyorlar mı, evet bilgi verildiğinde faydalaniyorlar. İlk başvuru yaptıklarında gerekli bilgilendirme yapılmış oluyor. Bu haklar sosyal hakları olabilir, sağlık, eğitim ve diğer haklar olabilir, çocuk hakları olabilir, Yalova Göç İdaresinde tüm bu hakları söyleniyor ve faydalanmaları sağlanıyor. Eğer tam olarak haklarını anlamışlarda faydalanmaları o derece büyük ve memnuniyetleri o derecede yüksek olabiliyor. Ama anlamadıklarında sorunlar yaşayabiliyorlar.” (K-19).

“Faydalanan yabancılar var mı diye baktığımda açıkçası pek yok. Çoğu Suriyelilere geçici koruma verilse de az kişi bu hakları bilip güzel derecede faydalanabiliyor. Tabi bu haklar uygulanırsa faydalaniyorlar. Haklar konusunda eksiklikler fazla. Bunların düzeltilmesi gerekli. Çünkü ancak öyle yabancıların haklarından yeterli derece faydalanmaları sağlanabilir. Yabancı kişilerin kendi haklarını bilmeleri ve bu konuda çabalamaları gerekli.” (K-20).

Geçici koruma altındaki kişilerin çoğunluğu, geçici koruma haklarından nasıl faydalanacaklarını bilmemektedir. Bazıları sadece geçici koruma kimliklerinin olduğunu farkındadır, ancak haklarını öğrenme ihtiyacı duymamışlardır. Diğerleri ise haklarını bilmedikleri için faydalanamamaktadırlar. Bununla birlikte, bilgilendirme yapıldığında ve haklar anlatıldığında, geçici koruma altındaki kişiler bu haklardan memnuniyetle faydalanabilmektedir. Ancak genel olarak, geçici koruma haklarının uygulanmasında eksiklikler bulunmakta ve bu hakların yeterince bilinmemesi nedeniyle kişiler haklarından yeterince yararlanamamaktadır. Bu sorunun çözümü için, geçici koruma altındaki kişilerin kendi haklarını öğrenmeleri ve takip etmeleri, ayrıca yetkili kurumların da bu hakları etkin bir şekilde uygulaması ve bilgilendirme yapması gerekmektedir.

4.4.1.1.3. Haklar Konusundaki Bilgi Eksiklikleri

Çoğu yabancı, kendilerine tanınan statü haklarından haberdar değildir ve bunlardan faydalanamamaktadır. Ayrıca, yabancılar ayrımcılığa uğramakta, kamu personeli tarafından hoş karşılanmamakta ve iş imkânlarından yeterince yararlanamamaktadır. SUYE eğitiminin yetersiz olduğu ve daha uzman kişiler tarafından verilmesi gerektiği belirtilmektedir. Yabancıların önceliği temel ihtiyaçlarını karşılamak olduğundan, YUKK'un sunduğu haklardan haberdar olmamaları ve bunlardan faydalanmamaları söz konusudur. Sonuç olarak, yabancıların Türkiye'deki hakları konusunda ciddi bir bilgi eksikliği bulunmakta ve bu hakların uygulanması hususunda önemli sorunlar yaşanmaktadır.

“Uluslararası Resmî Statüleri Hakkında Bilgi Düzeyleri” teması altında bulunan bu alt tema için katılımcıların verdiği cevaplar aşağıda seçilerek verilmiştir.

“... burada yani Türkiye’de haklar konusunda eksiklikler yaşıyorum. Çünkü Türkiye’de Suriyeli kişiler dışında burada kalan yabancılara haklar konusunda tam bir bilgi verilmiyor ve uygulanmadığını da düşünüyorum. (...) Biz Iraklılar sahte sigorta mağduruyuz. Bundan dolayı kızımın mahkemesi oldu. Bir buçuk yıl sonra berat kararı çıktı. Ben Türkiye’de kaldım kızım bu süre içinde Türkiye izin vermediği için Irak’ta kaldı. Ayrıca kızım çok hastaydı. Hala diğer Iraklıların ve şirketin davası sürüyor. Çok zor günler geçirdik bu yüzden. Diğer kişilerinde mağdur olmaması için bu sorunun çözülmesini istiyorum. Bir daha da olmamasını isterim.” (K-2).

“Çalışma haklarımızla ilgi ciddi problemler yaşıyorum. Ayrıca sigortasız çalıştırılıyorum ve çok az para alıyorum. Benim gibi çok fazla kişi var. Ayrıca çalışmak için çok uygun saatlerimiz yok ve 12 saate yakın çalıştırılıyor.” (K-9).

“Birçok yerde ırkçılığa maruz kalıyoruz. Mesela burada çalışmak istiyoruz yabancı olduğumuz için bize iş vermiyorlar ya da verdiklerinde sigortasız ve maaşı çok az veriyorlar.” (K-10).

“... Yani çoğunluğun onlara verilen statü haklarını bilmiyorlar. Çok azı biliyor ve faydalaniyor diyebilirim.” (K-17).

“Ayrımcılığa uğruyoruz ve bazı kamu alanlarında çalışan personeller bizi hoş karşılamıyor. (...) Çalışma durumumuz yok ve buradaki birçok yabancı iş imkânı bulamıyor. Bu konularda düzeltme yapılması gerektiğini düşünüyorum.” (K-18).

“... Ama erişim ve destek noktasında biz kaynakları harekete geçirmeye çalışıyoruz ama büyük oradan bu hizmetlere erişim sağlayamıyorlar. Hem eksikliklerden dolayı hem de gelen yabancılardan hakları konusunda çok istekli olmamaları bu durumları etkiliyor.” (K-19).

“YUKK’un yabancılara sunduğu haklarınızdan faydalaniyor mu ve ne derecede diye düşündüğümde, çok faydalanmadıklarını söyleyebilirim. Neden? Çünkü Türkiye’ye geldiklerinde öncelik olan insani ihtiyaçlarını karşılamak, barınmak, yemek gereksinimleri gibi öncelik verdikleri için yasal haklarını araştırmıyorlar. YUKK’u bilenlerin sayısı az ve sunduğu haklarından faydalananların sayısı da az. Çok az kişi bildiği gibi bu haklarını kullanarak burada yaşayan yok denecek kadar. Çoğu yabancı YUKK’u bilmiyor, bilmediklerinden dolayı faydalanma dereceleri yok.” (K-20).

Yabancıların Türkiye'deki hakları konusunda ciddi bilgi eksiklikleri bulunmaktadır. Suriyeli kişiler dışındaki yabancılara yeterli bilgi verilmediği ve hakların uygulanmadığı düşünülmektedir. Bazı yabancılar, sigorta mağduru olmuş ve hukuki sorunlar yaşamıştır. Çalışma hakları konusunda da ciddi problemler yaşanmakta, sigortasız ve düşük ücretli çalıştırılmaktadırlar. Ayrımcılığa da maruz kalmakta, iş bulmakta zorlanmakta ve kamu personelinin olumsuz tutumlarıyla karşılaşmaktadırlar. SUYE eğitiminin yetersiz olduğu ve uzman kişiler tarafından verilmesi gerektiği belirtilmektedir. Yabancıların çoğunluğu, kendilerine tanınan statü haklarından haberdar değildir ve bunlardan faydalanamamaktadır. Bunun nedeni, öncelikle temel ihtiyaçlarını karşılamaya odaklanmaları ve YUKK'un bilinirliğinin düşük olmasıdır. Sonuç olarak, yabancıların Türkiye'deki hakları konusunda ciddi sorunlar yaşandığı ve bu konuda iyileştirmelerin yapılması gerektiği anlaşılmaktadır.

Hakların Bilmesini Engelleyen Faktörler

“Uluslararası Resmî Statüleri Hakkında Bilgi Düzeyleri” alt teması altında bulunan “Hakların Bilmesini Engelleyen Faktörler” kodu, katılımcıların haklarını öğrenmesinde engel teşkil eden noktalara değinmiştir. Aşağıda katılımcıların verdikleri cevaplar sıralanmıştır.

“Evet haberim var ama Türkiye’deki şartlar (hukuksal haklardan bahsediyor) pek bu haklarımı kullanmamı müsaade etmiyor. Mesela iş haklarımdan, seyahat hakkımdan gibi. Ondan faydalanamıyorum.” (K-3).

“Bilmiyorum. Açıkçası haberim yok. Hiç öğrenmek gibi bir ihtiyacım olmadı. Çünkü yasal bir sorun yaşamadım. Zaten öğrensem de bu hakları kullanacağımı zannetmiyorum.” (K-4).

“Açıkçası bilmiyorum. Sadece ihtiyaçlarımı karşılamak için kimliğimi kurumlara gösteriyorum öyle bazı haklarımın olduğunu biliyorum. Öğrenemedim. Ne işe yaradığını bilmediğim için öğrenmek içinde çabalamadım. Hem öğrensem de hayatımda bir şeyin değişeceğini düşünmüyorum.” (K-5).

“Hayır bilmiyorum. Burada yabancı olduğum için haklarımın pek olmadığını düşünüyordum bu yüzden hiç haklarıma bakmadım, araştırmadım da.” (K-8).

“Kanunda bizlik hakların olduğunu göremedim. Sadece Suriyelileri ilgilendiren birçok madde vardı. Sonradan bazı haklarımın olduğunu duyunca yararlanmaya çalıştım hala yararlanmaya çalışıyorum.” (K-11).

“Aslında herkes faydalanamıyor. Benim ikamet sorunum vardı çok uğraştım. Bu haklarıma rağmen çok zorluk yaşadım. Yapmak istediğim işlerde hemen halledilemiyor. Çok zaman

geçmesi gerekiyor. Aslında resmî olarak bu haklarım var ama yine de uygulamada yavaş yapılıyor. Haklarıma rağmen sorunlar yaşadım. Resmî yerlerde çalışanların bazıları bilmiyorlar sıkıntı yaşadım. İkamet sorunumla çok uğraştım. Sonunda hallettim. Çok iyi derecede faydalanamıyorum.” (K-13).

“Hayır çok faydalanamıyorum. Neden dersiniz, çünkü herkese göre kanunlar değil. Ben bir İranlı olarak öyle her haktan yararlanamıyorum. Mesela Türk kimliğini almak istiyorum ama olmaz diyorlar. Mesel iş yapmak istiyorum çok sorun çıkıyor. YUKK'ta haklarımın nasıl olduğunu çok bilmiyorum ama bildiğim kadarıyla da benim işime çok yaramıyor. İyi derece olarak faydalanmıyorum. Bilmediğim için faydalanma derecem az oluyor. Bilsem de faydalanma derecem çok olacağını düşünmüyorum.” (K-16).

“Çalışma iznimiz yok yani başka hakkımızda yok. Mesela bir problem oluyor ben resmî kurumlara gidiyorum dernek başkanı olduğum için benle ilgileniyorlar ama diğer kişiler muhatap alınmıyor. Birçok kurumda durum bu maalesef. Biz yabancılar Türkiye'deki haklarımız konusunda yeterli desteği ve uygulamayı görmüyoruz. (...) Ama keşke daha uzun olsaydı. Bir günlük ve bir defa olması sıkıntılıydı. Sonra hiç yapılmadı ama yapılması gerekiyordu. En azından hakları konusunda, Türkiye hakkında bilgisi az olanlar daha çok faydalanabilirdi. (...) Biz Iraklılar üç yıl önce Türkiye'de sahte sağlık sigortası bir şirket tarafından yapıldığı için çok mağdur olduk ve hala bazı davalar sürüyor. Yaklaşık 200 Iraklı aile bu durumu yaşadı ve çoğunluğu bu yüzden Türkiye'den gönderildiler. Biz Iraklıların bir suçu yok çünkü biz bilmiyorduk sahte sigorta yapıldığını sonradan öğrendik. Bizde e devlet gibi bir sistem yok. Bu yüzden evraklar gerçek mi sahta mi kontrol edemedik. Bu sorunumuzun en kısa zamanda çözülmesini istiyoruz. Bunu ekleyebilirim. Ayrıca çalışma sorunumuzda var. Bir de vize problemimiz var bu konularda ciddi sorunlar yaşıyoruz.” (K-17).

“... Sadece bazen çocuklarının ırkçılığa ve okulda dışlandıklarını söylüyorlar. (...) Ama şöyle bir sorun çıktı, tercüman yoktu. Katılanların çoğunluğu hiçbir şey anlamadı. Sonradan ben Türkçe iyi bildiğim için çevirmenlik yaptım. (...) 8 saat demişlerdi ama 6 saat sürmüştü. Zaman yetersizdi. Eğitim bir günlük olduğu için hukuksal hakları ve diğer hakları tam olarak öğretilmedi. Birkaç saat içinde nasıl tüm haklarımızı öğrenebiliriz ki, bu nerdeyse imkânsız. Bir ya da iki aylık bir program olursa yeterli olurdu. Eğitimden sonra sınav yapılması gerekliydi. Başarılı olan geçsin, başarısız olanlara da tekrar eğitim verilebilirdi.” (K-18).

“Yabancıların iş konusunda haklarından haberdar olsa da sıklıkla bu haklarına erişemiyorlar ve aslında sigortasız ya da kaçak bir şekilde çalışmaya devam ediyorlar. Çünkü çalışma izni şartları hala geliştirilme aşamasında hale bir revize surecine var buna yönelik. Ne yazık ki

çalışma haklarına ne yabancılar ne de iş veren erişebilir olmadığı için pek yararlanamıyorlar. Yabancılar ayrıca iş yerlerinde sıklıkla ırkçılık ve maddi haklarının verilmemesinden suiistimale uğrayabiliyorlar. İşverenler yabancı işçilerine hakları konusunda duyarsız olabiliyorlar ve yabancıların çalışma haklarının çoğunluğuna uymuyorlar zaten. (...) Sekiz saatlik bir eğitim ne kadar bir uyum programı olabilir tartışılır ama en azından Yalova'daki yabancıların Türkiye'deki genel hak ve yükümlülükleri konusunda bilgilendiriliyorlar, sosyal anlamda, Türkiye kültürü hakkında bilgi sahibi oluyorlardı. Dolayısıyla bir farkındalık adına yabancılara katkı sağlıyor ama çok çok verim aldıkları bir program değildi. Bunun nedeni bir seferlik olması ve sekiz saatlik gibi kısa bir zaman diliminde yapılmasını gösterebiliriz.” (K-19).

“Herkesin faydalandığı bir kanun olmadığı için de yabancılar öğrenme konusunda istekli değiller. Bu yüzden haklarını bilmiyorlar. (...) Tabi bu haklar uygulanırsa faydalanıyorlar. Haklar konusunda eksiklikler fazla. Bunların düzeltilmesi gerekli. Çünkü ancak öyle yabancıların haklarından yeterli derece faydalanmaları sağlanabilir. Yabancı kişilerin kendi haklarını bilmeleri ve bu konuda çabalamaları gerekli. (...) Çünkü eğitimi veren kişilerin özel ve uzman olması gerekiyordu. Bu yüzden çoğu kişi ne olduğunu bile anlamadı. Zaten bir günlükte ve çok az bir zamanda verildi. Yabancıların için yeterli bir eğitim değildi.” (K-20).

Yabancıların Türkiye'deki haklarını kullanmalarını engelleyen çeşitli faktörler bulunmaktadır. Bunlardan ilki, yabancıların kendi haklarından haberdar olmamaları veya bu hakları kullanma konusunda isteksiz olmaları. Bazı yabancılar, Türkiye'deki yasal düzenlemelerin kendilerine yeterince imkân tanımadığını, iş, sağlık ve diğer alanlardaki haklarından yararlanamadıklarını belirtmektedir. Diğer bir engel ise, yabancıların Türkiye'deki hakları konusunda yeterli bilgi ve desteğe sahip olmamaları. Özellikle dil bariyeri, tercüman eksikliği ve eğitimlerin yetersizliği nedeniyle yabancılar haklarını tam olarak öğrenememektedir. Ayrıca, bazı yabancılar, Türkiye'deki kurumların kendilerine ayrımcı davrandığını, haklarını gözetmediğini ifade etmektedir. İşverenler de yabancı çalışanların haklarına yeterince riayet etmemekte, onları istismar edebilmektedir. Son olarak, mevzuattaki eksiklikler ve uygulamalardaki aksaklıklar da yabancıların haklarından yeterince yararlanmasını engellemektedir. Tüm bu faktörler göz önüne alındığında, yabancıların Türkiye'deki haklarını etkin bir şekilde kullanabilmeleri için kapsamlı ve sürekli bir bilgilendirme, destek ve iyileştirme çalışmalarına ihtiyaç duyulmaktadır.

Eğitim Seviyesine Göre Resmî Hakları Bilme Düzeyleri

“Uluslararası Resmî Statüleri Hakkında Bilgi Düzeyleri” alt teması altında bulunan diğer kod “Eğitim Seviyesine Göre Resmî Hakları Bilme Düzeyleri” kodudur. Bu kodla eğitim

seviyesinin yükseldikçe hakları bilme oranının yükseldiği anlaşılmaktadır. Aşağıda katılımcıların ifadelerine yer verilmiştir.

“Biz Iraklılar eğitim seviyemiz biraz daha yüksek olduğu için diğer yabancılara göre haklarımızı daha iyi biliyoruz. Derneğe gelen diğer yabancı kişiler için aynı şeyi söyleyemem. Onlar çok az bilgiye sahip. Çoğunluğu YUKK bilmiyor bile. Ne olduğunu da bilmiyorlar.” (K-17). Dernek başkanı olan K-17 katılımcının ifadelerinden anlaşıldığı gibi Iraklı katılımcıların genel olarak hak konusunda daha duyarlı olduğu ifade edilmektedir.

“Buraya gelen kişiler bilmiyor. Dilden dolayı eğitim seviyeleri yüksek olsa da haklarını bilmiyorlar.” (K-18). Yine dernek başkanı olan K-18 katılımcının eğitim seviyesinin hakları bilme konusunda çok fark olmadığını dile getirmektedir.

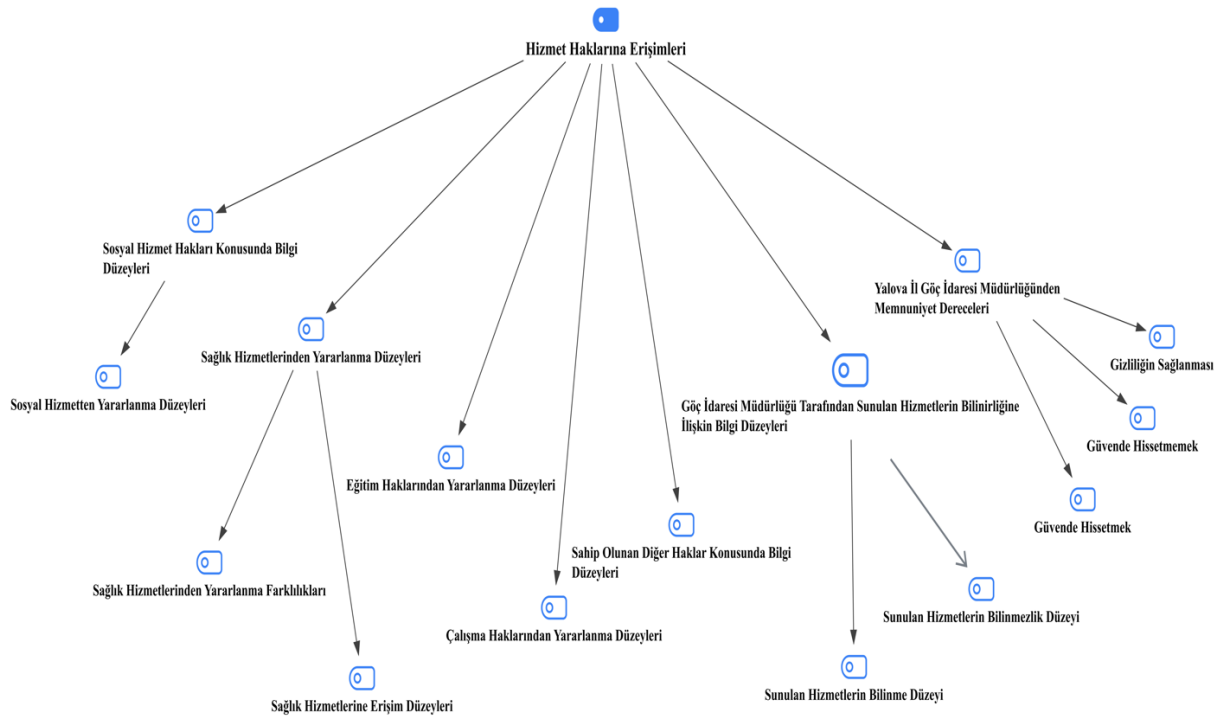
“Eğitim seviyelerine göre bilgi seviyeleri değişiyor. Hakları konusundan en az bilgi sahibi Afganistan’dan gelen kişiler ve özellikle Afganlı kadınlar haklarından habersizler. Ama hak konusunda biraz daha fazla bilgi sahibi olanda Iraklılardır. (...) Yabancıların haklarından haberdar mı? Buraya gelen yabancılar uluslararası koruma ve yasal kalış iznine sahip olan kişiler diğer illere göre Yalova az ama il yüz ölçümüne bakıldığında ise geçici koruma altında olan yabancı sayısı epey yüksek. Bu yüzden Yalova ikamete kapalı bir il ama yönlendirme ili. Geçici koruma verilenlere gereken tüm hakları söyleniyor. Söylendikten sonra geçici koruma haklarından haberleri oluyor. Kedi başlarına araştırma yapmıyorlar. Yapanlar çok az. Eğitim seviyeleri yüksek olanlar biraz daha iyi bu haklardan haberleri oluyor ve uygulama konusunda ya da talep etme konusunda daha iyiler. Geçici koruma atındaki yabancıların hakları konusunda eksikleri ciddi derecede çok.” (K-19). Uzman olan K-18 katılımcıların ifadelerine bakıldığında eğitim seviyesinin yüksek olan yabancıların haklarını bileme konusunda daha duyarlı olduğu anlaşılmaktadır.

Yabancıların eğitim seviyelerine göre resmî haklarını bilme düzeyleri farklılık göstermektedir. Iraklı dernek başkanı katılımcının ifadelerinden yola çıkarak Iraklı yabancılar, diğer yabancılara kıyasla haklarını daha iyi bilmekte olduğunu söylemektedir. Ancak yapılan Iraklı katılımcılarla yapılan görüşmeler ve gözlemler sonucunda bu bilginin herkes için geçerli olmadığı fark edilmiştir. Buna karşın, özellikle Afganistan’dan gelen yabancılar ve Afganlı kadınlar, haklarından en az haberdar olan gruptur. Genel olarak, eğitim seviyesi yüksek olan yabancılar, haklarını daha iyi bilmekte ve bu hakları talep etme konusunda daha başarılı olmaktadır. Diğer taraftan, geçici koruma altındaki yabancıların hakları konusunda ciddi eksiklikler bulunmaktadır. Yalova ilinde, geçici koruma altındaki yabancılara haklarının

söylenmesine rağmen, kendi başlarına araştırma yapmadıkları ve bu hakları tam olarak bilmedikleri belirlenmiştir.

4.4.1.2. Hizmet Haklarına Erişimleri

“Hizmet Haklarına Erişimleri” temasında Yalova’da kalan yabancı katılımcıların hizmet haklarına erişim ile ilgili sorulan sorulara verilen cevaplar ve gözlemler aktarılmıştır. Ayrıca dernek başkanların ve uzmanların tecrübe ve gözlemlerine yer verilmiştir. “Hizmet Haklarına Erişimleri” temasına ait alt tema ve kodlar Şekil 4.5’te gösterilmiştir:

Şekil 4.5. “Hizmet Haklarına Erişimleri” alt temasına ait kodlar

Yabancıların Türkiye’deki sosyal hizmet haklarına erişimi konusunda yapılan görüşmelerde, katılımcıların büyük çoğunluğunun bu haklar hakkında yeterli bilgiye sahip olmadığı ve dolayısıyla da bu haklardan yeterince yararlanamadıkları ortaya çıkmaktadır. Bazı katılımcılar, ilk geldiklerinde bu haklardan faydalandıklarını ancak daha sonra bu yardımların azaldığını veya tamamen kesildiğini belirtmişlerdir. Diğer yandan, maddi durumu iyi olan yabancılar ise sosyal hizmet haklarına ihtiyaç duymadıklarını ifade etmişlerdir.

Sağlık hizmetleri konusunda ise yabancıların durumu daha karmaşıktır. Bazı katılımcılar, Türkiye’ye ilk geldiklerinde sağlık hizmetlerinden ücretsiz yararlandıklarını ancak daha sonra bu hizmetlerin kısıtlandığını veya ücretli hale geldiğini belirtmişlerdir. Özellikle özel sağlık sigortası olmayan yabancılar, sağlık hizmetlerine erişimde zorluk yaşamaktadırlar. Aile Sağlık

Merkezleri'nden ücretsiz yararlanabilmelerine rağmen, devlet hastanelerine gittiklerinde ücret ödemek zorunda kalmaktadırlar.

Eğitim hakkı konusunda ise katılımcılar, çocuklarının devlet okullarına gidebildiklerini ve genel olarak memnun olduklarını belirtmişlerdir. Ancak bazı katılımcılar, çocuklarının okullarda ırkçılığa maruz kaldıklarını da dile getirmişlerdir.

Çalışma hakkı konusunda ise yabancıların büyük çoğunluğunun bilgi sahibi olmadığı ve bu haktan yeterince yararlanamadıkları anlaşılmaktadır. Katılımcılar, işverenlerin yabancı çalışanların haklarını göz ardı ettiğini, sigortasız ve düşük ücretlerle çalıştırıldıklarını ifade etmişlerdir.

Genel olarak, yabancıların Türkiye'deki sosyal haklardan yeterince haberdar olmadıkları ve bu hakları tam olarak kullanamadıkları görülmektedir. Bunun nedenleri arasında bilgi eksikliği, bürokratik engeller, ayrımcılık ve işverenlerin duyarsızlığı sayılabilir.

4.4.1.2.1. Sosyal Hizmet Hakları Konusunda Bilgi Düzeyleri

“Hizmet Haklarına Erişimleri” teması altında bulunan “Sosyal Hizmet Hakları Konusunda Bilgi Düzeyleri” alt teması, katılımcıların sosyal hizmet haklarından haberdar olma ve yararlanma düzeyinin değişti anlaşılmaktadır. Maddi durumun etken olduğu bu alt temada çoğunluğunun sosyal hizmet haklarından haberdar olmadıklarını ve yararlanmadıklarını belirtmişlerdir. Diğer yandan, Kızılay ve İHH gibi kuruluşlardan düzenli olarak yardım alan yabancılar da bulunmaktadır. Ancak genel olarak, yabancıların sosyal hizmet haklarından yeterince yararlanamadıkları ve bu konudaki bilgi düzeylerinin düşük olduğu anlaşılmaktadır. Bunun nedenleri arasında, hakların net olmaması, uygulamaların yetersiz olması ve yabancıların iletişim ağlarının sınırlı olması gösterilmektedir. Özellikle Suriyeliler ve Afganlılar gibi daha dezavantajlı grupların, Iraklılara göre daha fazla yardım aldıkları belirtilmektedir. Bu doğrultuda katılımcıların verdiği cevaplar aşağıda verilmiştir.

“Hayır sosyal hizmet haklarını bilmiyorum ve yararlanamıyorum. Çünkü ihtiyacım yok. Ben Irak’tan Türkiye’ye taşındığımda zaten emekli olmuştum ve maddi durumumda iyi. O yüzden sosyal hizmetten hiç faydalanma gereği duymadım. Ama eğer zoru durumda kalsam gidip yararlanırdım.” (K-1).

“Evet yararlanıyorum. Kızılay kartım var. Her ay oraya para yatırılıyor ondan faydalanıyorum.” (K-4).

“Hayır almıyorum. (...) Sosyal hizmet haklarımı da bilmiyorum. Hiç bu haklarımı bilmiyorum.” (K-7).

“Ben sosyal hizmeti bilmiyorum. (...) Sosyal hizmet haklarının ne olduğunu bilmiyorum.” (K-8).

“Haberim var. Türkiye’ye ilk geldiğimde faydalandım ama şimdi faydalanmıyorum. Artık eskisi gibi yardımlar verilmiyor. Bazen yardım için resmî kurumlara gidiyorum ama onlarda bana yardımcı olmuyor.” (K-9).

“Haberdarım ama şu an faydalanmıyorum. İlk geldiğim zamanlar az da olsa faydalanabiliyordum. Bize çok fazla sosyal haklar verilmiyor. Keşke verilseydi bizde bu kadar zorluk yaşamazdık.” (K-10).

“Valla sosyal hizmet haklarını çok bilmiyorum ve maddi destek alamıyorum.” (K-11).

“...Az bilgim var o yüzden faydalanmıyorum.” (K-12).

“İlk Türkiye’ye geldiğimizde faydalandık. Bize maddi açıdan yardımcı oldular ama sonradan yok olmadılar.” (K-13).

“Haberdar değilim. Faydalanmıyorum. Türkiye’de sosyal hizmet hakların olduğunu biliyordum. Ama eğer bu haklar varsa ben Sudanlı olduğum için bana vereceklerini düşünmüyorum zaten talep etmedim. Yardımların Suriyelilere ve Afganlara veriliyor öyle duydum.” (K-14).

“Sosyal hizmet haklarımdan haberim yok. Çünkü ihtiyacım yok. Benim param var, malım var, evim var, işyerim var. Yani durumum iyi.” (K-16).

“Biz Iraklılar yardım almıyoruz, maddi yardım verilmiyor. Çünkü bizim ihtiyacımız yok. Biz dernek olarak hem Türk vatandaşlarına hem de yabancılara yardım ediyoruz. Suriyeliler ve Afganlı olan kişiler faydalaniyorlar. Derneğimize gelenlere veya benden yardım isteyenlere Yalova İl Göç İdaresine, yardım veren yerlere gönderiyorum.” (K-17).

“Haberdarım ama faydalanmıyorum. Maddi durumum iyi bu yüzden yararlanmıyorum. Derneğe gelenlerin çoğunluğunun sosyal hizmet haklarından habersiz olduğunu biliyorum” (K-18).

“Buraya gelen yabancılar faydalanmıyor mu, baktığımda, buraya gelen yabancılar maalesef haberdar değiller. En çok haberdar oldukları şey Kızılay’ın vermiş olduğu sosyal uyum yardımı. Bu yardımda aylık belli bir para yardımı. Bu gibi yardımlardan anında haberdar

olabiliyorlar. O da kendi arlarındaki iletişimden kaynaklanıyor. Kendi aralarında ciddi bir iletişim ağı var, telefon ve sosyal medya üzerinden ya da dernekler vasıtasıyla sosyal haklardan haberleri oluyor. Tabi bu haber ağlarından mahrum olanlar doğal olarak bu sosyal hakları hem bilmiyorlar hem de yararlanamıyorlar. Genel olarak herkes faydalaniyor mu? Tabi ki hayır.” (K-19).

“Yalova’daki yabancılar yararlanıyor mu, hayır yararlanmıyorlar. (...) En azından bütün yabancıların faydalanmadığını söyleyebilirim.” (K-20).

Yabancıların sosyal hizmet haklarına ilişkin bilgi düzeyleri ve faydalanma durumları çeşitlilik göstermektedir. Bazı yabancılar, maddi durumlarının iyi olması nedeniyle sosyal hizmet haklarından faydalanma ihtiyacı duymadıklarını belirtmektedir. Diğer yabancılar ise sosyal hizmet haklarının ne olduğunu bilmediklerini ve bu haklardan yararlanamadıklarını ifade etmektedir. Bazı yabancılar ise ilk geldiklerinde sosyal hizmet haklarından faydalandıklarını, ancak daha sonra bu yardımların azaldığını veya tamamen kesildiğini dile getirmektedir. Ayrıca, yabancıların sosyal hizmet haklarına erişimlerinin, etnik kökenlerine göre farklılık gösterdiği anlaşılmaktadır. Örneğin, Suriyeliler ve Afganlar gibi bazı yabancı grupların, sosyal hizmet haklarından daha fazla faydalandıkları belirtilmektedir. Genel olarak, yabancıların sosyal hizmet haklarına ilişkin bilgi düzeylerinin yetersiz olduğu ve bu hakları yeterince kullanamadıkları görülmektedir. Sonuç olarak, yabancıların sosyal hizmet haklarından yararlanma düzeylerinin artırılması için daha kapsamlı bilgilendirme ve erişim imkânlarının sağlanması gerekmektedir.

Sosyal Hizmetten Yararlanma Düzeyleri

“Sosyal Hizmet Hakları Konusunda Bilgi Düzeyleri” alt teması altında bulunan kod “Sosyal Hizmetten Yararlanma Düzeyleri” kodudur. Bu kodda katılımcıların sosyal hizmet haklarından yararlanma düzeylerini ölçü alınarak cevaplar alınmıştır, aşağıda bu cevaplar verilmiştir.

“Hayır sosyal hizmet haklarını bilmiyorum ve yararlanamıyorum. Çünkü ihtiyacım yok. Ben Irak’tan Türkiye’ye taşındığımda zaten emekli olmuştum ve maddi durumumda iyi. O yüzden sosyal hizmetten hiç faydalanma gereği duymadım. Ama eğer zoru durumda kalsam gidip yararlanırdım.” (K-1).

“Hayır yararlanamıyorum. Çünkü bize vermiyorlar. Zaten ihtiyacımda yok. Benim maddi durumum iyi. Sosyal hizmetten yararlanmayı düşünmedim.” (K-2).

“Galiba faydalaniyorum. Çünkü bazı kurumlar bize para veriyor, yemek veriyor. Çok yararlanmıyorum az da yararlanmıyorum. Öyle.” (K-3).

“Yararlanıyorum. Kızılay kartım var. Her ay oraya para yatırılıyor ondan faydalaniyorum. Sonra bazı dernek ve kurumlar var oralara gidiyorum hem yadım alıyorum hem de yardımların dağıtılmasında oradakilere yardım ediyorum.” (K-4).

“Evet yararlanıyorum. Kızılay kartı diye bir kart verdiler ve her ay oraya para yatırılıyor onu alıyorum. Her ay bu karta para yatıyor oradan çekip ihtiyaçlarımı karşılıyorum. Başkada bildiğim bir şey yok. Sosyal hizmet haklarım varsa da haberim yok, bilgi sahibi değilim.” (K-5).

“Kızılay yardım ediyor. Kişi başına aylık 700 TL alıyorum. Üç çocuğum olduğu için bu yardımı alıyorum. Bazen de İHH gibi derneklere gidip yardım alıyorum. Bunların dışında bildiğim bir yardım yok.” (K-6).

“... Kızılay yardım kartı da bir tane çocuğum olduğu için vermiyorlar.” (K-7).

“Ben sosyal hizmeti bilmiyorum. Hayır yararlanmıyorum. Sadece Kızılay yardım kartı genellikle çok çocuğu olanlara veriyorlar. Ben o kartı alıyorum. Sosyal hizmet haklarının ne olduğunu bilmiyorum.” (K-8).

“Sağlık hizmetlerinden haberdarım. Özellikle bizim ailede verilen sağlık yardımlardan haberdarım. Sosyal hizmette nasıl yardımlar veriyor ve ne gibi şeyler var bilmiyorum.” (K-11).

“Az bilgim var o yüzden faydalanmıyorum. Maddi destek alamıyorum. Sosyal hizmet haklarımızdan da haberim yok, verilen hizmetlerden de. Bu durumu eşim ve oğlum daha iyi biliyorlar.” (K-12).

“İlk Türkiye’ye geldiğimizde faydalandık. Bize maddi açıdan yardımcı oldular ama sonradan yok olmadılar. Kısa bir sürede aldık. Şimdi kendimiz maddi açıdan geçinmeye çalışıyoruz. Bize gelmediler sosyal yardım için. Sosyal haklarımdan faydalanmıyorum.” (K-13).

“Haberdar değilim. Faydalanmıyorum.” (K-14).

“Hayır yararlanmıyorum. İlk başlarda yararlanmıştım ama şimdi olmuyor. Çünkü benim de açlık çok ihtiyacım yok. Türkiye’ye ilk geldiğim maddi olarak, ev olarak zorlanmıştım. Şimdi öyle bir sıkıntım yok.” (K-15).

“Sosyal hizmet haklarımdan haberim yok... Sosyal hizmet haklarından ne ben ne ailem yararlanmıyoruz.” (K-16).

Katılımcıların verdikleri cevaplara bakıldığında sosyal hizmet haklarından faydalanma dereceleri ve bilgi sahibi olmaları oldukça düşük gözükmektedir. Bazı katılımcıların ihtiyaç

sahibi olmalarına rağmen bu konuda tam bir bilgi sahibi olmadıkları anlaşılmaktadır. Ayrıca maddi durumu iyi olan katılımcıların bu konu hakkında bilgi edinme gibi bir zorunluluğa düşmedikleri de anlaşılmaktadır.

“Biz Iraklılar yardım almıyoruz, maddi yardım verilmiyor. Çünkü bizim ihtiyacımız yok. Biz dernek olarak hem Türk vatandaşlarına hem de yabancılara yardım ediyoruz. Suriyeliler ve Afganlı olan kişiler faydalaniyorlar. Derneğimize gelenlere veya benden yardım isteyenlere Yalova İl Göç İdaresine, yardım veren yerlere gönderiyorum. Çoğunluğu sosyal hizmetin sunduğu yardımları bilse bile faydalanmaları fazla olmuyor. Çünkü tüm haklar net değil ve hakların uygulanması için sağlam ortam verilmemiş.” (K-17).

“... Sadece burada bazı kurumlar var Kızılay, İHH gibi kurumlar buralara gidip özellikle maddi destek, giyim ve yemek yardımı alıyorlar. Onun dışında bildikleri bir yardım alanı ve hakları yok.” (K-18).

Dernek başkanların ifadelerine bakıldığında yabancıların sosyal hizmet haklarından yararlanma durumlarının düşük olduğu ve tam olarak kuralların net olmadığı ifade etmişlerdir. Bazı kurumlar İHH ve Kızılay gibi yardım amaçlı faaliyetlerinin olduğu ve yabancıların bu kurumlar vasıtasıyla sosyal hizmet yardımlarından yararlandıkları söylenmektedir. Yabancıların bu kurumları dışında sosyal hizmet yardımlarından habersiz oldukları ifade edilmiştir.

“Buraya gelen yabancılar faydalanmıyor mu, baktığımda, buraya gelen yabancılar maalesef haberdar değiller. En çok haberdar oldukları şey Kızılay’ın vermiş olduğu sosyal uyum yardımı. Bu yardımda aylık belli bir para yardımı. Bu gibi yardımlardan anında haberdar olabiliyorlar. O da kendi aralarındaki iletişimden kaynaklanıyor. Kendi aralarında ciddi bir iletişim ağı var, telefon ve sosyal medya üzerinden ya da dernekler vasıtasıyla sosyal haklardan haberleri olur. Tabi bu haber ağlarından mahrum olanlar doğal olarak bu sosyal hakları hem bilmiyorlar hem de yararlanamıyorlar. Genel olarak herkes faydalaniyor mu? Tabi ki hayır.” (K-19).

“Yalova’daki yabancılar yararlanıyor mu, hayır yararlanmıyorlar. Neden diye sorarsanız çünkü çok az bir yardım veriliyor. Mesela size bir örnek vereyim; bir anne ve çocuğunu düşünün, onların ev kirası ortalama ne kadar on bin TL. Ne kadar masrafları oluyor beş bin TL. Kalkıp bunun yarısını verirse bu sosyal hizmet hakkından yararlanma oluyor. Ama kalkıp bin TL ya da iki bin TL vermek bu sosyal hizmet olmaz. Zaten hizmette olmaz. Yüzlerce ihtiyaç sahipleri var ama çok az kişi yardım alabiliyor. Yabancıların sosyal hizmet haklarınızdan yeterince yararlandıklarını düşünmüyorum.” (K-20).

Uzmanlara göre ise yabancıların sosyal hizmetten yararlanmadıkları ve bilgi sahibi olmadıkları ifadelerinden anlaşılmaktadır. Ayrıca çok az maddi desteğin verildiği dile getirilmiştir. Genel olarak bir yararlanmadan bahsedilmeyeceği üzerinde durmuşlardır.

Yabancıların sosyal hizmet haklarından yararlanma durumları incelendiğinde, çoğunluğunun bu haklardan haberdar olmadığı ve faydalanmadığı görülmektedir. Bazı katılımcılar, maddi durumlarının iyi olması nedeniyle sosyal hizmetlere ihtiyaç duymadıklarını belirtmişlerdir. Diğer yandan, Kızılay ve İHH gibi kuruluşların sağladığı yardımlardan faydalandıklarını ifade eden katılımcılar da bulunmaktadır. Ancak, genel olarak yabancıların sosyal hizmet haklarından yeterince yararlanmadıkları, bunun nedenlerinin ise bilgi eksikliği, hizmetlerin yetersizliği ve uygulamalardaki sorunlar olduğu anlaşılmaktadır. Özellikle Suriyeliler ve Afganlılar gibi bazı grupların, diğer yabancılara göre daha fazla yardım aldıkları vurgulanmıştır. Sonuç olarak, yabancıların sosyal hizmet haklarından daha etkin bir şekilde faydalanabilmeleri için bilgilendirme çalışmalarının artırılması ve hizmetlerin iyileştirilmesi gerekmektedir.

4.4.2.1.2. Sağlık Hizmetlerinden Yararlanma Düzeyleri

“Hizmet Haklarına Erişimleri” teması altında bulunan “Sağlık Hizmetlerinden Yararlanma Düzeyleri” alt temasıdır. Bu alt temanın altında bulunan iki kod “Sağlık Hizmetlerinden Yararlanma Farklılıkları” ve “Sağlık Hizmetlerinden Faydalanma Düzeyleri” kodlarıdır. “Sağlık Hizmetlerinden Yararlanma Düzeyleri” alt teması altında katılımcıların sağlık haklarından yararlanma durumları incelenmiş ve verilen cevaplar aşağıda verilmiştir.

“Özel sigorta yaptırdım, özel hastanelerde parayla tedavi oluyorum. Devlet hastanelerine gitmiyorum. Zaten devlet hastanesine gittiğimizde yabancı olduğumuz için bize bakıp tedavi etmiyorlar. Sanırım Türkiye’den aldığımız kimliğimizdeki statülerimizden dolayı.” (K-1).

“Benim sağlık sigortam yok. Özel sigorta yaptırmak zorunda kalıyorum ve özel hastaneye kendi paramla gidiyorum. Bu benim ve ailen için açıkçası sıkıntılı. Ama Aile Sağlık Merkezleri’nden ücretsiz yararlanıyorum.” (K-2).

“Evet yararlanıyorum.” ifadesi K-3, K-4, K-5 katılımcıların verdikleri cevaplar aynı ifadelerdir.

“Aile sağlık merkezine gittiğimde ücretsiz tedavi oluyorum. Ama devlet hastanelerine ücretli yararlanıyorum. Özel hastanelere gidemiyorum çünkü çok fazla para alıyorlar.” (K-6).

“Devlet hastanelerine gittiğimde parayla tedavi oluyorum ama Aile Sağlık Merkezine gittiğimde ücretsiz tedavi oluyorum.” (K-7).

“Aile Sağlık Merkezine gittiğimde para ödemedem tedavi oluyorum. Ama eğer devlet hastanelerine gidersem parayla tedavi oluyorum.” (K-8).

“Türkiye’ye ilk geldiğimde sağlık hizmetlerinden yararlandım ve çok iyiydi. Ama son bir yıldır iyi değil. Çok zorlanıyorum. Bazen çocuklarım ya da eşim hastalanıyor onları hastaneye götürdüğümde çok para vermek zorunda kalıyorum. Sigortam olmadığı için bende paralı tedavi görüyorum.” (K-9).

“Evet faydalaniyorum ve devlete hastanesine gidiyorum, ama özel sigorta yapmışım az para vererek öyle devlet hastanesine gidiyorum. Benim sağlık sorunum çok olmuyor. Olunca da devlet hastanelerine rahat gidebiliyorum.” (K-11).

“Evet faydalaniyorum. Özel sigortam var. Bu sigortamı kullanarak devlete hastanelerine gidiyorum. Özel sigorta içinde indirim yapmışlardı az para ödeyerek faydalaniyorum. Devlet hastanelerine gittiğimde ücretsiz tedavim olmuyor ama yine de az parayla yararlanıyorum.” (K-12).

“İlk geldiğimizde sağlık alanında çok iyi hizmet aldık. Hatta kocam ameliyatı oldu ve sigortamız vardı. Ama birkaç yıldır sigortamız iptal edildi ve biz çok zor durumdayız. İlk zamanlar gibi sağlık hizmetlerden yararlanmak isteriz ama şimdi kendi imkânlarımızla yararlanmaya çalışıyoruz o da yeterli olmuyor.” (K-13).

“Sağlık hizmetlerin yararlanmıyorum. Özel sigorta yaptırdım. Her zaman yeniliyorum. Hastane bu sigorta üzerinden gidiyorum. Çoğunlukla özele gidiyorum. Devlete gitmek istesem sıra bulamıyorum. Özel hastaneye sorun olmadan gidiyorum. Sadece çok para veriyorum, bu benim için iyi değil.” (K-15).

“Benim burada özel sigortam var, ailemin de özel sigortası var, onu kullanarak özel hastanelere gidiyoruz. Bazen devlet hastanelerine gidiyorum onlara da para vererek bana bakıyorlar.” (K-16).

“Evet Bağkur’um var. Faydalaniyorum. Ama derneğe gelen yabancıların çoğu sigortaları yok ücretli bir şekilde sağlıktan yararlanıyorlar. Çoğunluğu özel hastanelere gidiyor. Sigorta yapmak isteyen para vererek özel şirketten yaptırıyorlar. Bir tek Aile Sağlık Merkezleri var oralara gidip ücretsiz faydalaniyorlar. Ama orada çok fazla bir hizmet yok. Sağlık sorunu kötü

olanlar ya devlet hastanesine ya da özel hastanelere gitmek zorunda kalıyorlar. Yabancıların çoğunluğu yeterli derecede faydalanmıyor.” (K-18).

“Yabancılar sağlık hizmetinden nasıl yararlanıyor, baktığımda yeterince yararlanmıyorlar. Neden dersen çünkü sigorta yapılmıyor. Doktor, hastane hepsi paraya bakıyor. Parası verilince sağlık imkânlarından yararlanıyorlar. Parası olmayanlar ciddi sıkıntılar yaşıyorlar.” (K-20).

Yabancıların sağlık hizmetlerinden yararlanma durumları incelendiğinde, çeşitli sorunlar ve farklı deneyimler ortaya çıkmaktadır. Bazı yabancılar özel sağlık sigortası yaptırarak özel hastanelerde tedavi olmakta, ancak devlet hastanelerinden yararlanamamaktadır. Bunun nedeninin, yabancı kimliklerindeki statülerinden kaynaklandığı düşünülmektedir. Diğer yabancılar ise sağlık sigortası olmadığı için özel hastanelere gitmek zorunda kalmakta ve bu durum onlar için ekonomik bir yük oluşturmaktadır. Buna karşın, Aile Sağlık Merkezleri’nden ücretsiz yararlanabilmektedirler.

Bazı yabancılar ise sağlık hizmetlerinden tamamen faydalanabilmekte, devlet hastanelerine giderek tedavi olmaktadır. Ancak, özel sigorta yaptırarak daha az ücret ödeyerek de bu hizmetlerden yararlanabilmektedirler. Diğer yabancılar ise, ilk geldiklerinde sağlık hizmetlerinden iyi şekilde faydalandıklarını, ancak daha sonra sigortalarının iptal edilmesi nedeniyle zorluklarla karşılaştıklarını belirtmektedir.

Genel olarak, yabancıların sağlık hizmetlerinden yararlanma durumları, sahip oldukları sigorta durumuna göre değişiklik göstermektedir. Özel sigorta yaptıranlar daha rahat şekilde sağlık hizmetlerinden faydalanabilirken, sigortası olmayanlar ciddi sıkıntılar yaşamaktadır. Ayrıca, yabancıların sağlık hakları konusunda da ciddi bir bilgi eksikliği olduğu görülmektedir.

Sağlık Hizmetlerinden Yararlanma Farklılıkları

“Sağlık Hizmetlerinden Yararlanma Düzeyleri” alt teması altında bunun kod “Sağlık Hizmetlerinden Yararlanma Farklılıkları” kodudur. Aşağıda katılımcıların sağlık hizmetlerinden yararlanma durumlarına ilişkin cevaplara yer verilmiştir.

“Mesela bir yerim ağrıdığında şurada Aile Sağlık Merkezi var oraya gidiyorum. Devlet hastanesine gidiyorum. Bana bakıyorlar. İlaç veriyorlar. Ailem, tanıdıklarım da gidiyor. Sorun yok yararlanıyoruz.” (K-3).

“Sağlık sigortam yok. Özel sigorta yaptırıyorum. Ama bu sigortayla sağlık hizmetlerinden yararlanmıyorum. Bu yüzden özel hastanelere gidiyorum ve maddi açıdan kendim karşılıyorum. Mesela biz Iraklılar Aktif veya Uzmanlar gibi özel hastanelere gidiyoruz. Ama

Aile Sağlık Merkezleri'nden ücretsiz yararlanıyorum ve tahlil yaptırıyorum. Göçmen sağlık merkezinden haberdarım ama gitmiyorum, gidenlerin bazıları memnun bazıları memnun değil. Buradaki yabancılar sağlık hizmetinden ülkelerine göre yararlanmakta ya da statüleri neyse ona göre yararlanıyorlar. Yalova'daki yabancıların çoğu sağlık haklarından yararlanmıyorlar.” (K-17).

“Yalova'ya gelen yabancılar sağlık haklarından yararlanmakta mı, baktığımda, buraya gelen yabancılar ve kayıt altında olan kişiler Göç İdaresi tarafından verilen bilgiler ışığında faydalaniyorlar. Ya da kendilerinin kurdukları iletişim ağlarından duydukları kadarıyla sağlık hizmetlerinden faydalaniyor. Yabancıların sağlık hizmetlerinden yararlandıklarını tam olarak söyleyemeyiz. Bu hakları konusunda ciddi bir bilgisizlik var.” (K19).

Yabancıların sağlık hizmetlerinden yararlanma durumları ve bilgi düzeyleri konusunda farklılıklar bulunmaktadır. Bazı yabancılar, Aile Sağlık Merkezleri ve devlet hastanelerinden ücretsiz olarak yararlanabilmekte ve ihtiyaç duydukları ilaç ve tedavileri alabilmektedir. Ancak, özel sağlık sigortası olan yabancılar, bu sigortalarla sağlık hizmetlerinden yararlanamamakta ve özel hastanelere giderek masraflarını kendileri karşılamaktadırlar. Göçmen sağlık merkezlerinden haberdar olan yabancılar da bu merkezlere gitmeyi tercih etmemektedir, çünkü memnuniyet düzeyleri farklılık göstermektedir. Genel olarak, Yalova'daki yabancıların çoğunun sağlık haklarından yeterince yararlanamadıkları ve bu konuda ciddi bir bilgi eksikliği olduğu görülmektedir. Yabancıların sağlık hizmetlerinden yararlanma durumları, ülkelerine, statülerine ve kurdukları iletişim ağlarına göre değişiklik göstermektedir.

Sağlık Hizmetlerine Erişim Düzeyleri

Katılımcıların bu kodda sağlık haklarına erişim durumlarını ele almıştır. “Sağlık Hizmetlerinden Yararlanma Düzeyleri” alt teması altında bunun diğer kod ise “Sağlık Hizmetlerine Erişim Düzeyleri” kodudur. Katılımcıların bu kod ile ilgili cevapları aşağıda verilmiştir.

“Evet yararlanıyorum. Aile sağlık merkezi ve devlet hastanesinde ücretsiz yararlanıyorum. Telefondan randevu alıyorum. Gidip tedavimi yapıyorum ya da ilaçlarımı alıyorum. Tedavimi yapıyorum.” (K-4).

“Telefondan randevu alarak Aile Sağlık Merkezi gidiyorum ve devlet hastanelerine ücretsiz yararlanıyorum.” (K-5).

“Devlet hastanelerine gittiğimde parayla tedavi oluyorum ama Aile Sağlık Merkezine gittiğimde ücretsiz tedavi oluyorum. Maddi durumum pek olmadığı için özel hastanelere gidemiyorum. Çünkü çok fazla para istiyorlar. Özel sağlık sigortam yok.” (K-7).

“Aile Sağlık Merkezine gittiğimde para ödmeden tedavi oluyorum. Ama eğer devlet hastanelerine gidersem parayla tedavi oluyorum. Diğer hastanelere yani özel hastanelere param yetmediği için gidemiyorum. Sigortamda olmadığı için daha fazla sağlık konusunda sorun yaşıyorum.” (K-8).

“Sağlık hizmeti ilk başta çok iyiydi. Benim kalp rahatsızlığım vardı bana sağlık sigortası verdiler. Ama sonradan sağlık sigortamı iptal ettiler. Bir yıldır çok zor durumdayım ve ücretli bir şekilde faydalaniyorum. Şu an ücretli bir şekilde devlet hastanelerine gidiyorum, tedavimi oluyorum. Yani sağlık haklarımdan yararlanamıyorum.” (K-10).

“Evet faydalaniyorum. Özel sigortam var. Bu sigortamı kullanarak devlet hastanelerine gidiyorum. Özel sigorta içinde indirim yapmışlardı az para ödeyerek faydalaniyorum. Devlet hastanelerine gittiğimde ücretsiz tedavim olmuyor ama yine de az parayla yararlanıyorum.” (K-12).

“Sigortama göre değişiyor. Bazen devlete hastanesine bazen özel hastaneye gidiyorum. Özel sigortam var çoğunlukla para ödeyerek özel hastanelere gidiyorum. Sağlık haklarımın olduğunu düşünmüyorum. Olsaydı haberim olurdu. Eğer olsaydı bende özel sigorta ve özel hastane için çok para vermek zorunda kalmazdım.” (K-14).

“Benim burada özel sigortam var, ailemin de özel sigortası var, onu kullanarak özel hastanelere gidiyoruz. Bazen devlet hastanelerine gidiyorum onlara da para vererek bana bakıyorlar.” (K-16).

Katılımcıların verdikleri cevaplardan yola çıkarak ve gözlemler sonucunda sağlık haklarında yararlanma düzeyleri istenilen seviyede olmadığı görülmektedir. Çoğunluğu özel sigorta yaptırarak hastanelerde tedavilerini yaptıkları anlaşılmaktadır. Ayrıca sağlık haklarının her yabancıya uygulanmadı algısı da yaygın olduğu gözükmemektedir. Geçici koruma altındaki K-4 Suriyeli katılımcının maddi bir karşılık ödmeden devletin sağlık ocaklarından ve hastanelerden faydalandığı anlaşılmaktadır. Geriye kalan diğer yabancılar bu sağlık haklarından yararlanmadıklarını belirtmişlerdir.

“Sağlık sigortam yok. Özel sigorta yaptırıyorum. Ama bu sigortayla sağlık hizmetlerinden yararlanmıyorum. Bu yüzden özel hastanelere gidiyorum ve maddi açıdan kendim karşılıyorum. Mesela biz Iraklılar Aktif veya Uzmanlar gibi özel hastanelere gidiyoruz. Ama

Aile Sağlık Merkezleri'nden ücretsiz yararlanıyorum ve tahlil yaptırıyorum. Göçmen sağlık merkezinden haberdarım ama gitmiyorum, gidenlerin bazıları memnun bazıları memnun değil. Buradaki yabancılar sağlık hizmetinden ülkelerine göre yararlanmakta ya da statüleri neyse ona göre yararlanıyorlar. Yalova'daki yabancıların çoğu sağlık haklarından yararlanmıyorlar.” (K-17).

“Yabancıların sağlık hizmetlerinden yararlandıklarını tam olarak söyleyemeyiz. Bu hakları konusunda ciddi bir bilgisizlik var.” (K-19).

“Yabancılar sağlık hizmetinden nasıl yararlanıyor, baktığımda yeterince yararlanmıyorlar. Neden dersen çünkü sigorta yapılmıyor. Doktor, hastane hepsi paraya bakıyor. Parası verilince sağlık imkânlarından yararlanıyorlar. Parası olmayanlar ciddi sıkıntılar yaşıyorlar.” (K-20).

Dernek başkanı ve uzmanların cevaplarına bakıldığında yabancıların sağlık haklarından faydalanmadıkları anlaşılmaktadır.

Yabancıların sağlık hizmetlerinden yararlanma düzeyleri çeşitlilik göstermektedir. Bazıları özel sağlık sigortası kullanarak özel hastanelerde tedavi olmakta, bazıları ise Aile Sağlık Merkezleri ve devlet hastanelerinden ücretsiz yararlanabilmektedir. Ancak, özellikle maddi durumu iyi olmayan yabancılar, özel hastanelere gidememekte ve devlet hastanelerinde de ücretli tedavi olmak zorunda kalmaktadır. Bazı yabancılar, sağlık sigortalarının iptal edilmesi nedeniyle sağlık hizmetlerinden yararlanamamakta ve ücretli tedavi olmaktadır. Genel olarak, yabancıların sağlık hizmetlerinden yararlanma konusunda ciddi bir bilgi eksikliği olduğu ve bu hakları tam olarak kullanamadıkları görülmektedir. Özellikle maddi durumu iyi olmayan yabancıların sağlık hizmetlerine erişimde sorunlar yaşadığı anlaşılmaktadır.

4.4.1.4. Eğitim Haklarından Yararlanma Düzeyleri

“Hizmet Haklarına Erişimleri” teması altında bulunan “Eğitim Haklarından Yararlanma Düzeyleri” alt temasında yabancıların eğitim haklarından yararlanma durumları ele alınmıştır. Katılımcıların cevapları aşağıda verilmiştir.

“Eğitim çağında olan herhangi biri akraban olmadığı için faydalanmıyorum. Burada okula gidecek çocuklarım yok, torunlarımda yok, ondan dolayı eğitim hakkında pek bilgim yok. Ama çevremdeki kişiler eğitimin iyi olduğunu söylüyorlar. Sadece bazen okula giden çocuklarının ırkçılığa uğradıklarını duyuyorum. Onun dışında bir şey yok.” (K-1).

“Evet yararlanıyorum. Çocuklarım okula gidiyor bir problem yok. Sonuç olarak memnunuz.” (K-2).

“Bu konuda hiçbir bilgim yok. Okula giden çocuklarım yok.” (K-3).

“Eğitimden memnunum. Suriyeli çocuklarda torunlarımda Türk okullarına gidiyor. Ayrıca tanıdıklarım ve çevremdeki kişilerin çocukları gidiyor eğitim iyi olduğunu söylüyorlar. Bazen okulda Türk çocukların Suriyeli çocuklara ayrımcılık konusunda sıkıntı çıkardıklarını duydum. Ayrıca dil konusunda sorun yaşıyorlar. Onun dışında çok duymadım.” (K-4).

“Ben yaşımdan dolayı yararlanamıyorum ama torunlarım yararlanıyor ve memnunar. Bu konuda da bilgim yok.” (K-5).

“Eğitimle ilgili sıkıntım yok. Çocuklarım okula gidiyor, eğitimden yararlanıyorlar. Şimdilik hepsi okullarından ve öğretmenlerinden memnunar. Ara sıra sorun çıkıyor ama baş edebiliyoruz. Çocuklarım bazen okulda dışlandıklarını söylüyorlar.” (K-6).

“Evet yararlanıyoruz. Eğitimde bir sorunumuz yok. Çocuğum okula gidiyor. Bazen okulda dil konusunda sorun yaşıyor ama bu benim için sorun değil. Ayrıca okulda arkadaşları yabancı olduğu için onunla oyun oynamadıklarını söylüyor, bunların dışında sorunu yok.” (K-7).

“Eğitimden memnunum, faydalaniyorum. Çocuğum okula gidiyor. Şimdilik bir sorunu yok. Etrafımda okula giden kişilerin çocuklarında memnun olduğunu biliyorum. Çocuğum en azından Türk çocuklarının gittikleri okula gidiyor bu bizim için çok iyi.” (K-8).

“Evet faydalaniyoruz. Hatta çok iyi yararlanıyoruz. Çocuklarım devlet okuluna gidiyor ve Türkçe de biliyorlar. Nerdeyse hiç eğitim masrafımız olmuyor. İyi eğitim alıyorlar ve çocuklarıma okulda spor yaptırıyorlar onlara iyi geliyor. Bazen ders saatleri bittiğinde okulda kalıp etkinlikler yapıyorlar bu bizi memnun ediyor.” (K-9).

“Eğitimle ilgili sıkıntım yok. Çocuklarım okula gidiyor. Hatta okulda spora programları yaptırıyorlar bundan çok mutlu oluyorlar. Zaten Türkiye’de uzun zamandır yaşadığımız için çocuklarım Türkçe biliyor sıkıntı yaşamıyorlar.” (K-10).

“Evet çocuklarım faydalaniyor. Memnunum. Dört tane çocuğum var. Üç tanesi okula gidiyor. Biri üniversiteye gidiyor, diğeri liseye en küçüğü ilköğretime gidiyor. Onlara soruyorum okulunuz iyi mi diye bana evet diyorlar. Bazı küçük sorunlar haricinde sorunları olmuyor. Eğitimden çok güzel faydalaniyoruz.” (K-11).

“Üç tane çocuğum var eğitimden faydalaniyor ve memnunar. Hiçbir sıkıntı yaşamıyoruz. Çocuklarım okula gidebiliyorlar. Çocuklarım okuldan memnunar. Arkadaşlarını seviyorlar oyunlar oynuyorlar. Bazı arkadaşlarımda çocukları gittiği okulda bazı arkadaşları yabancı

olduğu için kötü davranıyorlarmış ama benim çocuklarımın gittiği okulda çocuklarım olumsuz bir şeyler yaşamadılar. Ben ve çocuklarım eğitimden memnunuz.” (K-12).

“Evet çocuklarım var ve onlar okula gidiyor. Gayet memnunuzlar, çok da maddi bir harcamamızda olmuyor. Çocuklarım okulu ve arkadaşlarını seviyorlar. Yaşadıkları hiçbir sorun olmadı. Okula çocuklarımı kaydettiğimde de sıkıntı olmadı. Oradaki öğretmenler ilgilendiler. Bende çocuklarımda çok memnunuz.” (K-13).

“Benim yaşıma büyük okula gitmiyorum. Zaten üniversiteyi başka ülkede okudum. Çocuklarım yok ama etrafımdaki insanlar okuyor ve çocukları faydalıyor. Onların dediklerine göre de memnunuz bir sorunları yokmuş.” (K-14).

“Hayır yararlanmıyorum. Çocuklarımda yararlanmıyor. Tanıdıklarımın çocukları okula gidiyor. Onlar yararlanıyorlar.” (K-15).

“Evet çocuklarım devlet okuluna gidiyor. Yararlanıyoruz. Çocuklarımı ilk başta özel okullara gönderiyordum ama sonradan devlet okullarına gönderdim. Eğitimde sorunumuz olmadı. Çocuklarım bazı küçük sorunlar dışında sorun yaşamadılar. Dil bilmeme ve okuldaki arkadaşları tarafından ilk başta sevilme gibi sorunlardı. Şimdi iyiler sorun yok.” (K-16).

Katılımcıların verdikleri cevaplara bakıldığında ve yapılan gözlemlerden yola çıkarak eğitim haklarından faydalandıkları anlaşılmaktadır. Bazı sorunlar yaşansa da okulda ırkçılığa ve dışlanmaya maruz kalmaları, dil bariyerinden doğan sıkıntılar gibi onun dışında sorun yaşamadıkları anlaşılmaktadır. Eğitim haklarının sadece çocuklarının okula gitmekten ibaret olduğu yapılan gözlemlerden çıkarılabilir.

“Evet faydalaniyorum ve memnunuz. Biz Iraklılar ve diğer yabancılarda faydalaniyorlar. Şimdiye kadar çok şikâyet duymadım. Mesela yabancılardan çocukları normal okullara gidiyor ve sorun olmadıklarını söylüyorlar. Genel olarak eğitim iyi.” (K-17).

“Eğitimle ilgili sıkıntım yok. Çocuklarım okula gidiyor. Buraya gelen kişilerinde eğitim konusunda herhangi bir sıkıntıları yok. Sadece bazen çocuklarının ırkçılığa ve okulda dışlandıklarını söylüyorlar. Onun dışında çok sorun duymadım. Eğitim konusunda şanslıyız. Yabancıların hemen hemen hepsi eğitim hakkından faydalaniyor.” (K-18).

Dernek başkanların cevaplarına bakıldığında yabancıların eğitim konusunda ciddi sorunlar yaşamadıklarını dile getirmişlerdir. Çoğunluğunun başta çocukları olmak üzere eğitim haklarından faydalandıkları dile getirmişler ve bir sorun olmadığını ifade etmişlerdir.

“Yalova’daki yabancılar eğitim haklarından yararlanıyor mu, baktığımda ise eğitim hakları konusunda da buradaki yabancılar haberlerinin olmadığını söyleyebiliriz. Bilgi edinmedikleri sürece faydalanma sağlayamıyorlar. Ama bazı ebeveynlerin çocukları okula gidiyor. Onlar çocuklarının devlet okullarına gittikleri için memnun olduklarını ve bu hakları onlara tanıdıklarına sevindiklerini söylüyorlar. Eğitim hakkını bilenler ve faydalananlarda memnuniyetlerini görebiliyoruz. Şimdilik eğitim haklarında sıkıntılar yaşamıyorlar. Ara sıra çocuklarının okulda ırkçılığa uğradıklarını duyuyoruz onun dışında bir sorun duymadık.” (K-19).

“Ben Türkiye’de doktora yaptım. Bana o hakkı tandılar. Ama maddi destek sağlamadılar. Buradaki yabancılarda eğitim haklarından habersizler. Bilenlerde çok değil. Yabancıların çocukları Türk çocuklarıyla yirmi otuz kişilik sınıflarda ders görüyorlar. Eğitimleri aynı ortamlarda geçiyor. Bu gerçekten iyi. Ama inanılmaz ırkçılığa uğrayanlar var. Bazı öğretmenler tabi ki iyi ama maalesef bu ırkçılığın önüne pek geçemiyorlar. Şöyle bir durumu tespit ettim; mesela zor durumlarda ve şartlarda okuyan öğretmenler yabancıların çocuklarına anlayabiliyorlar, yardımcı oluyorlar. Ama bu gene de yeterli gelmiyor.” (K-20).

Uzmanlarla yapılan görüşmelerde yabancıların eğitim hakkında bilgilendirme yapılmadıkça haklarından habersiz olduğu anlaşıldığı gibi ciddi bir ırkçılığın olduğunu da ifade etmişlerdir.

Yabancı kişilerin eğitim haklarından yararlanma durumları genel olarak olumlu görünmektedir. Çocukları olan katılımcıların büyük çoğunluğu, çocuklarının devlet okullarına gidebildiklerini ve eğitimden memnun olduklarını belirtmişlerdir. Bazı katılımcılar, çocuklarının okulda dil sorunu, ırkçılık veya dışlanma gibi sorunlar yaşadıklarını ifade etse de çoğunlukla bu sorunların üstesinden gelebildiklerini dile getirmişlerdir. Eğitim hakkından faydalanmayan katılımcılar ise genellikle çocuklarının olmaması veya yaşlı olmaları nedeniyle eğitim haklarından yararlanamadıklarını belirtmişlerdir. Ayrıca, bazı katılımcılar eğitim hakları konusunda yeterli bilgiye sahip olmadıklarını da vurgulamışlardır. Genel olarak, Türkiye’deki yabancıların eğitim haklarından faydalanma durumlarının olumlu olduğu, ancak bazı sorunların da yaşandığı anlaşılmaktadır.

4.4.1.2.5. Çalışma Haklarından Yararlanma Düzeyleri

Yabancıların Türkiye’deki çalışma haklarına erişimleri ve bu hakların uygulanma düzeyi oldukça sınırlıdır. Görüşülen kişilerin çoğu çalışma haklarından haberdar olmadıklarını veya bu haklardan yeterince yararlanamadıklarını belirtmektedir. Bazı katılımcılar, çalışma izni alabilseler bile işverenlerin sigorta yapmadığını, düşük ücret ödediğini ve işten çıkarma

tehdidiyle karşı karşıya kaldıklarını ifade etmektedir. Diğer yandan, bazı yabancılar çalışma haklarını bildiklerini ancak işverenlerin bu hakları uygulamadığını vurgulamaktadır. Genel olarak, yabancıların çalışma haklarına erişimlerinin sınırlı olduğu, mevzuatın yeterince açık ve uygulanabilir olmadığı, işverenlerin yabancı işçilerin haklarına saygı göstermediği anlaşılmaktadır. Bu durum, yabancıların iş piyasasına entegrasyonunu zorlaştırmakta ve onları istismar edilebilir konuma getirmektedir.

“Hizmet Haklarına Erişimleri” teması altında bulunan “Çalışma Haklarından Yararlanma Düzeyleri” alt temasıdır. bu alt temada yabancıların çalışma haklarından yararlanma durumları incelenmiştir. Katılımcıların verdikleri cevaplar aşağıda sıralanmıştır.

“Çalışmaya ihtiyacım yok. Irak’tan gelirim var ve Irak’tan emekliyim. Türkiye’de çalışma durumum yok. Zaten çalışmayı düşünmüyorum. Bu yüzden çalışma hakkında haberim yok. Bu konuda hiç bilgim yok.” (K-1).

“Çalışmadığım için faydalanmıyorum. Zaten bize çalışma hakkı verilmiyor. Çalışan tanıdıklarım çok zorlanıyorlar. Sigorta yapmıyorlar, az para veriyorlar.” (K-2).

“Yani çalıştığım yere göre değişiyor. Bazen yararlanıyorum sigortam olur bazen yararlanmıyorum sigortasız çalışıyorum. İşsiz kalınca iş arıyorum, bulunca çalışıyorum.” (K-3).

“Hayır ben çalışma hakkından yararlanmıyorum. Damatlarım sigortasız bir şekilde çalışıyor. Bende yaşımdan dolayı çalışamıyorum. İş bulduğumuzda genellikle sigorta yapmıyorlar. Çalıştığımızda paralarımızı da az veriyorlar.” (K-4).

“Ben çalışmıyorum. Ama çalışan akrabalarım ve çevremdekiler sigortasız çalışıyor. Haklarını bildiklerini düşünmüyorum. Zaten öyle bir hakkımız varsa da çok işe yaradığını ve uyguladıklarını zannetmiyorum.” (K-5).

“Evet çalışma hakkı hakkında bilgim var. Hatta ablamın eşi çalışma izin kâğıdı aldı çalışıyor. Ama ben çalışma hakkından faydalanamıyorum. Sigortamda yapılmıyor. Çok çalışıyorum az para veriyorlar.” (K-6).

“Çalışmadığım için bilmiyorum. Bu hakların ne olduğunu da bilmiyorum.” (K-7).

“Çalışma hakkımı biliyorum. Ama bu hakları işverenler bilmiyorlar, bilenlerde uygulamıyor. Bizim bu çalışma haklarımızın olduğunu bize işverenlere söylediklerimizde de işten çıkarılıyor. Mesela iki yıla yakın bir yerde çalıştım ama sigortamı yapmadıkları için ayrıldım. Şu an günlükçi olarak çalışıyorum. Çalışma konusunda çok sıkıntı yaşıyorum.” (K-8).

“Çalışma hakkımı az biliyorum ve yararlanamıyorum. Zaten pek uygulanmıyor o haklar. Çünkü sigortasız çalıştırıyorlar. Kimse çalışma haklarının olduğunu bile bilmiyor ya da biliyor bilemezden geliyorlar. Buradaki patronlar yabancıları çok çalıştırıp az para veriyorlar. Ayrıca sigorta istediğimizde bizi işten çıkartıyorlar.” (K-9).

“Çalışmadığım için çok bilgi sahibi değilim. Ama dediğim gibi haklarımız olmasına rağmen iyi derecede faydalanamıyoruz.” (K-10).

“Çalışmadığım için çalışma haklarımı çok bilmiyorum. Şimdilik sıkıntım yok.” (K-11).

“Çalışmadığım için haklarımı bilmiyorum. Ama sıkıntım yok. Çalışmama gerek yok ben evdeyim ve çocuklarımla ilgileniyorum. Ama çalışmam gerekli olursa haklarımı öğrenir öyle çalışırdım.” (K-12).

“Çalışmıyorum, çalışma haklarımı bilmiyorum.” (K-13).

“Çalışmadığım için haklarımı bilmiyorum. Çalışmak istesem çalışma haklarının yapılacağını zannetmiyorum. Çünkü biz yabancılarla iş konusunda buradaki işverenler iyi davranmıyor. Ucuza ve sigortasız çalıştırıyorlar.” (K-14).

“Ben şimdi çalışmıyorum. Eşim çalışıyor. Haklarımı bilmiyorum. Türkiye’ye ilk defa geldiğimde çalışmışım. O zaman çok zor şartlarda çalışmışım. Az para almışım ve sigorta bana yapmamışlardı. Şimdi çalışmıyorum bu yüzden haklarımı bilmiyorum.” (K-15).

“Çalışma haklarımı çok iyi biliyorum ama bu haklar birçok yerde istediğim gibi olmuyor. Bize çok zorluk çıkıyor. Mesela iş yaptığımız bazı Türk firmaları bizim bu haklarımızı çok kullanmak istemiyor. Bir yerde çalışmak istesek parası az ve sigorta yapmıyorlar. Kurallarda bazı eksiklikler var tam olarak her şey net değil. O yüzden istediğim gibi çalışma hakkımdan yararlanamıyorum.” (K-16).

“İraklılar çalışma hakkından yararlanamıyor. Çünkü bize o hakkı daha vermediler. Diğer yabancıardan bazıları bu hakka sahip ama biz değiliz. Mesela Suriyeliler bu haktan yararlanıyorlar. Bunun için çok çalışıyorum inşallah hakkımız olacak diye düşünüyorum. Bizim durumumuzda olan çok kişi var. Çalışma hakkı konusunda sıkıntılar çok var.” (K-17).

“Evet çalışma hakkında bilgim var. Buraya gelen yabancılar da bilgileri var. Farklı uyruktan çok kişi derneğe geliyor, çoğunluğu çalışma haklarının farkındalar. Ama faydalanıyorlar mı onu pek zannetmiyorum. Yabancılarla verilen hakların tam olarak yeterli olduğunu düşünmüyorum. Zaten yeterli olsaydı bu kadar sorun yaşamazdık. Çalışma haklarımız olsa da ne yazık ki bunların uygulamaya geçiren işverenler öyle çok yok.” (K-18).

“Yabancılar çalışma hayatına erişim ve çalışma hakkından yararlanıyorlar mı, baktığımda, buraya gelen yabancıların çalışma hayatına erişim ve çalışma hakları konusunda Çalışma ve Sosyal Güvenlik kurulu bununla ilgileniyor. Yabancıların iş konusunda haklarından haberdar olsa da sıklıkla bu haklarına erişemiyorlar ve aslında sigortasız ya da kaçak bir şekilde çalışmaya devam ediyorlar. Çünkü çalışma izni şartları hala geliştirilme aşamasında hale bir revize surecide var buna yönelik. Ne yazık ki çalışma haklarına ne yabancılar ne de iş veren erişebilir olmadığı için pek yararlanamıyorlar. Yabancılar ayrıca iş yerlerinde sıklıkla ırkçılık ve maddi haklarının verilmemesinden suiistimale uğrayabiliyorlar. İşverenler yabancı işçilerine hakları konusunda duyarsız olabiliyorlar ve yabancıların çalışma haklarının çoğunluğuna uymuyorlar zaten.” (K-19).

“Buradaki yabancılara için söyleyecek olursam, yabancıların çalışma hakları yoktur. Tam ve net kurallar yok. Her İl Göç İdaresi Müdürlüğü çalışma haklarını, kurallarını yabancılara söylüyor. Buna Yalova İl Göç İdaresi Müdürlüğü de dahil. Ama mesela bir yabancı bir markette çalışmak istese izin alamıyor. Nasıl çalışıyor biliyor musunuz, kaçak bir şekilde çalıştırılıyor. Çok nadir kişilere sigorta yapılıyor ve çalışma hakları veriliyor. Normalde yabancıların çalışma iznine gerek olmadan çalışmaları gerekiyor ama izin çok alamıyorlar. Yani yabancılar Türkiye’deki çalışma haklarından yararlanamıyorlar buna Yalova ili de dahil.” (K-20).

Yabancıların Türkiye’deki çalışma haklarından yararlanma durumları incelendiğinde, genel olarak yetersiz bilgi sahibi oldukları ve bu haklardan yeterince faydalanamadıkları görülmektedir. Bazı katılımcılar çalışma hakkı konusunda hiçbir bilgiye sahip değilken, diğerleri bu hakların varlığından haberdar olsalar da işverenlerin bu hakları uygulamadığından şikâyetçiler. Özellikle sigortasız çalıştırılma, düşük ücretler ve işten çıkarılma gibi sorunlarla karşılaştıkları belirtilmektedir. Yabancıların çalışma izni alma konusunda da sıkıntılar yaşadıkları, bazı illerde bu izinlerin verilmediği ifade edilmektedir. Genel olarak yabancıların çalışma haklarının yeterince güvence altına alınmadığı, işverenlerin bu konuda duyarsız kaldığı ve uygulamaların il bazında farklılık gösterdiği anlaşılmaktadır. Katılımcılar, yabancıların çalışma haklarının iyileştirilmesi ve daha etkin bir şekilde uygulanması gerektiğini vurgulamaktadırlar.

4.4.1.2.4. Sahip Olunan Diğer Haklar Konusunda Bilgi Düzeyleri

Katılımcıların çalışma izni gibi temel haklardan yararlanamadıkları, sağlık hizmetlerine erişimde zorluklar yaşadıkları ve diğer haklarından da yeterince haberdar olmadıkları anlaşılmaktadır. Bazı katılımcılar, haklarını ancak sorun yaşadıklarında öğrenebildiklerini, diğer hakları konusunda ise bilgilerinin olmadığını belirtmişlerdir. Genel olarak, yabancıların

haklarına erişimde ve bu hakların uygulanmasında ciddi sorunlar olduğu, kurumların yeterli desteği sağlayamadığı ve yabancıların da haklarının farkında olmadıkları anlaşılmaktadır.

“Hizmet Haklarına Erişimleri” teması altında bulunan “Sahip Olunan Diğer Haklar Konusunda Bilgi Düzeyleri” alt temasıdır. Bu alt temada katılımcıların sahip olduğu diğer haklar varsa bunları bilmek ve bu hakları konusunda ne kadar bilgi sahibi olduklarını öğrenmektir. Aşağıda katılımcıların bu alt tema konusunda verdikleri cevaplar verilmiştir.

“Hayır diğer haklar konusunda pek bilgim yok. Ama çalışma iznimizin olmaması bizim için iyi değil.” (K-2).

“Hayır yok. Eklemek istediğim ya da faydalandığım bir hakkım yok. Dediğim gibi ben pek haklarımı bilmiyorum.” (K-4).

“Hayır yok. Zaten bu bildiğim hakları da eşim yanımda olmadığı için ve tek başıma çocuklarıma baktığım için öğrendim.” (K-6).

“Hayır yok. Zaten bildiğim haklarımın çoğunu burada zorluklar yaşayarak öğrenmiştim.” (K-8).

“Çocuklarım için spor haklarımızdan faydalaniyoruz ve çok memnunuz.” (K-9).

“Hayır yok. Haklarım konusunda bilgim olmadığı için başka haklarım varsa da ben bilmiyorum.” (K-11).

“Genellikle bir sorun olduğunda kendim hallediyorum. Mesela bir sorun yaşadığımda ben kendim ücret vererek avukat tutuyorum. Başka yararlandığım çok hak yok.” (K-16).

“Çalışma iznimiz yok yani başka hakkımızda yok. Mesela bir problem oluyor ben resmî kurumlara gidiyorum dernek başkanı olduğum için benle ilgileniyorlar ama diğer kişiler muhatap alınmıyor. Birçok kurumda durum bu maalesef. Biz yabancılar Türkiye’deki haklarımız konusunda yeterli desteği ve uygulamayı görmüyoruz.” (K-17).

“Hayır yok. Derneğe gelen kişilerinde ekstra yararlandıkları haklar yok. Yani duymadım.” (K-18).

“Yabancıların diğer yararlandığı haklar şöyle; birçok hak var. Örnek vermek gerekirse: Bir Türk vatandaşının Türkiye’deki kanunları çerçevesinde yararlandığı haklar nelerse yabancılara da mesela çocukları varsa eğitim hakların olduğunu ve bu konudan bahsediyoruz. Eğer hastaysa ve kişinin Göç İdaresinde kaydı varsa ya da kimliği varsa bilgilendirme yapıyoruz ya da hukuki anlamda bir danışman alması gerekiyor diyelim baroya gidebileceğini ve barodan

bilgi alabileceğini bilgisini verebiliyoruz. Yani bir kişinin ihtiyaçlarını tespit edildiği noktada başvurabileceği kamu kurumları hakkında genel bilgilendirme yapmaktayız. Ama erişim ve destek noktasında biz kaynakları harekete geçirmeye çalışıyoruz ama büyük oradan bu hizmetlere erişim sağlayamıyorlar. Hem eksikliklerden dolayı hem de gelen yabancıların hakları konusunda çok istekli olmamaları bu durumları etkiliyor.” (K-19).

“Yabancılar için fazla haklar var ama sağlıklı bir şekilde bu haklar uygulanmıyor.” (K-20).

Yabancıların Türkiye'deki haklarına ilişkin bilgi düzeyleri sınırlı görünmektedir. Katılımcıların çoğu, çalışma izni gibi temel haklarından bile yeterince haberdar değildir. Bazıları ise sadece yaşadıkları sorunlar karşısında öğrendikleri hakları bilmektedir. Eğitim, sağlık, hukuki danışmanlık gibi diğer haklardan ise genellikle habersizdir. Yabancıların haklarına erişimde de zorluklar yaşandığı, kurumların yeterli desteği sağlamadığı belirtilmektedir. Bununla birlikte, bazı katılımcılar çocuklarının spor hakları gibi belirli alanlarda haklarından faydalanabildiklerini ifade etmişlerdir. Sonuç olarak, yabancıların Türkiye'deki haklarına ilişkin farkındalık ve erişim konusunda önemli eksiklikler olduğu anlaşılmaktadır.

4.4.1.2.5. Göç İdaresi Genel Müdürlüğü Tarafından Sunulan Hizmetlerin Bilirliğine İlişkin Bilgi Düzeyleri

Yabancıların Göç İdaresi Genel Müdürlüğü'nün sunduğu hizmetler konusunda bilgi düzeyleri sınırlıdır. Görüşülen kişilerin çoğu, Yalova İl Göç İdaresi Müdürlüğü'ne giderek kimlik işlemleri için veya ikamet için imza attıklarını ve orada kendilerine sunulan bilgiler dışında başka hizmetlerden haberdar olmadıklarını belirtmişlerdir. Bazı kişiler, Göç İdaresi Başkanlığı'nın ara sıra dernekler aracılığıyla bilgilendirme yaptığını ve bu sayede hizmetler hakkında kısmi bilgi sahibi olduklarını ifade etmişlerdir. Katılımcıların dernekler aracılığıyla veya Göç İdaresi Genel Müdürlüğü'nün düzenlediği toplantılara katılarak bilgi edinmekte, ancak bu bilgileri de çoğunlukla kısa süreliğine hatırlamaktadır. Ancak genel olarak yabancıların büyük çoğunluğunun Göç İdaresi Başkanlığı'nın sunduğu hizmetlerden haberdar olmadıkları, sadece Yalova İl Göç İdaresi Müdürlüğü'nün varlığından ve oradaki işlemlerden bilgi sahibi oldukları anlaşılmaktadır. Katılımcılar, yabancıların bu konuda yeterince bilgilendirilmediklerini ve sunulan hizmetlerin bilinirliğinin artırılması gerektiğini vurgulamışlardır. Genel olarak yabancıların Göç İdaresi Başkanlığı'nın sunduğu hizmetler konusunda farkındalık düzeyi oldukça düşüktür. Sadece küçük bir kesim, özellikle dernekler aracılığıyla veya Göç İdaresi Genel Müdürlüğü ile yakın temas halinde olanlar, bu hizmetler hakkında daha kapsamlı bilgiye sahiptir.

“Hizmet Haklarına Erişimleri” teması altında bulunan alt tema olan “Göç İdaresi Genel Müdürlüğü Tarafından Sunulan Hizmetlerin Bilirliğıne İlişkin Bilgi Düzeyleri” alt temasıdır. Bu alt tema altında bulunan kodlar “Sunulan Hizmetlerin Bilinme Düzeyleri” ve “Sunulan Hizmetlerin Bilinmezlik Düzeyi” kodlarıdır. Bu alt tema konusunda katılımcıların cevapları aşağıda verilmiştir.

“Evet biliyorum. Çünkü çevremden ya da derneğimiz var oraya gidiyorum bana bilgi veriyorlar. Ama ne kadar hizmet veriyorlar bilmiyorum. Yine de elimden geldiğinde her şeyi öğrenmeye çalışıyorum.” (K-1).

“Evet haberim var ve oraya gidiyorum. Çünkü ikamet için ve evim var burada oturma izni ve mülkiyet sorunları için Yalova İl Göç İdaresine gidiyorum.” (K-2).

“Yalova İl Göç İdaresi Müdürlüğü’nden bahsediyorsan orayı biliyorum. Başka bir yer bilmiyorum. Sunulan hizmetler neler bilmiyorum.” (K-3).

“Yalova’daki İl Göç İdaresini biliyorum. Kimliğimde sorun olmaması için gidip imza atıyorum. Bu başkanlıkta nasıl haklarımın olduğunu bilmiyorum.” (K-7).

“Göç İdaresini biliyorum. Sunulan hizmetleri bilmiyorum. Türkiye’ye geldiğimden beri ailem ve kendim için çalışıyorum. Bu yüzden bu haklar öğrenmeye fırsatım olmadı. Söyleyende olmadı.” (K-8).

“Evet biliyorum. Yalova İl Göç İdaresi Müdürlüğü’ne gidiyorum. Orada Yalova’da kaldığım için imza atmaya gidiyorum.” (K10).

“Hayır çok bilmiyorum. Ama Yalova İl Göç İdaresi Müdürlüğü’nü biliyorum ara sıra kimlik imzası için gidiyorum. Diğer hizmetleri bilmiyorum.” (K-12).

“Evet haberim var. İki defa Ankara’ya bu kuruma kimliğim için gitmiştim. Yalova İl Göç İdaresi Müdürlüğü’ne gidiyorum ve orda imza atıyorum.” (K-16).

“Evet haberdarım. Yalova Göç İdaresinden olan kişiler derneğe gelip haber veriyorlar ya da arayıp toplantıya çağırıyorlar ve bilgilendirme yapıyorlar. Bende Yalova İl Göç İdaresine çok gidiyorum, orada Göç İdaresi Başkanlığınca sunulan hizmetlerden haberdar ediyorlar. Bana verdikleri bilgileri bende dernekteki kişilere söylüyorum. Yabancıların çoğunluğu sunulan hizmetleri bilmiyor.” (K-17).

“Evet biliyorum. Yalova İl Göç İdaresi Müdürlüğün yaptığı toplantılara çağrılıp katılıyorum. Orada başkanlıktan gelen bilgileri bana iletiyorlar. Bende gelip buradakilere aktarıyorum. Ama derneğe gelen yabancılara gidip Göç İdaresi Başkanlığını sunulan hizmetleri sorsan

bilmezler, hizmetlerinden de bizler ya da Yalova İl Göç İdaresi Müdürlüğü'nden öğrendikleri kadar biliyorlar. Çok az kişinin bilgi sahibi olduğunu biliyorum.” (K-18).

“Yabancılar bu Başkanlığın sunduğu hizmetten haberdarlar mı, hayır değil. Yalova'daki yabancıların büyük oranda haberleri yok. Bu konuda bilgi sahibi olduklarını da çok düşünmüyorum. Yani çok az kişi biliyor. İl Göç İdaresinden bilgi edinseler de sonradan peşine düşüp araştırmıyorlar. Çoğunlukla verdiğimiz bilgiler o anlık algılanıyor ve verdiğimiz anda kalıyor. Çabuk unutuluyor.” (K-19).

“Evet biliyorum. Ama Yalova'daki yabancıların büyük oranda haberleri gerçekten yok. Bazen soruyorum şunu şunu biliyor musunuz diye, yok bilmiyorlar. Bunu da çok az kişi biliyor. Sadece Yalova İl Göç İdaresi Müdürlüğü'nü biliyorlar, bilmelerinin nedeni Yalova'da kaldıklarına dair gidip imza atmaları. Başkanlığın sunduğu hizmetlerden haberleri yok.” (K-20).

Yabancıların Göç İdaresi Başkanlığı'nın sunduğu hizmetler konusunda bilgi düzeyleri oldukça düşüktür. Katılımcıların çoğu Yalova İl Göç İdaresi Müdürlüğü'nü bilmekte ve orada ikamet için imza atmak üzere gitmektedir. Ancak Başkanlığın sunduğu diğer hizmetler hakkında bilgileri sınırlıdır. Bazı katılımcılar Göç İdaresi yetkilileri tarafından bilgilendirildiklerini ve bu bilgileri dernekteki diğer yabancılar aktardıklarını belirtmiştir. Buna rağmen, yabancıların büyük çoğunluğunun Başkanlığın hizmetlerinden haberdar olmadığı, verilen bilgilerin de kalıcı olmadığı ve çabuk unutulduğu ifade edilmiştir. Sonuç olarak, yabancıların Göç İdaresi Başkanlığı'nın sunduğu hizmetler konusunda farkındalık ve bilgi düzeylerinin oldukça düşük olduğu anlaşılmaktadır.

Sunulan Hizmetlerin Bilinme Düzeyleri

“Göç İdaresi Genel Müdürlüğü Tarafından Sunulan Hizmetlerin Bilirliğine İlişkin Bilgi Düzeyleri” alt teması altında bulunan bu kod, katılımcıların Göç İdaresi Genel Müdürlüğü tarafından sunulan hizmetlerin bilirliğine ilişkin cevapları alınmış ve aşağıda verilmiştir.

“Evet haberim var ve oraya gidiyorum. Çünkü ikamet için ve evim var burada oturma izni ve mülkiyet sorunları için Yalova İl Göç İdaresine gidiyorum. Onlar bana gereken şeyleri söylüyor. Bana nasıl hakları sunduklarını söylüyorlar.” (K-2).

“Evet biliyorum. Yalova'daki İl Göç İdaresine gidiyorum. Orada bana gereken bilgiler veriliyor. Böylece bende hizmetlerin ne olduğunu öğreniyorum.” (K-4).

“Evet İl Göç İdaresini biliyorum.” (K-5).

“Evet biliyorum. Gidip kimlik iznim için İl Göç İdaresine imza atıyorum. İmzadan sonra bazen bilgiler veriyorlar. Sorun yaşadığımda ne yapmam gerektiğini de söylüyorlar. Onunun dışında bilgim yok.” (K-6).

“Evet haberim var. İki defa Ankara’ya bu kuruma kimliğim için gitmiştim. Yalova İl Göç İdaresi Müdürlüğü’ne gidiyorum ve orda imza atıyorum. Bana bilgiler veriliyor. Bir kural değişmişse haber veriyorlar ya da yeni bir şey olmuşsa söylüyorlar.” (K-16).

Yabancıların Yalova İl Göç İdaresi’ne giderek ikamet izni, mülkiyet sorunları ve kimlik işlemleri için bilgi aldıkları anlaşılmaktadır. Katılımcılar, İl Göç İdaresi’nden kendilerine sunulan haklar ve hizmetler hakkında bilgi edindiklerini belirtmektedir. Bazı katılımcılar, İl Göç İdaresi’nin kendilerine değişen kurallar veya yeni gelişmeler hakkında bilgi verdiğini de ifade etmektedir. Genel olarak, yabancıların Yalova İl Göç İdaresi’ne giderek ikamet, mülkiyet ve kimlik işlemleri konularında destek aldıkları ve sunulan hizmetler hakkında bilgi sahibi oldukları görülmektedir. Katılımcıların çok az kısmı Göç İdaresi Genel Müdürlüğü tarafından sunulan hizmetlerin sınırlı bir şekilde bilgiye sahip olduğu anlaşılmaktadır.

Sunulan Hizmetlerin Bilinmezlik Düzeyi

“Göç İdaresi Genel Müdürlüğü Tarafından Sunulan Hizmetlerin Bilirliğine İlişkin Bilgi Düzeyleri” alt teması altında bulunan diğer kod ise “Sunulan Hizmetlerin Bilinmezlik Düzeyi” kodudur. Katılımcıların bu kod ile ilgili verdiği cevaplar aşağıda verilmiştir.

“Tam olarak hangi hizmetler var tam bilgim yok. Yalova’daki İl Göç İdaresine gidip kimliğim için imza atıyorum. Orada gereken bilgiler veriliyor. Oradakiler bana ne anlatırsa ya da duyduklarım kadar bilgim var.” (K-5).

“Sunulan hizmetleri bilmiyorum.” (K-7).

“Sunulan hizmetlerden haberim yok.” (K-8).

“Tam olarak hangi hizmetler var bilmiyorum ama elimden geldiğince her şeyi öğrenmeye çalışıyorum.” (K-9).

“Nasıl hizmetler verdiğini çok iyi bilmiyorum.” (K-10).

“... Ama sunulan hizmetleri bilmiyorum. Yalova İl Göç İdaresi Müdürlüğü’nde ayda birkaç defa toplantı yapılıyor bizimle, bende bazen İl Göç İdaresine gidip katılıyorum. Orda bazen bize bilgiler veriliyor.” (K-11).

“Hayır çok bilmiyorum. Ama Yalova İl Göç İdaresi Müdürlüğü'nü biliyorum ara sıra kimlik imzası için gidiyorum. Diğer hizmetleri bilmiyorum. Belirli tarihte oraya gidip Yalova’da olduğuma dair imza atmam gerekiyormuş ki Yalova’da kalabileyim. Onun dışında sunulan hizmetlerden haberim yok.” (K-12).

“Kimlik için gittiğimde bir o işlemleri biliyorum. Başka hizmet bilmiyorum.” (K-13).

“... Ama nasıl hizmetler sunduklarını bilmiyorum.” (K-14).

“Türkiye Göç İdaresi Başkanlığını biliyorum. Ama nasıl hizmetleri var bilmiyorum. Yalova İl Göç İdaresi Müdürlüğü'ne gidiyorum. Burada bana gereken şeyleri söylemeye çalışıyorlar ya da ben öğreniyorum. Onların dışında sunulan hizmetlerden haberim yok.” (K-15).

“Evet haberdarım. Yalova Göç İdaresinden olan kişiler derneğe gelip haber veriyorlar ya da arayıp toplantıya çağırıyorlar ve bilgilendirme yapıyorlar. Bende Yalova İl Göç İdaresine çok gidiyorum, orada Göç İdaresi Başkanlığınca sunulan hizmetlerden haberdar ediyorlar. Bana verdikleri bilgileri bende dernekteki kişilere söylüyorum. Yabancıların çoğunluğu sunulan hizmetleri bilmiyor.” (K-17).

“... Ama derneğe gelen yabancılara gidip Göç İdaresi Başkanlığını sunulan hizmetleri sorsan bilmezler, hizmetlerinden de bizler ya da Yalova İl Göç İdaresi Müdürlüğü'nden öğrendikleri kadar biliyorlar. Çok az kişinin bilgi sahibi olduğunu biliyorum.” (K-18).

“Yabancılar bu Başkanlığın sunduğu hizmetten haberdarlar mı, hayır değil. Yalova’daki yabancıların büyük oranda haberleri yok. Bu konuda bilgi sahibi olduklarını da çok düşünmüyorum. Yani çok az kişi biliyor. İl Göç İdaresinden bilgi edinseler de sonradan peşine düşüp araştırmıyorlar. Çoğunlukla verdiğimiz bilgiler o anlık algılanıyor ve verdiğimiz anda kalıyor. Çabuk unutuluyor.” (K-19).

Yabancıların Göç İdaresi Başkanlığı'nın sunduğu hizmetler konusunda bilgi düzeyleri oldukça düşüktür. Katılımcılar, Yalova İl Göç İdaresi Müdürlüğü'ne gittiklerinde kimlik işlemleri dışındaki hizmetler hakkında yeterli bilgiye sahip olmadıklarını belirtmektedirler. Bazı katılımcılar, Göç İdaresi Başkanlığı'nın ara sıra düzenlediği toplantılara katıldıklarını ve orada bilgilendirildiklerini ifade etseler de genel olarak sunulan hizmetlerin bilinirliğinin çok düşük olduğu anlaşılmaktadır. Yabancıların büyük çoğunluğunun Göç İdaresi Başkanlığı'nın hizmetlerinden haberdar olmadığı, sadece Yalova İl Göç İdaresi Müdürlüğü'nün varlığından ve oradaki kimlik işlemlerinden bilgi sahibi oldukları görülmektedir. Katılımcılar, Göç İdaresi Başkanlığı'nın sunduğu hizmetleri öğrenmek için çaba gösterdiklerini, ancak yeterli bilgiye ulaşamadıklarını belirtmektedirler.

4.4.1.2.6. Yalova İl Göç İdaresi Müdürlüğünden Memnuniyet Dereceleri

“Hizmet Haklarına Erişimleri” teması altında bulunan son alt tema “Yalova İl Göç İdaresi Müdürlüğünden Memnuniyet Dereceleri” alt temasıdır. Bu alt temanın kodları ise “Güvende Hissetmek”, “Gizliliğin Sağlanması” ve “Güvende Hissetmemek” kodlarıdır. Katılımcıların bu kodlarla ilgili cevapları aşağıda ele alınıp açıklanmıştır.

Yabancıların Yalova İl Göç İdaresi Müdürlüğü'ndeki deneyimleri genel olarak olumludur. Çoğu kişi kendini güvende hissetmekte ve gizliliklerinin korunduğunu belirtmektedir. Bazı katılımcılar daha önceki olumsuz deneyimlerinden dolayı hala endişe duysalar da Yalova İl Göç İdaresi Müdürlüğü'nde sorun yaşamadıklarını ifade etmektedirler. Göç İdaresi çalışanlarının duyarlı ve yardımcı olmaları, kişilerin güven duygusunu artırmaktadır. Bununla birlikte, toplumda yabancılara yönelik olumsuz tutumlar nedeniyle, bazı yabancılar hala korku ve tedirginlik yaşayabilmektedir. Ancak genel olarak Yalova İl Göç İdaresi Müdürlüğü'nde hizmet alan yabancıların memnuniyeti yüksektir.

Güvende Hissetmek

“Yalova İl Göç İdaresi Müdürlüğünden Memnuniyet Dereceleri” alt temasının altında bulunan kodu “Güvende Hissetmek” kodudur. Bu kod ile katılımcıların Yalova İl Göç Müdürlüğü'nde kendilerini güvende hissetmeleri üzerine yapılmış bir incelemedir. Aşağıda bu kod ile ilgili cevaplar verilmiştir.

“Evet. Kendimi güvende hissediyorum bir sıkıntı yok.” (K-1).

“Çok iyi hizmetlerden memnunum, gizliliğim sağlanmakta ve kendimi güvende hissediyorum. Şimdiye kadar bir problem yaşamadım şükürler olsun ki, inşallah da yaşamam.” (K-2).

“Hayır hiç sıkıntı yaşamadım. Kendimi hem güvende hissediyorum hem gizlilik konusunda bir sorun yaşamadım. Bazen işte sorun yaşayınca seni oraya şikâyet edeceğiz diyorlar, korkutuyorlar. Ama ben bir şey yapmadım.” (K-3).

“Ne kadar oraya gitsem kendimi güvende hissediyorum. (...) Kimliğim hakkında diğer sorunlarım hakkında bir sorun yaşamadım, kendimi güvende hissediyorum.” (K-4).

“Evet hissettim. Memnunum bir sıkıtım yok. Orada çalışan kişiler iyi ve bu bana güven veriyor.” (K-5).

“Evet güvende hissediyorum. Memnunum bir sıkıtım yok. Şimdiye kadar sorun çıkmadı. Güven konusunda bir sorunum olmadı. Genellikle oraya (Yalova İl Göç İdaresi) gittiğimde kendimi daha güvende hissediyorum.” (K-6).

“Güvenlikle ilgili sorunum çıkmadı. Kendimi güvende hissediyorum.” (K-7).

“... Orda çalışanlara güveniyorum. Oraya gittiğimde kendimi güvende hissediyorum.” (K-8).

“... Ama onlara güveniyorum. Kötü bir şey onlardan görmedim ve diğer insanlara da yardım ediyorlar ki mağdur olmasınlar. Şimdilik kendimi güvende hissediyorum.” (K-9).

“... Ama Yalova İl Göç İdaresi Müdürlüğü’nde çalışanlara güveniyorum. Ayrıca orda çalışanlar çok yardımcı oluyorlar. Orda olduğumda kendimi güvende hissediyorum.” (K-10).

“Kendimi güvende hissediyorum.” (K-11).

“Yok bir sıkıntı yaşamadım. Kendimi güvende hissediyorum.” (K-12).

“Evet gizlilik sağlanıyor güvende hissediyorum. Kendimi güvende hissediyorum.” (K-13).

“Yok bir sıkıntı yaşamadım. Şu ana kadar herhangi bir sorunda yaşamadım. Gizlilik konusunda da bir sorun yaşamadım. Evet kendimi güvende hissettim.” (K-14).

“Şimdilik güvende hissediyorum diyebilirim.” (K-15).

“Hayır bir sıkıntı yaşamadım. Bazen orası tedirgin ediyor beni. O da kimliğimde sorun çıktığında oluyor. Bunun dışında kendimi güvende hissediyorum.” (K-16).

Katılımcıların çoğunluğu Yalova İl Göç Müdürlüğünde kendilerini güvende hissettiklerini ve bir sorun yaşamadıklarını ifade etmişlerdir. Bazı katılımcılar K-16 gibi bazen kimlik kartlarında sıkıntı yaşamış oldukları için tedirginlik yaşamış olsalar da memnuniyetlerini dile getirmişlerdir.

“Çok iyi hizmetlerden memnunum, gizliliğim sağlanmakta ve kendimi güvende hissediyorum. (...) Dernekteki çoğu kişide memnun. Şimdiye kadar gizlilikle ilgili ya da güvenle ilgili bir sorun duymadım.” (K-17).

“Yok bir sıkıntı yaşamadım. Gerçekten memnunum. Derneğe gelenlerde sıkıntı yaşamadı ve şu ana kadar memnunar. Gizlilikleri sağlanıyor kendilerini güvende hissediyorlar. Göç İdaresinde çalışanlar bu konuda dikkatli.” (K18).

Dernek başkanların ifadelerine bakıldığında ise Yalova İl Göç Müdürlüğün güven ile ilgili yabancıların herhangi bir sorun yaşamadıklarını söylemekte. Orda çalışanların dikkatli ve hassas davrandıklarını eklemektedirler.

“Yabancı uyruklu kişiler bu konuda (güvende hissetmek) ne düşünüyor diye bakıldığında, burada kalan yabancılar yönelik Göç İdaresi tarafından anket yapıldı ve büyük oranda güvenilir olduğu sonucu çıkmıştı. Bizler kişiye doğrudan gizlilik ilkesine aykırı bir durumun

olmayacağı, kişinin bilgilerinin üçüncü kişiyle kendi rızası olmadıkça paylaşılmayacağı kişiye ifade ediyoruz. Hatta kişilerle bireysel görüşmede yapılmaya başlanıldığında açık rıza mektubu alıyoruz ve onaylamasını, imzalamasını isteniyor. Bu şekilde ilerliyor ve bir güven ilişkisi kuruluyor ama yine de Göç İdaresinde bu olsa da toplumda sosyal olarak kendilerine en ufak bir tartışma ya da iş yerindeki en ufak bir olumsuzluk durumunda seni Göç İdaresine şikâyet ederim, sınır dışı ettiririm, sen burada yabancısın gibi söylemlere maruz kaldıklarında gidip derterini kamu kurumlarına da söyleyemedikleri için baskı, korku ve tedirginlik yaşamaktalar. Bundan dolayı da o noktada güvenleri kırılabilir. Ama Yalova İl Göç İdaresi Müdürlüğü'nde gizlilik ve güvenle ilgili bir sorun yaşadıklarına dair şikâyetler yok.” (K-19).

Uzmanın görüşlerine bakıldığında yabancıların Yalova İl Göç İdaresi Müdürlüğü'nde büyük çoğunluğunun kendilerini güvende hissettiklerini açıklamışlardır. Yabancı uyruklu kişilerin Yalova İl Göç İdaresi Müdürlüğü'ne ilişkin memnuniyet düzeyleri incelendiğinde, genel olarak güven ve gizlilik konularında olumlu bir tablo ortaya çıkmaktadır. Göç İdaresi, kişilerin bilgilerinin üçüncü kişilerle paylaşılmayacağını ve açık rızaları olmadan işlem yapılmayacağını açıkça ifade etmekte ve bu doğrultuda hareket etmektedir. Böylece kişiler ile güven ilişkisi kurulmaktadır. Ara sıra bazı kişilerin güven ile sorunları çıkmış olsa da azınlıkta olduğu belli olmaktadır.

Yabancı kişiler genel olarak Yalova İl Göç İdaresi Müdürlüğü'nde kendilerini güvende hissettiklerini belirtmektedir. Çoğu katılımcı, çalışanların kendilerine iyi davrandığını, gizliliklerinin korunduğunu ve herhangi bir sorun yaşamadıklarını ifade etmektedir. Bazı katılımcılar ise zaman zaman tedirginlik hissettiklerini, özellikle kimlik belgelerinde sorun yaşadıklarında, ancak genel olarak güven duygusuna sahip olduklarını dile getirmektedir. Dernekteki yabancı kişiler de benzer şekilde memnuniyetlerini belirtmekte ve Göç İdaresi çalışanlarının gizlilik ve güvenlik konularında hassas davrandıklarını vurgulamaktadır. Sonuç olarak, yabancı kişiler Yalova İl Göç İdaresi Müdürlüğü'nde kendilerini güvende hissettiklerini ve memnun olduklarını ifade etmektedir.

Güvende Hissetmemek

“Yalova İl Göç İdaresi Müdürlüğünden Memnuniyet Dereceleri” alt temasının altında bulunan diğer kod “Güvende Hissetmemek” kodudur. Katılımcıların bu kod ile ilgili verdikleri cevaplar aşağıda verilmiştir.

“Yani bunu nasıl söylesem bilemedim, şöyle diyebilirim, şimdilik yok diyebilirim. Ara sıra sorun çıkıyor halletmeye çalışıyorum. Bazen korkuyorum. Sorun çıktığı zaman korkuyorum.

Çünkü İran'a dönmek istemiyorum bu benim için hiç iyi olmaz. Gizlilik konusunda sorunum olmadı. Şimdilik güvende hissediyorum diyebilirim.” (K-15).

“Yabancılar için konuşacak olursam aslında kişiden kişi göre değişiyor. Mesela birisi bana şöyle demişti “Ben her İl Göç İdaresine gittiğimde sanki beni hemen alıp kampa atacaklarmış ya da sınır dışı edecekmiş gibi hissediyorum. Girip çıkana kadar stresten iki kilo veriyorum” diye. Bazıları ise sorun yaşamadıklarını söylüyor.” (K-20).

Yabancı uyruklu kişiler, İl Göç İdaresi'ne giderken güvensizlik ve korku hissedebilmektedir. Bazıları, İl Göç İdaresi'ne gittiklerinde kendilerini sınır dışı edilecekmiş ya da kampa atılacakmış gibi hissettiklerini belirtmektedir. Bu durum, onları strese sokmakta ve rahatsızlık vermektedir. Ayrıca bazı kişiler Göç İdaresi'ne giderken stres yaşadıklarını ve kendilerini güvende hissetmediklerini belirtmektedir. Bununla birlikte, bazı yabancılar da Göç İdaresi'nde herhangi bir sorun yaşamadıklarını ifade etmektedir. İl Göç İdaresi, yabancıların gizlilik ve güvenlik haklarına önem vermekte, kişisel bilgilerin üçüncü kişilerle paylaşılmaması için gerekli önlemleri almaktadır. Ancak, toplumda yabancılara yönelik olumsuz tutumlar nedeniyle, yabancılar Göç İdaresi'ne güvenmekte zorlanabilmektedir. Yalova İl Göç İdaresi Müdürlüğü'nde ise katılımcıların gizlilik ve güvenlik haklarına ilişkin herhangi bir şikâyet bulunmamaktadır.

Gizliliğin Sağlanması

Katılımcıların Yalova İl Göç İdaresi Müdürlüğü'ne ilişkin gizlilik deneyimleri genel olarak olumludur. Çoğu kişi kendilerini güvende hissettiklerini ve gizliliklerinin sağlandığını belirtmektedir. Bazı kişiler ise daha önce kimlik bilgileriyle ilgili sorun yaşadıkları için endişeli olsalar da şu an için büyük bir sorun yaşamadıklarını ifade etmektedir. Dernek başkanları söylemlerinden çoğu kişinin gizlilik ve güvenlik konusunda memnun olduklarını dile getirmişlerdir. İl Göç İdaresi çalışanlarının bu konularda dikkatli davrandıkları ve kişilerin rızası olmadan bilgilerini paylaşmadıkları vurgulanmaktadır.

“Yalova İl Göç İdaresi Müdürlüğünden Memnuniyet Dereceleri” alt temasının altında bulunan diğer kod ise “Gizliliğin Sağlanması” kodudur. Katılımcıların Yalova İl Göç Müdürlüğü'nde yaşadıkları gizlilik durumları ile ilgili açıklamalar şunlardır:

“Şimdiye kadar gizliliğim ile ilgili bir sorun yaşamadım. Yalova İl Göç İdaresine gittiğimde kendimi güvende hissettim.” (K-1).

“Evet. Çok iyi hizmetlerden memnunum, gizliliğim sağlanmakta ve kendimi güvende hissediyorum.” (K-2).

“Kendimi hem güvende hissediyorum hem gizlilik konusunda bir sorun yaşamadım.” (K-3).

“Evet gizliliğim hep sağlandı.” (K-4).

“Her oraya gittiğimde bir sorunum çıkmadı ve gizlilikle ilgili de sorun yaşamadım.” (K-5).

“Kişisel gizliliği konusunda sorunum olmadı, gizliliğimin sağlandığında inanıyorum.” (K-6).

“Evet sağlandığına inanıyorum. Memnunum bir sıkıtım yok. Şimdiye kadar bir sorun yaşamadım.” (K-7).

“Evet gizliliğim sağlanıyor. Memnunum bir sıkıtım yok.” (K-8).

“Gizliliğim sağlandı. Ama daha önce kimliğimle ilgili bir problem çıktı o yüzden korkuyorum. O korku içimde kaldı. Tekrarlanmasından çok korkuyorum ve eğer sorun çıkarsa bizi Mısır’a göndermelerinden çok korkuyorum.” (K-9).

“Gizliliğim sağlandı. Ama daha önce kimliğimle ilgili bir problem çıktı o yüzden açıkçası bir çekincem var. Ama şimdilik öyle büyük bir sorunum yok.” (K-10).

“Gizlilik konusunda da bir sorunum olmadı.” (K-11).

“Yalova İl Göç İdaresi Müdürlüğü'nde sürekli gitmiyorum çok az gidiyorum gittiğimde de bir sıkıntı olmuyor. Bilgilerimi hiç kimselere vermediklerini biliyorum çünkü kimse bize bilgilerinizi Yalova İl Göç İdaresi Müdürlüğü'nden aldık diye gelmediler ondan kimseye vermiyorlar. Ben öyle düşünüyorum.” (K-12).

“Evet gizlilik sağlanıyor güvende hissediyorum.” (K-13).

“Gizlilik konusunda da bir sorun yaşamadım.” (K-14).

“Gizlilik konusunda sorunum olmadı.” (K-15).

“Gizliliğim sağlanıyor mu bilmiyorum ama inşallah sağlanıyordur. Bunu bilemem. Şu ana kadar gizlilikle ilgili bir sorunum olmadı.” (K-16).

Katılımcıların büyük çoğunluğu gizlilik ile bir sorun yaşamadıklarını ifade etmişlerdir. Ama K-9 ve K-10 katılımcıların daha önceden kimliklerinde yaşanan bir sorun yüzünden tedirgin oldukları anlaşılmaktadır. Ayrıca K-16 katılımcının da gizliliğin sağlanması ile ilgili kararsız olduğu ve bunun bilinemeyeceği üzerinde durmuştur.

Bu kod ile ilgili dernek başkanlarının öne çıkan ifadeleri şu şekildedir:

“Dernekteki çoğu kişide memnun. Şimdiye kadar gizlilikle ilgili ya da güvenle ilgili bir sorun duymadım.” (K-17).

“Yok bir sıkıntı yaşamadım. Gerçekten memnunum. Derneğe gelenlerde sıkıntı yaşamadı ve şu ana kadar memnunar. Gizlilikleri sağlanıyor kendilerini güvende hissediyorlar. Göç İdaresinde çalışanlar bu konuda dikkatli.” (K-18).

Bu kod ile ilgili uzmanların öne çıkan ifadeleri şu şekildedir:

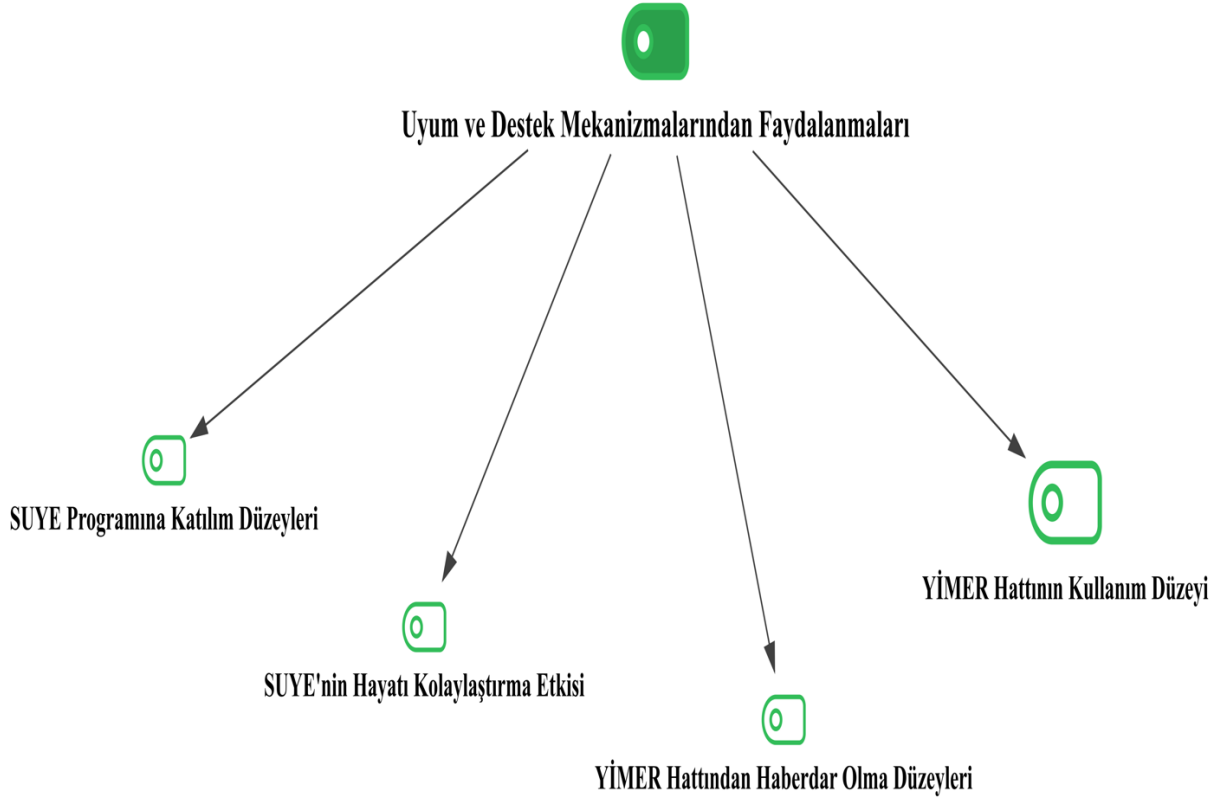
“Bizler kişiye doğrudan gizlilik ilkesine aykırı bir durumun olmayacağı, kişinin bilgilerinin üçüncü kişiyle kendi rızası olmadıkça paylaşılmayacağı kişiye ifade ediyoruz. Hatta kişilerle bireysel görüşmede yapılmaya başlanıldığında açık rıza mektubu alıyoruz ve onaylamasını, imzalamasını isteniyoruz.” (K-19).

“Gizlilik konusunda da ayı şeyleri oluyor. Kişiye göre gizliliğinin korunup korunmadığı değişebiliyor.” (K-20).

Yabancıların Yalova İl Göç İdaresi Müdürlüğü'nden aldıkları hizmetlere ilişkin memnuniyet düzeyleri ve gizliliğin sağlanması konusundaki değerlendirmeleri şöyledir: Çoğu katılımcı, gizliliklerinin sağlandığını ve kendilerini güvende hissettiklerini belirtmekteler. Bazı katılımcılar ise daha önce kimlik bilgileriyle ilgili sorun yaşadıkları için endişeli olduklarını, ancak şu an için büyük bir sorun yaşamadıklarını ifade etmektedir. Genel olarak katılımcılar, Göç İdaresi çalışanlarının gizlilik konusunda dikkatli davrandıklarını ve kişisel bilgilerin üçüncü kişilerle paylaşılmadığını belirtmektedir. Dernekteki çoğu kişinin de gizlilik ve güvenlik konusunda memnun olduğu vurgulanmaktadır. Bununla birlikte, kişiden kişiye gizliliğin sağlanması konusunda farklılıklar olabildiği de dile getirilmektedir.

4.4.1.3. Uyum ve Destek Mekanizmalarından Faydalanmaları

“Yabancıların Uluslararası Hakları ve Bu Hakların Bilinirliği” ana teması altında bulunan “Uyum ve Destek Mekanizmalarından Faydalanmaları” temasıdır. Bu temanın altında bulunan alt temalar ise Şekil 4.6’de verilmiştir.

Şekil 4.6. “Uyum ve Destek Mekanizmalarından Faydalanmaları” alt temasına ait kodlar

“Yabancıların Uluslararası Hakları ve Bu Hakların Bilinirliği” ana teması altında bulunan “Uyum ve Destek Mekanizmalarından Faydalanmaları” teması konusunda yapılan görüşmelerde, katılımcıların çoğunluğunun Sosyal Uyum ve Yaşam Eğitimi (SUYE) programından haberdar olduğu ve bu programa katıldıkları görülmektedir. Katılımcılar, programın içeriği ve süresi hakkında farklı görüşler bildirmişlerdir. Bazıları programın yeterli olmadığını, daha uzun ve detaylı olması gerektiğini belirtirken, bazıları da programdan memnun kaldıklarını ifade etmişlerdir. Programın yabancıların hayatlarını kolaylaştırıp kolaylaştırmadığı konusunda da farklı görüşler ortaya çıkmıştır. Bazı katılımcılar programın hayatlarını kolaylaştırdığını, bazıları ise yeterli olmadığını belirtmişlerdir.

Genel olarak, yabancıların uluslararası hakları ve bu hakların bilinirliği konusunda yapılan çalışmaların yabancıların hayatlarını kolaylaştırmada kısmen etkili olduğu, ancak daha kapsamlı ve süreli çalışmalara ihtiyaç duyulduğu anlaşılmaktadır.

Yabancıların Uyum ve Destek Mekanizmalarından Faydalanma konusunda yapılan görüşmelerde, katılımcıların çoğunluğunun Sosyal Uyum ve Yaşam Eğitimi (SUYE) programından haberdar olduğu ve bir kısmının da programa katıldığı ortaya çıkmıştır. Programa katılanlar, eğitimin içeriğinden memnun kaldıklarını, Türkiye kültürü, yasal hakları

ve günlük hayatlarını kolaylaştıran bilgiler edindiklerini belirtmişlerdir. Ancak eğitimin süresi ve kapsamı konusunda eleştiriler de yapılmış, daha uzun ve detaylı bir eğitim isteği dile getirilmiştir. Yabancıların çoğunluğunun 157 Göç İletişim Merkezi hattından haberdar olduğu, ancak tüm yabancıların aktif olarak bu hattı kullanmadığı görülmüştür. Hattı kullananlar, kimlik, ikamet ve sigorta gibi konularda bilgi almak için aradıklarını, ancak her zaman yeterli destek alamadıklarını ifade etmişlerdir. Genel olarak yabancıların, sunulan destek mekanizmalarından faydalanma düzeylerinin orta seviyede olduğu, daha etkin ve kapsamlı hizmetlere ihtiyaç duydukları anlaşılmaktadır.

Yabancıların Yardım Hattı (157) konusunda da benzer bir durum söz konusudur. Katılımcıların çoğunluğu bu hattın varlığından haberdar olduklarını, ancak bazılarının hiç kullanmadıkları, bazılarının ise ihtiyaç duydukları zamanlarda aradıkları görülmektedir. Hattın hizmet kalitesi konusunda da farklı görüşler bulunmaktadır. Bazı katılımcılar memnun olduklarını, bazıları ise yeterli hizmet alamadıklarını belirtmişlerdir.

4.4.1.3.1. SUYE Programına Katılım Düzeyleri

“Uyum ve Destek Mekanizmalarından Faydalanmaları” teması altında bulunan kod “SUYE Programına Katılım” alt temasıdır. Bu kodla katılımcıların SUYE eğitim programından haberleri olup olmadığı ve katılım sağlanmış mı bilmek istenmektedir. Aşağıda bu konu ile ilgili gereken katılımcıların cevapları verilmiştir.

“Evet katıldım. Hatta bir gün sürmüştü. Halk eğitim merkezine bizi çağırmışlardı oraya gidip katılmışım.” (K-1).

“Evet halk eğitimde verilmişti. Oraya gidip katılmışım. Kısaydı zaten. Çok kalmadım. Ailemle beraber gidip katılmışım.” (K-2).

“Bunun ne olduğunu bilmiyorum. Hayır katılmadım.” (K-3).

“Evet haberim var. Ama hiç katılmadım. Katılmayı gerek bulmadım. (...) Hayır katılmadım için içeriğini bilmiyorum. İlk duyduğumda katılmak istemedim. Zaten sağlık sorunlarım vardı, durumumda pek iyi değildi o yüzden katılmadım. Yani katılmak için istekli değildim. Ama şimdi düşününce keşke katılsaydım diyorum.” (K-4).

“Evet haberim var. Katıldım. Bana telefon üzerinden haber gelmişti öyle gidip katılmışım.” (K-5).

“Evet haberim var. Bana tanıdıklarım haber vermişti beraber halk eğitim merkezine gidip katılmışım.” (K-6).

“Evet haberim var. Eşimle beraber gidip katılmıştık. Bize Yalova’daki İl Göç İdaresi haber vermişti.” (K-7).

“Hayır katılmadım. Çünkü çalıştığım için fırsat bulup katılamamıştım. Ama etrafımdakilerden duymuştum.” (K-8).

“Haberim yok. Hiç duymadım. Ama haberim olsaydı katılmayı çok isterdim. Bir daha olursa katılmak isterim.” (K-9).

“Hayır hiç haberim yok. Haberim olmadığı için katılmadım.” (K-10).

“Evet haberim vardı. Yalova İl Göç idaresi Müdürlüğü haber verdi. Tanıdıklarımla beraber katılmıştım.” (K-11).

“Evet haberim var. Yalova İl Göç İdaresi Müdürlüğü’nden haber verdiler. Yabancı olan kişiler için yapıldı. Ben ve çevremdeki insanlar katıldık.” (K-12).

“SUYE’nin ne olduğunu bilmiyorum. Katılmadım.” (K-13).

“Evet haberim var. Katıldım. Biraz haklarımı öğrendim. Burada nasıl kalabilirim, nasıl hukuksal haklarım var, başıma bir şey gelirse nereye giderim, kimliğimde sıkıntı çıkarsa ne yapmam gerektiğini söylemişlerdi. Bana dernek aracılığıyla telefon üzerinden haber vermişlerdi.” (K-14).

“Hayır haberim yok. Sanki duydum. Kulağıma yabancı gelmiyor. Ama katılmadım.” (K-15).

“Bana haber verdiler ama ben katılmadım. Ailemden bazı kişiler katıldı. Etrafımdaki bazı kişilerde gidip katılmıştı ama gerek bulmadığım için katılmak istemedim. Zaten çok yoğun çalışıyordum.” (K-16).

“SUYE Programına Katılım” kodu ile ilgili dernek başkanların öne çıkan cevapları şu şekildedir:

“Evet katıldım ve halk eğitimde verildi. Derneğimize gelip bildirdiler bizde dernekçe katılmaya çalıştık. Çok kısa sürdü. Bana göre yeterli değildi.” (K-17).

“Evet haberim var ve evet katıldım. Buradaki yabancılarla da katılım sağladık. Derneğe gelen çoğu kişi katıldı. Ama şöyle bir sorun çıktı, tercüman yoktu. Katılanların çoğunluğu hiçbir şey anlamadı. Sonradan ben Türkçe iyi bildiğim için çevirmenlik yaptım.” (K-18).

“SUYE Programına Katılım” kodu ile ilgili uzmanların öne çıkan cevapları şu şekildedir:

“Yabancı uyruklu kişiler SUYE katıldı mı, evet. Zaten şu an SUYE sonlandırıldı, halk eğitim merkezleri tarafından verilmiyor. Ama eğitim verildiğinde Yalova bazında katılım fazlaydı. Yoğun bir katılım sağlanmıştı.” (K-19).

“Yalova’da kalan yabancılar için konuşacak olursam evet haberleri var. Çoğunluğunun gittiğini biliyorum. Haberi olmayanların sayısı azdır.” (K-20).

Yabancıların SUYE programına katılımı konusunda çeşitli deneyimler ve görüşler ortaya çıkmaktadır. Bazı katılımcılar, halk eğitim merkezleri aracılığıyla programa davet edildiklerini ve kısa süreli de olsa katıldıklarını belirtmişlerdir. Diğer katılımcılar ise programa dair bilgilerinin olmadığını ve bu nedenle katılmadıklarını ifade etmişlerdir. Bazı kişiler ise programa katılmak istediklerini ancak çalışma yoğunlukları nedeniyle buna fırsat bulamadıklarını dile getirmişlerdir. Programın içeriği ve kapsamı hakkında da farklı görüşler bulunmaktadır. Bazı katılımcılar programın yeterli olmadığını düşünürken, diğerleri programdan faydalandıklarını ve haklarını öğrendiklerini belirtmişlerdir. Ayrıca dil engeli nedeniyle bazı katılımcıların programdan yeterince yararlanamadıkları da vurgulanmıştır. Genel olarak, Yalova'daki yabancı uyruklu kişilerin büyük çoğunluğunun SUYE programından haberdar olduğu ve katılım sağladıkları anlaşılmaktadır.

Yabancıların SUYE Programına Katılım Düzeyleri: Katılım düzeyi oldukça yüksek görünmektedir. Birçok yabancı, halk eğitim merkezleri aracılığıyla düzenlenen SUYE programına katılmıştır. Katılımcılar, programda haklarını, yasal durumlarını, karşılaşılabilecekleri sorunlarda nereye başvurabileceklerini öğrenmişlerdir. Bazı katılımcılar, dernekler veya İl Göç İdaresi Müdürlüğü aracılığıyla bilgilendirilmiş ve programa davet edilmişlerdir. Ancak dil engeli nedeniyle bazı katılımcılar programdan yeterince faydalanamamışlardır. Genel olarak, Yalova'daki yabancı uyruklu kişilerin büyük çoğunluğunun SUYE programına katıldığı ve programdan faydalandığı anlaşılmaktadır.

4.4.1.3.2. SUYE'nin Hayatı Kolaylaştırma Etkisi

“Uyum ve Destek Mekanizmalarından Faydalanmaları” teması altında bulunan diğer alt teması “SUYE'nin Hayatı Kolaylaştırma Etkisi” alt temasıdır. Bu alt temada ile katılımcıların SUYE eğitim programının hayatlarını kolaylaştırıp kolaylaştırmadığı sorulmuştur. Alınan cevaplar doğrultusunda oluşturulan kod aşağıda katılımcıların cevapları verilmiştir.

“Evet kolaylaştırdı. Hukuksal olarak ne hakkım olup olmadığını bildim. Galiba bir sene önce almıştım. Türkiye kültürü ile ilgilide eğitim vermişlerdi. Onları da öğrendim. Ama çok kısa sürmüştü. Biraz daha uzun olmasını isterdim.” (K-1).

“Evet hayatımı kolaylaştırdı. İyi bilgiler aldım. Mesela Türkiye hakkında güzel bilgiler edindim. Sizin kültürünüz hakkında da bilgiler aldım. Burada nasıl yaşayabilirim, haklarımızın neler olduğu bana söylendi. Ama bir günlüktü ve kısıydı. Daha uzun olmasını isterdim. Güzeldi, beğenmiştim.” (K-2).

“Hayır çok kolaylaştırmadı. Çünkü çok kısa sürmüştü. Çok şey anlamamıştım. O yüzden hayatımı kolaylaştırdı diyemem.” (K-5).

“Evet kolaylaştırdı. Altı saat sürmüştü. Çocuklar konusunda eğitim konusunda bilgi edinmiştim. Komşularımızla nasıl geçinmemiz gerektiğini söylemişlerdi. Eğitim bana iyi geldi, memnunda kaldım. Hayatımı bence kolaylaştırdı.” (K-6).

“Evet kolaylaştırdı. Kimliğim kaybolunca ya da bir şeyimi kaybedince nereye gidip başvuracağımı öğrettiler. Mesela komşularıma nasıl davranmam gerektiğini anlattılar. Bazı haklarımı orda öğrendim. Nerden yardım alacağımı, nerden yardım bulacağımı orda bana söylemişlerdi.” (K-7).

“Çok yeterli olmadı. Hayatımı o kadar kolaylaştırmadı. Ama bazı acil numaraları bana öğrettikleri için o numaralardan çok faydalandım. Mesela 157 hattı gibi. Ama zaten çoğu şeyi önceden biliyordum. Eğitim güzeldi ama bir kere olduğu için yeterli değildi. Eğer daha fazla yapılırsa katılmak isterim. Yeni şeyler öğrenip hayatımı kolaylaştırmak isterim.” (K-11).

“Genel olarak orta seviyedeydi ama gene iyiydi. Hayatımı kolaylaştırdı. Öğrendiğim şeyler güzeldi ama yeterli değildi bir kere yapıldı. Daha çok yapılmasını isterdim. Çünkü çoğunu unutuyoruz. Bir daha yapılmasını isterim. Daha iyi haklarımı öğrenmek isterim.” (K-12).

“Çok yeterli olmadı ama gene biraz kolaylaştırdı. Çünkü zaman bana çok az geldi. Dersi anlatan kişi tam Arapça bilmediği için sıkıntı vardı. Tam çeviremediği için anlayamamıştım. Sonradan anlayan kişilere sormuştum öyle orda neler anlatıldığını az da olsa anlamıştım.” (K-14).

Katılımcıların cevaplarına bakıldığında “SUYE’nin Hayatı Kolaylaştırma Etkisi” ortalama cevapların geldiği anlaşılmaktadır.

Dernek başkanların cevaplarına bakıldığında genel katılın sağlandığı ve faydalanmanın olduğu dile getirmişlerdir. Ama bu faydalanmanın derecesinin az olduğu anlaşılmaktadır. Çünkü verilen eğitim tek seferlik ve saatinin az olması ayrıca dil bariyeri yüzünden faydalanmama durumunun etkenlerinden sayılmaktadır.

“Evet hayatımı kolaylaştırdı. Katılan kişilerden de olumlu şeyler duydum. Dernekteki katılan kişiler az da olsa hayatlarını kolaylaştırdıklarını söylemişlerdi. En azından haklarımız konusunda bilgi edindik. Ama keşke daha uzun olsaydı. Bir günlük ve bir defa olması sıkıntılıydı. Sonra hiç yapılmadı ama yapılması gerekiyordu. En azından hakları konusunda, Türkiye hakkında bilgisi az olanlar daha çok faydalanabilirdi.” (K-17).

“Çok kolaylaştırmadı. Ama içerik iyiydi. Katılan yabancılar da düşünüldüğü gibi hayatlarını kolaylaştırmadı. 8 saat demişlerdi ama 6 saat sürmüştü. Zaman yetersizdi. Eğitim bir günlük olduğu için hukuksal hakları ve diğer hakları tam olarak öğretilmedi. Birkaç saat içinde nasıl tüm haklarımızı öğrenebiliriz ki, bu nerdeyse imkânsız. Bir ya da iki aylık bir program olursa yeterli olurdu. Eğitimden sonra sınav yapılması gerekliydi. Başarılı olan geçsin, başarısız olanlara da tekrar eğitim verilebilirdi.” (K-18)

Uzman katılımcıların cevaplarına bakıldığında yabancı kişilerin faydalanma derecelerinin değiştiğini görmekteyiz. Saatinin az olması ve tek seferlik olmasının faydalanma derecesinde düşük olduğunu dile getirmişlerdir.

“SUYE’ye katılan yabancıların hayatlarını kolaylaştırdı mı, evet kolaylaştırdığını düşünüyorum. Katılanlar memnun kalmışlardı. Hatta tekrar katılma durumunuz olursa katılır mısınız sorulduğunda büyük çoğunluğu katılacaklarını söylemişlerdi. Sekiz saatlik bir eğitim ne kadar bir uyum programı olabilir tartışılır ama en azından Yalova’daki yabancıların Türkiye’deki genel hak ve yükümlülükleri konusunda bilgilendiriliyorlar, sosyal anlamda, Türkiye kültürü hakkında bilgi sahibi oluyorlardı. Dolayısıyla bir farkındalık adına yabancılar katkı sağlıyor ama çok çok verim aldıkları bir program değildi. Bunun nedeni bir seferlik olması ve sekiz saatlik gibi kısa bir zaman diliminde yapılmasını gösterebiliriz.” (K-19).

“Yabancılar göre konuşacak olursam, yeterince kolaylaştırmadı. Çünkü eğitimi veren kişilerin özel ve uzman olması gerekliydi. Bu yüzden çoğu kişi ne olduğunu bile anlamadı. Zaten bir günde ve çok az bir zamanda verildi. Yabancıların için yeterli bir eğitim değildi.” (K-20).

Yabancıların destek mekanizmalarından faydalanma dereceleri ve SUYE'nin hayatlarını kolaylaştırıp kolaylaştırmadığına dair farklı görüşler bulunmaktadır. Bazı katılımcılar, eğitimin kendilerine hukuki hakları, Türkiye kültürü ve yaşam tarzı hakkında bilgi verdiğini ve hayatlarını kolaylaştırdığını belirtmişlerdir. Ancak eğitimin kısa süreli olması ve bazı katılımcıların dil engelinden dolayı tam olarak anlamadıkları yönünde eleştiriler de mevcuttur. Genel olarak katılımcılar, eğitimin daha uzun süreli ve sık tekrarlanan bir şekilde yapılmasını istemektedirler. Bazı katılımcılar ise eğitimin yeterince kapsamlı olmadığını, uzman kişiler

tarafından verilmesi gerektiğini ve bir günlük sürenin yetersiz olduğunu belirtmişlerdir. Buna rağmen, çoğu katılımcı eğitimden memnun kalmış ve tekrar katılmak istediklerini ifade etmişlerdir.

4.4.1.3.3. YİMER Hattından Haberdar Olma Düzeyleri

“Uyum ve Destek Mekanizmalarından Faydalanmaları” teması altında bulunan bir diğer alt tema “YİMER Hattından Haberdar Olma Düzeyleri” alt temasıdır. Katılımcılarım YİMER hattından haberdar olma durumlarını ile ilgili cevapları aşağıda verilmiştir.

“Evet haberdarım.” (K-1).

“Evet haberdarım. Çok olmasa da bazen sorunum olduğunda arıyorum. Mesela sigorta sorunlarımız için ailemle beraber yaşadığımız sorunlar yüzünden orayı aramıştım. Kimliğim ve ikamet iznim için hala arıyorum.” (K-2).

“Evet arıyorum. Çok aramalar yaptım. Kendim için, ailem için kimlik sorunlarımız için aramıştım. Aramaya devam ediyorum.” (K-3).

“Hayır haberim yok. Hiç aramadım. Açıkçası bir yerden de duymadım. Böyle bir hattın olduğunu ilk sizden duyuyorum.” (K-4).

“Evet haberim var ama hiç kullanmadım. Çünkü genellikle sorun yaşadığımda çevreme ve akrabalarım soruyorum ya da İl Göç İdaresine gidiyorum sorunlarımı öyle halletmeye çalışıyorum.” (K-5).

“Hayır haberim yok. Hiç bu hattı aramadım. Bu hattın ne işe yaradığını bilmiyorum.” (K-6).

“Duymadım. Hayır bilmiyorum. Hiç kullanmadım.” (K-7).

“Doğrusu etrafımdan bu hattın olduğunu duydum ama kullanmadım. Bazı akrabalarım da sorun yaşadıklarında aradıklarını söylemişlerdi. Ben böyle şeyleri pek bilmiyorum.” (K-8).

“Evet haberim var. İkamet ve kimlik süreçlerim için bu numarayı arıyorum. Diğer sorunlarım içinde arıyorum. Bana yardımcı olmaya çalışıyorlar ama olamıyorlar.” (K-9).

“Evet haberim var. Bir iki kaç defa kimliğimde sorun çıkmıştı aramıştım. Buradaki tanıdıklarımız bana böyle bir hattın olduğunu söylemişti. Belki sorunlarımı çözer diye aramıştım. Uzun zamandır aramıyorum.” (K-10).

“Evet haberim var. Sosyal Uyum ve Yaşam Eğitimi'nde öğrenmiştim. Hiç aramadım.” (K-11).

“Evet haberim var. Sosyal Uyum ve Yaşam Eğitimi de söylediler. Güzel bir şey. İhtiyacım olduğunda arayıp faydalandım.” (K-12).

“Evet haberim var. Yalova İl Göç İdaresi Müdürlüğü'nde öğrendim.” (K-13).

“Evet haberim var. İkamet kimliklerimiz için arıyorum, bilgi ediniyorum. Çok olmasa da kullandığım bir numara.” (K-14).

“Evet haberim var. İl Göç İdaresine gitmediğimde bu numarayı arıyorum. Kimliğimle ilgili bilgi almaya çalışıyorum. Çok sık kullanmıyorum. Ayda bir iki defa arıyorum.” (K-15).

“Evet bu hattın haberim var. Birkaç defa kimliğim için aramıştım. Ailem için aramıştım. Uzun zaman önceydi. Şimdi aramıyorum. Kendim bir sorun olduğunda halletmeye çalışıyorum.” (K-16).

Görüldüğü üzere katılımcıların çoğunluğu YİMER hattından haberdar olduğu anlaşılmaktadır. Dernek başkanlarının ve uzmanların cevaplarına bakıldığında ise yabancıların geneli YİMER hattından haberdar olduğu ifade edilmiştir.

“Evet biliyorum. Her zaman arıyoruz ve Iraklılar olarak haberdarız. Şimdi dernekte kime sorarsan en az bir kez bu hattı aramıştır. Bu hattı bilmeyenler çok azdır. Çünkü kimlikleriyle ilgili birçok şey bu telefon hattı üzerinden öğrenmeye çalışıyorlar.” (K-17).

“Evet haberim var. Ama derneğe gelenlerin çoğu bilmiyor. Gidip şimdi sorsan çok az kişi bildiğini söyler.” (K-18).

“Yalova'daki yabancılar bu hattı (YİMER) biliyorlar mı, evet kullanıyorlar. Göç İdaresine gelen her yabancı bu hattın haberdar ediliyor. Zaten dediğim gibi aralarındaki sosyal iletişiminden dolayı kendileri bu hattın haberdar olup aramalar yapıyorlar. Çoğunluğunun bu hattın haberleri var.” (K-19).

“Evet haberim var. Yabancıların çoğunluğun haberi var. Bu hattı (YİMER) kullandıklarını biliyorum.” (K-20).

Yabancıların YİMER hattından haberdar olma düzeyleri ve bu hattı kullanma durumları çeşitlilik göstermektedir. Bazı yabancılar bu hattı bilmemekte ve hiç kullanmamaktadır. Bazı yabancılar bu hattı bilmekte, sık sık kullanmakta ve ihtiyaç duydukları zamanlarda, özellikle kimlik ve ikamet izni gibi konularda sıklıkla ararken sigorta gibi konularda arada bir aradıklarını belirtmektedir. Diğer yabancılar ise bu hattın varlığından haberdar değildir ve hiç kullanmamıştır. Bazı yabancılar ise hattın varlığından haberdar olmasına rağmen, çevrelerine ve akrabalarına danışarak ya da İl Göç İdaresine giderek sorunlarını çözmeye çalışmaktadır. Yalova'daki yabancıların çoğunluğunun bu hattın haberdar olduğu ve ihtiyaç duydukları

zamanlarda aradıkları belirlenmiştir. Özellikle Iraklı yabancıların bu hattı sıklıkla kullandıkları ve diğer yabancıların da giderek daha fazla haberdar oldukları ifade edilmektedir.

Genel olarak, yabancıların YİMER hattından faydalanma düzeyleri kişiden kişiye değişmekle birlikte, kimlik ve ikamet konularında daha yoğun kullanıldığı görülmektedir. Yalova'daki yabancıların çoğunluğunun bu hattan haberdar olduğu ve aradıkları anlaşılmaktadır.

4.4.1.3.4. YİMER Hattının Kullanım Düzeyi

“Uyum ve Destek Mekanizmalarından Faydalanmaları” teması altında bulunan bir diğer alt tema ise “YİMER Hattının Kullanım Düzeyi” alt temasıdır. Bu alt tema ile Yalova’da kalan yabancı uyruklu kişilerim YİMER hattından ne derecede kullanıldığı ve faydalandıklarını anlamak için incelenmiştir. Aşağıda bu kod ile ilgili katılımcıların cevapları verilmiştir.

Katılımcıların YİMER hattının kullanma ve faydalanma derecelerinin değişiklik gösterildiği anlaşılmaktadır.

“Bir sorunum olduğunda arıyorum. Şimdiye kadar birçok defa aradım. Kimliğim için, bazı oturma sorunlarım için çok arardım. (...) Evet iyi derecede faydalaniyorum ve çok memnunum. Ne kadar arasam ulaşıyorum. Sorularımı sorduğumda cevap alıyorum.” (K-1).

“Evet iyi derecede faydalaniyorum. Dediğim gibi ailem, akrabalarım ve burada tanıdığım bazı kişiler sigorta sorunu yüzünden bu hattı sık sık kullandık. Bu sorunumuza çözüm bulamadılar ama gene de arayıp sorunumuzu söyledik.” (K-2).

“Bilmiyorum ki. Çok iyi değiller ama faydalandım. Aradığımda, soru sorduğumda bana cevap veriyorlar. Güzel diyelim.” (K-3).

“Pek memnun değilim. Aradığımda size geri döneceğim diyorlar ama dönmüyorlar. Bazen işe yarıyor bazen yaramıyor. İyi derecede faydalanamıyorum. Artık sorunlarımızın üstünde çok durmuyorlar. Bizi önemsemediklerini düşünüyorum.” (K-9).

“Pek memnun değilim. Birkaç defa aradığımda size geri döneceğim demişlerdi ama dönmediler. Çok az işe yaradığını hatırlıyorum. Hallettikleri sorunlarımız genellikle basit olan sorunlar, yani telefon üzerinden cevaplatılacak şeyleri söyleyip çözüyorlar. İyi derecede faydalanmadım, faydalanamıyorum.” (K-10).

“Ben ve ailem faydalanmadı. Bizim için aramamız gereken hiçbir şey olmadı. Ama ihtiyacımız olursa arayabileceğimi biliyorum. Biz aramadık ama yakınlarımız ve çevremizdekiler ihtiyaçları oldu onlar iyi derecede faydalaniyorlar.” (K-11).

“Hayır hiç kullanmadığım için faydalanmadım. Yani hiç ihtiyacım olmadı. Ondan kullanmadık ama kullananlar memnun olduklarını söylediler. Bir ihtiyacım olursa rahatlıkla kullanıp arayabilirim.” (K-12).

“Bir kere kullandım. Ama memnun kalmadım çünkü bir şey yapmadılar. Sorunumu halletmediler. Bazen arıyorum açmıyorlar. Güzel derecede faydalanmıyorum.” (K-13).

“Evet çok çok iyi derecede faydalaniyorum. Bir sorun olduğunda ya da bir şey sormak istediğimde Yalova İl Göç İdaresi Müdürlüğü'ne gitmeme gerek kalmadan bu numarayı arayıp bilgi alıyorum. İyi derecede faydalaniyorum.” (K-14).

“... Yani kimlik bililerim dışında çok işe yaramıyor. Ama gene de iyi. Az derecede faydalaniyorum. En azından arayacağım bir yer var bu da iyi.” (K-15).

“Birkaç defa dışında aramadığım için ve uzun zaman önce olduğu için işimi haletmişler miydi hatırlamıyorum. O yüzden ne derecede faydalandığımı hatırlamıyorum.” (K-16).

Araştırmaya katılan dernek başkanların görüşlerine bakıldığında birbirinden farklı olduğu anlaşılmaktadır. YİMER hattını bilen yabancıların iyi derecede faydalandıkları dile getirmişlerdir.

“Evet faydalaniyorum. Mesela ikamet nasıl olacak, ne durumda? Bir problem oldu arıyoruz. Detaylı ve sağlıklı bilgide veriyorlar. Her sorumuza cevap veriyorlar ve iyi derecede faydalaniyoruz. Genellikle ikamet sorunları için çok arama yapıldığını biliyorum. Buraya gelen yabancıardan bu hattı bilenler iyi derecede faydalaniyor.” (K-17).

“... Evet ben iyi derece de faydalaniyorum. Hemen her gün arıyoruz. Derneğe gelenler dil sıkıntısı olduğu için ve bu gibi hatlardan habersiz oldukları için faydalanamıyorlar. Faydalananlarda çok fazla memnun kaldıklarını ve iyi derecede faydalandıklarını sanmıyorum. Açıkçası duymadım da. Faydalanma dereceleri düşük.” (K-18).

Uzmanların cevaplarına bakıldığında YİMER hattından yabancıların faydalanma dereceleri tam olarak bilinmediği ve yararlanma sağlanmadığı yönündedir.

“Yabancılar bu hattı yararlanıyorlar mı, ne derecede diye düşündüğümde, Yalova'daki yabancıların ne derecede faydalaniyorlar bilmiyorum. Çünkü bu konuda bilgi verilmiyor. Ama konuştuğum yabancılar memnun olduklarını ve iyi derecede faydalandıklarını söylüyorlar.” (K-19).

“Ben aradım. Mesela ben bir kere gece hastaydım aradım dedim yardımcı olun ben rahatsızım, hastaneye gitmem gerekli ama yardımcı olamadılar. Yabancılar içinde durum aynı aslında.

Sadece ikamet kartı için ya da bir iki şey için bilgi veriyorlar, bitti. Yabancılar aradıklarından yeterli bilgi verilmiyor. Gerçekten yabancıların iyi derecede faydalandıklarını zannetmiyorum.” (K-20).

Yabancıların YİMER hattını kullanma dereceleri ve faydaları konusunda farklı görüşler bulunmaktadır. Bazı katılımcılar, kimlik ve oturma izni gibi konularda sık sık aradıklarını ve memnun kaldıklarını belirtmektedir. Diğer katılımcılar ise, sigorta sorunları gibi konularda aradıklarını ancak yeterli çözüm bulamadıklarını ifade etmektedir. Bazı katılımcılar, aradıklarında geri dönüş yapılmadığından ve sadece basit sorunlara çözüm bulunduğundan memnun olmadıklarını dile getirmektedir. Bununla birlikte, yakınları ve çevresindekiler aracılığıyla hattı kullananların memnun olduklarını belirten katılımcılar da bulunmaktadır. Genel olarak, yabancıların YİMER hattını ikamet, kimlik ve sağlık gibi konularda kullandıkları ve kısmen faydalandıkları görülmektedir. Ancak hizmetin yeterli olmadığı, geri dönüşlerin yapılmadığı ve yabancıların dil sıkıntısı nedeniyle faydalanamadıkları da ifade edilmektedir.

BÖLÜM 5. TARTIŞMA, SONUÇ VE ÖNERİLER

5.1. Tartışma

Araştırmanın bu bölümünde Yalova’da kalan yabancı uyruklu kişilerin uluslararası ve uluslar hakları konusunda bilgi seviyeleri ve faydalanma dereceleri gözlem ve tecrübelerine ilişkin elde edilen bulgular tartışılacaktır. Çalışmada elde edilen bulgular esas alınarak, araştırma kapsamında kuramsal çerçeve ile konuyla bağlantılı ulusal ve uluslararası çalışmalarda elde edilen, verilerle desteklenmeye ve tartışılmaya çalışılmıştır.

Araştırmada Yalova ili ile sınırlı kalıp katılımcıların Yalova ili içinde yaşayan kişilerden seçilmiştir. Betimleyici araştırma modeli ile yabancıların uluslararası göç mevzuatına göre hukuksal ve sosyal hakları konusunda bilgi düzeyini belirlemeyi amaçlayan bu araştırma nitel yöntemle gerçekleştirilen bir araştırmadır. Araştırmada katılımcılarla yapılan görüşmelerin yanı sıra araştırmacının gözlem ve değerlendirmelerine yer verilmiştir. Elde edilen verilerin analizi sonucunda “*Yabancıların Uluslararası Hakları ve Bu Hakların Bilinirliği*” ana teması altında “*Uluslararası Resmî Statüleri Hakkında Bilgi Düzeyleri*”, “*Hizmet Haklarına Erişimleri*” ve “*Uyum ve Destek Mekanizmalarından Faydalanmaları*” olmak üzere üç temadan oluşmuştur.

“*Uluslararası Resmî Statüleri Hakkında Bilgi Düzeyleri*” teması altında “*Resmî Olarak Tanınan Statü Hakları*”, “*YUKK Tarafından Sunulan Hakların Bilinirliği ve Faydalanma Dereceleri*”, “*Geçici Koruma Hakları Farkındalığı*” ve “*Haklar Konusundaki Bilgi Eksiklikleri*” dört tane alt tema bulunmaktadır. “*Resmî Olarak Tanınan Statü Hakları*” alt teması altında “*Statü Haklarından Haberdar Olmaları*” ve “*Statü Haklarından Habersiz Olmaları*” iki kod bulunmaktadır. “*YUKK Tarafından Sunulan Hakların Bilinirliği ve Faydalanma Dereceleri*” alt temasının altında “*Hakların Kullanımı*” ve “*Kısmi Faydalanma*” iki kod bulunmaktadır. “*Geçici Koruma Hakları Farkındalığı*” alt temasının altında “*Geçici Koruma Haklarının Kullanımı*” ve “*Geçici Koruma Haklarından Yararlanma*” iki kod bulunmaktadır. “*Haklar Konusundaki Bilgi Eksiklikleri*” alt teması altında “*Haklarını Bilmesini Engellenen Faktörler*” ve “*Eğitim Seviyelerine Göre Resmî Hakları Bilme Düzeyleri*” iki kod bulunmaktadır.

“*Uluslararası Resmî Statüleri Hakkında Bilgi Düzeyleri*” teması altında Yalova’da yaşayan yabancı uyruklu uluslararası statülerine ilişkin bilgi düzeyleri, YUKK bilme seviyeleri ve faydalanma düzeylerini, geçici korumanın sağladığı hakları ve genel hakları konusunda bilgi düzeylerine yer verilmiştir. Yabancıların Türkiye'deki uluslararası resmî statüleri hakkında bilgi düzeyleri incelendiğinde, genel olarak yabancıların bu konuda yeterli bilgiye sahip

olmadıkları görülmektedir. Özellikle geçici koruma statüsündeki kişiler, bu statünün kendilerine sunduğu haklar konusunda bilme seviyelerinin düşük olduğu tespit edilmiştir. Ayrıca eğitim seviyesi daha yüksek olan Iraklı yabancılar, diğer gruplara göre haklarını daha iyi bildiği anlaşıldığı gibi tam tersi Afganistan'dan gelen kişiler, özellikle Afganlı kadınlar, haklarından en az haberdar olan gruptur. Yabancıların statü hakları konusunda bilgi sahibi olmamaları, çeşitli sorunlara ve haklarının ihlal edilmesine yol açtığı gözlemlenmiştir. Örneğin, çalışma izni, ikamet, sağlık ve eğitim gibi alanlarda haklarını tam olarak kullanamadıkları gibi resmî kurumlarda yabancıların haklarına yönelik yeterli bilgi ve uygulama olmadığı için haklarını arama konusunda sorunlar yaşanmaktadır. Literatürde bu bulguları destekleyen çalışmalar mevcuttur.

Türkiye'ye gelen “misafir” olarak nitelendirdiği ve “geçici koruma” statüsü verdiği Suriyelilerin siyasal, sosyal ve ekonomik alanda var olan sorunlarına yönelik kısa vadeli çözümler üretildiği için kanunların yeterli düzeyde olmamasına rağmen, eksik olan uluslararası göçe ilişkin hukukunda düzenlemelerde bulunmuştur ama gene de yeterli gelmemiştir (Çiçeksoğüt, 2017, ss. 15-16). Ayrıca yabancılar yönelik uyum programları düzenlenmekte, ancak bu programların etkinliği ve uygulama konusu tartışmalıdır. Programların kısa süreli olması, uzman eğitimciler tarafından verilmemesi ve dil engeli nedeniyle yabancıların programlardan yeterince faydalanamaması gibi sorunlar bulunması dışında gelen yabancıların yeterince bilgilendirilmediği de anlaşılmaktadır. Sonuç olarak, yabancıların Türkiye'deki resmî statüleri ve hakları konusunda bilgi sahibi olmamaları, onların entegrasyonunu ve haklarını kullanmalarını zorlaştırmakta, hakları konusunda pasif kalmalarını tetiklemektedir.

Yalova'da kalan yabancı uyruklu katılımcıların kimlik kartlarını olarak verilen ve Yalova ilinde kalmaları için tanınan statüleri ve bu statülerinin verdiği hakları konusunda “*Resmî Olarak Tanınan Statü Hakları*” teması altındaki katılımcıların ifadeleri incelendiğinde statü haklarından haberdar olma derecelerinin düşük olduğu anlaşılmaktadır. Bu statü haklarından haberdar olanların ise tam olarak kendilerine verilen statülerine ne işe yaradığını bilemedikleri gözlemlenmiştir. “*Resmî Olarak Tanınan Statü Hakları*” alt teması altında bulunan “*Statü Haklarından Haberdar Olmaları*” kodda katılımcıların ifadelerine bakıldığında her ne kadar yabancıların uluslararası statülerinden ve haklarından haberdar oldukları cevaplarını verseler de ortalama bir bilgiye sahip oldukları anlaşılmaktadır. Az katılımcı tarafından verilen statü haklarından haberdar oldukları anlaşılmaktadır. Bunun nedenlerinden biri statülerin belirsizliğidir. Söz konusu olan bulgu literatürle uyusmaktadır. Nitekim Bolgün tarafından 2020 yılında yapılan araştırmada 2011 yılından itibaren Türkiye'ye gelen Suriyelilere ve diğer

yabancı kişilere verilen statülerin Türkiye’de kalıcı mı geçici mi olduklarına dair belirsizliğin olması gelecekleri için kaygılı olmalarına zemin hazırlamıştır (Bolgün, 2020, s. 354). Böylece bu kişiler hakları konusunda pasifleştiği ve öğrenme konusunda giderek daha umursamaz olduğu anlaşılmaktadır.

“*Resmî Olarak Tanınan Statü Hakları*” alt teması altında bulunan “*Statü Haklarından Habersiz Olmaları*” kodun katılımcıların cevaplarına bakıldığında uluslararası statü haklarından haberdar olma düzeyleri oldukça düşük olduğu hem katılımcıların hem de dernek başkanların ve uzmanların ifadelerinden anlaşılmaktadır. Yalova’da yaşayan yabancıların çoğunluğu özellikle Suriyeli ve Afganlı kadınlar başta olmak üzere geçici koruma, ikincil koruma, uluslararası koruma başvurusu gibi statülerin ne anlama geldiğini ve bu statülerle birlikte gelen hakları bilmemektedir. Apak tarafından yapılan bir araştırmada bu bulguyu destekler niteliktedir. Apak, eğitim durumuna göre özellikle kadınların eğitim düzeyinin erkeklere göre daha düşük olmasından yola çıkılarak kadınların sosyokültürel uyumlarının daha düşük olduğu ve bilgi seviyelerinin de ona göre düştüğü söylemektedir (Apak, 2021, ss. 149-150). Diğer yabancılara kıyasla Iraklı ve İranlı yabancı uyruklu kişilerin haklar konusunda haklarını bilme konusunda daha iyi oldukları anlaşılmaktadır. Genel olarak yabancıların büyük çoğunluğu, kendilerine verilen ikamet izinleri, çalışma izinleri gibi statülerin sağladığı haklardan haberdar olmadığı verilen cevaplardan ve gözlemlerden anlaşılmaktadır. Yabancılar ile çalışan yetkililer tarafından yabancılara yönelik bilgilendirme çalışmaları yapılsa da bu çalışmaların yeterli olmadığı ve yabancıların statü haklarını tam olarak kavrayamadıkları anlaşılmaktadır. Bu durum yabancıların toplumsal uyumunda ve yaşanan mağduriyetlere çözüm bulma hususunda yavaş kalınması durumunu ortaya çıkartabilir.

Ekonomik sebeplerle Türkiye gelen yabancıların uluslararası koruma başvurusu yapma ve koruma statüsü almakta zorlandığı bilinmektedir (Karakaya ve Karakaya, 2021, s. 101). Temiz Sarıkaya tarafından Sivas’ta yaşlı Afganlarla yapılan bir araştırmada statü haklarının Suriyeli ve Afganlı kişilere ağır geldiği bu yüzden öğrenme konusunda isteksizlik olduğu anlaşılmaktadır. Yine aynı çalışmada Türkiye’ye gelen farklı uyruktaki göçmenlerin statü farklılıklarından dolayı içinde bulundukları durumların farklılaştığını ve hizmetlerinde değişebildiğini ifade edilmiştir (Temiz Sarıkaya, 2024, s. 74).

“*YUKK Tarafından Sunulan Hakların Bilinirliği ve Faydalanma Dereceleri*” alt teması altında “*Hakların Kullanımı*” ve “*Kısmi Faydalanma*” kodlarıdır. Bu alt temanın katılımcı cevaplarına bakıldığında YUKK’un sunduğu hakların bilinirliği ve faydalanma derecesi düşük görülmüştür. Bu yüzden katılımcıların YUKK’tan faydalanma derecelerinin az olması normal

gözükmektedir. Bunun nedenleri arasında dil bariyeri, bilgi eksikliği, karmaşık kurallar, yaş faktörü ve uygulamadaki zorluklar örnek verilebilir. Özellikle eğitim seviyesinin düşük olduğu katılımcıların YUKK haklarından habersiz olma oranının daha yüksek olduğu belirlenmiştir. Eğitim seviyesinin yüksek olduğu katılımcıların çok olmasa da bilgi konusunda eğitim seviyesi düşük onlardan daha iyi bildikleri gözlemlenmiştir. Dernek başkanları ve uzmanların ifadelerinden yabancıların YUKK'un sunduğu hakların yeterince bilinmedikleri ve kullanmadıkları anlaşılmaktadır. YUKK ve yabancılarla ilgili diğer kanunlar göç idarelerinde çalışan, STÖ ve diğer alanlarda çalışan kişiler bu kuralları uygulama konusunda daha hassas olması durumunda iyileşmenin ve sosyal hakların bilinmesi konusunda değişimlerin olacağı aşikardır. Literatürde bulguları destekleyen araştırmalar bulunmaktadır.

Tuzluca (2023) tarafından yapılan araştırmalarda dil bariyerinin göçmenin iletişim kurması, sosyal ağlarda fayda sağladığını, hak ve hizmetlere erişimi hususunda işlevsel bir faktör olduğunu, aksi halde sosyal temasın ve haklarını uygulama konusunda uygulamada kesintilerin olabileceğini göstermiştir. Bolgün tarafından yapılan araştırmada ise hayatın her alanını doğrudan olumsuz etkileyen dil bariyerinin eğitim haklarından yararlanma sürecinde zorlanmaların yarattığını, derslerde ve Türkçe dilini öğrenmede sorunlar yaşandığını ifade etmektedir (Bolgün, 2020, s. 126). Ayrıca bulgu literatür ile benzerlik göstermektedir. Koç (2019) tarafından yapılan bir çalışmada bürokratik engeller ve yasaların uygulamadaki eksiklikleri hızlıca giderebilme ve çözüm önerileri üretebilme kabiliyetinin yüksek olması sorunların çözümü konusunda ve haklarının uygulaması açısından örnek teşkil edileceği ifade edilmiştir. Temiz Sarıkaya (2024) tarafından yaşlı Afgan göçmenlerle yaptığı çalışmada yaş faktörünün ciddi engelleri barındırdığına değinmiştir.

Yalova'da yaşayan yabancıların "*Hakların Kullanımı*" kodunda katılımcıların haklarının kullanımı bilinirliği ve faydalanma dereceleri konusunda genel olarak, YUKK kapsamındaki haklar konusunda farkındalık ve kullanım düzeyi düşük olduğu anlaşılmaktadır. Bilgi seviyesi düşük olan katılımcıların YUKK haklarını öğrenme konusunda sivil toplum kuruluşlarından, derneklerden veya ailelerinden bilgi aldıklarını ifade ettiklerinden yetersiz bilgiye sahip oldukları anlaşılmaktadır. Ayrıca bazı katılımcıların her ne kadar kanunu inceleyerek veya İl Göç İdaresi'ne başvurarak haklarını öğrendiklerini söylediler de bunun yeterli gelmediği belirlenmiştir. Bazı katılımcıların YUKK kanunlarının herkese eşit olmadığına inandıklarından hakları öğrenme konusunda isteksiz oldukları da tespit edilmiştir. Bu durumun İl Göç İdaresi Müdürlüklerinin bilinmemesinden kaynaklanan eksiklikler olduğu da anlaşılmaktadır. Literatür incelendiğinde benzer araştırma bulgulara rastlanılmıştır. Aygün ve Kaya tarafından yapılan bir

araştırmada her ne kadar YUKK çıkarılmış olsa da Suriye savaşından sonra gelen ciddi yoğunluktaki nüfusun sayıca fazla olması ve geliri olmayan kişilerin yoğunlukta olması hakların uygulama boyutunda eksikliklerin olduğunu dile getirmişlerdir (Aygün ve Kaya, 2016, s. 135). Ayrıca Koç tarafından yapılan araştırmada Göç İdaresi Genel Müdürlüğünün ve İl Göç İdaresi Müdürlüklerinin ulusal basında tanınır olmadığı vurgulanmış ve göç politikasının işleyişi ile ilgili yeterli sayıda çalıştay, seminer ve konferans gibi faaliyetlerin yapılmadığı eklenmiştir (Koç, 2019, s. 121).

Katılımcıların “*Kısmi Faydalanma*” kodunda katılımcıların haklarının kullanımı bilinirliği ve faydalanma dereceleri konusunda farklı görüşler bulunmaktadır. Bazı yabancılar göç idaresinden aldıkları bilgiler doğrultusunda ikamet, çalışma ve mülkiyet konularında haklarından kısmen faydalanabildiklerini belirtmekte, ancak bu kişiler, haklarının tam olarak farkında olmadıklarını ve yeterince faydalanamadıkları anlaşılmaktadır. Diğer yabancılar ise, vatandaşlık alma veya iş yapma konularında karşılaştıkları sorunlar nedeniyle YUKK kapsamındaki haklardan yeterince yararlanamadıklarını dile getirmişler ve bilgi eksikliği nedeniyle haklarını tam olarak kullanamadıklarını ve bunun da faydalanma derecelerini sınırladığı belirlenmiştir. Katılımcıların cevaplarına bakıldığında bu kod altında yabancıların uluslararası haklarının bilinirliği ve faydalanma dereceleri konusunda farklı deneyimler ve görüşler olduğu da gözlemlenmiştir. Literatür incelendiğinde bu kod ile benzer bulgulara rastlanmıştır. Apak (2019) tarafından Gaziantep’te yapılan çalışmada başta Suriyeliler olmak üzere diğer yabancıların kamu alanlarında sunulan hizmetlerden yararlanma hakları olmasına rağmen alt yapı eksikliklerinden ve Türkiye’nin taraf olduğu uluslararası sözleşmelerde yer alan haklardan yararlanma hakları bulunmasına rağmen uygulamada sorunlar yaşandığını dile getirmiştir. Ayrıca katılımcıların eğer haklardan haberdarlar ise hizmet aldıklarını ve haberleri yoksa herhangi bir hizmet haklarından faydalanmadıklarını belirtmiştir.

“*Geçici Koruma Hakları Farkındalığı*” alt temasında katılımcıların, dernek başkanların ve uzmanların geçici koruma hakları konusunda görüşlerine yer verilmiştir. Bu alt temanın altında “*Geçici Koruma Haklarının Kullanımı*” ve “*Geçici Koruma Haklarından Yararlanma*” kodları bulunmaktadır.

“*Geçici Koruma Haklarının Kullanımı*” kodunda Yalova’da kalan yabancıların geçici koruma haklarından haberdar olma konusunda incelemelerde bulunulmuştur. Yapılan araştırmada geçici korumaya sahip kişilerin haklarını bilme konusunda çok yetersiz bilgiye sahip oldukları belirlenmiştir. Bu yüzden bu haklarını kullanma konucunda ciddi eksikliklerin olduğu da tespit edilmiştir. Bu durumu birçok nedene bağlayabiliriz. Örneğin; eğitim seviyesinin düşük

olması, insani ihtiyaçlarının tam giderilmemesi, gelinen yerde yaşanan psikolojik sorunlar, dil sıkıntısı, öğrenme isteğinin olmaması vb. gibi durumlar olduğu katılımcıların cevaplarından çıkarılmıştır. Eğitim seviyesine göre geçici koruma sahiplerinin hakları konusunda bilgi seviyelerinin de değiştiği tespit edilmiştir. “*Geçici Koruma Haklarından Yararlanma*” kodunda geçici korumaya sahip kişilerin bu haktan nasıl faydalanacaklarını bilemedikleri belirlenmiştir. Genel olarak, geçici koruma haklarının uygulanmasında eksiklikler bulunmakta ve bu hakların yeterince bilinmemesi nedeniyle kişiler haklarından yeterince yararlanma durumlarının olmadığı da belirlenmiştir. Literatüre bakıldığında bulgular literatür ile uyumludur. Apak tarafından yapılan araştırmada eğitim seviyesinin düşük olması yaşı ilerisi olması, savaşta yakını kaybetmiş olmak, sosyal desteğin olmaması, geçici koruma statüsünde olmak, kötü sağlık durumu, depresyon gibi olumsuz durumların sosyokültürel uyumu kötü yönde etkilediği gibi kişilerin hakları konusunda faydalanma derecelerini de düşürdüğü açıklamıştır (Apak, 2019, s. 179). Ayrıca Shahab İstanbul, Konya ve Tokat’ta yaptığı nitel bir araştırmada eğitim seviyesi düşük olan göçmenlerin birçok ayrımcılığa maruz kaldıklarını ifade etmişlerdir (Shahab, 2022 s. 72). Bu durumun hakları konusunda yeterince bilgi sahibi olmadıkları için yaşadıkları düşünülmektedir.

Yalova’da kalan yabancıların “*Haklar Konusundaki Bilgi Eksiklikleri*” sürecinde de benzer sorunların devam ettiği ve haklarını bilme ve faydalanma konusunda eksikliklerin olduğu belirlenmiştir. Literatüre bakıldığında söz konusu bulgu literatür ile uyumaktadır. Suriyeli mültecilerle ilgili Kutlu’nun (2015) yaptığı bir çalışmada hem mülteciler arasında hem de sahada veya kurumlarda çalışanlar arasında bilgi eksikliklerin olduğunu belirtmiştir. Suriyeliler ile yapılan bir başka çalışmada Türkiye’deki Suriyeli mültecilerin haklarına erişim konusunda sıkıntıların yaşandığını ve bu durumda uyum sürecini, ekonomik düzeni ve güvenli bir statünün elde edilmemesine zemin hazırlandığını ifade edilmiştir (Şimşek, 2019, s. 183). Bu araştırmalardan yola çıkarak yabancıların Türkiye’deki hakları konusunda ciddi sorunlar yaşandığı ve bu konuda iyileştirmelerin yapılması gerektiği söylenebilir.

Yalova’ya geldikten sonra yabancıların “*Haklarını Bilmesini Engelleyen Faktörler*” koduna bakıldığında haklarını kullanmalarını engelleyen çeşitli faktörlerin olduğu belirlenmiştir. Bunlardan bazıları bu yabancıların haklarını bilmemesi ve bilme konusunda isteksiz olması, ikincisi Türkiye’deki yasal düzenlemelerin kendilerine yeterince imkân tanımadığını, iş, sağlık ve diğer alanlardaki haklarından yararlanamadıklarını düşünmeleri ve diğeri ise haklarını bilme sonucu da yeterli desteğin olmaması olduğu belirlenmiştir. Literatüre bakıldığında bulgular benzerlik göstermektedir. Woods ve Kayalı tarafından İstanbul’da yaptıkları bir çalışmada

sığınmacılar arasında bilgi eksikliği olduğu gibi kaymakamlıklar ve belediyelerin arasında bilgi paylaşımında eksiklikler olduğunu belirtmiştir (Woods ve Kayalı, 2017, s. 38). Başka bir çalışmada yabancıların yardımlar ve diğer konularda bilgi sahibi olmamasının nedeni yardım yapan kuruluşlar hakkında bilgi sahibi olmamalarından ya da kurumların amaç ve önceliklerinde bu faaliyetlerin bulunmamasından kaynaklandığı dile getirilmiştir (Savar ve Kedikli, 2019, s. 1138).

Eğitim önemli bir faktör olduğu aşıkardır. Özellikle Türkiye'ye gelen yabancıların eğitim durumuna göre ekonomik ve statülerin önemli olması eğitim konusunu daha da ciddi bir konuma koymaktadır. Bu yüzden *“Eğitim Seviyelerine Göre Resmî Hakları Bilme Düzeyleri”* kod başlığı altında katılımcıların cevaplarından eğitim seviyesi yüksek olan yabancılar, haklarını daha iyi bilmekte ve bu hakları talep etme konusunda daha başarılı olduğu belirlenmiştir. Tabi bu tüm eğitimli yabancılar için geçerli bir durum değildir. Eğitim seviyesinin düşük olduğu katılımcıların ise haklarını bilme konusunda eksik olduğu anlaşılmıştır. Literatürde yapılan araştırmalarda bu bulguları destekleyen araştırmalar mevcuttur. İstanbul'da 10 katılımcı ile yapılan bir araştırmada yabancılar arasında eğitim seviyesi yükseldikçe gruplar arasındaki sosyal mesafenin azaldığı tespit edilmiş, sosyal temasın sağlandığını, sosyal temas ve eğitim arasında tutarlılık olduğu sonucuna ulaşılmıştır (Aykut, 2024, s. 200). Başka bir araştırmada Suriyeli bireylerin eğitim seviyesi düşük ise sorun çıkaran kişiler olarak yerel toplum tarafından bir kalıp yargılar ve önyargılar olduğu genellemeler bulunulmuş, eğitim seviyesi yüksek kişilerin ise başta kadınlar olmak üzere istihdama katılması ve avukatlık, öğretmenlik, tercümanlık gibi işler yapması normal karşılandığı belirtilmiştir (Bolgün, 2021, s. 265).

“Hizmet Haklarına Erişimleri” teması altında *“Sosyal Hizmet Hakları Konusunda Bilgi Düzeyleri”*, *“Sağlık Hizmetlerinden Yararlanma Düzeyleri”*, *“Eğitim Haklarından Yararlanma Düzeyleri”*, *“Çalışma Haklarından Yararlanma Düzeyleri”*, *“Sahip Olunan Diğer Haklar Konusunda Bilgi Düzeyleri”*, *“Göç İdaresi Müdürlüğü Tarafından Sunulan Hizmetlerin Bilinirliğine İlişkin Bilgi Düzeyleri”* ve *“Yalova İl Göç İdaresi Müdürlüğünden Memnuniyet Dereceleri”* yedi tane alt tema bulunmaktadır. *“Sosyal Hizmet Hakları Konusunda Bilgi Düzeyleri”* alt temanın altına *“Sosyal Hizmetten Yararlanma Düzeyleri”* kodu bulunmaktadır. *“Sağlık Hizmetlerinden Yararlanma Düzeyleri”* alt temasının altında *“Sağlık Hizmetlerinden Yararlanma Farkındalığı”* ve *“Sağlık Hizmetlerine Erişim Düzeyleri”* iki kod bulunmaktadır. *“Göç İdaresi Müdürlüğü Tarafından Sunulan Hizmetlerin Bilinirliğine İlişkin Bilgi Düzeyleri”* alt teması altında *“Sunulan Hizmetlerin Bilinme Düzeyleri”* ve *“Sunulan Hizmetlerin*

Bilinmezlik Düzeyi” iki kod bulunmaktadır. “Yalova İl Göç İdaresi Müdürlüğünden Memnuniyet Dereceleri” alt temasının altında “Güvende Hissetmek”, “Güvende Hissetmemek” ve “Gizliliğin Sağlanması” üç tane kod bulunmaktadır.

“Sosyal Hizmet Hakları Konusunda Bilgi Düzeyleri” alt temasında katılımcıların sosyal hizmet haklarından haberdar olma ve yararlanma düzeyinin değiştiği boyutlar ele alınmıştır. Maddi durumun, eğitim düzeyinin sosyal yardım haklarından faydalanma durumlarının değiştiği belirlenmiştir. “Sosyal Hizmetten Yararlanma Düzeyleri” kodunda ise çoğunluğunun bu hakları bilmediği ve faydalanmanın az seviyede olduğu belirlenmiştir. Bunun nedenlerinin ise bilgi eksikliği, hizmetlerin yetersizliği ve uygulamalardaki sorunlar olduğu anlaşılmıştır. Bulguların literatürle uyumlu olduğu anlaşılmıştır. Yapılan bir araştırmada Suriyelilerin sosyal hizmetlere ve sosyal yardımlara erişiminin önündeki engellerin toplum tarafından yanlış bilgilerin olduğu, Suriyelilerin yanlış bilgidan kaynaklanan önyargıya maruz kaldığını, bu durumun toplumsal kabullerini azalttığı, özellikle ekonomi alanında yayılan yanlış bilgilerin dışlanmayı arttırdığı belirtilmiştir (Aykut, 2024, s. 187). 15 kişi ile yapılan başka bir çalışmada Türkiye’deki sığınmacıların ve mültecilerin sorunlarına çözüm amaçlı olarak tasarlanan barınma, sosyo-ekonomik destekler, sağlık hizmetlerine erişim, tercümanlık, danışmanlık, eğitim ya da psikolojik destek gibi kapsamlı sosyal hizmetlerden bahsetmek mümkün olmadığı dile getirilmiştir. Bunun nedeni ise kimlik kaydın bulunmaması, verilen hizmetlerin yeterli olması sebebiyle gösterilmiştir (Ulutaş ve Öden, 2021, s. 62).

“Sağlık Hizmetlerinden Yararlanma Düzeyleri” alt temasının katılımcıların cevaplarından çeşitli sorunlar ve farklı deneyimler ortaya çıktığı belirlenmiştir. Genel olarak yabancıların sağlık hizmetlerinden yararlanma durumları, sahip oldukları kimlik statüleri ve sigorta durumuna göre değişiklik göstermekte olduğu belirlenmiştir. Bu alt temasının altında “Sağlık Hizmetlerinden Yararlanma Farkındalığı” kodunda Yabancıların sağlık hizmetlerinden yararlanma durumları ve bilgi düzeyleri konusunda farklılıklar bulunduğu belirlenmiştir. Bazı yabancılar devlet hastanelerine ve Aile Sağlık Merkezleri ücretsiz giderken bazı kişilerin devlet hastanelerine ve özel hastanelere özel sigorta yaptırtıp ücretli bir şekilde sağlıktan yararlandığı belirlenmiştir. Bu durumun nedeni verilen kimlik statüleri ile alakalı olduğu anlaşılmaktadır. Literatürde benzer bulgular bulunmaktadır. Yapılan bir araştırmada sağlık ve diğer kamu hizmetlerine erişimde yaşanan problemler yerel halk ile Suriyeli mülteciler arasında zaman zaman gerilimin yükselmesine neden olduğu bulunmuştur (Kutlu, 2015). Yapılan bir diğer araştırmada ise sağlık hizmetlerine erişimindeki zorluk sığınmacıların sağlık sistemine ilişkin

yeteri kadar bilgilerinin olmaması ve sağlık hizmetlerine erişimde engellerin bulunmasının göçmenlerde kötüleşen sağlık sorunlarına yol açtığı ifade edilmiştir (Derose ve diğ. 2009, ss. 14-16).

“Sağlık Hizmetlerine Erişim Düzeyleri” ikinci kodunda katılımcıların verdikleri cevaplardan yola çıkarak ve gözlemler sonucunda sağlık haklarında yararlanma düzeyleri istenilen seviyede olmadığı belirlenmiştir. Çoğunluğu özel sigorta yaptırarak hastanelerde tedavilerini yaptıkları anlaşılmakta ve sağlık haklarının her yabancıya uygulanmadı algısı da yaygın olduğu belirlenmiştir. Dernek başkanlarının ve uzmanların görüşlerine bakıldığında yabancıların yeterince sağlık hizmetlerinden faydalanmadıkları anlaşılmaktadır. Yapılan literatür araştırmalarında bu bulgularla uyumaktadır. Yapılan bir araştırma özellikle Suriyeli sığınmacıların sağlık hizmetlerinden yararlanma durumlarının diğer sığınmacılara iyi olduğu ama Suriyeli mültecilerle ilgili olarak hazırladıkları kapsamlı raporlara baktığımızda bilgi eksikliği, dil, ayrımcılık gibi nedenlerle Suriyeli mültecilerin sağlık hakkına erişiminde sıkıntı yaşadıklarını belirtmişlerdir. Ayrıca sağlık haklarına erişimin olmamasının bilgi eksikliğinden kaynaklandığı da ifade edilmiştir (Kutlu, 2015, s. 10). Coşkun (2017) tarafından yapılan bir araştırmada ise göçmenlerin sorunlarına çözüm amaçlı olarak tasarlanan barınma, sosyo-ekonomik destekler, sağlık hizmetlerine erişim, tercümanlık, danışmanlık, eğitim ya da psikolojik destek gibi kapsamlı sosyal hizmetlerden bahsetmek mümkün olmadığını dile getirmiş ve sosyal hizmetlerden faydalanmaları yok denecek kadar az olduğuna değinmiştir.

Çankırı’da 450 yabancı kişi ile yapılan başka bir araştırmada büyük bir kısmı Türkiye’deki sağlık hizmetlerinden faydalandığını belirtmiş ama büyük bir çoğunluğu dil bilmediği için hastalığı ile ilgili şikâyetlerini anlatamadığını yanlış tanımlara, tedavilere neden olabileceği gibi maliyet ve zaman açısından da önemli kayıplara sebep olduğu ifade edilmiştir (Savar ve Kedikli, 2019), s. 1136). Yapılan başka bir çalışmada ise Türkiye’de gelir dağılımındaki adaletsizlik ve yoksulluğa bakılarak artan cepten harcamaların sağlık hizmetlerine erişimde ciddi sorunlara yol açtığına değinilmiştir (Erol ve Özdemir, 2019, s. 141-143; Bolgün, 2020, s. 179). Dolayısıyla sağlık hizmetleri konusunda hem yabancıların hem de kurumların bilgi eksikliği yüzünden kurumlar arasında tam bir koordinasyonun sağlanamaması da bu alanda karşılaşılan önemli bir eksiklik olduğu söylenilebilir.

Yabancıların eğitim haklarından yararlanma durumları ele alan “Eğitim Haklarından Yararlanma Düzeyleri” al temasında verdikleri cevaplardan çocuklarının okulda dil sorunu, ırkçılık veya dışlanma gibi sorunlar yaşadıklarını ifade etseler de eğitim haklarından iyi derecede faydalandıkları tespit edilmiştir. Dernek başkanların ifadelerinden eğitim hakkı

konusunda sorun olmadığı belirlenmiştir. Uzman kişilerin açıklamalarından ise eğitim hakkında bilgilendirme yapılmadıkça haklarından habersiz olduğu anlaşıldığı gibi ciddi bir ırkçılığın olduğu belirlenmiştir. Söz konusu bulgular literatür ile benzerlik göstermektedir. Yapılan bir araştırmada Suriyeli çocukların kültür, yoksulluk, ideolojik ırkçılık, ayrımcılık, akran zorbalığı gibi sebeplerle eğitim hayatlarından kopabildiği değinilmiştir (Coşkun ve Emin, 2016, ss. 29-30). Yapılan başka bir çalışmada özellikle kadınlara ve çocuklara yapılan ayrımcılığın fazla olduğu tespit edilmiş ve ebeveynlerinde etkisiyle çocuklar arasında akran zorbalığı, önyargı, fiziksel şiddet, dışlama ve ayrımcılığı içeren davranışlar sergileyebildiği belirlenmiştir (Bolgün, 2020). Dolayısıyla özellikle çocukların okullarda gördü ayrımcılığın ve kötü muamelenin her geçen günle arttığı söylenebilir. Bu durumun ise sığınmacılar için ve Türkiye toplumu için ciddi kayıpların yaşanmasına vesile olacağı düşünülmektedir.

Yalova’da yaşayan yabancıların yaşadıkları bir diğer sorun hakları konusunda bilgi sahibi olmadıkları ve sorun yaşadıkları çalışma hakları konusudur. “*Çalışma Haklarından Yararlanma Düzeyleri*” kodunda katılımcılar hakları bilme konusunda eksik olduğu ve ekonomik sorunlar yaşadıkları tespit edilmiştir. Görüşülen kişilerin çoğu çalışma haklarından haberdar olmadıklarını veya bu haklardan yeterince yararlanamadıklarını belirlenmiş ve bazı katılımcılar, çalışma izni alabilseler bile işverenlerin sigorta yapmadığını, düşük ücret ödediğini ve işten çıkarma tehdidiyle karşı karşıya kaldıkları gözlemlenmiştir. Diğer yandan, bazı yabancılar çalışma haklarını bildiklerini ancak işverenlerin bu hakları uygulamadığını ve çalışma haklarına erişimlerinin sınırlı olduğu, mevzuatın yeterince açık ve uygulanabilir olmadığı, sınırlı olduğu, işverenlerin yabancı işçilerin haklarına saygı göstermediği anlaşılmaktadır. Bu durum, yabancıların iş piyasasına entegrasyonunu zorlaştırmakta ve onları istismar edilebilir konuma getirildiği tespit edilmiştir. Literatüre baktığımızda benzer çalışmalar göstermektedir. Yapılan bir çalışmada istihdam ve çalışma hakkı bakımından yabancıların emek sömürüsü ile karşı karşıya kaldıklarını ifade edilmiştir (Savar ve Gedikli, 2019, s. 1138). Aykut tarafından İstanbul’da yapılan bir çalışmada kayıtlı sığınmacılara çalışma hakkı verilirken kayıt dışı sığınmacıların emek sömürüsüne maruz kaldıkları ifade edilmiştir. Çalışmak isteyen Suriyeli mültecilerin ise çalışmak için izin almaları gerektiği ve bu izin alma süreci işverenlere mali yükümlülükler getirmekte ve işveren açısından yabancıların çalıştırılması konusu cazip olmadığı dile getirilmiştir (Aykut, 2024, s. 70). Yapılan başka bir çalışmada uluslararası sözleşmelerle ve yasalar ile Türkiye Cumhuriyeti Devleti eğitim, sağlık, barınma, güvenlik ve çalışma hakkını Geçici sığınma statüsündeki mültecilere verdiğini ancak

zaman zaman Türkiye'nin içinde bulunduğu sosyal ve ekonomik yetersizlik nedeniyle bu hakların yerine ulaşmasında aksamalar yaşandığı ifade edilmiştir (Kaçaner, 2019, s. 13).

“Sahip Olunan Diğer Haklar Konusunda Bilgi Düzeyleri” kodunda katılımcılar çalışma izni gibi temel haklardan yararlanamadıkları, sağlık hizmetlerine erişimde zorluklar yaşadıkları ve diğer haklarından da yeterince haberdar olmadıkları belirlenmiştir. Çoğu katılımcı yaşadıkları sorunlar yüzünden haklarını öğrenme durumuna girdikleri, eğitim, sağlık, hukuki danışmanlık gibi diğer haklardan ise genellikle habersiz oldukları tespit edilmiştir. Bu bulgulara benzer literatür araştırmalarına bakıldığında Shaherhawasli ve Güvençer (2021) yaptığı çalışmada Suriyeliler için birçok şeyin yapılmaya çalışıldığını ancak bu çalışmaların kısa vadede çözüm ürettiğini, kalıcılık yahut uzayan süreye uygun politikaların üretilmediği dile getirilmiş ve sığınmacıların yaşadıkları durumlar savaş, psikolojik sebepler gibi birçok sorunla geldikleri ülkede en savunmasız ve bilgisiz topluluklar olduğu dile getirilmiştir. Başka bir çalışmada ise Türkiye’de uluslararası ve ulusal sözleşmelerde “herkes” vurgusuyla yer alan hükümlerdeki düzenlemelerde yapılan somut araştırmada sığınmacıların barınması, sağlık ihtiyaçları, çalışma ve eğitim imkânları gibi konularda uluslararası hukukta yer verilen yükümlülükler dolayısıyla düzenlemeler yapılması gerekmekte iken, gerçekte bu kişilerin sosyal hakları konusuna önem verilmediği ifade edilmiştir. Bu yüzden sığınmacıların oldukça kötü şartlarda yaşamakta olduğu, devletin barınma, sağlık, çalışma ve eğitim konusunda ayrımcılık yapmaksızın herkese sağlamak zorunda olduğu imkânları bu kişilerin istifadesine sunmadığı yorumunu genel olarak yapmıştır (Büyükcılık, 2014, s. 230).

Yalova yabancılarına sunulan hizmetlerden habersiz olduğu ve aldığı hizmetlerin sadece gidilen şehirdeki il göç müdürlüklerinden verildiğini algısı olduğu belirlenmiştir. *“Göç İdaresi Müdürlüğü Tarafından Sunulan Hizmetlerin Bilinirliğine İlişkin Bilgi Düzeyleri”* alt teması katılımcıların Yalova İl Göç İdaresi'ne giderek kimlik işlemleri için veya ikamet için imza attıklarını ve orada kendilerine sunulan bilgiler dışında başka hizmetlerden haberdar olmadıkları belirlenmiştir. Göç İdaresi Başkanlığı'nın sunduğu hizmetler konusunda farkındalık düzeyi oldukça düşük olduğu ancak küçük bir kesim, özellikle dernekler aracılığıyla veya Göç İdaresi Müdürlüğü ile yakın temas halinde olanlar, bu hizmetler hakkında daha kapsamlı bilgiye sahip olduğu tespit edilmiştir. *“Sunulan Hizmetlerin Bilinme Düzeyleri”* kodunda katılımcıların Yalova İl Göç İdaresi'ne giderek ikamet izni, mülkiyet sorunları ve kimlik işlemleri için bilgi aldıkları anlaşılmakta, kendilerine sunulan haklar ve hizmetler hakkında bilgi edindikleri belirlenmiştir. Literatürde bulgulara ile benzerlik göstermektedir. Yapılan bir çalışmada İl Göç İdarelerinde göçmenlerin statülerine göre hizmetlerin farklılaştığı ve

kurumlarda sunulan hizmetlerin kurumların işleyişine göre değiştiğine değinilmiştir (Temiz Sarıkaya, 2024, s. 193). Bu durumun yabancıların yasal ve hukuksal alanlarında ve en önemlisi sosyal haklarında sorunların büyüyeceği söylenebilir.

“*Sunulan Hizmetlerin Bilinmezlik Düzeyi*” kodunda katılımcılar Göç İdaresi Başkanlığı'nın sunduğu hizmetler konusunda bilgi düzeyleri oldukça düşük olduğu belirlenmiştir. Yabancıların büyük çoğunluğunun Göç İdaresi Başkanlığı'nın hizmetlerinden haberdar olmadığı, sadece Yalova İl Göç İdaresi Müdürlüğü'nün varlığından ve oradaki kimlik işlemlerinden bilgi sahibi oldukları tespit edilmiştir. Katılımcılar, Göç İdaresi Başkanlığı'nın sunduğu hizmetleri öğrenmek için çaba gösterdiklerini, ancak yeterli bilgiye ulaşamadıkları belirlenmiştir. Literatüre baktığımızda, Koç (2019), tarafından yapılan araştırmada her ne kadar İl Göç İdaresi Müdürlüklerinin, hizmet alacak yabancılarla sağlıklı ve etkili bir iletişim kurduğu belirtilmiş olsa da Göç İdaresi Genel Müdürlüğü'nün yabancıların ihtiyacı olan bilgilendirmeleri yeterince yapabildiği ankete katılanların çoğu tarafından vurgulandığı ifade edilmiştir. Ayrıca Göç İdaresi Genel Müdürlüğü'nün ulusal göç politikası oluşturma çabası tam anlamıyla başarılı bulunmamış ve göç politikasının mevzuat kısmı ile uygulama kısmının tam anlamıyla örtüşmediği belirtmiştir.

Araştırmada Yalova'daki yabancıların “*Yalova İl Göç İdaresi Müdürlüğünden Memnuniyet Dereceleri*” alt temasına bakıldığında ise Yalova İl Göç İdaresi Müdürlüğü'ndeki deneyimleri genel olarak olumlu olduğu ve çoğu kişi kendini güvende hissetmekte ve gizliliklerinin korunduğunu ifade etmişlerdir. Bazı katılımcılar daha önceki olumsuz deneyimlerinden dolayı hala endişe duyduklarını ve toplumda yabancılara yönelik olumsuz tutumlar nedeniyle, bazı yabancılar hala korku ve tedirginlik yaşasalar da genel olarak Yalova İl Göç İdaresi Müdürlüğü'nde hizmet alan yabancıların memnuniyeti yüksek olduğu belirlenmiştir. Araştırmada elde edilen bir başka bulgu “*Güvende Hissetmek*” kodudur. Yabancı kişiler genel olarak Yalova İl Göç İdaresi Müdürlüğü'nde kendilerini güvende hissettikleri belirlenmiştir. Dernek başkanların ve uzmanların açıklamalarına bakıldığında Yalova İl Göç İdaresi Müdürlüğü'nde büyük çoğunluğunun kendilerini güvende hissettikleri tespit edilmiştir. Literatürde bakıldığında bulgular ile benzerlikler göstermektedir. Trabzon'da 10 Suriyeli sığınmacı ile yapılan bir araştırmada katılımcıların aldıkları hizmetlere yönelik Trabzon İl Göç İdaresi'nden memnun oldukları ve kendilerini güvende hissettikleri bulunmuştur (Nalcı, 2019, s. 405). Yapılan başka bir çalışmada ise yabancılara İl Göç İdaresi Müdürlüklerinde hizmet alacak yabancıların kendilerini güvende hissedebildiklerine ve verimli hizmet aldıklarına katılıyorum, sorusu yöneltilmiş, Hatay ilinde; kesinlikle katılmıyorum %0 oranında,

katılmıyorum %11 oranında, kararsızım %8, katılıyorum %59 ve tamamen katılıyorum %22 oranında çıktığı tespit edilmiştir. Ayrıca İl Göç İdaresi Müdürlüklerinde hizmet alacak yabancıların kendilerini güvende hissedebildikleri ve verimli hizmet aldıkları belirlenmiştir (Koç, 2019, ss. 108-121). Dolayısıyla İl Göç İdarelerinde yabancıların kendilerini güvende hissettiklerini söyleyebiliriz.

“Güvende Hissetmemek” kodunda bazı katılımcıların İl Göç İdaresine gittiklerinde güvensizlik ve korku hissedebildiklerini kendilerini sınır dışı edilecekmiş ya da kampa atılacakmış gibi güvensizlik yaşadıkları belirlenmiştir. Literatüre baktığında bulgulara benzer araştırmalar bulunmuştur. Yapılan bir çalışmada Suriyeli sığınmacıların kamusal alanda kendilerini güvende hissetmedikleri, bu nedenle de temel odaklarının hayat memnuniyeti olmadığı, sadece temel ihtiyaçlarını karşılamaya dönük yaşadıkları durumu ortaya çıkarılmıştır. Bundan dolayı sosyo-kültürel uyumun ekonomik şartlar ve güven hissi oluşturulmadan pek mümkün olmayacağı üstünde durulmuştur (Aykut, 2024, s. 196). Dolayısıyla yapılan çalışmaya baktığımızda kamusal alanlarda güven hissinin çok önemli olduğu söylenilebilir.

En son kod olan “Gizliliğin Sağlanması” kodunda ise katılımcıların çoğunluğu gizliliğin sağlandığını, İl Göç İdaresi çalışanlarının bu konularda dikkatli davrandıkları ve kişilerin rızası olmadan bilgilerini paylaşmadıkları vurgulandığı tespit edilmiştir. Benzer bulgular literatürde mevcuttur. Arıkan tarafından 2020 yılında yapılan bir çalışmada göç idaresinde çalışan yetkili kişiler ve kayıt sırasında bulunması zorunlu olanlar dışında kimsenin bulunmadığı bir yerde kayıtların ve evrakların yapıp tamamlanması kayıt personeli tarafından gizlilik ilkesi çerçevesinde gerçekleştirilmesine değinilmiştir. Ayrıca kaydı alınan yabancıların her tür bilgi ve belgelerin gizli tutulacağı, bu bilgilerin menşe ülke makamları, kendi aile üyeleri ve üçüncü kişilerle rıza olmadan paylaşılamayacağı ifade edilmiştir. Yabancıların görevlilerle güvenin oluşması için, bütün söylediklerinin tamamen gizli tutulacağını kendisine bildirilmesi ve bu gizliliğe gerçekten uyulması gerektiğine değinilmiştir.

“Yabancıların Uluslararası Hakları ve Bu Hakların Bilinirliği” ana teması altında bulunan “Uyum ve Destek Mekanizmalarından Faydalanmaları” teması verilen eğitimlerin, yardım, destek mekanizmaların bilinirliğine değinilmiş ve toplum ile kaynaşma veya uyum süreçleri ele alınmıştır. “SUYE Programına Katılım”, “SUYE’nin Hayatı Kolaylaştırma Etkisi”, “YİMER Hattından Haberdar Olma Düzeyleri” ve “YİMER Hattının Kullanım Düzeyi” alt temalarından oluşmaktadır.

Yabancıların Türkiye’deki haklarını bilmesi, Türk toplumuyla uyumlu bir hayatın sürdürmesi için Türkiye’deki kurum ve kuruluşlar bazı eğitimsel faaliyetler yapılmıştır. Bunlardan biri olan

SUYE'dir. Bu konu hakkında ele aldığımız alt tema “*SUYE Programına Katılım*” alt temasıdır. Bu alt temada yabancıların SUYE programına katılımı konusunda çeşitli deneyimler ve görüşler olduğu tespit edilmiştir. Bazı katılımcılar, halk eğitim merkezleri aracılığıyla programa davet edildiklerini ve kısa süreli de olsa katıldıklarını belirtirken diğerleri ise programa dair bilgilerinin olmadığını ve bu nedenle katılmadıkları belirlenmiştir. Yalova'daki yabancı uyruklu kişilerin büyük çoğunluğunun SUYE programından haberdar olduğu ve katılım sağladıkları tespit edilmiştir. Programın içeriği ve kapsamı hakkında da farklı görüşler bulunmakla beraber katılımcıların çoğunluğu, dernek başkanları ve uzmanların programın yeterli olmadığını düşünürken, diğerleri programdan faydalandıklarını ve haklarını öğrendiklerini belirlenmiştir. Literatürde bu bulgulara benzer bulgular mevcuttur. Kütahya ilinde yapılan bir araştırmada SUYE eğitimcilerin çoğu tarafından kullanılabilirlik özelliği düşük olarak değerlendirilmiş, zaman bakımından kullanışsız ve yetersiz olduğu, programın, sadece geçici koruma statüsünde olan Suriyelilere göre hazırlanmış olmasının esneklik açısından sınırlılık getirdiğini belirtilmiştir (Ünlü ve Yıldız, 2024). Yapılan başka bir araştırmada SUYE programının zorunlu olmamakla birlikte göçmenler, bu kurslara katılmaları için teşvik edilmiş ve SUYE Programı aracılığıyla sığınmacıların Türkiye’de yaşamaya dair bilgi seviyelerinde artış olduğu belirtilmiştir (Sarı, 2021, ss. 201-202).

“*SUYE’nin Hayatı Kolaylaştırma Etkisi*”, alt temasında katılan yabancıların cevaplarına bakıldığında kişiden kişiye değiştiği tespit edilmiştir. Dernek başkanların cevaplarına göre SUYE programına katılım fazla olduğu ama faydalanmanın derecesinin az olduğu belirlenmiştir. Uzmanla göre ise saatinin az olması ve tek seferlik olmasının faydalanma derecesinde düşük olduğu belirlenmiştir. Literatüre bakıldığında benzer bulgular olduğu görülmektedir. Ünlü ve Yıldız’ın yaptığı çalışmada (2024) SUYE Programı’nın sığınmacıların hayatlarını kolaylaştırdığı, Türkiye’de yaşama dair bilgi seviyelerini artırdığı, programın uyum ve tek başına iş yapabilme konusunda faydalı olduğu ve programın çeşitli etkinlikler ve olası paydaşların aktif katılımı ile daha yaygın ve etkin bir biçimde uygulanması gerektiği ifade edilmiştir. Sarı ise çalışmasında SUYE programının Suriyeli sığınmacıların hayatlarını kolaylaştırdığını iddia etmekte ve Türkiye’de hayatlarına dair bilgilerini artırdığını, yaygın bir biçimde uygulanması gerektiği ifade etmiştir (Sarı, 2021, s. 186).

“*YİMER Hattından Haberdar Olma Düzeyleri*” ve “*YİMER Hattının Kullanım Düzeyi*” alt temalarına bakıldığında katılımcıların çoğunluğunun YİMER hattından haberdar olduğu belirlenmiştir. Yabancıların faydalanma dereceleri kişiden kişiye değiştiği gözlemlenmiştir. Bazı katılımcılar, kimlik ve oturma izni gibi konularda sık sık aradıklarını ve memnun

kaldıklarını bazıları ise arandıklarında geri dönüş yapılmadığından ve sadece basit sorunlara çözüm bulunduğundan memnun olmadıkları tespit edilmiştir. Genel olarak, yabancıların YİMER hattını ikamet, kimlik ve sağlık gibi konularda kullandıkları ve kısmen faydalandıkları görülmekte ancak hizmetin yeterli olmadığı ve yabancıların dil sıkıntısı nedeniyle faydalanamadıkları da belirlenmiştir. Literatürde benzer bulgular uyumludur. Polat (2020) tarafından yapılan bir çalışmada YİMER (157) vasıtası ile yabancılar Türkiye’de hak ve yükümlülüklerini öğrenebilmekte ve birçok konuda bilgi sahibi olmak için hattı kullandıkları ifade edilmiştir. Ancak hak ve yükümlülükleri konusunda bunun dışında farklı bilgilendirme mekanizmalarının işlevsel olmayışı eksiklik olarak görülebildiği belirtilmiştir.

5.2. Sonuç

Yalova’ya gelen yabancıların uluslararası göç yasalarının, hayatlarına ve sosyal hizmet haklarına erişimleri üzerindeki etkisini incelemek için yabancı uyruklu kişilerinin, göç uzmanlarının ve dernek başkanlarının konu hakkındaki görüş ve deneyimlerini belirlemeyi amaçlayan bu araştırmada yirmi katılımcı ile görüşmeler gerçekleştirilmiştir. Katılımcıların hapsi Yalova’da yaşamaktadır. On altı katılımcı Yalova’da yaşamak için izin almış kişilerdir. Ayrıca araştırma kapsamında göç alanında çalışan bir Türk diğeri İranlı olmak üzere iki göç uzmanı, biri Iraklı diğeri Mısırlı olan iki tane dernek başkanı ile görüşmeler sağlanmıştır. Böylece Yalova’ya gelen yabancıların uluslararası göç mevzuatına ve uluslararası mevzuatlara göre hazırlanan ulusal yasal haklarından haberdar olma durumları, bu haklarını kullanıp faydalanma dereceleri, sosyal hizmeti, haklarından haberdar olup olmadıkları ve bu hizmetleri kullanıp kullanmadıkları tüm yönleriyle incelenmeye çalışılmıştır. Görüşmelerin ardından veriler analiz edilmiş ve “*Yabancıların Uluslararası Hakları ve Bu Hakların Bilinirliği*” ana teması altında “*Uluslararası Resmî Statüleri Hakkında Bilgi Düzeyleri*”, “*Hizmet Haklarına Erişim Düzeyleri*” ve “*Uyum ve Destek Mekanizmalarından Faydalanma*” olmak üzere üç tema oluşmuştur.

“*Uluslararası Resmî Statüleri Hakkında Bilgi Düzeyleri*” temasında sığınmacıların Türkiye’deki uluslararası statülerinden ve haklarından haberdar olma düzeyleri oldukça düşük olduğu tespit edilmiştir. Geçici koruma, uluslararası koruma başvuru sahibi, şartlı mülteci, insani ikamet gibi farklı statülere sahip yabancıların büyük çoğunluğu bu statülerin ne anlama geldiğini ve hangi hakları kapsadığını bilemedikleri belirlenmiştir. Eğitim seviyeleri yüksek olan bazı Iraklılar dışında, Afganlar ve özellikle Afganlı kadınlar haklarından en az haberdar olan grup olduğu tespit edilmiştir. Yabancıların statü haklarını öğrenme konusunda isteksiz olmaları, önceliklerinin temel ihtiyaçlarını karşılamak olması ve verilen eğitimlerin yetersiz

kalması gibi nedenlerle, çok az kişi haklarını bilmekte ve faydalanabilmektedir. Ayrıca, yabancıların çalışma, ikamet, sağlık gibi haklarının uygulamada yeterince faydalanmadıkları, ırkçılık ve ayrımcılık gibi sorunlarla karşılaştıkları da belirlenmiştir. Yabancıların haklarından daha etkin faydalanabilmeleri için, eğitim programlarının iyileştirilmesi, hakların uygulanmasındaki eksikliklerin giderilmesi ve yabancıların kendi haklarını öğrenme konusunda daha istekli olmaları gerektiği sonucuna varılmıştır.

“Uluslararası Resmî Statüleri Hakkında Bilgi Düzeyleri” temasın özetle:

- Yabancıların Türkiye'de farklı statülerde (geçici koruma, uluslararası koruma başvuru sahibi, şartlı mülteci, oturma izni, çalışma izni vb.) kaldıkları ve bu statülerin kendilerine sağladığı haklar konusunda bilgi seviyeleri değiştiği tespit edilmiştir.
- Genel olarak yabancıların çoğunluğu, kendilerine verilen statü ve bu statülerin sağladığı haklar konusunda yeterli bilgiye sahip olmadığı belirlenmiştir.
- Eğitim seviyesi yüksek olanlar (özellikle Iraklılar) haklarını daha iyi bilirken, Afganlar ve Suriyeliler haklarından en az haberdar olanlar olduğu tespit edilmiştir.
- Sığınmacıların, haklarını öğrenmek için çaba gösteremedikleri, ihtiyaç duymadıkları için haklarını öğrenme konusunda girişimde bulunmadıkları ve ancak sorun yaşadıklarında haklarını öğrenmeye çalıştıkları belirlenmiştir.
- Yalova'da geçici koruma altındaki sığınmacıların hakları konusunda ciddi eksiklikler olduğu ve kendilerine verilen hakları tam olarak anlatılmadıkları ve uygulanmadıkları tespit edilmiştir.
- Sığınmacıların çalışma, ikamet, seyahat gibi temel haklarında sıkıntılar yaşadıkları, ayrımcılığa uğradıkları ve haklarını tam olarak kullanamadıkları belirlenmiştir.
- Sığınmacılara yönelik verilen uyum eğitimleri yetersiz bulunmuş, eğitimin uzman kişiler tarafından ve daha uzun süreli olması gerektiği tespit edilmiştir.

“Hizmet Haklarına Erişim Düzeyleri” temasında yabancıların Türkiye'deki sosyal hizmet haklarına erişimi konusunda yapılan görüşmelerde, katılımcıların büyük çoğunluğunun bu haklar hakkında yeterli bilgiye sahip olmadığı ve dolayısıyla da bu haklardan yeterince yararlanamadıkları tespit edilmiştir. Bazı katılımcılar, ilk geldiklerinde bu haklardan faydalandıklarını ancak daha sonra bu yardımların azaldığını veya tamamen kesildiğini belirtmiş, maddi durumu iyi olanlar ise sosyal hizmet haklarına ihtiyaç duymadıkları belirlenmiştir.

Sağlık hizmetleri konusunda ise yabancıların durumu daha karmaşık olduğu belirlenmiştir. Bazı katılımcılar, Türkiye'ye ilk geldiklerinde sağlık hizmetlerinden ücretsiz yararlandıklarını ancak daha sonra bu hizmetlerin kısıtlandığını veya ücretli hale geldiğini belirtmişlerdir. Özellikle özel sağlık sigortası olmayan yabancılar, sağlık hizmetlerine erişimde zorluk yaşadıkları, Aile Sağlık Merkezleri'nden ücretsiz yararlanabilmelerine rağmen, devlet hastanelerine gittiklerinde ücret ödemek zorunda kalmadıkları tespit edilmiştir. Eğitim hakkı konusunda ise genel olarak memnuniyetin olduğu belirtilmiştir. Ancak bazı katılımcılar, çocuklarının okullarda ırkçılığa maruz kaldıklarını da dile getirmişlerdir. Çalışma hakkı konusunda ise yabancıların büyük çoğunluğunun bilgi sahibi olmadığı ve bu haktan yeterince yararlanamadıkları bulgular arasındadır. Katılımcılardan alınan bilgilerden yola çıkarak işverenlerin yabancı çalışanların haklarını göz ardı ettiğini, sigortasız ve düşük ücretlerle çalıştırıldıkları belirlenmiştir.

Genel olarak, yabancıların Türkiye'deki sosyal haklardan yeterince haberdar olmadıkları ve bu hakları tam olarak kullanamadıkları tespit edilmiştir. Bunun nedenleri arasında bilgi eksikliği, bürokratik engeller, ayrımcılık ve işverenlerin duyarsızlığı sayılabilir.

“Uyum ve Destek Mekanizmalarından Faydalanmaları” teması konusunda yapılan görüşmelerde, katılımcıların çoğunluğunun Sosyal Uyum ve Yaşam Eğitimi (SUYE) programından haberdar olduğu ve bir kısmının da programa katıldığı ortaya çıkmıştır. Programa katılanlar, eğitimin içeriğinden ve sunumundan genel olarak memnun kaldıklarını, ancak eğitimin süresi ve kapsamının yetersiz olduğunu belirlenmiştir. Eğitimin, yabancıların hukuki hakları, Türkiye kültürü, günlük yaşam ve acil durumlarda başvurulacak kaynaklar hakkında bilgi verdiği, ancak daha uzun süreli ve derinlemesine olması gerektiği tespit edilmiştir. Yabancıların çoğunluğunun 157 Yabancılar İletişim Merkezi (YİMER) hattından haberdar olduğu, ancak bu hattı yeterince kullanmadıkları görülmüştür. Hattı kullananlar, genellikle kimlik ve ikamet sorunları için aradıklarını, ancak her zaman yeterli destek alamadıkları bulgular arasındadır. Bazı katılımcılar, hattın işlevselliği konusunda memnun olmadıklarını, sorunlarına yeterince çözüm bulamadıkları belirlenmiştir. Diğer yandan, hattı düzenli olarak kullananlar, hizmetlerden memnun kaldıklarını ve iyi derecede faydalandıkları tespit edilmiştir.

Genel olarak, yabancıların uluslararası hakları ve bu hakların bilinirliği konusunda yapılan çalışmaların, yabancıların uyum ve entegrasyonunu kolaylaştırdığı, ancak daha kapsamlı ve sürekli destek mekanizmalarına ihtiyaç duyulduğu anlaşılmaktadır.

Sonuç olarak; araştırmada uluslararası haklarını bilme konusunda Yalova'da yaşayan yabancıların ekonomik durumları iyi ve eğitim seviyeleri yüksek olsa da birçok kişinin hakları

konusunda bilgi sahibi olmadığı belirlenmiştir. Bunun nedenleri arasında; yabancı olarak Türkiye'ye gelmeleri ve sığınmacı durumunda olmaları nedeniyle dezavantajlı durumda olmaları, dil bilmeme, ayrımcılık, sosyal izolasyona, sosyal uyumu sağlayamam gibi nedenler sayılabilir. Ayrıca yabancıların haklarını bilmemelerinin temel nedenleri arasında, kendilerine verilen statülerin ne anlama geldiği ve ne tür haklar sağladığı konusunda yeterli bilgilendirme yapılmaması, sunulan eğitimlerin yetersiz kalması ve kısa süreli olması, yabancıların önceliklerinin temel ihtiyaçlarını karşılamak olması ve haklarına yönelik araştırma yapma isteğinin düşük olması gösterilebilir. Yabancıların haklarının yeterince uygulanmaması ve çeşitli kurumların bu konuda duyarsız kalması da sorunun diğer boyutlarını oluşturmaktadır.

Yabancıların sağlık, eğitim, çalışma ve sosyal hizmetler gibi alanlardaki haklarından yararlanma düzeyleri de oldukça düşük olduğu tespit edilmiştir. Sağlık hizmetlerinden yararlanma konusunda özellikle sigorta sorunu yaşayanlar, eğitim hizmetlerinde ise çocukların okullarda karşılaştığı ırkçılık ve dışlanma gibi sorunlar dezavantajlı bir durum ortaya çıkarmaktadır. Çalışma hakkı konusunda ise yabancıların genellikle sigortasız ve düşük ücretlerle çalıştırıldıkları, haklarının yeterince uygulanmadığı görülmektedir. Sosyal hizmetlerden yararlanma konusunda ise yabancıların büyük çoğunluğunun bilgi sahibi olmadığı ve bu hizmetlerden faydalanmadığı anlaşılmaktadır. Görüldüğü üzere sosyal hizmetin çalışma alanları olan göç ve göçmenlik durumları önemli hassasiyetleri barındırmaktadır. Sosyal hizmete bu alanda yapılacak çalışmada yabancılara gerekli önemin ve hakların verilmesi için yeni ve özgün çalışmalara yer verilmelidir.

5.3. Öneriler

1. Yabancılarla ilgilenen kurum ve kuruluşların mevcut yasal çerçevelerdeki güçlü yönleri, sınırlamaları ve boşlukları tespit etmeli, göç yönetimine yönelik daha kapsayıcı ve hak temelli yaklaşımlar için öneriler sunulmalıdır. Uluslararası mevzuat ile yerel uygulamalar arasında tutarsızlıklar yaşanabilir. Bu sorunun çözümü için eğitim ve farkındalık artırıcı çalışmalar yapılmalıdır.
2. Uluslararası göç alanında sosyal hizmet uzmanı yetiştirmek ve bu sosyal hizmet uzmanlarının rolünü sığınmacıların haklarının savunulmasında ve farklı kültürel bağlamlarda göçmen nüfusun ihtiyaçlarının karşılanmasında yetki alanlarını tanımlanabilir.
3. Sığınmacılar ile ilgili çözüm uygulamalarında aksaklıklar olduğu ortadadır. Bu aksaklıkların giderilmesi için sosyal çalışmacıları, politika yapıcılar ve göçmen topluluğu temsilcileri ile

ihtiyaçlara binaen yeni güç politikalarının oluşturulması maksadıyla ilgili mesleklerle koordineli yeni çalışmalar yürütülebilir.

4. Sıgınmacıların haklarını öğrenmesinde dil bariyerinin olduğu gerçeği çoğu araştırmada ve bu araştırmada belli olmuştur. SUYE gibi programların yetersiz olduğu, Kurum ve kuruluşlar tarafından düzenlenen dil kursları olmasına karşın var olan kursların yeterince tercih edilmediği anlaşılmıştır. Bu yüzden sıgınmacıların haklarını daha iyi anlamaları için birçok alanda Türkçe dil eğitimi sağlanmalı, Türkiye’de bulunma ile ilgili işlemlerinde dil kursların teşfık, yabancıların sık uğradığı kurumlarda tercümanlık ofisleri oluşturulmalı ve hukuki veya idari süreçlerde eviri desteği verilebilir. Bu sayede resmî işlemleri daha kolay takip etme imkânı doğacaktır. SUYE gibi eğitim programları çoğaltılmalı ve yabancıların yerli toplumla daha iyi uyum sağlamaları, psiko-sosal destek, maddi destek ve diğer hizmetlerden yararlanmaları için bu programlarda sosyal hizmet çalışanların ders vermeleri mağduriyet alanlarını azaltacağı ve devletin üstündeki yükü hafifleteceği düşünülmektedir.

5. Sıgınmacıların uluslararası hakları, Türkiye’deki sıgınma süreçleri, sosyal haklar ve eğitim hakları konusunda bilgi sahibi olmaları için broşür, el kitapçığı, videolar gibi çeşitli materyaller hazırlanarak yaygınlaştırılabilir. Bu materyaller sıgınmacıların toplandığı merkezler, dernekler, hastaneler, okullar ve sosyal medya üzerinden paylaşılabilir. Medyada sıgınmacıların haklarına ilişkin doğru bilgilendirme yaparak toplumsal farkındalık oluşturulabilir. Televizyon programları, radyo yayınları, gazeteler ve sosyal medya platformları aracılığıyla sıgınmacıların hakları hakkında bilgilendirici içerikler oluşturulabilir. Ayrıca internet üzerinden erişilebilen güvenilir bilgi kaynakları ve platformlar oluşturularak sıgınmacıların kendi haklarıyla ilgili bilgilere ulaşmaları sağlanabilir. Bu kaynaklar birden fazla dilde hizmet vermeli ve sürekli güncellenmelidir.

6. Yabancılarla yönelik haklarını anlamaları ve taleplerini bilinçli bir şekilde ifade edebilmeleri için hak temelli eğitimler ve seminerler düzenlenebilir. Bu seminerlerde hem hakları hakkında bilgi sahibi olabilirler hem de deneyim paylaşımı yapılabilir.

7. Yabancıların hakları hakkında bilgi sahibi olabilmeleri ve bireysel durumlarına göre rehberlik alabilmeleri için danışmanlık merkezleri veya mobil destek birimleri oluşturulabilir. Bu rehberlik hizmetleri, hak ihlallerine karşı bilinç kazandırabilir. Özellikle ST’lar ile özel kurum kuruluşlarla ve konsolosluklarla yapılabilir.

8. Sıgınmacılar, haklarını öğrenme ve kullanma sürecinde dışlanma ve mağduriyet durumları yaşayabilirler ya da savaş veya siyasi sebeplerle ülkeden kaçma gibi durumlarda karşı karşıya

kalmaları psikolojik zorlukları beraberinde getirebilir. Psikososyal destek programları sayesinde travmalarla başa çıkma, güven kazanma ve hak talep etme konusunda güçlenebilirler. Bu programlar, sığınmacılara hem haklarını öğrenme hem de haklarını savunma süreçlerinde destek olabilir.

9. Sığınmacıların toplumla uyum içinde yaşamaları ve haklarını daha iyi savunabilmeleri için yerel halk ile etkileşimlerini artıracak film ve yapay zekâ gibi görsel sanatlar üzerinden sosyal etkinlikler düzenlenebilir. Bu iki grup arasında güvenin artmasına ve bilgi paylaşımına imkân sağlayarak sığınmacıların haklarını daha iyi anlamalarına katkıda bulunabilir.

10. Türkiye’de yapılan yasal süreçlerin ve düzenlemelerin çoğunluğu mülteciler ve sığınmacılar baz alıp yapılırken, yabancıların hakları konusunda net ve anlaşılır yasal bir düzenleme olmadığı anlaşılmaktadır. Bu karmaşanın düzelmesi ve netliğin olması için bölgesel veya kişilerin uyruklarına göre yasalar çıkartılabilir.

11. Çalışma yaşındaki yabancıların çalışma hakları, iş güvenliği ve istihdam süreçleri hakkında bilinçlendirilmesi önemlidir. Çalışma şartları hakkında bilgi sahibi olan yabancılar, hak ihlalleri durumunda daha etkin bir şekilde hak talep edebilir.

12. Yabancıların toplum içinde destek alabilecekleri topluluk liderleri veya gönüllülerin bulunduğu yerel yardım ağları kurulabilir. Bu ağlar sayesinde sığınmacılar hak ihlalleri durumunda seslerini duyurabilir ve yerel toplumdan destek alabilir.

13. Yabancılar doğrudan veya dolaylı yoldan destek verebilecek uzman eğitmenler yetiştirilerek hak bilinci yayılabilir ve sosyal uyum odaklı çalışmalarda kaynaştırma rolleri üstlenebilirler. Eğitim alan uzmanlar, sığınmacılara destek vererek haklarını savunmalarına yardımcı olabilir.

14. Yabancıların hukuksal alanda yaşayacakları mağduriyetleri (sahte sigorta, sınır dışı edilme, suça karışma, ikamet izni sorunları, statü problemleri vb.) gidermeleri için anında ulaşılacak avukatlık hizmetleri sunan ve yaşanan sıkıntılarda savunuculuk yapacak avukatların olduğu hukuk birimleri kurulmalı ve bu avukatlara maddi destek olarak fonlar sağlanabilir.

Bu tür çalışmalar, sığınmacıların uluslararası ve yerel haklarını bilmesine, toplumda kendilerini daha güvenli ve güvende hissetmelerine katkıda bulunabilir. Türkiye’de sığınmacıların haklarını bilmesi hem bireysel hem de toplumsal düzeyde sosyal uyum, haklarına ulaşmalarını kolaylaştırarak, adaleti artırma ve hayat şartlarını iyileştirmede topluma katkı sağlayabilir.

KAYNAKLAR

- AA, (2023). *Göç 2022’de benzeri görülmemiş seviyeye ulaştı*. Anadolu Ajansı. <https://www.aa.com.tr/tr/dunya/oecd-goc-2022de-benzeri-gorulmemis-seviyeye-ulasti/3030170> erişim tarihi 15.05.2024.
- Abadan-Unat, N. (2006). *Bitmeyen Göç: Konuk İşçilikten Ulus Ötesi Yurttaşlığa* (1. Basım). İstanbul: Bilgi Üniversitesi Yay.
- Adıgüzel, Y. (2022). *Göç Sosyolojisi*. (4. Basım), Ankara: Nobel Yay.
- Ağır, O. (2018). Türkiye’deki Suriyelilere sağlanan kamusal hizmetlere yönelik bir değerlendirme. *Kahramanmaraş Sütçü İmam Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, 8(2), 111-128.
- AIDA, (2018). *Ülke raporu: Türkiye*. https://Asylumineurope.Org/Wpcontent/Uploads/2018/04/Resources_Goc_Ve_Uyum_Raporu.Pdf.
- AIDA, (2020). *Türkiye raporu. European Council on refugees and exiles*. https://asylumineurope.org/wp-content/uploads/2021/05/AIDA-TR_2020update.pdf.
- AIDA, (2021). *Ülke raporu: Türkiye*, https://asylumineurope.org/wp-content/uploads/2022/01/AIDA-TR_2020update_Turkish.pdf.
- Akbaş, E. (2019). Sığınmacı ve Göçmen Çocuklarla Sosyal Hizmet. Göktuna Yaylacı (Ed.). *Kuramsal ve Uygulama Boyutları ile Türkiye’de Sığınmacı, Mülteci ve Göçmenlerle Sosyal Hizmet içinde* (51-65). London: Transnational Press.
- Aker, T., Ayata, B., Özeren, M., Buran, B. ve Bay, A. (2002). *Zorunlu İç Göç: Ruhsal ve Toplumsal Sonuçları*. Anadolu Psikiyatri Dergisi, 3(2), 97-103.
- Akyıldırım, E. (2024). *Tüketim Kültürünün Göç Üzerinde Oluşturduğu Başlıca Faktörlerin İrdelenmesi*. Asya Studies, 8(27), 255-266.
- Alabbas, M. ve Sayar, G. (2023). *Suriyeli Göçmenlerin İş Gücü Piyasasına Yönelik Algıları*. Gaziantep: Özgür Yay.
- Altındış, E. (2022). *Sosyal Hizmet Uzmanlarının Mültecilere Yönelik Görev ve Sorumlulukları*. Uluslararası Sosyal Hizmet Araştırmaları Dergisi, 2(2), 171-179.
- Apak, E. (2021). *Geçici koruma statüsünde bulunan yaşlı Suriyelilerin sorunlarının ve gereksinimlerinin değerlendirilmesi: Gaziantep il örneği*. [Yayımlanmamış doktora tezi]. İstanbul Üniversitesi.
- Apak, H. ve Cete, H. (2023). Göç Kuramları ve Sosyal Hizmet Yaklaşımları. Melike Zubaroğlu Yanardağ, Beyza Erkoç (Ed.). *Göç ve Sosyal Hizmet içinde* (37-54). Ankara: Akademisyen Kitabevi Yay.
- Arango, J. (2000). Explaining migration: A critical view. *International Social Science Journal*, 52 (165), 283-296.

- Arıkan, R. (2013). *Araştırma Yöntem ve Teknikleri*. Ankara: 2. Basım. Nobel yay.
- Ari, Y. O. (2020). Çağdaş göç teorileri çerçevesinde küresel göçlerin ekonomik belirleyicileri. *Sosyal Bilimlerde Güncel Çalışmalar*, (1), 31-45.
- Arslan, N. (2023). Küresel iklim değişikliği: iklim mültecilerinin güvenlik sorunları. *In Journal of Social Policy Conferences* (No. 84, ss. 125-137). İstanbul Üniversitesi.
- Artan, T. ve Arıcı, A. (2017). İstanbul'da yaşayan geçici koruma statüsündeki Suriyelilere yönelik sosyal hizmet uygulamalarının değerlendirilmesi. *Sosyal Çalışma Dergisi*, 1(1), 1-21.
- Aslantürk, O. (2018). *Uluslararası ve ulusal hukuki düzenlemeler çerçevesinde Türkiye'nin iltica politikası: Suriyeliler örneği* [Yayımlanmamış Doktora Tezi]. Karadeniz Teknik Üniversitesi.
- Ay, A. (2015). *Avrupa Birliği'ne tam üyelik sürecinde göç: 1960'tan günümüze gelişim ve politikalar* [Yayımlanmamış yüksek lisans tezi]. Trakya Üniversitesi.
- Aygün, M. ve Kaya, C. (2016). Yabancılar ve uluslararası koruma hukukunda kalıcı bir çözüm olarak yerel entegrasyon. *İnönü Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*, 7(1), 87-142.
- Aykut, N. ve Güloğlu, F. K. (2023). Göçmenlerin sosyal uyumlarının ayrımcılığa dönüşmesine karşı çokkültürcü sosyal hizmet. *Yalova Sosyal Bilimler Dergisi*, 13(2), 397-412.
- Bade, K., (2002). *La Migration de la Findu XVIII Esiècle à Nosjours*. (Çev.: Olivier Mannoni), Paris: Seuil.
- Bal, H. (2016). *Nitel Araştırma Yöntem ve Teknikleri (Uygulamalı- Örnekli)*. İstanbul: Sentez Yay.
- Baldık, Y. ve İşigüzel, B. (2018). *Ana dili Türkçe olmayan göçmen toplulukların eğitim sistemine katılımında Türkçe öğretiminin önemi* [Yayımlanmamış yüksek lisans tezi]. Nevşehir Hacı Bektaş Veli Üniversitesi.
- Baltacı, A. (2018). Nitel araştırmalarda örnekleme yöntemleri ve örnek hacmi sorunsalı üzerine kavramsal bir inceleme. *BEÜ SBE Dergisi*, 7(1), 231-274.
- Baran, V. (2024). *ABD'nin Donald Trump başkanlığı döneminde 2017-2021 Suriye'ye yönelik politikaları ve ABD-Türkiye ilişkilerine etkisi* [Yayımlanmamış yüksek lisans tezi]. Kapadokya Üniversitesi.
- Barışık, S. (Ed.). (2020). *Küreselleşen Dünyada Fırsat Eşitliği Arayışında Uluslararası Göç ve Türkiye'nin Suriye Deneyimi*. Ankara: Gazi Kitabevi yay.
- Barkın, E. (2014). 1951 tarihli mülteciliğin önlenmesi sözleşmesi. *Ankara Barosu Dergisi*, (1), 331-360.
- Baş, H. ve Eti, S. (2021). Sosyal hizmet öğrencilerinin sığınmacılara ilişkin algı ve tutumları: bir vakıf üniversitesi örneği. *Sosyal Siyaset Konferansları Dergisi*, 80, ss.176-198.

- Berksoy, T. ve Yıldırım, N. E. (2017). Yolsuzluk kavramına genel bir bakış: problemler ve çözüm önerileri. *Journal of Awareness*, 2(1), 1-18.
- Berry, J. (2001). A psychology of immigration. *Journal of Social Issues*, 57 (3), 615- 631.
- Biner, Ö. (2016). *Türkiye'de Mültecilik, İltica, Geçicilik ve Yasallık: Van Uydu Şehir Örneği*. (Çev.: E. Çakmak,) İstanbul: İstanbul Bilgi Üniversitesi Yay.
- BMMYK, (1994). *Birleşmiş Milletler Mülteciler Yüksek Komiserliği, Kentsel Mülteciler İçin Sosyal Hizmetler*. Cenevre.
- BMMYK, (2008). *Mülteciler, sığınmacılar, geri dönenler, ülke içinde yerinden edilmiş ve vatansız kişiler*. <https://www.unhcr.org/africa/media/2008-global-trends-refugees-asylum-seekers-returnees-internally-displaced-and-stateless>.
- Bodur, M. Z. (2019). *Göç tanımlarının kullanılmasına yönelik kavramsal çerçeve üzerine değerlendirme*. Türkiye Enstitüsü: <https://www.21yyte.org/tr/merkezler/goc-tanimlari-kullanilmasina-yonelik-kavramsal-cerceve-uzerine-degerlendirme>.
- Bolgün, C. (2020). *Sosyal uyum ve gruplararası ilişkiler: Türkiye'de yerel toplum ve Suriyeliler* [Yayımlanmamış doktora tezi]. Hacettepe Üniversitesi.
- Bostan, H. (2017). Türkiye'de iç göçlerin toplumsal yapıda neden olduğu değişimler, meydana getirdiği sorunlar ve çözüm önerileri. *Coğrafya Dergisi*, (35), 1-16.
- Bostan, H. (2018). Geçici koruma statüsündeki Suriyelilerin uyum, vatandaşlık ve iskân sorunu. *Göç Araştırmaları Dergisi*, 4(2), 39-88.
- Bozkaya, Ö. ve Kıncal, A. (2018). Türkiye-Avrupa Birliği ilişkileri ve Suriyeli yerinden edilmiş kişiler bağlamında Türkiye'nin göç politikasındaki gelişimin değerlendirilmesi. *Göç Araştırmaları Dergisi*, 4(2), 90-126.
- Büyükçalık, M. E. (2014). *Mülteci Hukuku'nun gelişimi ve Türkiye'de mültecilerin sosyal hakları* [Yayımlanmamış yüksek lisans tezi]. Anadolu Üniversitesi.
- Büyükhana, M. (2021). Uluslararası ve ulusal mevzuata göre Türkiye'deki Suriyelilerin hukuki statüsü. *R&S-Research Studies Anatolia Journal*, 4 (2), 76-90.
- Castelli, F. (2018). Drivers of migration: why do people move?. *Journal Of Travel Medicine*, 25(1), 10.1093/jtm/tay040. <https://doi.org/10.1093/jtm/tay040>
- Castles, S. (2003). The international politics of forced migration. *Development*, (46), 11-20.
- Castles, S. ve Mark. J. Miller (2008). *Göçler Çağı: Modern Dünyada Uluslararası Göç Hareketleri*. (Çev. B. U. Bal ve İ. Akbulut), İstanbul: İstanbul Bilgi Üniversitesi.
- Cengiz, M. (2022). Mülteci Hukuku açısından İslâm Hukuku ile Birleşmiş Milletler Mülteciler Yüksek Komiserliği'nin (BMMYK/UNHCR) koruyuculuğunu yaptığı 1951 Cenevre Sözleşmesi ve 1967 Protokolü arasında metodolojik bir mukayese. *Necmettin Erbakan Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*, 5(2), 718-761.

- Cihangir, M. (2020). *Ötekileşen ve Ötekileştirilen Göçmenler-Mehmet Cihangir*. İstanbul: Efe Akademi Yay.
- Citroën, H. A. (1948). *Lesmigrations Internationales*, Paris: Librairie Médicis.
- Coşkun, E. (2017). Türkiye’de kâğıtsız göçmen kadınlar ve Sosyal Hizmetler. *Çalışma ve Toplum*, 54(3), 1299-1315.
- Coşkun, E. ve Yılmaz, Ç. (2018). Sığınmacıların toplumsal uyum sorunları ve sosyal hizmetlere erişimi: Düzce uydu kent örneği. *In Journal of Social Policy Conferences* (No. 75, pp. 269-305). İstanbul Üniversitesi.
- Coşkun, H. (2019). *Göç ve bütünleşme (entegrasyon): Suriyeli göçüne sosyal sermaye temelinde bir sosyal hizmet müdahalesi* [Yayımlanmamış yüksek lisans tezi]. Sivas Cumhuriyet Üniversitesi.
- Coşkun, H. (2022). Zorunlu göç deneyimi ve toplumsal bütünleşme kavramlar, modeller ve uygulamalar ile Türkiye kitabının eleştirel analizi. *Middle East Journal of Refugee Studies*, 65-74.
- Coşkun, İ. ve Emin, M. N. (2016). *Türkiye’deki Suriyelilerin Eğitiminde Yol Haritası: Fırsatlar ve Zorluklar*. İstanbul: Siyaset, Ekonomi ve Toplum Araştırmaları Vakfı (SETA) yay.
- Çağlar, T. (2018). Göç çalışmaları için kavramsal bir çerçeve. *Toros Üniversitesi İİSBF Sosyal Bilimler Dergisi*, 5(8), 26-49.
- Çağlayan, S. (2006). Göç kuramları, göç ve göçmen ilişkisi. *Muğla Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi (İLKE)*, 17, 67-91.
- Çakmak, S. (2022). Batı Trakya Türk azınlık sorunu ve vatansızlık statüsü. *Social Mentality and Researcher Thinkers Journal (Smart Journal)*, 8(61), 1246-1257.
- Çalık, T. (2015). Sığınma hakkının korunması. *Selçuk Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*, 23(1), 117-146.
- Çavuşoğlu, H. (2007). “Yugoslavya-Makedonya” topraklarından Türkiye’ye göçler ve nedenleri. *Bilig Dergisi Bahar*, sayı 41: 123-154, Ahmet Yesevi Üniversitesi.
- Çelik, İ. A. (2021). Suriyelilerin Türkiye’de doğan bebeklerinin hukuki statüsü ve vatandaşlık şartları. *İnsan ve Toplum Bilimleri Araştırmaları Dergisi*, 10(2), 1208-1230.
- Çelik, N. B. (2015). Türk hukukunda uluslararası koruma başvurusunda bulunan veya uluslararası korumadan yararlanan yabancıların hak ve yükümlülükleri. *İnönü Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*, 6(3), 67-148.
- Çetin, E. (2022). *Türkiye’de Göç Yönetişiminde Uluslararası Göç Örgütü (IOM) ’nün Rolü ve Etkisi*. MSGSÜ Sosyal Bilimler, 2(26), 221-241.
- Çetiner, S. (2020). *Suriye krizi özelinde uluslararası göç sorunu, yönetimi ve uluslararası göç sorununun ev sahibi ülkeye sosyo-ekonomik etkileri: Türkiye örneği* [Yayımlanmamış Doktora Tezi]. Kahramanmaraş Sütçü İmam Üniversitesi.

- Çiçekli, B. (2009). *Uluslararası Hukukta Mülteciler ve Sığınmacılar*. Ankara: Seçkin Yay.
- Çiçeksoğüt, A. (2017). Uluslararası göç hukuku perspektifinde yerinden edilmiş Suriyelilerin Türkiye'deki statüsü. *Kırklareli Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, 6(2), 1-20.
- Dabanlioğlu, N. (2011). *Birleşmiş Milletler Medeni ve Siyasi Haklar Sözleşmesi ve öngördüğü denetim sistemi* [Yayımlanmamış yüksek lisans tezi]. Erzincan Binali Yıldırım Üniversitesi.
- Danış, D. ve Dikmen, H. (2022). Türkiye'de göçmen ve mülteci entegrasyonu: politikalar, uygulamalar ve zorluklar. *İstanbul Ticaret Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 21(Özel Sayı), 24-45.
- Dedeoğlu, M. (2017). *İklim Değişikliğinin Göç Hareketleri Üzerine Etkileri. Küresel Isınma, İklim Değişikliği ve Sosyo-Ekonomik Etkileri*, 220, 231. Ankara: Nobel Yay.
- Dedeoğlu, S. ve Gökmen, Ç. E. (2011). *Göç ve Sosyal Dışlanma*. Ankara: Eflatun Basım Dağıtım Yay.
- Demirbirlik, M. (2019). *66704043 sığınmacı ve göçmenlerle çalışma ve diaspora*. https://acikders.ankara.edu.tr/pluginfile.php/119723/mod_resource/content/1/3.%20Haf%20Diyaspora.pdf.
- Deniz, O. (2011). *1990 sonrasında Türkiye'ye yönelen sığınma hareketleri ve etkileri*. Tücaum VI. Ulusal Coğrafya Sempozyumu Bildiriler Kitabı, 93-102.
- Derin, G. (2020). Travma ve göç: bir gözden geçirme. *Artuklu İnsan ve Toplum Bilim Dergisi*, 5(2), 46-55.
- Derosé, K. P., Bahney, B. W., Lurie, N., & Escarce, J. J. (2009). Immigrants and health care access, quality, and cost. *Medical Care Research and Review*, 66 (4), 355-408.
- Dinç, B. (2021). *Türkiye'de yaşlılık bağlamında iç göç hareketlerinin incelenmesi*. T.C. Çanakkale On sekiz Mart Üniversitesi Uluslararası Çevrimiçi Sosyal Bilimler Konferansı. <https://hdl.handle.net/11552/2523>.
- Doğan, C. ve Aydın, Y. (2021). Yeşilce örneğinden hareketle, yerelden genele göç olgusu. *Balkan ve Yakın Doğu Sosyal Bilimler Dergisi*, 7(1), 115-123.
- Doğan, G. (2018). *Mültecilerin göç durumu ve STK'ların bu duruma etkisi* [Yayımlanmamış yüksek lisans tezi]. İstanbul Arel Üniversitesi.
- Doğan, M. (2020). *Nitelikli işgücü göçü ve kalkınma politikaları: Karşılaştırmalı bir analiz*. [Yayımlanmamış yüksek lisans tezi]. Ankara Hacı Bayram Veli Üniversitesi.
- Doğu, E. (2022). Uluslararası koruma kapsamında bulunan Afganistan uyruklu yabancıların gelecek beklentileri: Nevşehir ili örneği. *Göç Araştırmaları Dergisi*, 8(1), 35-69.
- Dönmez Kara, C. Ö. (2015). *Göç bağlamında uluslararası iş birliği ve Türkiye'nin politikaları* [Yayımlanmamış doktora tezi]. Çanakkale On Sekiz Mart Üniversitesi.

- Dönmez-Kara, C. Ö. (2016). Türkiye'de yabancıların çalışma hakkı: Suriyelilerin işgücü piyasasındaki durumu. *Üsküdar Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 2 (2), 151- 174.
- Duman, B. S. ve Bayraktar, H. (2023). Şehbender raporları bağlamında Osmanlı'nın son dönemi dış göçler. *Gaziantep Üniversitesi Ayıntab Araştırmaları Dergisi*, 6(2), 1-22.
- Efe, H. (2018). Osmanlı İmparatorluğu ve Türkiye'de yaşanan göçler ve etkileri. *Sosyal Bilimler Metinleri*, 2018(1), 16-27.
- Egemen Demir, I. (2015). *YUKK Kapsamında Uluslararası Koruma Statüsü Sahiplerinin ve Sığınmacıların Ülkeden Uzaklaştırılması*. Maltepe Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi, 2, 37-64. <https://hdl.handle.net/20.500.12846/380>.
- Ekici, S. ve Tuncel, G. (2016). Göç ve insan. *Birey ve Toplum Sosyal Bilimler Dergisi*, 5 (1), 9-22.
- Ekşi, N. (2018). *Yabancılar ve Uluslararası Koruma Kanunu*. İstanbul: Beta Yay.
- Elçin, D. (2016). Türkiye'de bulunan Suriyelilere uygulanan geçici koruma statüsü 2001/55 sayılı Avrupa konseyi yönergesi ile geçici koruma yönetmeliği arasındaki benzerlik ve farklılıklar. *TBB Dergisi*, 124, 9- 80.
- Erdoğan, H. (2019). *Geçici Koruma kapsamındaki Suriyelilere bakış açısının toplumsal uzaklık bağlamında incelenmesi: Sakarya ili örneği* [Yayımlanmamış Doktora Tezi]. Sakarya Üniversitesi.
- Eren, E. Y. (2016). *Kitlesel Akınlarda Kitlesel Koruma: Türkiye'deki Suriyeliler*. Yazgan, P. ve Tilbe, F. (Ed.). Türk Göçü 2016 Seçilmiş Bildiriler. London: Transnational Press.
- Ergüven, N. S. ve Özturanlı, B. (2013). Uluslararası Mülteci Hukuku ve Türkiye. *Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*, 62(4), 1007-1062.
- Eriş, N. (2007). *Avrupa Birliğinde mültecilerin hukuki durumu*. [Yayımlanmamış yüksek lisans tezi]. TC. Dokuz Eylül Üniversitesi.
- Erkiral Tavas, O. (2015). *Türkiye'nin Avrupa Birliği'ne tam üyelik sürecinde uluslararası göç yönetimi stratejisi (bir model önerisi)* [Yayımlanmamış Doktora Tezi]. Gazi Üniversitesi.
- Erol, H. ve Özdemir, A. (2019). Türkiye'de 1980 sonrası sağlık politikalarında dönüşüm ve sağlık harcamalarına etkileri. *Uluslararası Yönetim İktisat ve İşletme Dergisi*, 2018 Özel Sayısı, 119-146.
- Erol, M. ve Ersever, O. G. (2014). Göç krizi ve göç krizine müdahale. *Kara Harp Okulu Bilim Dergisi*, 24(1), 47-68.
- Erten, R. (2015). Yabancılar ve uluslararası koruma kanunu hakkında genel bir değerlendirme. *Ankara Hacı Bayram Veli Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*, 19(1), 3-52.
- Eryılmaz, B. (1992). *Osmanlı Devleti'nde Millet Sistemi*. İstanbul: Ağaç kitapevi Yay.

- Faist, T. (2003). *Uluslararası Göç ve Ulusaşırı Toplumsal Alanlar*. İstanbul: Bağlam Yay.
- Fitzpatrick, J. (2000). Temporary protection of refugees: Elements of a formalized regime. *American Journal of International Law*, 94(2), 279-306.
- Giddens, A. ve Sutton P. W. (2016). *Sosyolojide Temel Kavramlar (2. Basım)*, (Çev.: Ali Esgin), Ankara: Phoenix Yay.
- GİB, (2024a). *Göç çeşitleri ve yabancıların statüleri hakkında bilgi*. <https://www.goc.gov.tr>.
- GİB, (2024b). *Vatansız kişilere tanınan haklar ve güvenceler*. <https://www.goc.gov.tr/vatansiz-kisilere-taninan-haklar-ve-guvenceler>.
- GİB, (2024c). *Uluslararası mevzuat*. <https://www.goc.gov.tr/uluslararasi-mevzuat>.
- GİB, (2024d). *Yabancılar ve Uluslararası Koruma Kanunu*. <http://www.mevzuat.gov.tr/MevzuatMetin/1.5.6458.pdf>.
- Göç ve Uyum Raporu, (2018). *Türkiye Büyük Millet Meclisi İnsan Haklarını İnceleme Komisyonu Mülteci Hakları Alt Komisyonu*. <https://www.google.com.tr>.
- Göktuna Yaylacı, F. (2018) Göçler Çağında Sosyal Hizmetler, Göçe İlişkin Temel Kavramlar ve Kuramsal Yaklaşımlar. Filiz Göktuna Yaylacı (Ed.). *Göçmen ve Sığınmacılarla Sosyal Hizmet* içinde (2-25). Eskişehir: Anadolu Üniversitesi Yay. <https://www.aof.tc/gocmen-ve-siginmacilarla-sosyal-hizmet-shz403u-ders-kitabi.html>.
- Gönül, S. (2020). Zorunlu Göç ve Toplumsal Cinsiyet: Suriyeli Kadınların Evlilik Deneyimleri. K. Biehl, D. Danış. (Ed.). *Toplumsal Cinsiyet Perspektifinden Türkiye’de Göç Araştırmaları* içinde (80-101). İstanbul: Sabancı Üniversitesi Toplumsal Cinsiyet ve Kadın Çalışmaları Mükemmeliyet Merkezi (SU Gender) ve Göç Araştırmaları Derneği (GAR).
- Guilomoto, C. Z. & Sandron, F. (2001). The internal dynamics of migration networks in developing countries. *Population: An English Selection*, 13(2): 135-164.
- Güçlü, M. (2021). *Dünden Bugüne Uluslararası Göç; Kuram, Algı ve Siyasa*. (2. Baskı), Ankara: Nobel Akademik Yay.
- Güllüpcinar, F. (2012). Göç olgusunun ekonomi-politiği ve göç kuramları üzerine bir değerlendirme. *Yalova Sosyal Bilimler Dergisi*, 2(4), ss. 53-85.
- Günay, E., Atılgan, D. ve Serin, E. (2017). Dünya’da ve Türkiye’de göç yönetimi. *Kahramanmaraş Sütçü İmam Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, 7(2), 37-60.
- Güner, N. Ö. (2016). Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi’nin mültecilerin haklarının korunmasındaki rolü. *Göç Araştırmaları Dergisi*, (4), 212-241.
- Güngör, G. (2014). Vatansızlığın azaltılmasına Dair Birleşmiş Milletler Sözleşmesinin bazı hükümlerinin 5901 sayılı Türk vatandaşlığı kanunu üzerindeki etkisi. *Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*, 63(3), 479-508.

- Güreşçi, E. (2023). Geleceğin dünyasının göç krizi: İklim göçü. *The Journal of Social Sciences*, 64(64), 121.
- Güzel, B. ve Gencer, T. E. (2021). Temel Göç Kuramları ve Göçün Değişen Yüzü. Gencer, T.E. ve Güzel, B. (Ed.), *Göç, Göçmenlerle Çalışma ve Sosyal Hizmet* içinde (s. 41-73). Ankara: Nobel Yay.
- Hagen-Zanker, J. (2008). *Why do people migrate? A review of the theoretical literature*. SSRN Electronic Journal. <https://doi.org/10.2139/ssrn.1105657>
- Harbison, S. F. (1981). Family Structure and Family Strategy in Migration Decision Making. G.D. Long and R. Gardner (Der.) *Migration Decision Making, Multidisciplinary Approaches to Microlevel Studies in Developed and Developing Countries* içinde, New York: Pergamon Press.
- Hatiboğlu-Kısat, B. (2022). *Güvenli ve eşit kent politikaları: uluslararası standartlar ve iyi uygulama örnekleri-1-barınma hakkı*. <https://dspace.ceid.org.tr/xmlui/bitstream/handle/1/2024>.
- Hocaoğlu, B. (2011). *Bulgaristan'dan Türkiye'ye yönelik göçler ve göçmen yerleşme alanlarında sosyo-ekonomik ve mekânsal özellikler* [Yayımlanmamış Doktora Tezi]. Ege Üniversitesi.
- ICMPD, (2023). *International Central for Migration Policy Development*. <https://www.icmpd.org/>.
- IOM (2022). *Dünya göç raporu*. https://turkiye.iom.int/sites/g/files/tmzbd11061/files/documents/2023-09/wmr-2022_tr-chapter-9.pdf.
- IOM, (2009). *Göç Terimleri Sözlüğü, Uluslararası Göç Hukuku*. no:18 (Çev.: Littera Çeviri ve Dil Hizmetleri Dnş. Ltd. Şti.), IOM Yay., Cenevre.
- IOM, (2023). *Türkiye göç hakkında*. <https://turkiye.iom.int/tr/iom-turkiye-hakkinda>.
- IOM, (2024b). *Veri ve kaynaklar*. <https://turkiye.iom.int/tr/veri-ve-kaynaklar>.
- IOM. (2024a). *IOM Türkiye. Göçmen ve mülteci destek faaliyetleri*. <https://turkiye.iom.int/tr>.
- İçduygu, A. ve Diker, E. (2017). Labor market integration of Syrians refugees in Turkey: From refugees to settlers. *Göç Araştırmaları Dergisi*, 3(1), 12-35.
- İçduygu, A., Erder, S. ve Gençkaya, Ö.F. (2014). *Türkiye'nin Uluslararası Göç Politikaları 1923-2013: Ulus Devlet Oluşumundan Ulus Devlet Ötesi Dönüşümlere*. Mirekoç Raporları, Koç Üniversitesi Koç Araştırmaları Merkezi, İstanbul.
- İnan, C. E. (2016). Türkiye'de göç politikaları: İskân kanunları üzerinden bir inceleme. *Göç Araştırmaları Dergisi*, 2(3), 10-33.
- İnce, C. (2019). Göç kuramları ve Suriye göçü üzerine bir değerlendirme. *OPUS International Journal of Society Researches*, 11(18), 2579-2615.

- İnce, C. (2023). Türkiye'nin göç politikasına genel bir bakış. *Muhakeme Dergisi*, 6(2), 84-93.
- İşçi, C. (2008). Deprem nedir ve nasıl korunuruz?. *Yaşar Üniversitesi E-Dergisi*, 3(9), 959-983.
- Jansen, C. J. (1970). "Migration: A Sociological Problem". Jansen C.J. (der.) *Readings in the Sociology of Migration (First Edition)* içinde, Britain: Pergamon Press Ltd.
- Jolly, S. (2005). *Gender and migration overview report. Sussex: Institute of development studies.*
http://www.biblioteca.cij.gob.mx/Archivos/Materiales_de_consulta/Drogas_de_Abuso/Articulos/migracion-frances6.pdf.
- Kaçaner, G. (2019). *Mültecilere çalışan sosyal hizmet uzmanlarının karşılaştıkları sorunlar: İstanbul Örneği* [Yayımlanmamış yüksek lisans tezi]. Üsküdar Üniversitesi.
- Kaiser, B. ve Kaya, A. (2016). The Europeanization of Turkish Public Policies. *Transformation of migration and asylum policies in Turkey* içinde. Aylin Güney, Ali Tekin (Ed.). Oxon: Taylor & Francis.
- Kalaycı, C. ve Civelek, G. (2021). Uluslararası işgücü göçünün emek piyasasına etkileri. *Uluslararası Ekonomi ve Yenilik Dergisi*, 7(2), 313-326.
- Kara, C. Ö. D. (2016). Türkiye'de yabancıların çalışma hakkı: Suriyelilerin işgücü piyasasındaki durumu. *Üsküdar Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, (2), 151-174.
- Karabulut, Ü. (2022). İnsan hakları perspektifinden göç ve mültecilik: 1951 mültecilerin hukuki statüsüne ilişkin Cenevre Sözleşmesi ve Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi karşılaştırması. *Sakarya Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*, 10(2), 903-924.
- Karaca, N. G. (2019). Sığınmacı ve Göçmenlerle Salık Alanında Sosyal Hizmet. Yaylacı F. G. (Ed.). *Kuramsal ve Uygulama Boyutları ile Türkiye'de Sığınmacı, Mülteci ve Göçmenlerle Sosyal Hizmetler* içinde (63-82). Transnational Press London.
- Karakaya, C. ve Karakaya, E. N. K. (2021). Türkiye'nin göz ardı edilen göçmenleri: Afganlar. *Uluslararası Kültürel ve Sosyal Araştırmalar Dergisi (UKSAD)*, 7(1), 100-111.
- Karataş, M. ve Barut, B. (2021). Sosyal hizmet perspektifinden göç ve savunmasız gruplar: IOM raporları üzerine bir araştırma. *Adnan Menderes Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 8(1), 86-109.
- Kaya, A. (2017). Suriyeli mültecilerin kentsel alandaki halleri; Türkiye'deki Suriyeliler örneği. *Toplum ve Bilim Dergisi*, Sayı:140, ss. 42-68.
- Kaya, İ. ve Eren, E. Y. (2015). *Türkiye'deki Suriyelilerin Hukuki Durumu: Arada Kalanların Hakları ve Kanunları*. SETA.
- Kaygusuz, S. ve Buz, S. (2023). Türkiye'de yaşlı sığınmacıların gereksinimleri, karşılaştıkları güçlükler ve sunulan hizmetlere ilişkin bilgileri. *Toplum ve Sosyal Hizmet*, 34(4), 815-838.
- Kerber, K. (1999). Temporary protection in the European Union: A chronology. *Geo. Immigr. LJ*, 14, 35.

- Khajenoori, K. ve Akbarinoshad, M. (2024). Farsça kaynaklara göre Safevi Şah Abbas (1587-1629) döneminde siyasi iltica, “Han Ahmet Gilani ve Celâliler örneği”. *BENGİ Dünya Yörük-Türkmen Araştırmaları Dergisi*, 2024(1), 172-186.
- Kirişçi, K. (2004). Reconciling refugee protection with combating irregular migration: Turkey and the EU. *PERCEPTIONS: Journal of International Affairs*, 9(2), 5-20.
- Koç, S. (2019). *Türkiye'nin göç politikası ve uygulaması: İl Göç İdaresi uzmanları gözüyle Konya ve Hatay örnekleri* [Yayımlanmamış yüksek lisans tezi]. Necmettin Erbakan Üniversitesi.
- Koçak, Y. ve Terzi, E. (2012). Türkiye’de göç olgusu, göç edenlerin kentlere olan etkileri ve çözüm önerileri. *Kafkas Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, 3(3).
- Koçal, A. V. ve Karasu, M. A. (2024). Göç kuramlarında güncel bir yaklaşım: Göçmen ilişki ağları kuramı. *Dicle Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, 14(27), 78-97.
- Konukman, A. (2017). Türkiye’de kağıtsız göçmen kadınlar ve sosyal hizmetler. *Çalışma ve Toplum*, 3(54), 1299-1316.
- Koser, K. (2007). *International Migration: A Very Short Introduction*. Oxford: Oxford University.
- Kten, (2020). Göçmen ve göçmen arasındaki fark nedir?. <https://www.kten.com/story/41836782/what-is-the-difference-between-migrant-andimmigrant>.
- Kurtuluş, K. (2010). *Araştırma Yöntemleri*. (1. Basım), İstanbul, Türkmen Kitapevi Yay.
- Kutlu, Z. (2015). *Bekleme odasından oturma odasına Suriyeli mültecilere yönelik çalışmalar yürüten sivil toplum kuruluşlarına dair kısa bir değerlendirme*. Anadolu Kültür ve Açık Toplum Vakfı, <http://www.aciktoplumvakfi.org.tr/medya/02062015beklemeodasi.pdf>.
- Lee, E. S. (1966). A theory of migration. *Demography*, 3(1), 47-57.
- Lfarakh, R. (2021). *Dirençli Bir Şehre Doğru (Direncililik ve Kentsel Sistemler Arasındaki Bağın Araştırılması)* [Yayımlanmamış yüksek lisans tezi]. İstanbul Kültür Üniversitesi.
- Macisco, J. J. (1992). *International migration: Issues and research needs. In c. goldscheider, migration, population structure and redistribution policies*. New York: Routledges.
- Mardin, D., Özvarış, Ş. B., Sakarya, S., Kayı, İ., Gürsoy, G., Yukarıkır, N. ve Başpınar, A. (2020). Covid-19 sürecinde Türkiye’de göçmen ve mültecilerin durumu. *Sağlık ve Toplum*, 2, 112-118.
- Marjaei, S., Yazdi, F. A. ve Chandrasekhara, M. (2019). MAXQDA and its Application to LIS Research. *Library Philosophy and Practice*, 1-9.
- Massey, D. S. (1999). *Why does immigration occur? A theoretical synthesis*. Hirschman, C., Kasinitz, P., Dewind J. (Ed.). *The handbook of international migration: The American experience* içinde (ss. 34-52). New York: Russel Sage Foundation.

- Massey, D. S., Arango, J., Hugo, G., Kouaouci, A., Pellegrino, A. ve Taylor, J. E. (1993). Uluslararası göç teorileri: Bir inceleme ve değerlendirme. *Nüfus ve Kalkınma İncelemesi*, 431-466.
- Massey, D. S., Arango, J., Hugo, G., Kouaouci, A., Pellegrino, A. ve Taylor, J. E. (2014). Uluslararası göç kuramlarının bir değerlendirmesi. *Göç Dergisi*, 1(1), 11-46.
- Mavi, İ. (2022). Vatandaşlık bağlamında göçün siyasallaşması. *Toplum ve Kültür Araştırmaları Dergisi*, (9), 38-60.
- Memiş, E. ve Bülbül, C. (2014). *Eski Çağda Göçler*. Bursa: Ekin Basım Yay. Dağıtım.
- Mincer, J. (1978). Family migration decisions. *Journal of Political Economy*, 86(5), 749-774.
- Mutlu, A., İrdem, İ. ve Üre, B. (2015). Ekolojik mültecilik. *Memleket Siyaset Yönetim*, 10(23), 79-118.
- Mülteciler Derneği, (2024). <https://Multeciler.Org.Tr/Yabancilara-Yonelik-Sosyal-Uyum-Yardimi-Programi-Suy/Danış>.
- Nalcı, E. N. (2019). Geçici Koruma Kapsamındaki Suriyelilerin Trabzon iline adaptasyonu. *İmgelem*, 3(5), 377- 412.
- Nasirova, G. (2016). *İşgücü göçü ve iktisadi büyüme ilişkisi: Türkiye örneği* [Yayımlanmamış yüksek lisans tezi]. İstanbul üniversitesi.
- Naz, Y. (2015). *Türkiye'nin uluslararası göç politikası ve uluslararası göçün Türkiye'deki güncel sorunları* [Yayımlanmamış yüksek lisans tezi]. İstanbul üniversitesi.
- NVİ, (2024). *Nüfus ve vatandaşlık işleri genel Müdürlüğü*. https://www.nvi.gov.tr/kurumlar/nvi.gov.tr/mevzuat/nufusmevzuat/milletlerarası/DigerSozlesmeler/Vatansiz_kisilerin_statusune_iliskin_sozlesme.pdf.
- Odman, M.T. (1995). *Mülteci hukuku*. Ankara: Ankara Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fakültesi İnsan Hakları Merkezi Yay.
- Olçay, Z. (2012). Mülteci-göçmen belirsizliğinde iklim mültecileri. *Türkiye Barolar Birliği Dergisi*, 99(232-233), 201, 229-240.
- Orhun, O. ve Şimşek, O. (2021). Neoliberal küreselleşme, değişen sosyal politikalar ve yoksulluk sorunsalı üzerine bir tartışma. *OPUS International Journal of Society Researches*, 18(41), 3755-3777.
- Oruç, H. (2020). *Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi ve anayasa mahkemesi kararları ışığında mülteci, sığınmacı ve göçmenlerin idari gözetimi* [Yayımlanmamış yüksek lisans tezi]. Süleyman Demirel Üniversitesi.
- Öktem, M. S. (2018). *Uluslararası göç hukukunda çocuklar ve hukuki statüleri* [Yayımlanmamış yüksek lisans tezi]. İstanbul Üniversitesi.
- Öncel, M. (2023). *Orta Doğu'dan Türkiye'ye gelen göçlerin mekânsal etkileri: Şanlıurfa'daki Suriyeli göçmenler örneği* [Yayımlanmamış Doktora Tezi]. Marmara Üniversitesi.

- Özcan, E. (2011). Çağdaş göç teorileri üzerine bir değerlendirme. *İş ve Hayat*, 2(4), 183–215. http://www.sekeris.org.tr/dergi/multimedia/dergi/45_cagdas_goc_teorileri_uzerine_bir_degerlendirme.pdf.
- Özçürümez, S. ve Yıldırım, D. (2022). *Why do employment and socioeconomic integration have a strained relationship?* Refugees On the Move: Crisis and Response In Turkey And Europe, 45, 93.
- Özdemir, E. A. ve Duyan, V. (2017). Türkiye göç yasalarının sosyal hizmet açısından incelenmesi. *International Journal of Social Humanities Sciences Research*, 4(13), 1446-1455.
- Özer, M. A. ve Yıldırım, S. (2024). Türkiye’de kentleşme sürecinde göç ve toplumsal entegrasyon. *Çağdaş Yerel Yönetimler*, 33(2), 73-104.
- Öztürk, A. (2020). *Türkiye’de göç yönetiminin kurumsallaşması: Suriyeli göçü üzerinden bir analiz* [Yayımlanmamış yüksek lisans tezi]. Selçuk Üniversitesi.
- Öztürk, N. Ö. (2012). Avrupa Birliği temel haklar şartında yer alan sığınma hakkının tahlili. *İnönü Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*, 3(2), 187-229.
- Parlak, B. ve Şahin, A. U. (2015). Türkiye iltica ve göç mevzuatının coğrafi kısıtlama uygulaması yönünden analizi. *Tesam Akademi Dergisi*, 2(2), 65-79.
- Pazarcı, H. (2005). *Uluslararası Hukuk Dersleri*. (8.Baskı), Ankara: Turhan Kitapevi.
- Pécoud, A. (2018). What do we know about the International Organization for Migration?. *Journal of Ethnic and Migration Studies*, 44 (10), 1621–1638
- Pérouse, J. F., & Taraghi, C. (2006). *Integration In Limbo. Iraqi, Afghan, Maghberi and Iranian Migrants In Istanbul*. https://d1wqtxts1xzle7.cloudfront.net/10202874/2005_2006.
- Polat, S. S. (2020). *Türkiye’nin yeni göç yönetiminin uyum politikaları bağlamında değerlendirilmesi* [Yayımlanmamış yüksek lisans tezi]. Sakarya Üniversitesi.
- Polat, Y. (2021). Türkiye’nin uluslararası göç politikasına tarihsel bir bakış. *Journal of Awareness (JoA)*, 6(2), 145-160.
- Poyraz, Y. (2012). Suriye vatandaşlarının geçici korunması ve uluslararası mülteci hukuku. *Selçuk Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*, 20(2), 53-69.
- Reçber, S. (2014). *Hayatın Yok Yerindekiler: Mülteciler ve Sığınmacılar*. VI. Sosyal İnsan Hakları Ulusal Sempozyumu, Anadolu Üniversitesi, Eskişehir.
- Samancı, U. (2016). Dünya sağlık örgütü ve normatif işlevi. *Dokuz Eylül University Journal of Graduate School of Social Sciences*, 18(1), 55-89.
- Sandell, S. H. (1977) Women and economics of family migration. *The Review of Economics and Statistics*, 59(4), 406-414.
- Saraçlı, M. (2011). *Uluslararası Hukukta Yerinden Edilmiş Kişiler*. (1. Baskı). Ankara: Adalet Yay.

- Sarı, A. Ç. (2021). Türkiye'ye göç eden yabancılara Uygulanan Sosyal Uyum ve Yaşam Eğitimi programının geliştirilmesi ve etkililiğinin değerlendirilmesi. *Göç Araştırmaları Dergisi*, 7(2), 186-206.
- Sarı, A. Ç. (2021). Türkiye'ye göç eden yabancılara uygulanan sosyal uyum ve yaşam eğitimi programının geliştirilmesi ve etkililiğinin değerlendirilmesi. *Göç Araştırmaları Dergisi*, 7(2), 186-206.
- Temiz Sarıkaya, S. (2024). *Kesşimsel dezavantajlılık bağlamında yaşlı Afganların sosyal uyum sorunu: Sivas örneği* [Yayımlanmamış doktora tezi]. Yalova Üniversitesi.
- Savacı, Ö. (2023). *Uluslararası geçiş hareketlerinin engellenmesinde ulus düzeninin korunma şeması: Türkiye örneği* [Yayımlanmamış yüksek lisans tezi]. Balıkesir Üniversitesi.
- Savar, E. ve Kedikli, U. (2019). Türkiye'de mülteci ve sığınmacılara sağlanan imkânlar ve uyum sorunları: Çankırı örneği. *Uluslararası Yönetim İktisat ve İşletme Dergisi*, 15(4), 1119-1142.
- Sayın, Y., Usanmaz, A. ve Aslangiri, F. (2016). Uluslararası göç olgusu ve yol açtığı etkiler: Suriye göçü örneği. *KMÜ Sosyal ve Ekonomik Araştırmalar Dergisi*, 18 (31), 1-13.
- Shahab, A. B. (2022). *Afganlı mültecilerin/yerleşimcilerin mülteci girişimcilik tercihlerinin ve başarılarının göç dönemleri üzerinden araştırılması: İstanbul, Konya ve Tokat örneği üzerine nitel bir araştırma* [Yayımlanmamış yüksek lisans tezi]. Necmettin Erbakan Üniversitesi.
- Shaherhawasli, K. ve Güvençer E. N. (2021). *Suriyeli Mülteciler ve Türk Toplumunu Arasındaki Uyum*. Fırsat ve Tehditler. İstanbul: İNSAMER.
- Stark, O. (1991). *The Migration of Labor*. Cambridge: Basil Blackwell. <http://class.povertylectures.com/Stark1991MigrationofLaborChapts1-3.pdf>.
- Stouffer, S. A. (1940). Intervening opportunities: A theory relating mobility and distance. *American Sociological Review*, 5(6), 845-867.
- Suna, A. ve Cereci, S. (2022). Göç kuramları bağlamında göç etmenliğinin anatomisi. *Hatay Mustafa Kemal Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 19(49), 195-208.
- Şahin, A.U. (2018). *Kitlesel zorunlu göçlerin afetselliği: Suriyeli göçü perspektifinden göç yönetiminde yeni yaklaşımlar* [Yayımlanmamış Doktora Tezi]. Bursa Uludağ Üniversitesi.
- Şeker, B. D. (2023). *Doğal Afetlerin Göç Üzerindeki Etkileri: Depremler ve Türkiye*. Göç Dergisi, 10(2), 173-187.
- Şeker, G. (2014), Uluslararası Göç ve Vatansızlık: Ulusal Güvenlik Stratejileri, Harmancı, F.M; Gözübenli, M. ve Zengin, C. (Ed.). *Güvenlik Sektöründe Temel Stratejiler* içinde (s.277-303). Ankara: Nobel Yay.
- Şenol-Sert, D. (2016). Uluslararası göç yazınında bütünleyici bir kurama doğru. Gülfer İhlamur Öner, N. Aslı Şirin Öner (Ed.), *Küreselleşme çağında göç: Kavramlar* içinde (s. 29-47). İstanbul: İletişim Yay.

- Şimşek, D. (2019). Türkiye'de Suriyeli mülteci entegrasyonu: Zorlukları ve imkânları. *Ekonomi Politika ve Finans Araştırmaları Dergisi*, 4(2), 172-187.
- Şimşek, R. (2018). *Göç Sosyolojisi – Farklı Boyutlarıyla Göç-*. Ankara: Akademisyen Kitabevi: 15-49.
- Tamer, M. (2019). *Türkiye'nin göç ve sığınmacı politikaları: Hatay ili örneği* [Yayımlanmamış Doktora Tezi]. Mustafa Kemal Üniversitesi.
- Tamer, M. (2020). Göç, göçün nedenleri ve uluslararası göç üzerine kavramsal bir analiz. *International Journal of Social and Humanities Sciences Research (JSHSR)*, 7(60), 2808-2818.
- Taneri, G. (2011). *Uluslararası Hukukta mülteci ve sığınmacıların geri gönderilmemesi (nonrefoulement) ilkesi* [Yayımlanmamış Doktora Tezi]. Selçuk Üniversitesi.
- Taşdan, M. (2024). Uluslararası göçün eğitim ve okul yönetimine yansımaları. *Trakya Eğitim Dergisi*, 14(1), 396-407.
- Taşkın, T. (2014). Uluslararası göç perspektifinde Türkiye. *Karabük Üniversitesi Edebiyat Fakültesi, Coğrafya Bölümü* 18(1): 175-204.
- TBMM, (2023). *TBMM Göç Alt Komisyon Tutanağı*. https://www.tbmm.gov.tr/develop/owa/Komisyon_Tutanaklari.Goruntule?PtutanakId=3157#:~:Text=G%C3%B6ç,A7%20uyum%20alt%20komisyonu%20t%C3%Bcrkiye,Bir%20kararla%20bu%20komisyonu%20olu%C5%9fturduk.
- TBMM, (2023). *Türkiye Büyük Millet Meclisi İnsan Haklarını İnceleme Komisyonu Göç ve Uyum Alt Komisyonu Tutanaqları*. https://www.tbmm.gov.tr/develop/owa/komisyon_tutanaklari.goruntule?pTutanakId=3157.
- TDK, (2024). *Sözlükler*. Türk Dil Kurumu. <https://sozluk.gov.tr/>.
- Telsaç, C. (2022). Uluslararası ve ulusal mevzuata göre Türkiye'ye kitlesel olarak göç edenler için tanımlanan hukuki statüler. *Anlambilim MTÜ Sosyal ve Beşerî Bilimler Dergisi*, 2(1), 1-17.
- Tepealtı, F. (2019a). Avrupa Birliği'ne yönelik Türkiye geçişli (transit) göç hareketleri ve Türkiye'nin düzensiz göçle mücadelesi. *Doğu Coğrafya Dergisi*, 24(41), 125-140.
- Tepealtı, F. (2019b). Lozan nüfus mübadelesi göçleri ve Türk mübadillerin iskânı. *Coğrafya Dergisi*, (39), 89-98.
- Tokatlı, Ö. (2011). *Küreselleşme sürecinde uluslararası göç hareketlerinin işgücü piyasalarına etkisi* [Yayımlanmamış yüksek lisans tezi]. Dokuz Eylül Üniversitesi.
- Toksöz, G. (2006). *Uluslararası Emek Göçü. İstanbul*. İstanbul: Bilgi Üniversitesi Yay.
- Topal, A. H. (2015). Geçici Koruma Yönetmeliği ve Türkiye'deki Suriyelilerin hukuki statüsü. *İstanbul Medipol Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*, 2(1), 5-22.

- Topkaya, Y. ve Akdağ, H. (2016). Sosyal bilgiler öğretmen adaylarının Suriyeli sığınmacılar hakkındaki görüşleri (Kilis 7 Aralık üniversitesi örneği). *Çankırı Karatekin Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 7(1), 767-786.
- Tunç, Ö. (2023). *Suriye mülteci krizinin yaratılmaya çalışılan Avrupa ortak kimliği üzerindeki etkileri* [Yayımlanmamış yüksek lisans tezi]. Katip Çelebi Üniversitesi.
- Turan, F. D. (2021). Hemşirelik dördüncü sınıf öğrencilerinin beyin göçüne yönelik tutumlarının yordayıcısı olarak kariyer karar verme ve kariyer karar verme yetkinlikleri. *Gümüşhane Üniversitesi Sağlık Bilimleri Dergisi*, 10(4), 828-841.
- Turus, A. ve Aykut, S. (2023). Sosyal hizmet uzmanlarının Suriyeli sığınmacılara yönelik tutumlarının incelenmesi. *Çankırı Karatekin Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, 13(3), 1082-1113.
- Tuzcu, A. ve Bademli, K. (2014). *Göçün Psikososyal Boyutu*. Psikiyatride güncel yaklaşımlar, 6(1), 56-66.
- Tuzluca, Z. H. (2023). Türkiye’de yaşayan göçmenlerin sosyal hayata entegrasyonunda dil bariyerinin etkileri. *TESAM Akademi Dergisi*, 10(2), 1-14.
- Tümtaş, M. S. (2022). Türkiye’ye düzensiz Afgan Göçü: Zorunlu göç mü “İstila” mı?. *Gaziantep University Journal of Social Sciences*, 21(1), 338-353.
- Türkkan, B. (2019). *Uluslararası göç olgusu: Suriyeli göçmenlerin Türkiye’deki ekonomik ve sosyal yapı üzerine etkileri* [Yayımlanmamış yüksek lisans tezi]. Nevşehir Hacı Bektaş Veli Üniversitesi.
- Ulutaş, D. ve Özden, S. A. (2021). Türkiye’de düzensiz göç alanında çalışan STK’ların rollerinin profesyonellerin gözünden incelenmesi. *Ufku Ötesi Bilim Dergisi*, 21(1), 40-67.
- Unat, N. (2002). *Bitmeyen Göç: Konuk İşçilikten Ulus-Ötesi Yurttaşlığa*. İstanbul: Bilgi Üniversitesi Yay.
- UNHCR, (2024a). *Sığınmacılar*, <https://www.unhcr.org/tr/siginmacilar#:~:text=S%C4%B1%C4%9F%C4%B1nmac%C4%B1%2C%20s%C4%B1%C4%9F%C4%B1nma%20talebi%20hen%C3%BCz%20i%C5%9Fleme,i%C3%A7in%20ulusal%20s%C4%B1%C4%9F%C4%B1nma%20sistemleri%20bulunmaktad%C4%B1r>.
- UNHCR, (2024b). *The Un Refugee Agency Help Türkiye*, https://help.unhcr.org/turkiye/tr/information-for-non-syrians/registration-rsd-with-unhcr/?gad_source=1&gclid=CjwKCAjw9cCyBhBzEiwAJTUWNW0d1luZ84cPngrID_f97ZToeRXVJmTt4M9B3EVXoogGcKPq_M9DfhoCr0EQAvD_BwE.
- Ursu, P., Nitzan, D., Şener, S., Sucaklı, B., Şimşek, M., Beqiri, M., ... ve World Health Organization. (2018). Protracted Emergency In Turkey: Supporting Provision Of Essential Health Services To Syrians Under Temporary Protection. *Public Health Panorama*, 4(01), 120-125.

- Uslu, B. (2021). Göç kavramı ve kuramları. *International Journal of Social and Humanities Sciences Research (JSHSR)*, 8(72), 1749-1758.
- Uygun, İ. (2021). *Doğum yeri esasından hareketle vatandaşlığın kazanılması* [Yayımlanmamış yüksek lisans tezi]. Doğu Akdeniz Üniversitesi.
- Uzun, E. (2016). Uluslararası hukuk çerçevesinde BMMYK'nın yapısı, görevleri ve uluslararası mülteci hukukunun gelişimindeki yeri. *Göç Araştırmaları Dergisi*, (4), 60-85.
- Uzun, E. (2021). Yabancılar ve Uluslararası Koruma Kanunu'nda yer alan koruma türleri: Mevzuat ve kavramlar. *Bölüm 5, Göç ve Emek Okumaları*, 3, 83.
- Ünal, R. ve Gedik, M. (2022). Türkiye'de göç yönetimi ve sosyal hizmet bakış açısından değerlendirilmesi. *Toplumsal Politika Dergisi*, 3(1), 52-70.
- Ünal, S. (2012). Sosyal-mekânsal-siyasal kümelenme biçimi olarak İzmir kentinde balkan (Rumeli) kimliği. *Çağdaş Yerel Yönetimler*, 21(3), 49-77.
- Ünlü, A. ve Yıldız, O. (2024). Türkiye'de göç eden yabancılara uygulanan Sosyal Uyum ve Yaşam Eğitimi Programı'nın eğitici görüşlerine göre değerlendirilmesi: Kütahya ili örneği. *Ortadoğu ve Göç*, 14(1), 124-180.
- Üstün, İ. (2022). *Türkiye'nin uluslararası göç politikalarının uluslararası göç hukukuna uyumu ve sorunları (1923-2020)* [Yayımlanmamış yüksek lisans tezi]. Atılım Üniversitesi.
- Vardar, N. (2015). *Mülteci, göçmen, sığınmacı arasındaki farklar?*. <https://bianet.org/bianet/toplum/167434-multeci-gocmen-siginmaci-arasindaki-farklar>.
- Varol, N. ve Gültekin, T. (2016). Etkin bir göç faktörü: Afetler. *Antropoloji*, (32), 43-51.
- Woods, A. ve Kayalı, N. (2017). Suriyeli topluluklarla etkileşim: İstanbul'daki yerel yönetimlerin rolü. *İstanbul Politikalar Merkezi*, 6-7. <https://www.sosyalbilimler.org/wp-content/uploads/2017/03/Suriyeli-Topluluklarla-Etkilesim.pdf>.
- Yalçın, C. (2004). *Göç Sosyolojisi*. Ankara: Anı Yay.
- Yanardağ, M. Z., Yanardağ, U. ve Avcı, Ö. (2020). *Improvements which effect migration policies in the European Union and Turkey and a discussion of social work as a profession*. *Archives Of Health Science and Research (Online)*, 7(1), 95-103.
- Yarar Ö. ve Karpaz Ç. (2015). Türkiye'deki bölgeler arası iç göçü etkileyen faktörlerin panel veri analizi ile belirlenmesi. *Alphanumeric Journal* 3(1): 99-117.
- Yavan, S. (2019). *Uluslararası göç hareketleri ile doğrudan yabancı yatırımlar arasındaki ilişki: Türkiye örneği* [Yayımlanmamış yüksek lisans tezi] Aydın Adnan Menderes Üniversitesi.
- Yaylacı, F. G. ve Sirkeci İ. (2019). Göç Ülkesi Türkiye'de Sosyal Hizmet. Yaylacı F. G. (Ed.). *Kuramsal ve Uygulama Boyutları ile Türkiye'de Sığınmacı, Mülteci ve Göçmenlerle Sosyal Hizmetler içinde* (3-14). Transnational Press London.

- Yazıcı, B. (2024). Türkiye'nin göç politikaları: uluslararası yükümlülükler ve iç politika dengesi. *Usbilim Sosyal Bilimler Dergisi*, 6(10), 73-84.
- Yenginar, M. M. (2019). *Mülteci aileler ve göç ile değişen aile yapısı* [Yayımlanmamış yüksek lisans tezi]. Selçuk Üniversitesi.
- Yeniceler, Z. (2018). *Mülteci sorununun tarihi ve bir çözüm arayışı: Türkiye-Avrupa birliği geri kabul anlaşması* [Yayımlanmamış yüksek lisans tezi]. Kocaeli Üniversitesi.
- Yıldırım, A. ve Şimşek, H. (2018). *Sosyal Bilimlerde Nitel Araştırma Yöntemleri* (11. Baskı). Ankara: Seçkin Yay.
- Yıldırım, C. A. ve Yürür, Y. Y. Ö. (2019). Uluslararası göçmenlerin Türkiye'ye uyumu yasal düzenlemeler ne derece uyumu/entegrasyonu hedefliyor?. *International Journal of Political Science and Urban Studies*, 7(1), 19-41.
- Yıldız, Ö. (2013). Türkiye kamplarında Suriyeli sığınmacılar: sorunlar, beklentiler, Türkiye ve gelecek algısı. *Sosyoloji Araştırmaları Dergisi*, 16(1), 140-169.
- Yıldız, U. ve Sert, D. (2017). Göçün jeopolitiği ve Türkiye'nin coğrafi kısıtlaması üzerine farklı bir yorum. *Toplum ve Bilim*, 140, 93-105.
- Yılmaz, A. (2014). Uluslararası göç: Çeşitleri, nedenleri ve etkileri. *Electronic Turkish Studies*, 9(2), 1685-1704.
- Yılmaz, A. Ç. (2013). 6302 sayılı kanun hükümleri uyarınca yabancı gerçek kişilerin Türkiye'de taşınmaz edinimi. *Ankara Hacı Bayram Veli Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*, 17(2), 1095-1126.
- Yılmaz, D. ve Günay, M. A. (2022). Türk toplumunda Suriyeli sığınmacı algısı. *Gümüşhane Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 13(1), 117-139.
- Yılmaz, G. G. ve Şikar, A. (2023). Afetlerin etkilerinin zorunlu göç bağlamında incelenmesi: 2023 Kahramanmaraş depremi. *Afet ve Risk Dergisi*, 6(4), 1247-1268.
- Yılmaz, H. (2022b). Uluslararası göç bağlamında kentsel aidiyetin incelenmesi: İstanbul'da geçici koruma altındaki Suriyeliler üzerine bir inceleme. *Göç Araştırmaları Dergisi*, 8(2), 287-318.
- Yiğit, İ. (2018). Tarihi göç çalışmalarında Osmanlı dönemi istatistiki kaynakları. *Tücaum*, 30, 641-650.
- Yiğit, R. (2024). Kimlik ve inanç ekseninde ötekileştirilenler: Ezidilik ve 73. Ferman sonrası Ezidi göçünün Türkiye yansımaları. *IJSS*, 8(34), 25-46.
- YUKK, (2013). *Resmî Kanun*. <https://www.mevzuat.gov.tr/mevzuatmetin/1.5.6458.pdf>.
- Yüksekdağ, D. (2018). *Temel hak ve özgürlüklerin coğrafi sınırlılıkları: Türkiye örneği* [Yayımlanmamış yüksek lisans tezi]. Akdeniz Üniversitesi.
- Zengin, O., ve Altındağ, Ö. (2016). Bir insan hakları mesleği olarak sosyal hizmet. *Toplum ve Sosyal Hizmet*, 27(1), 179-190.

EKLER

EK 1: Etik Kurul Raporu

T.C.
YALOVA ÜNİVERSİTESİ
ETİK KURULLAR KOORDİNATÖRLÜĞÜ

PROTOKOL NO: 2024/175

ARAŞTIRMA BAŞLIĞI	Uluslararası Göç Mevzuatının Sosyal Hizmet Bağlamında İncelenmesi : Yalova Örneği
ARAŞTIRMANIN TÜRÜ	1-Yüksek Lisans Tez Çalışması 2-Nitel Araştırma
ARAŞTIRMACILAR	1-Sorumlu Araştırmacı : Şirin KILIÇDOĞAN 2-Tez Danışmanı : Prof. Dr. Fethi GÜNGÖR
ETİK KURUL TÜRÜ	SOSYAL VE BEŞERİ BİLİMLER BİLİMSEL ARAŞTIRMALAR ETİK KURULU
KARAR	Etik Onay Verilmesine Karar Verildi.

TARİH
25.04.2024

Prof. Dr. İsa KARAMAN
ETİK KURULLAR KOORDİNATÖRÜ

YALOVA ÜNİVERSİTESİ ETİK KURULLAR KOORDİNATÖRLÜĞÜ

AYDINLATILMIŞ ONAM FORMU

Sizi Şirin Kılıçdoğan tarafından yürütülen “Uluslararası Göç Mevzuatının Sosyal Hizmet Bağlamında İncelenmesi: Yalova Örneği” (yeni haliyle Yalova’da Yaşayan Göçmenlerin Göç Mevzuatına İlişkin Görüşlerinin Sosyal Hizmet Bağlamında İncelenmesi) başlıklı araştırmaya davet ediyoruz. Bu araştırma Türkiye’deki uluslararası koruma altında olan sığınmacıların hakları, statülerine göre sunulan hizmetlerinden haberdar olup olmadıklarının bilinmesi ve incelenmesi amaçlanmaktadır. Araştırmada bu amaç kapsamında bazı sorular yönlendireceğim. Araştırmada veri toplama aracı olarak yarı yapılandırılmış görüşme çalışması yapılacaktır. Araştırma kapsamında Yalova’da ikamet eden toplamda 20 katılımcı ile yüz yüze derinlemesine görüşmeler, yarı yapılandırılmış görüşme formuna dayalı olarak gerçekleştirilecektir. 8 erkek, 8 kadın, 2 ilgili STÖ temsilcisi ve 2 uzman olmak üzere sığınmacılardan oluşan farklı uyruktaki kişilerle görüşme sağlanması düşünülmektedir. Sığınmacılara yönelik araştırmacı tarafından hazırlanan yarı yapılandırılmış görüşme formunda ilk 6 soru demografik bilgiler elde etmek için, geriye kalan 17 sorularda araştırma için gereken bilgilerin elde edilmesi için sorulacaktır. Her bir görüşme ortalama 40 dakika sürmesi beklenmektedir. Elde edilecek veriler nitel araştırma yöntemlerinde kullanılan betimleyici araştırma modeliyle çözümlenecek ve yorumlanacaktır. Bu çalışmaya katılmak tamamen **gönüllülük esasına** dayanmaktadır.

Çalışmanın amacına ulaşması için sizden beklenen, bütün soruları eksiksiz, kimsenin baskısı veya telkini altında olmadan, size en uygun gelen cevapları içtenlikle verecek şekilde cevaplamanızdır. Bu formu okuyup onaylamanız, araştırmaya katılmayı kabul ettiğiniz anlamına gelecektir. Ancak, çalışmaya katılmama veya katıldıktan sonra herhangi bir anda çalışmayı bırakma hakkına da sahiptir. Bu çalışmadan elde edilecek bilgiler tamamen araştırma amacı ile kullanılacak olup kişisel bilgileriniz **gizli tutulacaktır**; ancak verileriniz yayın amacı ile kullanılabilir. Eğer araştırmanın amacı ile ilgili verilen bu bilgiler dışında şimdi veya sonra daha fazla bilgiye ihtiyaç duyarsanız araştırmacıya sirinkilicdogan com e-posta adresinden veya 0539 ... numaralı telefonda ulaşabilirsiniz.

“Bilgilendirilmiş Gönüllü Olur Formu”ndaki tüm açıklamaları okudum. Bana, konusu ve amacı belirtilen araştırma ile ilgili yazılı ve sözlü açıklama, aşağıda adı belirtilen kişi tarafından yapıldı. Araştırmaya gönüllü olarak katıldığımı, istediğim zaman gerekçeli veya gerekçesiz olarak araştırmadan ayrılabileceğimi ve kendi isteğime bakılmaksızın araştırmacı tarafından araştırma dışı bırakılabileceğimi biliyorum. Söz konusu araştırmaya, hiçbir baskı ve zorlama olmaksızın kendi rızamla katılmayı kabul ediyorum.

.../.../2024

Açıklamaları Yapan Araştırmacının Adı / Soyadı / İmzası
Şirin Kılıçdoğan
Gönüllünün Adı / Soyadı / İmzası / Tarih
Gerekliyse Olur İşlemine Tanık Olan Kişinin Adı / Soyadı / İmzası / Tarih
Gerekliyse Yasal Temsilcinin Adı / Soyadı / İmzası / Tarih

SİĞINMACILARA YÖNELİK YARI YAPILANDIRILMIŞ GÖRÜŞME FORMU

Görüşme No/Kod:

Yer:

Tarih ve Saat:

Sosyal hizmet alanında uluslararası göç mevzuatının ve sığınmacıların haklarına dair bir araştırma yapmaktayız. Bu araştırma Yalova Üniversitesi Lisansüstü Eğitim Enstitüsü Sosyal Hizmet Anabilim Dalı Yüksek Lisans Programı öğrencisi Şirin KILIÇDOĞAN tarafından Prof. Dr. Fethi GÜNGÖR danışmanlığında yürütülmektedir. Bu araştırmanın amacı, Yalova’da ikamet eden sığınmacıların yaşadığı sosyal uyum sorunlarını uluslararası göç mevzuatı bağlamında anlamak, uluslararası ve bölgesel korumada temel insani ihtiyaçlarını giderme farkındalığını ve toplumsal uyumdaki zorluklarını anlamak, iltica, sınır dışı, geçici kimlik ve geçici koruma gibi statülerle durumlarını incelemektir. Tüm düşünceler ve görüşler benim için ve akademik camia için değerlidir. Vereceğiniz bilgiler bilimsel amaçlar dışında kullanılmayacak ve kişisel bilgileriniz üçüncü kişilerle paylaşılmayacaktır. Sorulara samimi ve ayrıntılı cevaplar vermeniz araştırmanın geçerliği açısından çok önemlidir.

Görüşmemize geçmeden önce, bu katılımın gönüllülük esasına dayandığını, görüşmemizin gizli olduğunu ve görüşmede konuşulanları yalnızca araştırmacıların bileceğini belirtmek isterim. Bunun yanı sıra araştırma raporunda isimleriniz kesinlikle yer almayacaktır. Konuşmalarımızı not alacağımı ve sesinizi kayıt cihazıyla kaydedeceğimi bildirmek isterim.

Katılım ve katkılarınız için çok teşekkür ederim.

Sığınmacıları Tanıtıcı Demografik Sorular

1. Cinsiyetiniz?
2. Uyruğunuz?
3. Yaşınız?
4. Öğrenim durumunuz?
5. Çalışma durumunuz?
6. Kaç yıldır Türkiye’de yaşamaktasınız?

Sığınmacılara Yönelik Yarı Yapılandırılmış Görüşme Formu Soruları

1. Uluslararası resmî statünüz nedir?
 2. Uluslararası göç mevzuatına göre resmî statü haklarınızdan haberdar mısınız?
 3. Yabancılar ve Uluslararası Koruma Kanunu'nun (YUKK) size sunduğu haklarınızdan haberdar mısınız?
 4. Yabancılar ve Uluslararası Koruma Kanunu'nun (YUKK) size sunduğu haklarınızdan faydalıyor musunuz? Ne derecede?
 5. Geçici koruma haklarınızdan haberdar mısınız?
 6. Geçici koruma haklarınızdan faydalıyor musunuz? Ne derecede?
 7. Sosyal hizmet haklarınızdan yararlanmakta mısınız?
 8. Sağlık hizmetinden nasıl yararlanmaktasınız?
 9. Eğitim hakkından yararlanmakta mısınız?
 10. Çalışma hayatına erişim ve çalışma hakkınızdan yararlanmakta mısınız?
 12. Türkiye Göç İdaresi Başkanlığınca sunulan hizmetlerden haberdar mısınız?
 13. Yalova İl Göç İdaresi Müdürlüğü'nde aldığınız hizmet süresince gizliliğiniz sağlandı mı, kendinizi güvende hissettiniz mi?
 14. Türkiye'nin sunduğu Sosyal Uyum ve Yaşam Eğitimine (SUYE) katılım sağladınız mı?
 15. Türkiye'nin sunduğu Sosyal Uyum ve Yaşam Eğitimi (SUYE) içeriği hayatınızı kolaylaştırdı mı?
 16. Türkiye'nin sunduğu Yabancılar İletişim Merkezi (YİMER) (157) hattından haberdar mısınız?
 17. Türkiye'nin sunduğu Yabancılar İletişim Merkezi (YİMER) (157) hattından faydalandınız mı, ne derecede?
- Ekleme istediğiniz bir husus var mıdır?

ÖZGEÇMİŞ

2013 yılında Kütahya Dumlupınar Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Sosyoloji Bölümüne kaydolun Şirin KILIÇDOĞAN, 2017 yılında lisans eğitimini tamamlamıştır. 2016-2020 yılları arasında Eskişehir Anadolu Üniversitesi Sosyal Hizmetler Ön Lisans Programını bitirmiştir. Pedagojik Formasyon Eğitimini Kütahya Dumlupınar Üniversitesi'nde Haziran 2016-2017 tarihlerinde almıştır. 2022 yılında Yalova Üniversitesi'nde Sosyal Hizmet yüksek lisans eğitimine başlayan Kılıçdoğan, “Yalova’da Yaşayan Göçmenlerin Göç Mevzuatına İlişkin Görüşlerinin Sosyal Hizmet Bağlamında İncelenmesi” başlıklı tezini 30 Aralık 2024 tarihinde başarıyla savunarak mezuniyete hak kazanmıştır. Çeşitli kurum ve kuruluşlarda gönüllü çalışmalar yürütmüş, bir vakıf kuruluşunda yönetici olarak görev yapmıştır.

Yayın ve Eserler

1. Kitap Bölümü

Kılıçdoğan, Ş. (2023). Gözden Alınan Uyuşturucu: Sosyal Medya Bağımlılığı ve Şahsiyet Yıkımı. F. Güngör ve Y. Akyıldız (Ed.). *Sosyal Hizmet Penceresinden Sosyal Sorunlar* içinde (121-135). Ankara: Nobel Bilimsel Yay.

2. Bildiri

Kılıçdoğan, Ş. ve Turgut, S . (2024). *Suriyeli Sığınmacı Çocuk Yoksulluğu ve Uluslararası Göç Mevzuatına Göre Sosyal ve Hukuksal Hakları*. 2. Uluslararası Türk Dünyası Beşeri, Sosyal, Eğitim ve Finans Kongresi, Azerbaycan (Tam Metin Bildiri/Sözlü Sunum).

Turgut, S . ve Kılıçdoğan, Ş. (2024). *7 Ekim Gazze- İsrail Savaşında İnsani Yardımların Sosyal Hizmet Disiplini Penceresinden İncelenmesi*. 1. Uluslararası İnsani Yardım Sempozyumu (ULİYAS) (Tam Metin Bildiri/Sözlü Sunum).

3. Diğer Yayınlar

Kılıçdoğan, Ş. (2022). Gökyası. *Mahiyet Dergisi*, (4),46-47.

Kılıçdoğan, Ş. (2022). Dijital Çağda Kirlilik Problemi: Ben mi Şahsiyet mi?. *Mahiyet Dergisi*, (6), 46-48.